

ჩვენი მწერლობა

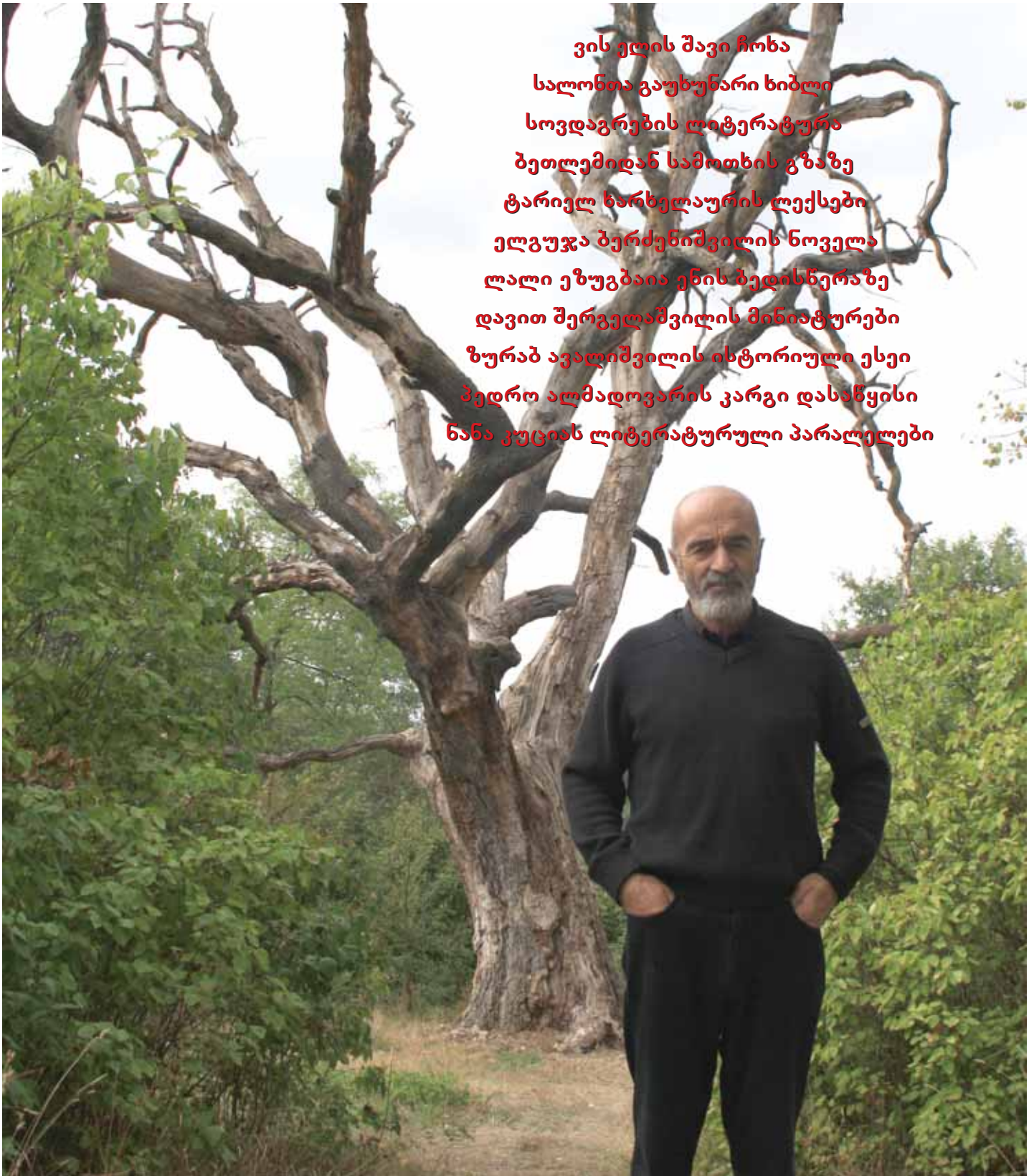
გამოდის თვეში ორჯერ პარასკეობით

ფასი 1,50 ლარი

29 ოქტომბერი 2010

№22(126)

ვის ელის შავი ჩოხა
სალონთა გაუხუნარი ხიბლი
სოვდაგრების ლიტერატურა
ბეთლემიდან სამოთხის გზაზე
ტარიელ წარხელაურის ლექსები
ელგუჯა ბერძენიშვილის ნოველა
ლალი ეზუგბაია ენის პედისნერაზე
დავით შერგელაშვილის მინიატურები
ზურაბ ავალიშვილის ისტორიული ესეი
პედრო ალმადოვარის კარგი დასაწყისი
ნანა კუციას ლიტერატურული პარალელები

შინაარსი

ენა და გადისწერა	2	ლალი ეზუგბაია ენები, ეკონისტიკები და თანამედროვე ტექნოლოგიები
ისტორიის თეორი ლაქვი	4	ზურაბ ავალიშვილი რკინის და სისხლის პოლიტიკა
ფიქრი და განჯა	9	გურამ მეგრელიშვილი სოციალური ლიტერატურა
მსარს-ინტერვიუ	11	ოქტაი ქაუშოვი „მსოფლმ კითხვა თუ გადაგვარჩენს“
პროზა	12	ელგუჯა ბერძენიშვილი ვინაა ვან გოგის „წვიმის შიმშილი“
პოეზია	15	ტარიელ ხარხელაური დაგვიანებული მადლობა ქუთაისს
უსწოთის ცხოვრებიდან	19	სალონიდან სალონამდე
მინაწერის გახიზნა	25	საბა სულხანიშვილი სალონთა გაუხუხარი ხიზნი
შენიშვნა, მშენიშვნა	27	ეკა ბუჯიაშვილი ახალი სკოლა კვილ უბანში
ილიას გზით	29	ვაჟა ბეთანელი ბეთანელებიდან სამოთხის გზაზე ანუ გვანდრის საგურამო
გამოხატვა	33	როდემდე?
აინტოლე	34	თენგიზ საბიაშვილი მთლიანობა და თანაბრობა
წიგნი და წიგნი	35	როსტომ ჩხეიძე აღსარება გურამ დონაშვილისა
როგორ ვითხოვოთ ქალისკან	47	ნანა კუცია სინამდის მცველი (ერთი ლიტერატურული პარალელისათვის — ვაჟას „ბახტრიონი“, ოთარ ჩხეიძის „ამაღლება“)
დავითის სანაწილი	50	ნინო დეკანოიძე ეტიკეტის გარეშე (ვახტანგ ქვიციანიძის I-II ტომების წარდგინება)
არი და გადისწერა	52	ლია კუხიანიძე ვის ელის შავი ჩოხა? (საჯარო ლექცია ქაქუცა ჩოლოყაშვილზე)
კრიტიკა	54	მაია ჯალიაშვილი „მე ის მამშვიდებს, ვისაც ვერასოდეს ვერ დავინახავ“ (თამაზ ბაძალუას პოეტური კრებული)
ახალგაზრდობა, ან კი თქვენ	55	დავით შერგელაშვილი სამი მინიატურა
აინტოლე	57	თემო ჩიტაძე პარინტის მომხიზნავი სამყაროსკენ
ლიტერატურული ცხოვრება	57	ასტრიდ ლინდგრენის სახელობის პრემიაზე პირველად ქართული ნომინატებიც დასახელდნენ
უსწორი ნოვა	58	პედრო ალმადოვარი პარტი დასაწყისი
დღიური ფურცლებიდან	60	მაია ვარამაშვილი ქრისტის სახელით, ჯვარის სახელით
ნაქვეყნი	61	მსხვილსიტყვაობის ნიმუშები
მოხიზნა	63	ყველგან და ყოველთვის თან დაჰყვებოდა

ორკვირული ჟურნალი

დამფუძნებელი „ილიონი“

მისამართი: თბილისი, ჩუბინაშვილის №41

რედაქცია – (995 32) 96_20_62

რეკლამა – (995 93) 65_93_68

გავრცელება – (995 77) 11_24_30

ფაქსი: (995 32) 96_20_62

E_mail: info@mtserloba.ge

გაბათობა საბაზო „ომეგა თეი“
საპრინტი, თბილისი, საბურთალოს რაიონი 17
ბაქოვლი: +995 32 53 03 62

PRINTED BY "OMEGA TEG" PRINT HOUSE
TBILISI, GEORGIA, 17 SARAJISHVILI STREET
TEL PHONE: +995 32 53 03 62

მთავარი რედაქტორი – როსტომ ჩხეიძე

პროზის რედაქტორი – ივანე ამირხანაშვილი

პოეზიის რედაქტორი – მაკა ჯოხაძე

კრიტიკისა და თარგმანის რედაქტორი – თამაზ ნატროშვილი

მხატვრული რედაქტორი – კარლო ფაჩულია დიზაინერი – მალხაზ იაშვილი

სტილისტ-კორექტორი – ნინო დეკანოიძე დაკაბადონება – თენგიზ რობიტაშვილი

ოპერატორი – თამარ ჩიხლაძე სარეკლამო მენეჯერი – ეკა ბუჯიაშვილი

გავრცელების სამსახური – ლევან კიკნაძე

გარეკანზე: ტარიელ ხარხელაური ილიას მუხასთან საგურამოში
ამირან არაბულის ფოტოგრაფი

„ჩვენი მწერლობის“ მომდევნო ნომერი გამოვა 12 ნოემბერს

ლალი ეზუგბაია

ენები, ეკოსისტემები და თანამედროვე ტექნოლოგიები

მადლი შენ, ყველა ერთმანეთს
უფალო, დაუმონია;
ამაზე ტურფა და კარგი
მე სხვა აღარა მგონია.
ვაჟა-ფშაველა

21-ე საუკუნის „ენაზე“ დიდი ჰუმანისტისა და პოეტის აზრი ასე „ითარგმანება“: ეკოსისტემები და საზოგადოებრივი გლობალური სისტემის შემადგენელი ნაწილებია და ამ მთლიანობის დარღვევა გლობალურ კატასტროფებს იწვევს. ირკვევა, რომ ეკოსისტემებსა და საზოგადოებას შორის დგას ენობრივი სისტემები, რომელთა გაქრობა პირდაპირ დაკავშირებულია ეკოსისტემათა რღვევასთან.

ენისადმი ამგვარი მიდგომა იმ კვლევათა შედეგია, რომელიც ბოლო ათწლეულების განმავლობაში აქტიურად მიმდინარეობს დასავლეთ ევროპასა და აშშ-ში და რაც აისახა იუნესკოს დოკუმენტებში. კერძოდ, იუნესკოს გენერალური კონფერენციის (2001, ოქტომბერი) 31-ე ყრილობაზე ერთხმად მიღებული „კულტურული მრავალფეროვნების საყოველთაო დეკლარაციით აღიარებული იქნა კავშირი ბიომრავალფეროვნებას, კულტურულ მრავალფეროვნებასა და ენობრივ მრავალფეროვნებას შორის“ (ენათა სიცოცხლისუნარიანობისა და საფრთხის იუნესკოს მე-3 დოკუმენტი).

ხოლო 2002 წელს ბიოლოგიური მრავალფეროვნების კონვენციის მონაწილე სახელმწიფოებმა იუნესკოს კომისიას გადასცეს პროექტი, რომელიც ეხებოდა „გლობალურ, რეგიონალურ და ნაციონალურ დონეზე ბიომრავალფეროვნების შემცირების ტემპების შენელებას“. ამ დოკუმენტის მიხედვით, „ბიომრავალფეროვნებასთან დაკავშირებული ტრადიციული ცოდნის შენარჩუნება შეიძლება მნიშვნელოვანწილად იყოს დამოკიდებული იმ ენების დაცვაზე, რომლებიც ამ ცოდნის მატარებლები არიან. ამგვარად, გადამწყვეტი ხდება ენობრივი მრავალფეროვნების და სიცოცხლისუნარიანობისა და მათი დროში ცვლილების აღწერის გზების პოვნა“.

სწორედ ამ გზათა ძიების პროცესში დაიბადა „მსოფლიოს საფრთხის ქვეშ მყოფი ენების ატლასი“, რომლის პირველი ვერსია 2004 წელს მომზადდა, ხოლო 2009 წლის გაზაფხულზე ატლასის ახალი რედაქცია გამოიცა (<http://www.unesco.org/en/languages>). ელექტრონული ვერსიის პრეზენტაცია გაიმართა პარიზში, იუნესკოს ოფისში, და გამოითქვა სურვილი, რომ სამი თვის განმავლობაში სხვადასხვა ქვეყანას და ენათმეცნიერული კვლევის ცენტრებს მიენოდეზინათ შენიშვნები და მოსაზრებანი ატლასთან დაკავშირებით.

იუნესკოში საქართველოს წარმომადგენლის, საფრანგეთში საქართველოს ელჩის მამუკა კუდავას მეშვეობით არნოლდ ჩიქობავას სახელობის ენათმეცნიერების ინსტი-

ტუტისთვისაც ხელმისაწვდომი გახდა ატლასის ელექტრონული ვერსია და საგულდაგულოდ იქნა შესწავლილი. ატლასზე დართულმა დოკუმენტებმა სერიოზულად დაგვაფიქრა არა მხოლოდ საქართველოსთან დაკავშირებული ინფორმაციის გამო, არამედ იმ პროგნოზისა და ენებისადმი მიდგომის გამოც, რაც ფართო საზოგადოების განს-

ჯისა და ფიქრის საგანი უნდა იყოს (პუბლიკაციაში დამონებული ამონარიდები სათანადო დოკუმენტებიდან შეგიძლიათ იხილოთ ვებ-გვერდზე <http://www.lingua.ge/>, მენიუმში „კანონმდებლობა ენის შესახებ“).

ატლასის რედაქციის მიერ მომზადებულ ახსნა-განმარტებით ბარათში დასაწყისშივე ვკითხულობთ:

„მსოფლიოში ხალხების 97% ლაპარაკობს მსოფლიოში არსებული ენების 4%-ზე და პირიქით, მსოფლიო ენების 96%-ზე ლაპარაკობს ადამიანთა დაახლოებით 3%. მსოფლიო ენები მრავალფეროვნებით ხასიათდება, ამ ენების მატარებელთა რიცხვი კი ძალზე მცირეა. ბავშვები იმ ენებსაც კი არ ითვისებენ, რომელზედაც ბევრი ლაპარაკობს. მსოფლიოს 6000-ზე მეტი ენიდან სულ მცირე 50% კარგავს თავის მატარებელს. ჩვენი შეფასებით, 21-ე საუკუნის ბოლოს უმეტეს რეგიონებში ენათა 90%-ს უფრო დომინანტური ენები ჩაენაცვლება.“

ამ არასასურველი პროგნოზის ავტორები ასახელებენ ამ პროცესის მიზეზებს. ერთი მხრივ, ესაა გარეშე ფაქტორები: „მიზეზი შეიძლება იყოს გარეშე ძალები, როგორცაა სამხედრო, ეკონომიკური, რელიგიური, კულტურული ან საგანმანათლებლო მორჩილება“, მეორე მხრივ, შიდა ფაქტორები „როგორცაა საზოგადოების უარყოფითი დამოკიდებულება საკუთარი ენისადმი... შიდა ზეწოლა ხშირად გარე ფაქტორებიდან მომდინარეობს და ორივე აჩერებს ენობრივი და კულტურული ტრადიციების თაობათა შორის გადაცემას“. საკუთარი ენის მიმართ უარყოფითი დამოკიდებულება შეიძლება პრაგმატული მოტივით იყოს გამოწვეული: საცხოვრებელი ადგილით და სამუშაოთი უზრუნველყოფა, სოციალური მობილობის გაძლიერება, მსოფლიო ბაზართან ინტეგრაცია...“

ატლასის შემდგენლები და იუნესკო თანხმდებიან, რომ მსოფლიოს ყველა ენა, ყველაზე მცირერიცხოვანიც

და სამწერლობო ტრადიციის არმქონეც, უნიკალურია, ხოლო „თითოეული ენის გაქრობა იწვევს უნიკალური კულტურული, ისტორიული და ეკოლოგიური ცოდნის აუნაზღაურებელ დანაკარგს. თითოეული ენა მსოფლიოში ადამიანის გამოცდილების უნიკალური გამოხატულებაა. ასე რომ, ყოველი ცალკეული ენის ცოდნა შეიძლება საკვანძო მნიშვნელობის იყოს მომავლის ფუნდამენტურ კითხვებზე პასუხის გასაცემად. ყოველთვის, როცა ენა კვდება, ვკარგავთ ენათა სტრუქტურისა და ფუნქციის ნიმუშებს, კაცობრიობის პრესტიჟისა და მსოფლიოს მრავალფეროვანი ეკოსისტემების შენარჩუნების საშუალებას.“

ჩვენ მივეჩვიეთ საუბრებს ენისა და კულტურის კავშირზე, ხშირად ვიმეორებთ, რომ ენა არის ისტორიის არქივი და იდენტობის სიმბოლო, თუმცა საფუძვლიანი ლინგვოკულტუროლოგიური და ეთნოლინგვისტური კვლევები, რომლებიც სრულყოფილად მოიცავდა საქართველოს ლინგვისტურ ლანდშაფტს, ჩვენში მხოლოდ სანყის ეტაპზეა და ამ მიმართულებით დიდი შრომაა გასანევი. ლინგვისტებმა ასევე ძალიან კარგად ვიცით, რომ ენა უნიკალურია თავისი სტრუქტურითა და ფუნქციით. სტრუქტურალიზმის ფუძემდებლის ფერდინანდ დე სოსიურის განმარტებამ — „ენა არის ნიშანთა სისტემა“ — ბიძგი მისცა მე-20 საუკუნის ენათმეცნიერებს. გასული საუკუნის 50-იანი წლებიდან აქტუალური გახდა ენისა და საზოგადოების კავშირის, მათი ურთიერთზეგავლენის კვლევა, რაც სოციოლინგვისტიკის სახელითაა ცნობილი. როგორც ჩანს, ათასწლეულების მიჯნაზე, გლობალიზაციის ეპოქაში ახალი მიდგომა გაჩნდა: ენა ვერ განიხილება ოდენ დამოუკიდებელ სისტემად, ვერც ოდენ საზოგადოებრივ მოვლენად — ეთნოსის თუ სოციუმის მახასიათებლად, ვერც ოდენ კულტურულ, სულიერ ღირებულებად — „ენა სულია ერისა“ (ჰუმბოლდტი), ყველაფერ ამასთან ერთად ენა ბუნების ძარღვია, რომლითაც ის უკავშირდება ადამიანს. ადამიანის ცოდნა და გამოცდილება სამყაროს ეკოსისტემების შესახებ — ეს არის ენის საშუალებით გადასხმული სისხლი ბიომრავალფეროვნების შესანარჩუნებლად და პირიქით. მეცნიერულად კი ამ მოვლენას ასე ხსნიან: „საყოველთაოდაა აღიარებული, რომ ეკოლოგიური მრავალფეროვნება მნიშვნელოვანია. ეკოსისტემა არის სისტემა, სადაც ყველა ორგანიზმი, მცენარე, ცხოველი, ბაქტერია თუ ადამიანი უნდა ცოცხლობდეს, რათა ეს კომპლექსური სისტემა არ დაირღვეს და განაგრძოს არსებობა და ფუნქციონირება (სკუტნაბ-კანჯასი, 2000). ეკოსისტემის ერთი ელემენტის განადგურებაც კი იწვევს მთლიანად სისტემის რღვევას. ნეტლი და რომანი (2000) მიიჩნევენ, რომ ბიოლოგიური და ენობრივი მრავალფეროვნება განუყოფელია. მათი არგუმენტით, სადაც ტყეები გაკაფულია, იქ ენები საფრთხის ქვეშაა: სადაც ბიომრავალფეროვნებაა, იქ კულტურული და ლინგვისტური მრავალფეროვნებაცაა (იხილეთ ტერალინგვას რუკა www.terralingua.org; <http://www.terralingua.org>). მრავალფეროვნება მოიცავს ადაპტირების უნარს, მრავალფეროვნების გარეშე იკარგება ადაპტაციის პოტენციალი და ვეღარ ხდება სხვადასხვა გარემოში გადარჩენა. შესაბამისად, იქ, სადაც არ არის მრავალფეროვნება, ადაპტაციის

უნარი დაქვეითებულია. ამ პირობებში ნაყოფიერებაც კლებულობს და ადამიანის ინტელექტუალური მიღწევებიც მცირდება. შესაბამისად, ეკომრავალფეროვნების მოსპობა იწვევს კულტურული და ლინგვისტური მრავალფეროვნების გაქრობასაც. ჩვენი წარმატებები განპირობებულია უნარით ადაპტაცია მოვახდინოთ სხვადასხვა გარემოში. ეს უნარი კი წარმოიშობა მრავალფეროვნებიდან (სკუტნაბ-კანჯასი, 2000)“ — ეს ვრცელი ამონარიდი კოლინ ბეიკერის წიგნიდან „ბილინგვური განათლებისა და ბილინგვიზმის საფუძვლები“ (მთარგმნელი შ. ტაბატაძე, 2010 წ.) ზედმიწევნით მარტივად გადმოგვცემს კავშირს ბიომრავალფეროვნებასა და ლინგვომრავალფეროვნებას შორის.

იუნესკოს ატლასის რედაქტორები აღნიშნავენ, რომ „რუკაზე გადატანილი 900 ეკორეგიონიდან 238 (უნოდებენ გლობალურ 200 ეკორეგიონს) უმნიშვნელოვანესია მსოფლიოს ეკოლოგიური სიცოცხლისუნარიანობის შენარჩუნებისათვის. ამ 200 გლობალურ ეკორეგიონში ძალიან ბევრი ეთნოლინგვისტური ჯგუფია. ეს არის ხალხი, რომელმაც თავის გარემოში ცხოვრების ხანგრძლივი ისტორიის მანძილზე დიდი ეკოლოგიური ცოდნა დააგროვა“. ეს ცოდნა დაუნჯებულია ენაში და მისი გამოცალკევება ეკოსისტემებისაგან არასწორია. ზოგადად მიიჩნეოდა, რომ ეკოკატასტროფები დემოგრაფიულ და მიგრაციულ პროცესთანაა დაკავშირებული. აღმოჩნდა, რომ მხოლოდ ადამიანური ფაქტორი არაა გადამწყვეტი. წარმოვიდგინოთ, რომ აფხაზეთის ტერიტორიაზე აბორიგენი მოსახლეობა, ქართველები და აფხაზები, სრულად ჩაანაცვლეს სხვა ხალხებმა, ან ისინი უმცირესობაში აღმოჩნდნენ, მაგრამ ალარავინ იქნება ქართულ (ასევე მეგრულ-სვანურ) და აფხაზურ ენებზე მოლაპარაკე. ეს ნიშნავს, რომ გაქრება აფხაზეთის ეკოსისტემათა ისტორიული გამოცდილებით მიღებული ცოდნა და შესაბამისად, გადაიდგმება ნაბიჯები, რომლებიც დააზიანებს, გაანადგურებს ბუნებას. აქვე აღვნიშნავთ, რომ ენათმეცნიერების ინსტიტუტში ატლასის რედაქციაში გასაგზავნად მომზადებულ წერილში საგანგებოდ იქნა წინა პლანზე წამოყვანილი კავკასიის რეგიონში შექმნილი ვითარება: „საზოგადოდ უნდა ითქვას, რომ იუნესკოს „ენათა ატლასსა“ და ევროსაბჭოს შესაბამის პოლიტიკაში საგანგებო ადგილი უნდა მიენიჭოს კავკასიის მცირე ენობრივი უნიკუმების გადარჩენის პრობლემას, ვინაიდან ისინი დიდი ხანია დგანან მიზანმიმართული გენოციდის ტოტალური საფრთხის წინაშე (იხ. აგრეთვე რუსეთის მონაცემები ატლასის მიხედვით)...“

მიზანშეწონილი იქნებოდა, თუ ცივილიზებული მსოფლიო კავკასიას გამოაცხადებდა ბიომრავალფეროვნების, ეთნოკულტურული და ლინგვისტური უბედურების ზონად და დასახავდა ამ ენობრივი სამყაროს გადარჩენის ქმედით პროგრამას.

ბუნებისადმი მომხმარებლური დამოკიდებულება ადამიანის ცხოვრების წესია, მაგრამ მან გამოცდილებით იცის, სად გადის ზღვარი ეკოსისტემების გამოყენებასა და განადგურებას შორის. ეს გამოცდილება და ცოდნა ენის საშუალებით გადაეცემა თაობიდან თაობას და ინარჩუნებენ ბუნებასთან ჰარმონიული თანაარსებობის პირობებს.

ამდენად, თაობათა შორის ენობრივი კავშირის განყვეტა საფრთხეს უქმნის არა მხოლოდ საკუთრივ ენას, არამედ იმ გარემოსაც, რომელშიც ამ ენაზე მოლაპარაკე ხალხი ცხოვრობს. გაქრობის საფრთხის ქვეშ მყოფი ენების მდგომარეობის შესაფასებლად რამდენიმე კრიტერიუმი არსებობს, მაგრამ უმთავრესად მიჩნეულია თაობათა შორის უწყვეტი კომუნიკაცია. ხოლო ხელის შეწყობის აუცილებელი პირობაა ენის ეროვნული კურსის მხარდაჭერა და განვითარება. იუნესკოს დოკუმენტში ნათქვამია: „ენის ეროვნული კურსი მხარს უნდა უჭერდეს მრავალფეროვნებას, მათ შორის საფრთხეში მყოფი ენებისასაც. მეტი სოციალური პროფილის მეცნიერი, ჰუმანიტარი და ენების მატარებელი აქტიურად უნდა იყოს ჩართული ენის ეროვნული კურსის შემუშავებაში.“

თანამედროვე ეპოქაში ენის ეროვნული კურსის სტრატეგიული მიმართულებაა ენის დოკუმენტირება ინოვაციური ტექნოლოგიებით. ეს გულისხმობს ენობრივი მონაცემების ელექტრონული ბაზების შექმნას, ანალიზსა და ანოტირებას. ამ მიზნით ჩამოყალიბდა მე-20 საუკუნის დასასრულს კორპუსის ლინგვისტიკა, რომლის შედეგები თავლსაჩინოა "დიდი" თუ "მცირე" ენების კვლევისა და განვითარების საქმეში. შესაბამისად, ქართული ენა 21-ე საუკუნეში დგას ახალი გამოწვევების წინაშე — წიგნების ენიდან კომპიუტერული ტექნოლოგიების, „ციფრულ“ ენად გადაქცევა. ენათმეცნიერების ინსტიტუტში დაიწყო ქართული დიალექტური კორპუსის შექმნა, რომელსაც დანარჩენ ქართველურ ენათა მონაცემებიც შეუერთდება, მაგრამ 15 საუკუნოვანი ქართული სალიტერატურო ენის ნაციონალური ტექსტური კორპუსის შექმნას ქართული სახელმწიფოს ძალისხმევა სჭირდება. სახარების პირველმთარგმნელებმა ახალ სამყაროს ათასწლეულის საგანძურად გადასცეს ქართული ენა. ის მესამე ათასწლეულის საგანძურადაც რომ იქცეს, ლინგვისტიკის, პროგრამისტიკის, გამომცემლობების, ბიბლიოთეკების, საჯარო თუ კერძო დაწესებულებათა, მთელი საზოგადოებისა და ხელისუფლების თანამშრომლობა, თანადგომაა საჭირო.

დაახ. 21-ე საუკუნე ტექნოლოგიების საუკუნეა, მაგრამ ენაა ის მარადიული ფენომენი, რომელიც დედაამინის მაჯისცემასაც გვატყობინებს და მომავლისკენ მომზირალ კაცობრიობასაც აფრთხილებს: ტექნოკრატიულ სამყაროშიც ადამიანი ბიომრავალფეროვნებისა და ენობრივი მრავალფეროვნების გარემოში უნდა ცხოვრობდეს. ესაა განვითარების საფუძველთა საფუძველი!

ზურაბ ავალიშვილის ისტორიული თხზულება „შაჰ აბასი და საქართველო“, რუბრიკით „კავკასიური პოლიტიკის ისტორიიდან“ 1936-37 წლებში გარძელებებით დაიბეჭდა რუსულენოვან ჟურნალ „კავკაზში“ (რუსულის გარდა, ჟურნალი კიდევ ხუთ ენაზე გამოდიოდა, მათ შორის ქართულადაც „კავკასიის“ სახელწოდებით). თხზულება ხუთი თავისგან შედგება: „დელი სიმონი“ („Кавказ“ №11/35, 1936), „მამის მკვლელი კონსტანტინე“ („Кавказ“ №12/36, 1936), „ქორწინების პოლიტიკა“ („Кавказ“ №1/37, 1937), „რკინისა და სისხლის პოლიტიკა“ („Кавказ“ №3/39, 1937), „ეპილოგი“ („Кавказ“ №4/40, 1937).

იმავე 1937 წელს ქართული „კავკასიის“ სამ ნომერში (№3, 4, 5) გამოქვეყნდა ზურაბ ავალიშვილის ნაშრომი „თეიმურაზ I და მისი პოემა „ნამება ქეთევან დედოფლისა“, რომელიც 1938 წელს პარიზში „კავკასიამ“ ცალკე წიგნად გამოსცა, სამი ისტორიული საბუთის დამატებით და ავტორისეული ახალი, ვრცელი და უაღრესად საინტერესო წინასიტყვაობით, სადაც ზურაბ ავალიშვილი წერდა:

„განზრახული მქონდა ამ წიგნში ის ზოგადი პოლიტიკური მიმოხილვაც შემეტანა ქართულ-სპარსული ურთიერთობისა, რომელიც რუსულად დაიბეჭდა ჟურნალ „კავკაზში“. ეს იმ ხუთი საისტორიო ცდის ქართული გამოცემა იქნებოდა გაფართოებული და ზოგი ნაკლებად ცნობილი მასალით შევსებული. ამით მკითხველს იმდროინდელი პოლიტიკური გარემოს გაგება ცოტა გაუადვილდებოდა.“

როგორც ჩანს, ზურაბ ავალიშვილმა ვეღარ მოასწრო თხზულების გაფართოებული, ქართული ტექსტის გამოცემა, რისი უმთავრესი მიზეზიც უთუოდ მსოფლიო ომის დაწყება იყო, რომლის დამთავრებამდე დაახლოებით ერთი წლიც ადრე, 1944 წელს, ზურაბ ავალიშვილი ბავარიში გარდაიცვალა.

საცენზურო პირობების გამო, გასული საუკუნის 20-იანი წლების შემდგომ ზურაბ ავალიშვილის ნაწერები საქართველოში აღარ გამოქვეყნებულა. არც ემიგრაციაში შესრულებული ყველა ნაშრომი იყო ქართველი მკითხველისათვის ხელმისაწვდომი. ამჟამად ვითარება შეცვლილია და ხელთ გვაქვს რუსულად შესრულებული და „Кавказ“-ში გამოქვეყნებული თხზულება „შაჰ აბასი და საქართველო“, რომლის ერთ-ერთი მნიშვნელოვანი თავის — „რკინისა და სისხლის პოლიტიკა“ — თარგმანსაც ვთავაზობთ მკითხველებს.

ზურაბ ავალიშვილი

რკინისა და სისხლის პოლიტიკა

1612 წელს ირანსა და ოსმალეთს შორის მორიგი ზავი დაიდო. აღდგენილ იქნა XVI საუკუნის შუა ხანებში, შაჰ თამაზისა და სულეიმან ბრწყინვალის მმართველობისას მიღწეული წონასწორობა, რომელიც საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში, სპარსეთის შინაშლილობის დროს, მკვეთრად დაირღვა ოსმალეთის სასარგებლოდ. ოსმალეთი იძულებული ხდებოდა უარი ეთქვა იმაზე, რაც რეალურად დაკარგა ომის შედეგად: კავკასიაში ეს იყო უმთავრესად ამჟამინდელი კავკასიური აზერბაიჯანის ტერიტორია.

სპარსეთის ხელისუფლების არა მხოლოდ აღდგენას, არამედ გაძლიერებასაც კი ყარაბაღში, შირვანში და ა.შ. ძირეულად უნდა შეეცვალა აღმოსავლეთ საქართველოს მდგომარეობა. ქართლი და კახეთი უშუალოდ ექცეოდნენ იმ ძლიერი მეზობლის ზეგავლენის ქვეშ, რომელიც მხოლოდ მეზობლობას არ დასჯერდებოდა.

სპარსეთის იმპერიის ცენტრალიზება, რასაკვირველია, გადაჭარბებულად არ უნდა შეფასდეს და, რაც მთავარია, სახელმწიფოებრიობისა და ნაციონალიზმის თანამედროვე გაგება გადატანილი არ უნდა იქნეს XVII საუკუნის კავკასიის პოლიტიკაზე. ყოველდღიურ ყოფაში სახელმწიფოს შეზღუდული ჩარევისას მოსახლეობის ცხოვრების ტრადიციული წესი არსებითად ნაკლებად იყო დამოკიდებული სპარსეთის სახელმწიფო ძალაუფლებაზე, თუნდაც იმავე ქრისტიანულ მხარეებში, როცა ქართველი მმართველები შაჰების ვასალები იყვნენ. თუ შეიძლება ასე ითქვას, აქ სავალდებულო მოკავშირეობა უფრო იგულისხმებოდა, ვიდრე ნამდვილი დაქვემდებარება.

უბედურება ის იყო, რომ ქართულ-სპარსულ ურთიერთობებს, მთელი რიგ მიზეზთა გამო, აუცილებელი მდგარადობა აკლდა. შეეძლოთ რა უშუალო ურთიერთობა დაემყარებინათ შაჰის კართან, ქართველ დიდებულთა ნაწილი საკუთარ მეფეებთან ქიშპობაში ითრევედა სპარსეთს. როგორც ჩანს, ამით ზარალდებოდა ქართველ მეფეთა ძალაუფლება და ავტორიტეტი. მეორე მხრივ, მაშინაც კი, როცა სპარსეთის პოლიტიკურ კურსს იზიარებდნენ, მათ არ ჰქონდათ საფუძველი თავი მიეჩნიათ სპარსეთის უბრალო მარიონეტებად. პირიქით, ისინი ინახავდნენ ქართული თვითმეგნების ცოცხალ ისტორიულ ტრადიციებს, რასაც ჯერ კიდევ ჰქონდა გადგმული ფესვები ხალხში. ამიტომ არსებობდა ზღვარი, რომლის გადალახვა მათ არ შეეძლოთ და არც სურდათ, როცა უნდა მორგებოდნენ სეფიანთა ირანის პოლიტიკურ უპირატესობას აღმოსავლეთ კავკასიაში.

მათ არ შეეძლოთ გარედან მხარდაჭერის იმედი ჰქონოდათ, ხომ ვერ იქნებოდნენ მოსკოვის სამეფოს იმედად, როცა მოსკოვსა და ირანს შორის სიყვარული და მეგობრობა სუფევდა. უკიდურეს შემთხვევაში მათ შეეძლოთ ცეცხლიდან მორევში ჩავარდნის რისკის ფასად ოსმალეთის დახმარების იმედი ჰქონოდათ; მათი მხრიდან ეს საკმაოდ ბუნებრივად გამოიყურებოდა; ვის შეეძლო მაშინ სპარსეთ-ოსმალეთს შორის 1612 წელს აღდგენილი ზავის ხანგრძლივად თავდებობა. ან ომის განახლების შემთხვევაში ვის შეეძლო იმის განჭვრეტა, თუ ვის დარჩებოდა გამარჯვება? თანაც იმხანად არა მხოლოდ დასავლეთ საქართველოს ნაწილები (იმერეთი, სამეგრელო, გურია) რჩებოდნენ ოსმალეთის გავლენის სფეროში, არამედ ეს უკანასკნელი საბოლოოდ და დიდი ხნით მკვიდრდებოდა ახალციხეში, თან აზერბაიჯანშიც ინარჩუნებდა დამპყმებს, რომ აღარაფერი ვთქვათ დაღესტანზე.

ასეთ ვითარებაში არც შაჰ აბასს შეეძლო ჩაეთვალა თავი მოულოდნელობათაგან დაზღვეულად თავის ჩრდილოეთ ფრონტზე და არც ქართველი მეფეები იჩენდნენ დიდ ნდობას შაჰის განზრახვათა მიმართ. ამ ნიადაგზე აღმოცენებული უთანხმოება და უნდობლობა, რომელთაც ღრმა პოლიტიკური მიზეზები ჰქონდათ, ძალიან ძვირად დაუჯდა საქართველოს. თავის დრამატიზმითა და იმ უბედურებებით, რომლებიც თავს დაატყდათ პირადად ქართველ მეფეებსა და მათ ქვეშევრდომთ, ამ ბრძოლამ — რამდენადაც საქმე მივიდა ამკარა ბრძოლამდე — საერთო ყურადღება მიიპყრო. მისი გავლენის გარეშე არც ირან-ოსმალეთის ურთიერთობა დარჩენილა. ამიტომაც ეს ბრძოლა მრავალგზის აისახა იმ ეპოქისადმი მიძღვნილ ქრონიკებსა და ნაწერებში, სადაც წინააღმდეგობანი არცთუ ცოტაა და ბევრი დეტალის გარკვევა მთელ რიგ მონაცემთა სიდრმისეულ კრიტიკას მოითხოვდა. ჩვენ აქ, რა თქმა უნდა, მხოლოდ მთავარ მოვლენათა საერთო მიმოხილვით შემოვიფარგლებით.

დაიწყო იმით, რომ შაჰ აბასის მიერ მაზანდარანში სანადიროდ მიწვეულმა ახალგაზრდა მეფეებმა ლუარსაბმა და თეიმურაზმა არ ინებეს იქ წასვლა. ყურადღება მიიპყრო მეფეთა ურთიერთდაახლოებამ და მათმა მზაობამ — ერთად მდგარიყვნენ ყველა შესაძლო საფრთხის შემთხვევაში, რაც ოდნავადაც არ პასუხობდა ყველაფრის შესახებ კარგად ინფორმირებულ სპარსეთის მთავრობის ინტერესებს. წარმოიშვა ეჭვები, და შაჰის კარზეც აღმოჩნდნენ ისევ ქართველები, რომლებიც სხვადასხვა გულისნადილით ცდილობდნენ ეჭვების გაძლიერებას. ამ თვალსაზრით

სით განსაკუთრებული მნიშვნელობა მიენერება თბილისის ყოფილ მმართველს — ანუ მოურავს გიორგის, რომელიც სააკაძეთა მანამდე უმნიშვნელო გვარს წარმოადგენდა. ის ადრევე დაწინაურდა ქართლში და ლუარსაბთან პირადი სიახლოვის წყალობით გავლენიანი მდგომარეობა მოიპოვა. შემდგომ ამ უკანასკნელის სააკაძის დასთან ურთიერთობის გაურკვეველ ისტორიასთან დაკავშირებით სააკაძემ გულწრფელად თუ ტყუილად ხიფათი იგრძნო და, თავისი მეფის მიმართ სიძულვილით გამსჭვალული, სპარსეთში წავიდა. სპარსეთში თავისი უწარიანობით, გარჯითა და სამსახურით შაჰ აბასის ნდობა მოიპოვა. ყოველმხრივ ეს იყო დიდად ნიჭიერი, მამაცი პიროვნება, უზარმაზარი ფიზიკური ძალის მქონე, რაც უმნიშვნელო არ ყოფილა მაშინდელი ბრძოლების პირობებში. რაც მთავარია, სააკაძე მბრძანებლად იყო დაბადებული.

როგორც უნდა იყოს, შაჰ აბასმა აუცილებლად ჩათვალა არაკეთილსაიმედო საქართველოს მიმართულებით ლაქრობის მოწყობა. მეფეებმა არ მიიჩნიეს თავი ვალდებულად, ყარაბაღში შესახვედრად ხლებოდნენ შაჰს. კახელების დაუყინებით შაჰთან თეიმურაზის დედა ქეთევანი გაემგზავრა; მას თან ახლდნენ მძევლებად შეთავაზებული თეიმურაზის უსაკო ვაჟები. ერთხანს ისე ჩანდა, რომ შაჰ აბასი კმაყოფილი იყო მორჩილების ასეთი გამოხატულებით, მაგრამ მან მაინც გადაწყვიტა დაძრულიყო კახეთის საზღვრებისაკენ (მარტი, 1614 წელი). ყოველი შემთხვევისათვის დაუპატიჟებელი სტუმრის წინააღმდეგ სიფრთხილის ზომები კახეთშიც იქნა მიღებული. ეს იქიდანაც ჩანს, რომ მთლიანად ალაზნის ველის გაყოფებით, მუკუზანიდან დანკებულნი, მოწყობილ იქნა წინააღმართა ჯაჭვი, თუმცა საქმე ომამდე არ მისულა. ერთობლივად მოქმედების მზაობა არ იყო საკმარისი: მეფეები ამ შემთხვევაში არ აღმოჩნდნენ არც სახელმწიფოებრივი ადამიანები და არც მხედართმთავარნი, მიუხედავად მათი რაინდული აღზრდის მთელი ბრწყინვალეობისა. მათი პოლიტიკური მიზნები არ ყოფილა გარკვეული, ისე ჩანდა, რომ ისინი ეწინააღმდეგებოდნენ შაჰს. ქართლის დიდებულთა უმეტესობა ირანოფილურად იყო განწყობილი, კახეთშიც არ ყოფილა ერთსულოვნება. თურქეთთან სპარსეთი დაზავებული იყო და შესაბამისად დროც არ უწყობდა ხელს ავანტიურებს. საერთოდ ბაგრატიონთა სახლის ორივე შტოს (ქართლისა და კახეთის) ტრადიციები სრულეებითაც არ გამორიცხავდნენ ირანთან კომპრომისებს, პირიქით, კეთილისმყოფელ გავლენას ახდენდნენ ამ მიმართულებით. მაგრამ 1614 წელს მეფეებმა მათი მდგომარეობის შესაბამის ორ სავარაუდო გამოსავალს შორის საკმაოდ მოულოდნელი მესამე აირჩიეს, რომელიც არ ყოფილა მოკლებული მახვილგონიერობას. ამკარა დაპირისპირების ანუ ომისათვის თეიმურაზი და ლუარსაბი მზად არ იყვნენ; შაჰ აბასთან შერიგება

კი მათთვის უკვე დამამცირებელი იყო და ამიტომაც იმერეთის მეფეს გიორგი III შეაფარეს თავი. იმერეთის მეფემ ისინი ჯერ საჩხერეში მიიღო თავად წერეთლების სამფლობელოში, შემდგომ კი თავისთან, ქუთაისში.

ქართლისა და კახეთის მეფეებისთვის იმერეთი საიმედო თავშესაფარი გახლდათ. ლიხის მთა, რომელიც იმერეთს ყოფდა ქართლისაგან, იმ ეპოქაში მნიშვნელოვან წინააღმდეგობას იწვევდა მომხდელი ლაშქრისათვის. მაგრამ მთავარი ის იყო, რომ დასავლეთ საქართველო თურქეთის გავლენის სფეროს მიეკუთვნებოდა და იქ შეჭრა შაჰ აბასისთვის თურქეთთან დაპირისპირებასა და ომის განახლებას ნიშნავდა, რაც იმხანად მის გეგმებში არ შედიოდა. ერთი რამ უეჭველი გახლდათ შაჰ აბასისთვის: მისი ორი უპირველესი ვასალის გაქცევა იმერეთში მაჩვენებელი იყო მათი გადაწყვეტილებისა — ირან-ოსმალეთის ომის განახლების შემთხვევაში ამ უკანასკნელის მხარე დაეჭირათ.

შაჰის უპირველესი გადაწყვეტილება იყო თეიმურაზის დამხობა. კახეთი ისა-ხანს „მისცეს“, იმ გიორგის ვაჟს, რომელიც მამასთან, ალექსანდრესთან (თეიმურაზის პაპასთან) ერთად მოკლეს 1605 წელს ძეგამში, „მამის-მკვლელ“ კონსტანტინეს თანდასწრებით. თვითონ მომავალი ისა-ხანი ფეხებში ჩაუფარდა თავის ბიძას და მანაც შეიბრალა მისი სიყმანვილე და სიცოცხლე აჩუქა. თეიმურაზის დედა ქეთევანი და თეიმურაზის ორი მცირეწლოვანი ვაჟი სპარსეთს გაგზავნეს. დარბიეს და გაძარცვეს კახეთის მეფეთა რეზიდენციები გრემსა და თორღას ციხეში, ალაზნის ზემო დინებაზე. ნებადართული იყო გარკვეული ოდენობით ნადავლის წამოღება. შაჰ აბასის სამხედრო მრჩეველი ამ ლაშქრობისას გიორგი სააკაძე იყო.

ზემო კახეთიდან შაჰ აბასი მთის ბილიკებით არაგვის ხეობაში გადავიდა. ქართლი ამ ჯერზე შედარებით ნაკლებად დაზარალდა. ახლა შაჰ-აბასის მთავარ საზრუნავს წარმოადგენდა იმის მიღწევა, რომ იმერეთის მეფეს მისთვის თეიმურაზი და ლუარსაბი გადაეცა. შაჰ აბასს ცნობები გააჩნდა პორტასთან (ოსმალეთის სამეფო კარი — მთარგმ.) ქართველ მეფეთა ურთიერთობის შესახებ და ცდილობდა დაუმორჩილებელ ვასალთა თავისთან დაბრუნებას, მითუმეტეს, ირანსა და ოსმალეთს შორის ზავი სუფევდა. თურქეთის მთავრობამ წინააღმდეგობა გაუწია უკმაყოფილებას, რომ შაჰ აბასი შეიარაღებული ძალებით ზედ იმერეთის საზღვარზე იდგა. ამის გამო შაჰ აბასი იძულებული გახდა ახსნა-განმარტებისათვის სტამბოლში განსაკუთრებული ელჩი გაეგზავნა.

შაჰ აბასთან მოლაპარაკებისას იმერეთის მეფე გიორგი III ბაგრატიონთან სახლის საერთო ღირსებას იცავდა. მოლაპარაკებები ლევან დადიანსა და მამია გურიელთან შეთანხმებით მიმდინარეობდა ანუ ისე, თითქოს საქმე სრულიად საქართველოს ეხებოდა. ლუარსაბი დაჰყვა საკუთარი დის (შაჰის ცოლის) და თავისი ყოფილი აღმზრდელის შადიმან ბარათაშვილის დაჟინებულ ვედრებას და დაბრუნ-

და ქართლში (1614 წლის შემოდგომაზე), თუმცა იგი იქ არ გააჩერეს. ლუარსაბი თან ახლდა შაჰს სპარსეთში და ერთხანს მისი საპატიო სტუმარი იყო, რასაც რუსული დიპლომატიური მიმონერაც ადასტურებს.

ამრიგად, შაჰ აბასმა დასახულ მიზანს მხოლოდ სანახევროდ მიაღწია. თეიმურაზის ხელში ჩაგდება მან ვერ მოახერხა. შედეგებმა სულ მალე იჩინა თავი. ის, ვინც შაჰ აბასმა კახეთს ჩაუყენა სათავეში, იქ ვერ დამაგრდა: ქვეყანაში დაიწყო მღელვარება და ეს უეჭველად იყო დაკავშირებული ოსმალეთსა და ირანს შორის ომის განახლებასთან (რისი ერთ-ერთი საბაბიც იყო 1614 წლის ექსპედიცია საქართველოში). ოსმალეთის უზარმაზარი სამხედრო

მანქანა 1615 წლის გაზაფხულზე ამოძრავდა. რამდენიმე თვის შემდეგ, რელიგიური დღესასწაულის დროს, რომელსაც ჩვეულებრივ ალავერდის ტაძარში იხდიან კახეთში და დიდძალი ხალხი იყრის თავს, დაიწყო ამკარა მოძრაობა ირანელთა ძალმომრეობის წინააღმდეგ. იქ განვითარებულ მოვლენებს იმერეთიდან შინ დაბრუნებულმა თეიმურაზმაც ჩაუსწრო. მოძრაობა მოედო შირვანსაც, სადაც, რა თქმა უნდა, თურქული გავლენა თავის საქმეს აკეთებდა.

მანამდე ცოცხალი ადრე (1615 წლის დასაწყისში) შაჰ აბასმა დიდი პირადი უბედურება გადაიტანა. მისი ბრძანებით რეშტი მოაკვდინეს ტახტის მემკვიდრე, მისი უფროსი ვაჟი სეფი-მირზა, დედის მხრივ ქართველ მეფეთა შთამომავალი. გულდამიმძებულმა შაჰმა კავკასიის საქმეთა მოგვარება თავდაპირველად ალიყული-ხან შამლუს მიანდო. თეიმურაზს ბედმა გაუღიმა, მან შეძლო მონინააღმდეგის ხაფანგში შეტყუება, მუსრის გავლება და დიდი ზარალის მიყენება. მამინ სალაშქროდ თვით შაჰ აბასი გამოემართა, რომელსაც მნიშვნელოვანი ძალები მოეპოვებოდა, მათ შორის დიდი ოდენობით აზერბაიჯანელები. არმიამ თავი მოიყარა განჯაში. იქიდანვე განხორციელდა ექსპედიცია კახეთში, რომელიც მხედველობაში აქვთ, ჩვეულებრივ, როდესაც ლაპარაკობენ „ცეცხლითა და მახვილით“ შაჰ აბასის მიერ საქართველოს აოხრებაზე.

აოხრების მასშტაბები ძალიან დიდი იყო. აქ არ შეეუდგებოდა მათ აღწერას. რა თქმა უნდა, მთავარი უბედურება გახლდათ ქვეყნის მოსახლეობის მნიშვნელოვანი ნაწილის ძალადობრივი გადასახლება სპარსეთში. ისინი ძალიან შორეულ ადგილებში გადასახლეს, მაგალითად, ასუპასში თუ ასპასში ისპაანსა და შირაზს შორის, სადაც მათ მევენახეობა და მეღვინეობა დანერგეს და სადაც ქართულ დასახლებებს უკვე 1620-იან წლებში ახსენებდნენ ევროპელი (ინგლისელი) მოგზაურები. ისპაანის მეზობლად მდებარე მხოლოდ ერთ რაიონში ინახულა გადასახლებულ ქართველთა შთამომავლები XIX საუკუნის დამლევს ლადო აღნიშვილმა და საინტერესო მასალებიც შეაგროვა. მათ შენარჩუნებული ჰქონდათ ქართული ენა; თუმცა „ქართველები სპარსეთში“ — ფართო თემია და მას აქ აღარ შეეგებებოდა.

ამ უმაგალითო დარბევასთან დაკავშირებულ ნგრევათა სისტემატური ხასიათის ახსნა, რა თქმა უნდა, შეუძლებელია შაჰ აბასის სისხლისმსმელობითა და ავადმყოფური მანიით, ან ჭირვეულ ვასალთა დასჯის სურვილით და ალიყული-ხანის დამარცხებისათვის შურისძიებით. და ბოლოს, არც იმ გადაწყვეტილებით, რომ შეჭირვებისა და ხიფათში თავის ჩაგდების საფასურად ალაფობის შესაძლებლობით დაეჯილდოვებინა თავისი ჯარი. ყოველივე ზემოთჩამოთვლილი თავის როლს თამაშობდა შაჰის პოლიტიკაში, მაგრამ მის მთავარ ამოცანას წარმოადგენდა ის, რომ ქართველების სახით ბრძოლისუნარიანი მოკავშირეების გარეშე დაეტოვებინა თურქეთი იმ შემთხვევაში, თუ სამხედრო მოქმედებათა თეატრი კავკასიაში გადმოინაცვლებდა. შაჰ-აბასი ცდილობდა როგორც მათ, ისე მათ ხელთ არსებულ საშუალებათა განადგურებას.

მთავარი ოპერაცია კახეთის „დამწვინებისა“ 1616 წლის ზაფხულისთვის დამთავრდა, თუმცა სპარსული ნაწილების მოქმედებანი მოგვიანებითაც გრძელდებოდა განსაკუთრებით ალაზანს გაღმა. თავის მხრივ მოსახლეობამაც არცთუ მცირე წინააღმდეგობა გასწია.

ამასობაში თურქებმა ალყა შემოარტყეს ერევანს, თუმცა ამ ალყიდან არაფერი არ გამოვიდა. 1616 წლის თურქულ კამპანიას მალე გამოეცალა ძალა და საერთოდაც უშედეგო აღმოჩნდა. წლის მიწურულისთვის ზავი ფაქტობრივად აღდგა. შაჰ-აბასს კახეთში დაბრუნების საშუალება მიეცა, რათა თვალი ედევნებინა უშუალოდ ადგილიდან ან შორიასლოდან თავისი ჯარის ბოლო გამანადგურებელი ქმედებებისთვის.

თურქეთის ომსა და თურქეთის ჩარევაზე დადებული ფსონი წამგებიანი აღმოჩნდა. იქნებ ეს დროებითი წარუმატებლობა იყო? იმერეთში დროულად დაბრუნებული თეიმურაზი ერთგვარად პორტას სტიპენდიანტი გახდა, რომელმაც არცთუ უანგაროდ მისცა საშუალება თეიმურაზს საქართველოს მეზობლად, საქართველოსგანვე მიტაცებულ ადგილებში ეცხოვრა — ბათუმთან მდებარე გონიოსა ან ოლთისში. 1615-1616 წლებში ცუდად ორგანიზებული და, როგორც აღმოჩნდა, ნაადრევი მცდელობა შაჰ აბასთან ღია ბრძოლაში ჩაბმისა წარუმატებელი გამოდგა. საქართველოში ასეთი ბრძოლის მომხრენი 1617-1618 წლებში უკვე უძღურნი აღმოჩნდნენ ესარგებლათ შექმნილი ვითარებით, როცა დაძაბული ბრძოლები განახლდა სომხეთსა და ქურთისტანში. მაშინ სპარსეთის ჯარები ერზერუმისა და ვანის მხარეებს აჩანაგებდნენ, მათი მეთაური ყარჩილა-ხანი, როგორც ამბობდნენ, ტომით ერვენელი სომეხი იყო. თავის მხრივ თურქები სამხრეთ აზერბაიჯანში შეიჭრნენ.

წარუმატებელი გამოდგა პოლიტიკური მიზნით თეიმურაზის სტამბოლში მგზავრობაც, როცა მან და მისმა ბრწყინვალე ამალამ ცხენებით გადაკვეთეს მთელი ანატოლია. როგორც ჩანს, თეიმურაზი სტამბოლში 1619 წელს იმყოფებოდა, სულთან ოსმანის დროს, როცა ამ უკანასკნელ-

მა 1617 წლის ბოლოს აჰმედ I შეცვალა ტახტზე. იმ პოლიტიკური მოვლენების საპასუხოდ, რომლებიც ერთმანეთს წაეწყო, შაჰ აბასმა თეიმურაზის ახალგაზრდა ვაჟების დასახიჩრება ბრძანა, რათა ამოეძიო მისი შთამომავლობა. მოგვიანებით 1624 წელს შირაზში თეიმურაზის დედა ქეთევან დედოფალიც ანამეს.

მართალი გამოდგა იმათი წინასწარ განჭვრეტა, ვინც შაჰ აბასისა და მის წინამორბედთა თანამებრძოლის ქართლის მეფის სიმონ I ანდერძის თანახმად XVI საუკუნის უკანასკნელ მეოთხედში ირან-ოსმალეთის ბრძოლაში მხარს უჭერდნენ ირანს და არა თურქეთს. მათ მოწინააღმდეგეთა შექცევით დასათასობით ადამიანის სიცოცხლის ფასად დაუჯდა საქართველოს.

ზავი სპარსეთსა და ოსმალეთს შორის ფორმალურად 1619 წლის შუა ხანებში აღსდგა. კვლავ იქნა დადასტურებული მყარობებისა და გავლენის სფეროთა გამოიწვევა, რასაც წინა საუკუნეში დაუდეს სათავე სულთანმა სულეიმანმა და შაჰ თამაზმა. ფრიად მნიშვნელოვანი საიხლე გახლდათ მთელი კავკასიისათვის თურქეთის უზენაესობის აღიარება ახალციხეში. ძველი ქართული სამთავრო სამცხე საბოლოოდ გაიწირა საფაშოდ გადაქცევისათვის. ორი საუკუნის განმავლობაში ახალციხის საფაშო თურქული გავლენისა და ზემოქმედების მთავარი საყრდენი იყო, როგორც მთლიანად კავკასიაში, ასევე კერძოდ საქართველოს აღმოსავლეთსა და დასავლეთში. როგორც ცნობილია, ახალციხიდან ზეკარის უღელტეხილით გზა მიდის ქუთაისში, ხოლო ბორჯომის ხეობით თბილისში. გაივლის რამდენიმე წელი და სამცხის მემკვიდრე-მფლობელი ბექა III გამუსლიმანდება და საფარფაშა გახდება (1625 წ.). ცნობილი თურქი მოგზაური ევლია ჩელები ახალციხეში სტუმრობისას მისგან საჩუქრად მიიღებს საუკეთესო ცხენს, ას პიასტრსა და ორ ახალგაზრდა ტყვეს. თავის მხრივ არც მოგზაური დარჩება ვალში და საკუთარ დამსაჩუქრებელს მოიხსენებს, როგორც ოტომანთა პორტას უჭკვიანესსა და უპატიოსნეს მრჩევლს.

მთავარი კიდევ წინ იყო. სპარსეთის მთავრობა მიიჩნევდა, რომ ძალადობრივმა გადასახლებებმა, მუდმივმა დანაკარგებმა სამხედრო მოქმედებებისა და ა.შ. საკმაოდ დააბეჩავა აღმოსავლეთ საქართველო და იგი აღარ გადაუხვევდა სპარსეთის მორჩილების გზიდან. ამასვე უწყობდა ხელს ქვეყნის სათავეში მაჰმადიანობაში აღზრდილ ბაგრატიონთა ჩაყენება ან მათი დროებით ჩანაცვლება ხანებით, რომლებიც ეყრდნობოდნენ გარნიზონებს და საქართველოში და მის მეზობლად საგანგებოდ, შერჩევით ჩასახლებულ მომთაბარეებსა და ნახევრად მომთაბარეებს. მოლოდინი არ გამართლდა. პირიქით, ირან-ოსმალეთის ომის განახლება დაუყოვნებლივ აისახა ქართლშიც და კახეთშიც. იქ დაწყებულმა პოლიტიკურმა დუღილმა უკიდურესად შეანუხა შაჰ აბასი, რომელმაც ის-ის იყო დაიპყრო ბაღდადი, რაც მისი ერთ-ერთი დიდი წარმატება გახლდათ. გადაწყდა საქართველოში სპარსეთის საუკეთესო სარდლის ყარჩილა-ხანის გაგზავნა გიორ-

გი სააკაძესთან ერთად. იმ დროისათვის „მოურავ-ბეგი“ გიორგი სააკაძე უკვე „მოურავ-ხანი“ გამხდარიყო და მოესწრო თვალსაჩინო ადგილის დაკავება სპარსეთის ჯარშიც და პირადად შაჰის კარზეც. სააკაძე იმხანად ქართლის ვალის ანუ შაჰის ნაცვალის, ახალგაზრდა სიმონ ხანის პოლიტიკური და სამხედრო მრჩეველი გახლდათ. სიმონ-ხანი, ბაგრატიონთა გვარის წარმომადგენელი, იმ დაუდ-ხანის შვილიშვილი იყო, რომელიც ჯერ კიდევ შაჰ თამაზის დროს გახდა შიიტი. იმხანად სააკაძე დროებით იყო ჩასული სპარსეთში სიმონის საცოლის, შაჰ აბასის ერთ-ერთი შვილიშვილის წასაყვანად.

როგორც ჩანს, სპარსეთის სარდლობას საქართველოში ორმაგი ამოცანა ეკისრებოდა: ბოლომდე აღმოეფხვრა ამბოხი კახეთში და მოეწყო მცხოვრებთა ძალით გასახლება ქართლიდან. არსებობს ცნობები, რომ საფრთხე ემოქრებოდა პირადად სააკაძესაც, რომ მან ამის შესახებ გაიგო მის ხელთ ჩავარდნილი წერილიდან, მაგრამ ამას მაინცდამაინც დიდი მნიშვნელობა არ ჰქონია. სხვა საქმეა ქართლის, მისი ქართლის დარბევის გეგმა. ამის დაშვება მას არ შეეძლო. გამხდარიყო ქართლის მპყრობელი — აი, მისი ცხოვრების მთავარი მისწრაფება. ამიტომაც უღალატა თავის მეფეს და რამდენადაც შეეძლო ხელი შეუწყო მის მოშორებას საქართველოდან. და როდესაც ასტრბადში ყოფნის შემდეგ ლუარსაბი საცხოვრებლად გააგზავნეს გულაბეყალას ციხე-სიმაგრეში, სადღაც შორეულ ფარსისტანში, სააკაძემ ხომ არ ურჩია შაჰ აბასს თავიდან მოეშორებინა დატყვევებული მეფე? სამხედრო ვითარების გამწვავების შემთხვევაში ქართლის ტახტის კანონიერი პრეტენდენტი შეიძლებოდა მართლაც საშიში გამხდარიყო. შაჰ-აბასის ბრძანებით ლუარსაბი მოკლულ იქნა 1621 წელს. გადაწყვეტილება დაჩქარებით აღსრულდა, რადგანაც ცნობილი იყო, რომ მოსკოველი ელჩები აპირებდნენ შუამდგომლობას ერთმორწმუნე ტყის შესახებ. რაც შეეხება ახალ სიმონს, ის არაფრით ყოფილა გამორჩეული და შეიძლებოდა გამოყენებულიყო როგორც საფარი, როგორც შირმა.

აღარ ვაპირებთ მოვლენათა ახსნაში ჩაღრმავებას, რომელთაც ღრმა კვალი დატოვეს თანამედროვეთა მახსოვრობაში მრავალრიცხოვნებით, წინააღმდეგობრივობითა და არეულობით. შემოვიფარგლებით ფაქტების შეკუმშულად გადმოცემით, როგორადაც ისინი იკვეთებიან ჩვენამდე მოსული ქართული, სომხური, სპარსული, თურქული და ევროპული ცნობების შეპირისპირებისას.

საქართველოში სააკაძის ძლიერ და გავლენიან, მცირერიცხოვან თანამოაზრეთა გონებაში შეთქმულება მნიშვნელოვანია. საბაბი თავიანთ წინააღმდეგ გამოსვლისათვის სპარსელებმა თვითვე მისცეს ქართველებს, როცა დათვალიერების მიზეზით კახეთის ლაშქრის შეკრება დანიშნეს: განზრახული იყო ლაშქრის განიარაღება და განადგურება. ნაწილობრივ კიდევ მოხერხდა განზრახვის შესრულება (მოლაშქრეებს მოტყუებით ატარებდნენ ერთიმეორის მიყოლებით საკონტროლო პუნქტზე და დანარჩენებისათვის შეუმჩნევლად კლავდნენ). იყნოსეს რა მზაკვრობა, ცოცხლად დარჩენილებმა იარაღით გაიკაფეს გზა.

დაყოვნება აღარ შეიძლებოდა. 1625 წლის 25 მარტს განხორციელდა მოულოდნელი თავდასხმა სპარსელთა ბანაკზე, რომელიც თბილისის ახლოს იყო განლაგებული მარტყოფსა და ნორიოს შორის. შეთქმულები შეიჭრნენ მეთაურთა — ხანების, ბეგლარ-ბეგების, სულთნების — კარ-

ვებში. ისინი, ოცამდე კაცი, ერთი დარტყმით ამოხოცეს. გიორგი სააკაძემ საკუთარი ხელით განგმირა ირანის მხედართმთავარი ყარჩილა-ხანი.

ცოტა ვინმე თუ გადარჩა. მთელი ბანაკი გაიძარცვა მდიდარი საწყობებით. გონიოდან დაუყოვნებლივ გამოძახებულ იქნა თეიმურაზი, კახეთში სასწრაფოდ დასაბრუნებლად. ქართლის უგვირგვინო მეთაურად რეალურად „დიდი მოურავი“ გიორგი სააკაძე აღმოჩნდა.

ეჭვი არ არის, რომ ეს დარტყმა მიყენებული ოსტატის ხელით, საგულდაგულოდ მომზადებული, შეთანხმებული იყო თურქეთის მთავრობის გეგმებთან, რომლის სამხედრო ჩარევაზე მოურავი უეჭველად ამყარებდა იმედებს. იყო კი აქ პირდაპირი შეთანხმება? საეჭვოა, მაგრამ თურქეთის რაღაც მხარდაჭერის გარეშე მოურავისა და თეიმურაზის მიერ წამოწყებული სარისკო საქმე წარმატებით ვერ დაბოლოვდებოდა, თუმცა რა თქმა უნდა მხარდაჭერაც არ წარმოადგენდა წარმატების სრულ გარანტიას.

ყოველ შემთხვევაში, ოსმალეთის დიდგვირის ჰაფიზ ფაშასთვის გაგზავნილი, შუბის წვეტზე ჩამოცმული, შეთქმულთა ხელით დაღუპულ ყიზილბაშთა მოკვეთილი თავები დიდი ვეზირის ბანაკში იქნა გამოფენილი, დიარბექირთან. თეიმურაზს და მოურავს თურქეთმა მფარველობა აღუთქვა. მაგრამ ჰაფიზისთვის შეთავაზებული გალაშქრება განჯასა და შირვანზე — საქართველოს გავლით — უარყოფილ იქნა ამ გეგმის შეუსრულებადობის გამო.

ასეთი მოულოდნელი აფეთქების გამომწვეულმა პანიკამ საშუალება მისცა ქართველებს, განეხორციელებინათ რამდენიმე სწრაფი და წარმატებული თავდასხმა, კერძოდ, განჯისა და ყარაბაღის მიმართულებით. აღმოსავლეთ კახეთში მათ ხელში ჩაუვარდათ აბრეშუმის უზარმაზარი მარაგი, ასე ვთქვათ, სპარსულ ოკუპანტთა სავალუტო მარაგი. მისმა „გაფლანგვამ“ ისიც კი გამოიწვია, რომ ამ მნიშვნელოვან საქონელზე ლევანტის სავაჭრო ცენტრებში ფასი დაეცა — ფაქტი თითქმის წარმოუდგენელი, რომ არა მისი აღნიშვნა ინგლისის ოსტ-ინდოეთის კომპანიის აგენტთა მაშინდელ მოხსენებებში, საიდანაც აღმოსავლეთის ვაჭრობის ისტორიის ტრაქტატებში მოხვდა.

ირანის რეაქციას არ დაუყოვნებია. საქართველოს მეზობელ სახანოებში დაუყოვნებლივ შეგროვდა ახალი ძალები და თბილისში გაიგზავნა ალყაშემორტყმული გარნიზონის დასახმარებლად. ახალი სარდალი, ირანის ერთ-ერთი მთავარი გენერალი, ისა-ხან ყორჩიბაში ირანის თურქული ტომებისაგან შემდგარი ცხენოსანი ჯარის მეთაური იყო. ქართველებთან შეტაკება, რომელთაც თეიმურაზი და სააკაძე მეთაურობდნენ, 1625 წლის 1 ივლისს მოხდა, მდინარე ალგეთის ნაპირას, მარაბდასთან. შემოინახა ამ მრავალმხრივ შესანიშნავი, სისხლისმღვრელი და მაშინდელი გაგებით დიდი ომის რამდენიმე ჩინებული აღწერა. ამ ომში ორი ბრძოლის დანახვაც შეიძლება: პირველში ქართველებმა იმარჯვეს. მათი ქვეითი ჯარი სპარსელთა მდიდარ ბანაკს დაეუფლა და ხელი მიჰყო მის ძარცვას. ამასობაში სპარსელებს ახალმა ძალამ მოუსწრო აზერბაიჯანის ბეგლარბეგის შაჰბენდე-ხანის მეთაურობით და ომის ბედიც ირანის (რა თქმა უნდა, ამ სიტყვის პოლიტიკური და არა ეთნიკური მნიშვნელობით) სასარგებლოდ გადაწყვიტა. მაგრამ სპარსელებს არ შეეძლოთ სრულად ესარგებლათ ამ გამარჯვების შედეგებით, რადგან სხვაგან უნდა დაეცვათ თავი თურქებისაგან.

ისტორიის თეთრი ლაქები

სპარსელები იძულებული გახდნენ ამ კამპანიის დროს ხელახლა დაკავებული ახალციხე დაეცალათ, რაც მთავარია, საჭირო იყო თურქთა მიერ ალყაშემორტყმული ბაღდადის დახმარება. საკუთრივ ამან მოწყვიტა შაჰ-აბასი საქართველოს საქმეებს. შაჰ-აბასი 1626 წლის გაზაფხულზე ჩავიდა ბაღდადში, ცოტა მოგვიანებით, იმის გამო, რომ თურქეთის ჯარებს არ სურდათ სამხედრო მოქმედებათა გაგრძელება, ჰაფიზ-ფაშა იძულებული გახდა უკან დაეხია მოსულისკენ.

ზოგადად, მარაბდასთან განცდილი მარცხის მიუხედავად, საგარეო ვითარება საქართველოსთვის არ გამოიყურებოდა უიმედოდ. უბედურება ის იყო, რომ უიღბლო სიმონ II-ის მოშორების შემდეგ, რომელიც მოკლულ იქნა იმისთვის, რათა ადგილი გაეთავისუფლებინათ ქართლის ახალი მმართველისათვის, კითხვა ჩნდებოდა: ვინ უნდა იყოს ის — ახალი მმართველი? ან ახლა ან არასდროს სააკაძე, „მოურავ-ხანი“ უნდა ფორმალურად გამხდარიყო იმად, რადაც იგი საქმით უკვე იყო და ხელში ჩაეგდო ძალაუფლება, რომელსაც თავის დროზე შაჰ აბასი შეპირდა და რომლის აღიარებისათვის ახლა თავის მხრივ მზად იყვნენ თურქები. მაგრამ ქართლის ბაგრატიონთა ხელისუფლების უზურპაციის წინაშე ის უძლური აღმოჩნდა. რომ აღარაფერი ვთქვათ იმ ერთ მათგანზე, ვისაც საბოლოო სიტყვა ეკუთვნოდა ამ ქიშპში — ხოსრო მირზაზე (მომავალი როსტომ მეფე), რომელმაც ირანელთა რიგებში აქვე საქართველოში გამოიჩინა თავი, მოურავს მეტოქედ მოეველინა სხვა არავინ, თუ არა თეიმურაზი, მისი ყოფილი მოკავშირე და თანამებრძოლი, რომელიც ქართლის ტახტზე თავის ერთ-ერთ ვაჟიშვილს უჭერდა მხარს. მოურავი ეჭვს გარეშეა შემდგომ თურქეთის მხარდაჭერის იმედად იყო: ამიტომ თეიმურაზს სხვა არჩევანი აღარ ჰქონდა, გარდა... სპარსეთთან შეთანხმებისა, რაზედაც ისე წავიდა, რომ არ შერ-

ცხვა თავისი სიჯიუტის გამო 1614 წელს დაღვრილი უამრავი სისხლისა. მოურავსაც და თეიმურაზსაც თავთავისი მომხრენი ჰყავდათ. მათი ქიშპი, იარაღის ძალით, თეიმურაზის სასარგებლოდ გადაწყდა (1626 წელს) დუშეთის მახლობლად, ბაზალეთის ომში, მიუხედავად დასავლეთ საქართველოდან და ახალციხიდან სააკაძისთვის განუული დახმარებისა.

მოურავის მცდელობა, დაუფლებოდა ქართლს, ნარუმატბელი აღმოჩნდა. მაგრამ იგი სულით არ დაცემულა და სცადა განემტკიცებინა თავისი კავშირები თურქებთან იმ იმედით, რომ მათი დახმარებით შემდგომ სანუკვარი მიზნისთვის მიეღწია. მან მონაწილეობა მიიღო ცნობილი მეამბოხის აბაზა-ფაშას (კიდევ ერთი კავკასიელი!) წინააღმდეგ ბრძოლაში, რომელიც ალყაში იყო მოქცეული ერზერუმში. თურქული ქრონიკები სააკაძეს ალყის გარღვევას მიაწერენ, რამაც ქალაქის ბედი გადაწყვიტა. საერთოდ გიორგი სააკაძის თურქული კარიერა ბრწყინვალედ წარიმართა, ისევე, როგორც თავის დროზე სპარსული. დასასრული მოულოდნელი და სავალალო აღმოჩნდა, ბოლომდე გაურკვეველ მიზეზთა გამო 1629 წლის ზაფხულში, როცა „მოურავი“ და მასთან მყოფი ქართველები, როგორც ამბობენ, რიცხვით ორმოცამდე, მოკვდინებულ იქნენ ჯალათის მიერ, კონიის ახლოს მდებარე ბანაკში დიდვე ზირის ხოსრეგ-ფაშას ბრძანებით. თავის მხრივ გამორჩეული სისხლისმსმელი, ტომით ბოსნიელი, დიდვე ზირი რამდენიმე წლის შემდეგ გაგუდეს.

მოურავი შაჰ-აბასის გარდაცვალებიდან სულ რამდენიმე თვეში დაიღუპა. მათ რომ შეძლებოდათ იმქვეყნად შეხვედრა, ერთმანეთისთვის ბევრი ექნებოდათ სათქმელი.

თარგმნა
დავით აბაშიძე

შიქრი და განსჯა

გურამ მეგრელიშვილი

სოცდაბრების ლიტერატურა

მწერლებს და განსაკუთრებით ქართველ მწერლებს პატრონი რომ არასოდეს ჰყოლია, ახალი ამბავი არ არის. თავის დროზე ამ თემაზე კონსტანტინე გამსახურდიაც წერდა. 1917 წელს გამოქვეყნებულ ერთ-ერთ წერილში მწერალი თანამოკალმეების დაქსაქსულობაზე სწუხს და ყველას გაერთიანებისაკენ მოუწოდებს.

„არა მარტო ევროპაში, ჩვენს სამშობლოშიც, საზოგადოების ყოველ ნაწილს, ხელოსნებსაც კი რაღაც ორგანიზაცია აერთიანებთ, რომელნიც ზრუნავენ იურიდიულად დაცვან საკუთარი წევრების უფლებები და მხოლოდ ქართველი მწერალი და მისი უფლებებია ღვთის ანაბარად მიტოვებული, მისი ნაწარმოებები ხშირად ექსპლუატაციის მსხვერპლი ხდება... არავინ იცავს მწერალს უზურპაციი-

საგან და სახელმწიფო არ ზრუნავს ორიგინალური ნაწარმოების დაუკითხავად გადათარგმნა-გადაბეჭდვისაგან...

ავტორის უფლება ყველგან ხელშეუხებელია, ამ უფლებების დარღვევისათვის ბრალდებული ისევე ისჯება, როგორც ყველა სხვა ქონების მიმტაცებელი, ჩვენში კი მწერლობა და მწერლის თავმოყვარეობა აბუჩადაა აგდებული...

ევროპაში, ამერიკაში, რუსეთშიც კი ყურნალების, აღმანახების, მწერალთა ანთოლოგიის გამოცემის სათავეში თვით მწერალნი დგანან და არა თანამგრძობნი, ან ლიტერატურული სპეკულანტები...“

როცა ამ სიტყვებს გასული საუკუნის დასაწყისში კონსტანტინე გამსახურდია წერდა, ალბათ ვერაფრით წარმოიდგენდა, რომ საუკუნის შემდეგ, ქვეყანაში ამ მხრივ არაფერი შეიცვლებოდა და მწერლისა თუ უზურპატორის ურთიერთობა ისეთივე მწვავე დარჩებოდა, როგორც მის დროს იყო.

თუმცა საბჭოთა პერიოდში ქართველი მწერლის უფლებების დამცველ ორგანიზაციად მწერალთა კავშირი ითვლებოდა, რომლის წევრობაც ისეთივე ნუმენკლატურული იყო, როგორც იმ ეპოქის სხვა დანარჩენი კავშირები თუ გაერთიანებები. დღესდღეობით ყოველი ლიტერატორი საკუთარი შნოსა და გამტანიაზობის იმედადაა დარჩენილი და

უზურპატორთან საბრძოლველად ბატონი კიხანესავით მარტოსული და უიმედოა. ვერავინ დამაჯერებს, რომ საქართველოში ვინმემ სარჩელი შეიტანოს მისი ნაწარმოების უკანონოდ (კონტრაქტის ან სიტყვიერი შეთანხმების გარეშე) გავრცელებასთან დაკავშირებით და პროცესი მოიგოს. მაგრამ სასამართლო პროცესს განა იმიტომ ვერ მოიგებს, რომ საქართველოს კანონმდებლობა ამას არ ითვალისწინებს, არამედ იმიტომ, რომ, როგორც კონია იტყობდა, მწერალი ვერა დგას სათანადო სიმაღლეზე.

იმის შიშით, სხვამ არ დაგვასწროს და რომელიმე სოვდაგარ გამომცემელ-რედაქტორთან დამეგობრებაში არ გადაგვევლობოსო, მწერლები ერთმანეთის ლანძღვა-გინებასაც არ თაკილობენ და, უკეთეს შემთხვევაში, ერთმანეთის ნაშრომს თვალს ისე მოურიდებლად არიდებენ, თითქოს ყურადღების ღირსადაც არ თვლიდნენ.

როგორც წესი, ასეთი სოვდაგარები დროებით დაძმობილებულ მწერლებს ერთჯერადი ცხვირსახოცებივით მოიხმარენ ხოლმე და მერე სანაგვეზე მოისვრიან, რადგან მათთვის ლიტერატურა მხოლოდ შემოსავლის წყარო და დაუკმაყოფილებელი, ვერშემდგარი მწერლობის სხვა პიროვნებაში რეალიზების ამბიციაა. ლიტერატურა კი თავად მწერლის ამბიციას ვერ უძლებს, არამც თუ ვინმე კალკულატორს მიმჯდარი მწერლად არშემდგარი ბულალტრისა.

ასეთი სოვდაგარი გამომცემელ-რედაქტორები კი იმდენად ახერხებენ ლიტერატურულ წრეზე გაბატონებას, რამდენადაც ამის საშუალებას თავად მწერლები აძლევენ. აბა წარმოიდგინეთ, რომელი მწერალი გაუბედავს გამომცემელს ჰონორარზე დალაპარაკებას ან წიგნის ხარისხის დაწინებას. ისინი ხომ ყოვლისშემძლე და ყოვლისმცოდნენი არიან, ვისაც უნდა ემადლიერებოდეს ყოველი ლიტერატურული ონანისტი, თავის მონყალე თვალს სწორედ მას, ათასებიდან იმ ერთს რომ მიაპყრობს და თუკი საჭიროდ ჩათვლის, დაბეჭდავს კიდევც.

თუ გაგიმართლა და რომელიმე ყოვლისშემძლემ შენი წიგნი გამოსცა, პრეზენტაციაზე თავად უნდა იზრუნო, საავტორო ეგზემპლარები დაივიწყო, საკუთარი წიგნების გარკვეული ნაწილი იყიდო და მთელი ტირაჟიც რომ შეიძინო, უნდა შეეგუო იმ აზრს, რომ ოცდაათ წიგნზე მეტი არ იყიდება.

სშირად ისეთი შთაბეჭდილება მრჩება, რომ ზემოთ ხსენებულ სოვდაგარებს წიგნის გაყიდვიდან მოგება საერთოდ არ აინტერესებთ. მათი მთავარი მიზანი საკუთარი არაცნობიერი კომპლექსების დაპურებაა და სწორედ ამიტომ ისეთ ნაწარმოებებს უნთებენ ხოლმე მწვანე შუქს, რომლის ფონზეც თვითონ, ან მათი რჩეული ავტორები მსოფლიო ნოვატორები ჩანან. ჩავატაროთ გამოკითხვა ათ ყველაზე ცნობილ გამომცემლობაში, რამდენს აქვს წაკითხული ის, რასაც გამოსცემს. სამზე მეტი თქვენი მოგება იყოს! ამ ყველაფერზე მე პირადად **МАССОЛИТ**-ი, იქაური მწერლები და თავმჯდომარე ლატუნსკი მახსენდება მიხეილ ბულგაკოვის რომანიდან.

საქართველოში გამოცემული წიგნების დიდი ნაწილი რომ უპასუხისმგებლოდაა შედგენილი, ახალი ამბავი არც ეს არის. უგემოვნო და უხარისხო დიზაინის ყდებზე ალარაფერს ვამბობ. რედაქტირებულ წიგნებს, მგონი, მხოლოდ ორი-სამი რედაქტორ-გამომცემელი უშვებს, ანუ მწერალი-მონის ფუნქცია დარედაქტირებასთან ერთად წიგნის დიზაინის შერჩევაცაა.

მწერალთა უმოქმედობა იქაც კარგად ჩანს, რომ ერთმანეთისთვის სიტყვა ვერ შეუწვევიათ ჯეროვნად. ერთმანეთის გვერდით ვერ დამდგარან, როცა ამას საჭიროება მოითხოვს და ამის გამო მწერლის, ამ სოციალურად მნიშვნელოვანი ფიგურის დანიშნულება დღითიდღე უფასურდება.

ქვეყანაში ძლიერი ლიტერატურული გაერთიანება რომ არსებობდეს, რომელიც თითოეული მწერლის, თითოეული ლიტერატორის უფლებებს იურიდიულად დაცავს, ასე ადვილად ხელნაშობსაკრავი აღარ იქნებოდა ცალკეული მწერალი, სალონი თუ ლიტერატურული წრე. ის, რაც კავკასიურ სახლთან დაკავშირებით მოხდა, თითოეული ჩვენგანის სირცხვილია და ამაღლებული ხმა, რომელიც ოთხ კედელს ძლივს გასცდა, სხვა არაფერი იყო, თუ არა ხმა მლაღადებლისა უდაბნოსა შინა.

ლიტერატურული სივრცე რომ არასოდეს ყოფილა თავისუფალი, ყველამ იცის, მაგრამ რაც ბოლო ოცი წლის მანძილზე ხდება, სრული მარაზმია. გარკვეული ჯგუფები იკავებენ ნიშებს, სადაც შესვლა უცხო ელემენტებს არ შეუძლიათ, ხოლო თუკი ასეთი მაინც გამოჩნდა, უმაღლეს მათ დასვრას, ლანძღვას და განქიქებას იწყებენ. გათავისუფლდა ახალი სივრცე - ქართული პენ კლუბი, რომელსაც რეალური შანსი აქვს გარკვეული ზემოქმედება მოახდინოს ხელოვნურად შექმნილ ლიტერატურულ კლიმატზე, და ისევ იგივე გაჯგუფებები, პირები და სოვდაგარები ცდილობენ ეს სივრცეც შეავსონ და დაიკავონ. მწერლები კი კვლავაც სდუმან. პილატესავით ხელებს იბანენ, რადგან მიაჩნიათ, რომ გასაკეთებელი ისეც გაკეთდება, მოსახდენი ისეც მოხდება, სივრცე ისეც შეივსება.

ჩემი აზრით, მიუხედავად იდეური თუ იდეოლოგიური სხვაობებისა, ახლა იმის დრო ნამდვილად არ არის მწერლები ერთმანეთს დაუპირისპირდნენ. ის მძლავრი იარაღი, რაც ღმერთმა თითოეულ ჩვენგანს მისცა - სიტყვა, მიზანმიმართულად უნდა გამოიყენონ და სადაც საჭიროა, იქ უნდა დადგნენ. ფსევდოპათეტიკური მონოდებები, თუ რო-

გორი უნდა იყოს პროზაიკოსი და პოეტი, ათი, თხუთმეტი და ოცდაშვიდი მცნებები მათთვის და ა.შ. მხოლოდ არაფრისმთქმელი, ლირიკული გადახვევაა და სხვა არაფერი. თითოეულმა მწერალმა მხოლოდ ერთი მწვანე და სიმართლისმთქმელი წერილი მაინც რომ დაწეროს საქართველოში მიმდინარე ლიტერატურულ პროცესებთან დაკავშირებით, კერძოდ, კონკურსების დაბალ დონესა და ცალკეული გამომცემლობების ჰეგემონიაზე, შეცვლით თუ არაფერი შეიცვლება, მკითხველისა და საკუთარ თავის წინაშე მაინც იქნება მართალი.

სამშაბათს, 2 ნოემბერს
 ჟურნალ „ჩვენი მწერლობის“
 დარბაზში გაიმართება
 შეხვედრა პოეტ
ტარიელ ხარხელაურთან
 დასაწყისი 14 საათზე
 ჩუბინაშვილის 41

ოქტაი ქაზუმოვი

„მსოლოდ კითხვა თუ გადაგვარჩენს“

— თქვენი აზრით, რა არის უკიდურესი გაჭირვებულნი მდგომარეობა?

— როცა გინდა რაღაც აკეთო და ვერ აკეთებ.

— სად ისურვებდით ცხოვრებას?

— სარფში.

— რა არის უმაღლესი ბედნიერება?

— შემეცნება.

— თქვენი საყვარელი ლიტერატურული პერსონაჟები?

— ქოროლი, ათოსი, ავთანდილი, ჰექტორი.

— თქვენი საყვარელი ისტორიული პერსონაჟები?

— ყარაბაღის ხანის – იბრაჰიმ-ხალილის ვეზირი - მოლა ფანაჰ ვაგიფი. იგი ამავე დროს უდიდესი პოეტიცა. ქართულ სიმღერაში (მგონი ვაჟა აზარაშვილისაა) “მე ვაგიფის ტკბილ ენაზე ვმღერავარ” სწორედ იგი იგულისხმება.

— თქვენი საყვარელი მხატვარი?

— თაჰირ სალაჰოვი, ფიროსმანი, თოღრულ ნარიმან-ბეკოვი, ველასკესი.

— თქვენი საყვარელი კომპოზიტორი?

— მოცარტი, უხეირ ჰაჯიბეკოვი, ფიქრეთ ამიროვი, რევაზ ლალიძე.

— რომელ თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად კაცში?

— ღირსეულობას, პირმტკიცობას

— რომელ თვისებებს აფასებთ ყველაზე მეტად ქალში?

— მშვენიერებას, ერთგულებას, გონიერებას.

— რომელი ადამიანური სათნოებაა თქვენთვის უფრო მომხიბლავი?

— ვაჟკაცობა, რომელიც პირველ ყოვლისა სულის თვისებაა.

— თქვენი საყვარელი საქმიანობა?

— ვიტყოდი კითხვა, მაგრამ იგი ამავედროულად ჩემი “პროფესიაცაა”

— თქვენთვის ნაცნობი რომელი ადამიანი გინდოდათ ყოფილიყავით?

— კონკრეტულად არავინ.

— თქვენი ხასიათის მთავარი თვისება?

— ადამიანზე წარმოდგენა თუ დავკარგე, მერე მასზე გული აღარ მიბრუნდება.

— რას აფასებთ ყველაზე მეტად მეგობრებში?

— კაცად-კაცობას, ქალად-ქალობას.

— თქვენი მთავარი ნაკლი?

— მეგობრების მიმართ ეჭვიანი ვარ და მალე ვიბუტები.

— თქვენი წარმოდგენა ბედნიერებაზე?

— ბედნიერება ბედნიერების განცდაა.

— რა იქნებოდა თქვენი ყველაზე დიდი უბედურება?

— უსასოობა.

— როგორი გინდოდათ ყოფილიყავით?

— ახოვან-სახოვანი და ბეჯითი.

— თქვენი საყვარელი ფერი?

— ფერები საგნების მიხედვით მიყვარს.

— ყვავილი, რომელიც ყველაზე მეტად გიყვართ?

— ვარდი.

— თქვენი საყვარელი ფრინველი?

— კონკრეტულად არ მყავს.

— თქვენი საყვარელი მწერალი?

— მიხეილ ჯავახიშვილი, ელჩინ ეფენდიევი, ალექსანდრე დიუმა, აზიზ ნესინი, ოთარ ჩხეიძე.

— თქვენი საყვარელი პოეტები?

— ქართველებიდან: შოთა რუსთაველი, ნიკოლოზ ბარათაშვილი, ვაჟა, ტერენტი გრანელი.

— აზერბაიჯანელებიდან: იზ ედ-დინ ჰასანოლი, იმად ედ-დინ ნასიმი, მუჰამად ფიზული, მიქაილ მუშვიგი, ბახთიარ ვაჰაბზადე.

— საყვარელი ლიტერატურული გმირი ქალები?

— არ მყავს.

— საყვარელი გმირი ისტორიაში?

— მუსტაფა ქემალ ფაშა ათათურქი, ხუდია ბორჩალოელი.

— საყვარელი გმირი ქალი ისტორიაში?

— ყველა ის ქალი, რომელსაც შთაუგონებია მეუღლე.

— საყვარელი სახელი?

— ოღუზხანი, თოღრული, თურალი... ქართულებიდან მომწონს ბაქარი, ბექა.

— რას ვერ იტანთ ყველაზე მეტად?

— სიყალბე.

— ისტორიული პიროვნება, რომელმაც თქვენი ზიზლი დაიმსახურა?

— იბნ მულჯამი რომელმაც დიაცურად მოკლა პირველი იმამი წმ. ალი, იაზიდ იბნ მუავია, რომელმაც მოკლა მესამე იმამი წმ. ჰუსეინი, შამ-აბასი და სტალინი.

— საომარი ქმედება, თქვენი აზრით, ღირსი მეტნაკლები ალტაცებისა?

— ჩანაქალეს ომი თურქეთში (I მსოფლიო ომის დროს), რა დროსაც თურქებმა თითქმის შიშველი ხელებით ინგლის-საფრანგეთის გაერთიანებული ფლოტი ე.წ. „უძლეველი არმადა“ გაანადგურეს და საკუთარ ტერიტორიებზე არ შეუშვეს (მათ სტამბოლის აღება უნდოდათ). ამ ომში 350 000 თურქი და 325 000 მოკავშირეთა ჯარისკაცი დაიღუპა. მოულოდნელმა მარცხმა უინსტონ ჩერჩილს ათქმევინა „ჩანაქალეში ჩვენ ღმერთს ვებრძოდით“.

— რეფორმა, რომელსაც თქვენ განსაკუთრებით უმაღლეს შეფასებას აძლევთ?

— ყველა ის რეფორმა, რომელმაც უძღური სახელმწიფო ძლევა მოსილად აქცია.

— ნიჭი, რომელსაც გინდათ ფლობდეთ?

— მუსიკის შეთხზვის ნიჭი.

— როგორ გინდოდათ მომკვდარიყავით?

- იმის შეგნებით, რომ ვალმოხდელი მივდივარ.
- **თქვენი სულიერი მდგომარეობა ამჟამად?**
- შფოთიანი.
- **ქმედებანი, რომლებიც თქვენს შემწყნარებლობას იმსახურებენ?**
- გულწრფელად რომ აღიარებენ, არ გამოგვივიდაო.

- **თქვენი დევიზი?**
- მამისგან ნამემკვიდრევი „მხოლოდ კითხვა თუ გადაგვარჩენს“.
- **თუკი ოდესმე შეხვდებოდით ღმერთს, რას ისურვებდით, რომ მას თქვენთვის ეთქვა?**
- ...და მაინც შემინდვია.

პროზა

ელგუჯა ბერძენიშვილი

ვინსენტ ვან-გოგის „წვიმის შეშავებ“

ვან-გოგმა ახედა ცას. წვიმის მძიმე წვეთი დაეცა ყვრის-მალზე. ცაში ლევა ღრუბლები მიიჩქაროდნენ და აქა-იქ ტკაპუნით ეცემოდნენ წვიმის წვეთები. იელვა, დაიგრუხუნა ზეცამ და წამოუშინა წვიმა. გზის გადაღმა ყანაში მომუშავე გლეხმა შრომა მიატოვა და თავზე მკლავებზეაფარებული გარბოდა თავსხმაში. ვან-გოგმა ფართეფარფლებიანი ქუდი ჩამოიფხატა, გადაჭიმული სახატავი ტილო სამოსქვეშ ილ-ლიაში ამოიჩარა და კისრისტენით გაიჭრა მახლობელი გორაკისაკენ, სადაც ძველისძველი მიტოვებული ქვის სახლაკი ეგულბოდა, გრძელი ლაჯებით მიაბოტებდა ტბორებში, ზედ ახტებოდა ხნულებს, შიგ ეუფლებოდა. ნათესებში გადა-რბოდა, მისი მძიმე ფეხსაცმელები შეეფუბს ისროდა, წვიმამ იმატა. ვან-გოგი გარბოდა მთელი ძალით თავსხმაში, წვიმა კი სახეში სცემდა. როგორც იქნა სახლაკს მიაღწია და ძველ ჩამოქცეულ სახურავს შეაფარა თავი. ზურგზე აკიდებული ბარგიბარხანა მოიხსნა და კედელზე მიაყუდა ფერადების ყუთი და ასაწყობი მოლბერტი. სახატავ ტილოს წვიმის ერთი წვეთიც არ დამჩნეოდა. ვან-გოგმა შვებით ამოისუნთქა.

წვიმის ბურუსში აღარაფერი არ მოჩანდა, გამქრალიყო ველის სიმწვანე, უფერული შექნილიყო თეთრი სახლების წითელი სახურავები. წვიმას გადაეშალა თეთრი გზა, რომლის ბოლოში მომავალი ფორანი მთლიანად გამქრალიყო, აღარაფერი მოჩანდა, არც მწვანე ხეები, არც მინდვრები, არც ნათესები, ყველაფერი თეთრ ბურუსს შერთვოდა.

წვიმით გაჟღენთილ ჰაერში შორიდან აღწევდა ორთქ-ლმავლის კვილი. ვან-გოგი სახლაკის ღია კარისაკენ გაემართა, რომლის ბნელ სიღრმიდან ადამიანთა ყაყანი და სი-ცილის ხარხარი მოისმოდა, ვან-გოგმა ზედ კარის წინ, წყვილი ნაღები შენიშნა. მონათალო ჩამორეცხილ მიწას შევნიშნა მუქი ყავისფერი ნაღების ფერი. უცნაურ ძალით იზიდავდა მხატვარს თასმებამოყრილი ტყავის ნაღები. ისინი თითქოს ვილაცას ელოდნენ, ერთმანეთის გვერდიგ-ვერდ გვრიტებით ჩამომსხდარნი ამ ძველმანების დანახ-ვით ვან-გოგი მიხვდა, ვინ უნდა ყოფილიყვნენ სახლაკში, ან რა მიხვედრა უნდოდა? ვის უნდა სცმოდა ასეთი ჯღანე-ბი, თუ არა მიწის მუშაკებს? იმათ, ვინც ლუკმა-პურის იმე-დით დღედაღამ შრომობდნენ ველზე. ვან-გოგი მიესალმა მათ. ისინი კეთილად შემოხვდნენ, გულითადი სიხარულით

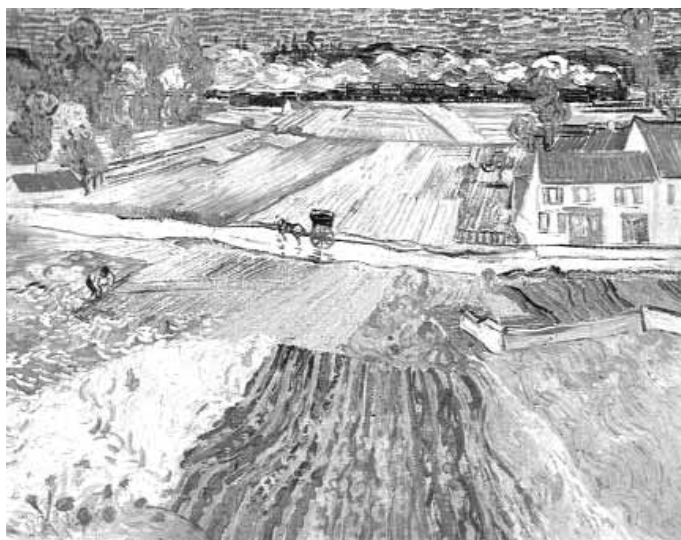
მიეგებნენ უცნობს, მიიპატიჟეს, ჩაინ-ჩამოინივინენ გრძელ სკამზე და ვან-გოგი მათ გვერდით ჩამოჯდა. შენობის სიღ-რმეში ცეცხლი დაენთოთ. ფეხშიშველა ქალი ჩაცუცქული-ყო და ნიგუზლით ღველფიდან ნაცრიანი კარტოფილები გამოჰქონდა, ბერტყავდა, ნახშირს აცილებდა და კალთაში იყრიდა, ქალი ლალი სიარულით მიუახლოვდა გრძელ, ძე-ლებით შეკრულ მაგიდას და მაგიდაზე კარტოფილები გად-მოყარა და გადმოაფრქვია სიცილით. კარტოფილის ცხელი ოხმივარი დატრიალდა. შავი მინით მოსვრილი, შრომისგან დაღრეკილი ხელები დასწვდნენ დამსკდარ კარტოფი-ლებს, ვან-გოგი მდუმარედ იჯდა. მიწის მუშაკნი ერთმა-ნეთს აწვდიდნენ კარტოფილს, შუაზე უყოფდნენ, უნანი-ლებდნენ, ვინმე რომ არ დაჩრჩინილიყო მშვიერი. „მე მაგათი მხატვარი ვარ“! გაიფიქრა ვან-გოგმა და ფეხშიშველმა ქალმა დაკოჟრილ ხელით დიდი კარტოფილი გამოუწოდა, ვან-გოგმა ჩამოართვა ცხელი კარტოფილი ქალს, მაღლო-ბა გადაუხადა და ცივი და სველი თითებით შეუდგა ნაცრი-ან კარტოფილის გაფცქვნას, მიწის მუშაკნი მდუმარედ შე-ექცეოდნენ. ვან-გოგი გემრიელად ილუკებოდა. არასო-დეს ასეთი ტკბილი ლუკმა არ ეგემა. ვან-გოგს დავინყებო-და კიდევ, ცხელი საჭმელი რომ არსებობდა. დანაყრდა, ჩი-ბუხი გააჩალა და გააბოლა. იჯდა მდუმარედ, მათ შორის, გარიყული. ერთ წერტილს მიჩერებული, გამოთიშული. ჩი-ბუხის კვამლში გახვეული, მოპირდაპირედ მჯდომმა კაცმა ვან-გოგს გაუღიმა, ცხენივით დიდრონი, წინგამოზნექილი მაგარი კბილები გამოაჩინა და შუაზე გაყოფილი კარტო-ფილი უწილადა, ვან-გოგი გამოერკვა და კაცს უთხრა, რომ აღარაფერი არ სურდა, ისე დაანაყრა დიდმა კარტოფილმა. უეცრად წამოიჭრა სკამიდან, ყველაზე მაღლობა მოახსენა და ღია კარში გავარდა, სახლაკში თავისი ბარგი-ბარხანა შემოზიდა. სიღრმეში, ფეხშიშველა ქალს გადააწყდა, მას, ვინც კარტოფილი გამოუწოდა. გამოესაუბრა, რამდენ-ჯერმე მაღლობა გაუმეორა. ვან-გოგმა სახლაკის კუთხეში ჭერამდი მიყრილი თივა შენიშნა, ცხენის ფრუტუნე შემო-ესმა და დაინახა მუცელს ამოკრული გრძელთავა, მაღალ ფეხებზე მდგარი კვიცი, დედის ლაჯებიდან უმზერდა კრი-ალა, დიდრონი თვალებით. ვან-გოგი მოცელილივით მიეგ-დო თივაზე და მკვდარივით ჩაეძინა.

გადაიკარა! თქვა მოხუცმა, აი, ღრუბლები გადარეკა ქარმა. წვიმა აღარ მოვა.

მიწის მუშაკნი ხმამაღალი ყაყანით წამოშლილიყვნენ. ქალებმა კაბის კალთები დაიბერტყეს, კაცები წინ ნაუძღ-ვნენ და ველზე მიტოვებულ სამუშაოსკენ გაემართნენ. შორს, სადღაც ველს გადაღმა ელავდა და ისმოდა შორეუ-

ლი გრუხუნი. ისინი დაღმართს ჩაჰყვენ და წვიმით გადა-
რეცხილ თეთრ გზაზე გავიდნენ. ნაწვიმარ ჰაერში ხმა-
მალა გაისმოდა მათი ხის ოჩოფეხების და ომბოხების ბა-
კუნი და ხმამალალი საუბარი. მერე? მერე? ეკითხებოდნენ
ქალს, მერე? ქალს ახლა თავისი ძველმანები ეცვა, თას-
მებშემოჭერილი, და ხმამალა ყვებოდა: მოვიდა და მე-
კითხება, ის წყვილი წაღები, გარეთ რომ აწყვია, თქვე-
ნიაო? მე გამიკვირდა, რას მეკითხება, განა ვერ ხედავდა,
მხოლოდ მე რომ ვიყავი ფეხშიშველი? რაო მაინც, რა მინ-
დაო? რა და ასე მითხრა, ძალიან მომწონსო. სიცილი
ძლივს შევიკავე, ვეკითხები ამ ძველმანებზე მეუბნებით-

მეთქი? — ხო, ძალიან
მომწონსო, და ისე შე-
მოხედა, ტანში გამცრა
შიშისაგან, — თუ ასე
ძალიან მოგწონთ, გა-
ჩუქებთ-მეთქი — არაო,
ჩუქებას არ გთხოვთ,
მეო მხატვარი ვარო და
მინდა რომ ჩავიხატო,
თუ ნებას დამრთავთ,
ძალიან გამახარებთო
— რა უნდა მექნა, კი ბა-
ტონო, ჩაიხატეთ-მეთ-
ქი. მერე მომიხლოვდა
და იმდენ მადლობას
მიხდიდა, აღარ ვიცო-
დი, რა მექნა. აქომამდე
ვიცოდი, რომ ეს მხატვ-
რები თუ რაღაცა, რა
ქვიათ მაგათ, კეთილ-
შობილ ქალბატონებს

ვინსენტ ვან გოგი

წვიმის შემდეგ

ხატავდნენ, ჩვენი მღვდლის დარბაზში რომ კიდია მოოქ-
როვილ ჩარჩოებში ჩასმული, და ეს საცოდავი მუხლებზე
დავარდნილი მეუბნება, შენი ჯღანები ისე მომწონს, მინ-
და დავხატოო. აი, აქ მივხვდი, რომ ცოტა უქროდა და შე-
ემინდა, მომიხლოვდა და თვალეზში ჩამხედა. შიშით ავ-
კანკალდი, ო, თქვენზე ისე გავბრაზდი მაშინ, რომ მიმა-
ტოვებოდა და არ დამიწყადებო, ცივად ჩამცრა, ჩემს სიცოცხ-
ლეში ასე არავის შემოუხედავს ჩემთვის, მინდოდა მეკივ-
ლა, მაგრამ შემრცხვა, რაღაცამ გამაჩერა, ამღვრეული
თვალეზით მომაშტერდა და, არ ვიცოდი, რას ჩაიდენდა
გაფითრებული, გარეთ რომ არ გამოვარდნილიყავი. მე-
რე? მერე იმან რა ქნა? არაფერი. იდგა და მადლობას მიხ-
დიდა. ნამდვილი გიჟი იყო. გიჟია აბა რა, კაცი რომ დაგ-
ლეჯილი წაღების დახატვას მოინდომებს, ჯერ რა ფასი
აქვს ძველ წაღებს და ისიც ტილოზე დახატულს, იმას ხომ
შინ არავინ დაკიდებს. გიჟი უნდა იყო ალბათ, დახატული
ძველი წაღები რომ მოგეწონოს.

— თქვენ ყველანი ასე ფიქრობთ, მაგრამ ერთი ამ კაც-
საც ვეკითხოთ, მარტოხელა ბილიკს რომ მიჰყვება თემშა-
რისაკენ. მან ხომ ცაში აიყვანა ვან-გოგის დახატული ძვე-
ლი წაღები! მისი სიტყვები რომ ვან-გოგს წაეკითხა, ვერა-
ფერს გაიგებდა, მაგრამ იმას მაინც მიხვდებოდა, რომ ბა-

ტონმა ფილოსოფოსმა გადააჭარბა, მოაზროვნე სხვა რა-
ლა თუ არაფრიდან რაიმე არ შექმნა?

— თქვენ ფიქრობთ, რომ ვან-გოგის ნახატი არაფერია?
— მე ღიმილს მგვრის თქვენი შექება. რასაც თქვენ მო-
მანერო, მე არ მიფიქრია, უბრალოდ დავხატე წაღები, რად-
გან იქვე იყარა და თვალში მომხვდა, თქვენ კი ისეთი რამ მი-
ანერეთ ჩემს ეტიუდს, სიზმრადაც რომ არ მომლანდებია.
ფილოსოფიას რა ესაქმება ფერწერასთან? მე წაღები ერთ
წამში მოვჩხაპნე და მინდოდა გადამეგდო, არ მომწონდა.

ფილოსოფოსი სდუმს, თავისთვის ეღიმება. მერე გა-
თეთრებულ თავს მალა სწევს და თავისთვის ლაპარაკობს:

ფილოსოფიამ დაი-
ვინცა უმთავრესი ყოფი-
ერება! შენ კი, ვინსენტ
ვან-გოგ, შემახსენე იგი.
შენ არ ხარ მოწყვეტილი
მინას. მე აუღელვებლად
ვერ ვუყურებ შენს დახა-
ტულ წაღებს.

„ფეხსაცმლის მოქ-
ცეული ყელის მრუმე ლი-
ობიდან დაჟინებით იყუ-
რება სამუშაო ნაბიჯე-
ბის სიმძიმელი, მის ბუ-
ნებით სიმძიმეში დაგ-
როვილია ნახნავის ფარ-
თოდ გაშლილ და ერთ-
ფეროვან კვლებში დინ-
ჯი სიარულის შეუპოვ-
რობა, ნახნავისა, რო-
მელზეც მკაცრი ქარი
დათარეშობს. ტყავზე

ძვეს ნიადაგის ტენი და წვენი. ლანჩებქვეშ დამდეგ სალა-
მოსთან ერთად უჩუმრად მოიპარება თემშარის სიმარტო-
ვე. ფეხსაცმელში ლივილივებს მინის უჩუმარი მოწოდება,
მის მიერ მნიფე თავთავის მდუმარე ჩუქება და იდუმალი
განბილება დაზამთრული ველის უდაბური ნასვენისა
ფეხსაცმლიდან მოაბოტებს უდრტვიველი შიში ჰაერით
უზრუნველყოფისათვის, გასაჭირის გადატანის უსიტყვო
სიხარული, თრთოლვა დაბადების მოლოდინით გამოწვე-
ული და კანკალი, სიკვდილის მხრივ მუქარით მოგვრილი
(მარტინ ჰაიდეგერი, „დასაბამი ხელოვნების ქმნილებისა“,
გერმანულიდან თარგმნა გიორგი ბარამიძემ).

ბინდი ეშვება ველზე. თქვენ მოქანცული ბრუნდებით,
მდუმარებაში ისმის თქვენი მძიმე, უხეში ფეხსაცმელების
ბაკუნი. თემშარაზე დგას მოხუცი ფილოსოფოსი. მინის
მუშაკთა გასაკვირად იმასაც ბარი გაუდგია მხარზე, მას
ისევე ძლიერ უყვარს მინა, როგორც თქვენ. ის თვალს
აყოლებს თქვენს მოღალულ სვლას, ფეხსაცმელთა ბა-
კუნში ამჩნევს ერთი ქალის ფეხებზე მაღალყელიან თას-
მებნაჭერილ წაღებს და ფიქრობს: „რა მშვენიერია ეს წა-
ღები ვან-გოგის ნახატზე, ქალი კი მას უბრალოდ ატა-
რებს“. ის თვალს აყოლებს მინის მუშაკებს. უსაზღვროე-
ბაში გადმოვადებულნი, ღვთის ანაბარა მიტოვებულნი,

ზრუნვით დამძიმებულნი შრომობენ დღისით და ღამით. რადგან ზრუნვაა მათი არსებობის არსი. მათ იციან სიყვარული და სიძულვილი. მხარზე ბარგადებული მოხუცი ფილოსოფოსი, ბრძენი და ბნელმეტყველი მიმართავს მათ: ის უცნობი კაცი თივაზე მიძინებული რომ აგდია, გიჟია, მაგრამ დიადი შემოქმედა. ყოფიერებას მოუნყვეტელი მხატვარი. ნიცივს სიტყვებს თუ მოვიშველიებთ, იგი საკუთარ სისხლით წერს და არა წითელი მელნით.

* * *

ვან-გოგს ტკბილად ეძინა. გამოადვიდა კვიციის ხეივანი. თივაში მიგდებულს სახეზე რალაცა რბილი და სათუთი შეეხო, თვალები აახილა. მისი თვალები შეხვდა კვიციის კრიალა თვალებს, ვან-გოგმა იგრძნო კვიციის სუნთქვა. კვიცი ცნობისმოყვარეობით დასცქეროდა ახლოდან, ვან-გოგი წამოინია და კვიცს ნაცრისფერ ჩიჩვირზე აკოცა, კვიცი დაფრთხა და გვერდზე გახტა, დედა ცხენმა დაიფრუტუნა. ღია კარში შემოვიდა ვილაც ჭილისქუდიანი კაცი, დაგვაჯული, ღონიერი, როგორც მუშა ცხენი, ახსნა ჩალისფერი ჭაკი და ნაიყვანა, მას თივაზე მიწოლილი კაცი არც შეუნიშნავს. კვიცმა მოხედა ვან-გოგს. ვან-გოგი წამოჯდა. აბურძგენილ თმაში ბუღულა შერჩენოდა. იქვე ეგდო მისი ფართოფარფლებიანი სველი ქუდი. იგი მარტო იყო სახლაკში. სუყველანი გაკრეფილიყვინ. სიჩუმე იდგა. აღარ ისმოდა სახურავზე წვიმის გაბმული ხმაური. ვან-გოგი წამოდგა და უეცრად ჩამუქებული კარის ჩარჩოში ჩასმულ ენითუთქმელ სილამაზეს მოკრა თვალის. ეს იყო მწვანე ველი, წვიმით გადარეცხილი, კრიალა, აბრწყინებული ნათელ ფერებით. ვან-გოგი შეძრა მშვენიერების უეცარმა ხილვამ, ფერადების ყუთი გახსნა და შეუდგა პალიტრაზე საღებავების დასხმას, აცახცახებულ ხელებით ასხამდა საღებავს, თვითონაც ციებ-ცხელებიანით კანკალებდა, ასე ემართებოდა ყოველთვის, როცა მშვენიერების წინაშე აღმოჩნდებოდა, ამავე დროს გაურკვეველობის შიში დააცხრებოდა ხოლმე. რა იყო ეს შიში, რა აკრთობდა, რისი ეშინოდა? გარდუვალობის?! თუ იმის, რომ მშვენიერებას მთლიანად ვერ მოიხელთებდა?

ბრწყინავდა მწვანე ველი, ველს თეთრი გზა კვეთდა შუაზე. გზის ბოლოს წითელბორბლებიანი ფორანი მოჩაქჩაკებდა, გზის გადაღმა კი ყანაში თავის სამუშაოს დაბრუნდებოდა და შრომა განეახლებინა თეთრი პერანგის ამარა გლეხს, წელან თავსხმაში კისრიტეხით რომ გარბოდა თავზე მკლავებნაფარებული, ახლა კი ხმამალა ამღერებულყო.

ბრწყინავდა ველი. ანთებულიყო ხასხასა ფერები, თეთრი სახლები. წითელი სახურავები, მწვანე ნათესები, ნახნავები, ხნულელები ჩაღვრილიყო იისფერები, მოქროდენ სიღრმიდან დაძრულნი, მოიკლაკნებოდნენ ნახნავები, ნათესები. ამ სიმწვანეში ანთებულიყვინ წითელი ყაყაჩოები. ნანვიმარ კრიალა ჰაერში ისმოდა ფრინველთა გალობა და გლეხის გაბმული სიმღერა. ხალისობდა ნაქურხელარზე გაბანილი დედაბუნება, ახალისებულყო სიცოცხლე — ფერი!

სულ ახლოს გაისმა ორთქლმავლის ქშენა და შეკვივლება. ექო გაიფანტა ველზე, სხვადასხვა მხარეს გადაიკარგა. ქშენით შემოიჭრა ველზე მატარებელი, ორთქლმავლის საკვამურს მოწყდნენ თეთრი ბოლქვები, ერთმანეთზე გადაბმულნი, მირახრახებენ ვაგონები, მიქრის ორთქ-

ლმავალი და მოოქვრილ ჩარჩოს ვერ გადაცდენია!! ველარც ეს მიწის მუშაკი მოწყდება ყანას, მას უკვე მიკუთვნებული აქვს ყანაში მუდმივი შრომა. ანდა ეს თეთრცხენშებმული წითელბორბლებიანი ფორანი! მიჩიკიკობს წვიმის შემდეგ გადარეცხილ თეთრ გზაზე, წითელი, მძიმე ბორბლები ბრუნავს, ტბორებში წამიერად არეკლილი, მიჩიკიკობს ფორანი და მაინც ერთ ადგილას დგას. ყველაფერი იძვრის, ხნულეები, ნათესები, მატარებელი, საკვამურს მომწყდარი ბოლქვები, და მაინც, ჩვენს წინაშეა შეჩერებული წამი! წამი ქცეული მარადიულად! წვიმის შემდეგ ნიავს მოაქვს ველ-მინდვრების სურნელი და ოქროს ჩარჩოში მოქცეული სიცოცხლის ერთი ფრაგმენტი სუნთქავს ნათელ ფერებად ახალისებული.

ვილაცამ მხარზე მომითათუნა ხელი და, როცა მოვიხედე, გაღიმებულმა ხნიერმა კაცმა ტკბილად და მეგობრულად მითხრა:

— ყმანვილო, ნუ დაგავინწყდებათ, რომ მუზეუმში იმყოფებით და ვან-გოგი სხვასაც უყვარს.

— ო, გთხოვთ მაპატიოთ. ჩემი ბრალი არ არის, მთელ მსოფლიოში ასეთი ვან-გოგი არ მეგულება! მე კიდეც ერთხელ მოვიხადე ბოდიში, კიდეც ერთხელ ვთხოვე პატიება და გვერდზე გავდექი.

— ასეთი შედეგები შეეძლო შეექმნა მხოლოდ ვან-გოგს — თქვა კაცმა ეს სურათი არ არის, ეს ცინცხალი სიცოცხლეა. მე მესმის ვან-გოგის სუნთქვა და მაჯისცემა.

* * *

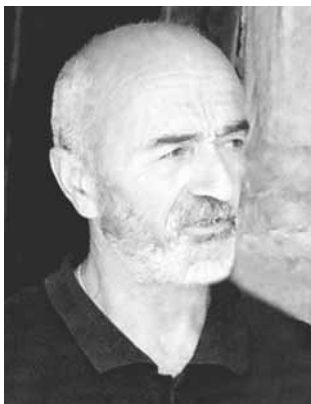
„მე ვგრძნობ რომ ზღვარს მივალწი. აი ასეა ჩემი საქმე. ვგრძნობ, რომ ეს ჩემი ბედისწერაა. მე ვიღებ მას. ამას ვერაფრით ვეღარ შეცვლი. მომავალი ბნელდება და ვხედავ, რომ ისიც არცთუ დიდად სახარბიელოა“ /ვინსენტ ვან-გოგი/.

* * *

ვინ მოისმინა პურის ყანების ჩუმი შრიალი? ცას შეტყორცნილი ეყვინს ხალისიანი წკრიალი, პანია მზის ჩიტისა. მე რომ დაეხატე პურის ყანაში თავთუხებს ზემოთ მოფარავატე. ვინ შეხვდა მზეს, ვინ გაუხსნორა თვალი. მე დაეხატე მზე. ვინ ახედა ბნელი ღამით ვარსკვლავეთს, მე დაეხატე ვარსკვლავთა მორევი, კამკაშა ციურ ბურუსში გახვეულნი. ეს ცა, ეს მიწა. აქაფებული მდინარენი, ლურჯი მთები. ოქროს ყანები.

მიწის გულიდან ამოხეთქილი კვიპაროსები, მზისკენ რომ ილტვიან ცაში აკლანკილნი, მე მოვწყვიტე მზე და ვაქციე მზესუმზირებად. ეს ყველაფერი თუ ვეღარ დაეხატე, რალად მიწა სიცოცხლე, დიდია ნუხილი ჩემი. მძიმეა ჩემი ტანჯვა, როდემდის, როდემდის, რად მიწა ასეთი სიცოცხლე. სიცოცხლე ფერწერაა, ფერია სიცოცხლე. ჩამუქდა ჩემი პალიტრა, მტვერი დასდებია. მე აღარ ვანთივარ. მე ვხრჩოლავ მხოლოდ, აი ისევ დამაცხრა შიში, გაურკვეველი შიში და ძრწოლვა. ვინ მარგუნა ასეთი ტანჯვა. ეს ჩემი ბედისწერაა. უნდა გავიქცე. აცახცახებულნი ცხელი თითები ეხება ცივ რკინას, ჩახმასხს დაეძებს... სიჩუმე, ოქროსფერი ყანის ჩუმი შრიალი.

ის გულაღმა ეგდო პურის ყანაში. ყანა შრიალედა, ვან-გოგის თეთრი პერანგის უბიდან ამოფრინდა ტოროლა და გაფრინდა მზისკენ.

ძველი თაობის მკითხველებს კარგად ახსოვთ სამოცდაათიანი წლების ბოლოს ქუთაისში გამოცემული პატარა წიგნი „წყალი საკალმახე“, რომელსაც დიდი გამოხმაურება მოჰყვა პოეზიის მოყვარულთა შორის. წიგნის ავტორი მთიდან მოდიოდა და თან მოჰქონდა რაღაც ახალი, განსხვავებული სათქმელი, თითქოს ამბობდა იმას, რაც წინაპრებს უთქმელი დარჩენოდათ. მისი პოეტური კილო მთის მოტივებს გვახსენებდა, მაგრამ, ამავე დროს, იყო მასში რაღაც ისეთიც, რაც პირველად ჟღერდა, პირველად გვესმოდა.

საგულისხმო იყო ისიც, რომ ეს გამორჩეული და ორიგინალური ხმა ქუთაისიდან გაისმა. ქუთაისმა იგრძნო ფშავ-ხევსურეთის მთებიდან მონაბერი სიო, მის ყურს მისწვდა პირველად „მთიდან ყვირილი ხარისა“ და ეს არ ყოფილა მხოლოდ სიმბოლური ფაქტი.

მას შემდეგ დიდი დრო გავიდა. დიდი ჭირსახდელი გადაიტანა პოეტმა, მწარე ტკივილები აგემა ცხოვრებამ, მაგრამ ის მაინც მტკიცედ დგას ბიბლიური იობივით და ისევ მღერის თავის ტკივილიან, დარდიან, მაგრამ მშვენიერ, არაჩვეულებრივ მოტივს.

ის ისევ ჩვენთან არის — ტარიელ ხარხელაური, ალალი, მართალი, გაუზზარავი პოეტი.

ტარიელ ხარხელაური

დავპინაეპული მადლობა ქუთაისს

დღეს უნდა გითხრა მადლობა
 თუ არ ჩამითვლი გვიანად,
 თვალი არ მომახუჭინა
 მთებზე ნისლევის შრიალმა.
 ბევრჯერ მიბრძანა გონებამ,
 ენამ არ გამიხშიანა,
 ყვითლად ჩამონვა თვალებზე,
 გულისა მექცა იარად.
 ჩამომაბნელა საავდროდ
 ვერც არამ გამამზინა.
 დღე მომკლა მზის სინაკლუმემ,
 ღამით უფსკრულთა ღრიალმა,
 ბევრჯერ დამსეტყვა ზეცამა —
 ზღვასავით შემაჟრიალა.
 თუ რამ დარდი აქვს სამყაროს —
 მე ჩამისახლა მთლიანად,
 სული ვარ, სული აჩრდილთა —
 მოსული ადამიანად,
 გამხდარი სანუთისოფლოს
 ყველა ტკივილი ზიარად.
 ღამით უფალთან ვსაუბრობ —
 ნათელს ვსვამ უფლის კარვისა,
 ვერ გითხარ, ვერა, მადლობა —
 მლოკველი გავხდი შხამისა,
 ვერ შემოვბედე შელება
 შენი სამკვიდროს კარისა,
 დღისით ნახარში ვარამი
 საგზლად მიხდება ღამისა.
 შენ დამაბერტყე პირველად
 მადლი ციური ღალისა,
 ცრემლი გამიხდა სტუმარი
 ჩალამებული თვალისა,
 დავდივარ, ღანდი დამყეება
 ჩემსავით გამცვდარ მთვარისა,
 ვერ შევძელ, ვერ შემოგკადრე
 თავთან მიდება თავისა.
 ვერ გავხდი შენი სტუმარი,
 სხივი — ჩამქრალი აღისა,
 ჩემში იღვრება მდინარე

მსოფლიო სიფერმკრთალისა.
 ფშვინვას ჰგავს ჩემი სიცოცხლე
 ხანმოთეული ხარისას,
 ჯერაც ვერ გამრთელებული
 წყლული სამზეოს ხმალისა.
 მთებს ჯერ კიდევ ვძრავ ბუბუნით,
 ვლალობ, არ ვიშლი თავისას,
 ვერ გკადრო შენი სადარი
 ჩემი მდაბალის ენითა,
 ნისლს ვგავარ — დაშლილს ქარისგან,
 ჩამოშლილს მთათა წვერითა,
 არწივს — ქარაფზე ჩამომჯდარს,
 ჩამოლლილს ცაში ფრენითა,
 სანთელს — ხატისკარს ჩამომდნარს,
 კლდეს ჩამომზღვეულს ცრემლითა,
 ამღვრეულს მდინარეს ვგავარ,
 ჭალებს რომ მისდევს ღრენითა,
 რა სითბო უნდა შეგმატო
 თვირთვილიანის მზერითა.
 ქედს ვიდრეკ შენს წინ მორჩილად
 ნუ შემომხედავ წყენითა,
 ნუ გამხდი ფიქრთა სათრეველად
 მოუჩრჩენელის სენითა,
 ნუ გამიძნელებ სანუთროს —
 უფლის საკადრი წყენითა.

* * *

ცა სული არის ჩემი,
 ვარსკვლავნი ფიქრნი ჩემი,
 მზე გული არის ჩემი,
 მთვარე გონება ჩემი,
 მინა სხეული ჩემი
 ქარს რომ ღრუბელი აკრავს
 ტკივილებია ჩემი
 ვავსებ სამყაროს ნაწილს
 ვარ სამყაროთა ფერი
 სხვა სამყაროთა გასწვრივ
 მაინც მოვჩანვარ მცირე
 დაფარული ვარ მტვერით
 ცხელი ყვითელი მტვერით
 განსაცვიფრებლად სუფთა
 და შემზარავად მღვრიე.

* * *

ნუ სწუხხართ!
გავალ ვინრო ღიობით,
გავალ,
გახუნდა ფერები ცრემლის,
ო, მაპატიე,
გულო გტკიოდი,
მე ვიყავ ყველა მიზეზი
ტკენის.
ო, მაპატიე,
გულო, ნისლივით —
არ გმორდებოდი და
გარს გეხვიე,
მე, მე აგზილე მტვერში
სისხლივით,
მე დაფლეთილი მსურდა
მეხილე!

* * *

როდესაც ამ ძვლებს აასხი ხორცი,
შენთვის შემქმენი, ჩემთვის კი არა,
უფალო! ბაგე გამითბე ლოცვით —
თორემ სხეული მექცა მყინვარად.
უფალო! — სითბო არ მყოფნის სანთლის,
სულში სიცივის ლოდები ნეება,
უფალო! — სული ჩემი ჰგავს ზამთარს
და შენს სამყაროს ნელ-ნელა სწყდება.
უფალო, ჩემო! ნმინდა მამაო,
ძალა მომეცი ცრემლებს გამყარო,
ნუ მიმატოვებ ამ მზის ამარა —
ნურც ამ საშინლად მცირე სამყაროს.

* * *

სალამოვდება —
მწვერვალზე ვდგავარ,
წამოაფეთა ნისლები ქარმა
და შეაღწა ტოტები ცირცელს...
ვბორგავ —
ყორნების ყრანტალი მესმის
და შფოთავს სისხლში ყივილი ორბის,
ცას ავგლეჯ მზეს და
მყინვარწვერს ვესვრი
და მზის მტვრად ქცევა
მთებს ღიმის მოჰგვრით.

* * *

— ცას როგორ ვკადრო — ნუ ელავ,
ღრუბლებს ვედავო რაზედა,
სულაც არა ვარ, ბუერავ,
ტირილის გუნებაზედა,
ჩემფერა კიდევ რამდენი
დაეხეტება გზაზედა,
არა ვარ ამის ჩამდენი —

კაცი ძლივს დავდექ ჭკვაზედა.
— ყველა მე როგორ ვიგლოვო
ვინც გაჩნდა ქვეყანაზედა,
ან რად მიწყრებით — ცრემლები,
ვინ გამიჩერეთ თვალზედა.
სალამოვდება, მზეს მივდექ —
გადავაცილო მთაზედა.

* * *

სამი მუხა დგას სოფლის თავს,
სამნი წყარონი დიანო,
სამფერად ჰყვავის ყვავილნი,
ლოდიც სამი ნევს მტვრიანი.
მზის დასვლაა თუ ამოსვლა,
მოხუციც სამი ტრიალებს,
სამი ღულუნებს ქედანი,
სამი მთა უდგას კლდიანი.
სამპირად დიან ღრუბელნი,
სულ ყოველ დილით — ცვრიანი,
სამნი ყივიან არნივნი,
წინილებს სამ-სამს ზრდიანო,
სანთელიც სამი ინთება,
ნათელს სამპირად შლიანო,
კარგსა სჩადიან, ღვთის მადლმა,
თუკი არ დაიშლიანო.

* * *

ალარ მწყურისხარ
როგორც მამრს მდედრი,
ალარ მინდიხარ
როგორც კაცს ქალი,
არ მხიბლავს შენი
გაშლილი თმები
შუალამით რომ ათრთოლებს
ქარი.
მამწუხრებს შენი თვალები
სველი
და ბაგეთაგან ოხვრის
ალმოსვლა,
შენს გამოჩენას მზეზე
წინ ველი
და გეფერები, როგორც
სალოცავს.

* * *

ასე სურთ ქარებს, უნდა ვენამო,
ვიდრე აქ ვდგავარ ბოლო მლოცველად,
მე უნდა შევძლო, უნდა ვისწავლო
შენი ლამაზი ფიქრის მოსმენა.
როცა ვმალდები, ცას მხრებით ვბზარავ,
შუბლით ვეხები სამყაროს სარტყელს,
მე უფლისაგან მეძლევა ძალა,
შენი ლამაზი სიზმრები ვხატო.

* * *

სხივი აკლდება — შენს ღიმილს
შემოედარცვა ფერები,
სახეზე დაჩნდა ბზარები
ჩამოლადრული ცრემლებით.
მზე ღღვება თბილი გულისა,
ჩამოდის ჩამოცერებით,
ირღვევა წმინდა ტაძარი —
ცის სამოსელი სულისა.
სჭარბობს არყოფნის სურვილი
ყოფნად დარჩენის სურვილსა,
ნეტავ, რა აანაპერნკლებს
ქვეყნად დადგომის სურვილსა,
შენი მზის ჩამონათებას,
სამყაროს დასასრულისას.
მაინც წინ, ცისკენ მივდივარ —
ყოფნის სამყოფის ვშორდები,
ბინდი ვიყავ და ბინდი ვარ,
ბინდადვე განვმეორდები.
მოვალ შენს საკურთხეველთან,
შენს უკითხავად მოვდგები,
ერთი სანთელით ვილოცებ,
ჩაქრება, ჩამოვლონდები.

* * *

მღერიან — უცნაური ხმა
საფლავიდან ამოდის,
არა ჩანს სახე, არც სხვა რამ —
ამ უცნაური მაგალობლის.
თეთრნი ჩამოდგნენ ნისლებიც
მთვარით ანთებულ წყარომდის,
რა ლამაზადა მღერიან
უფალო! — შენის წყალობით.
ცაზე ქრებიან ვარსკვლავნი,
მე თვალზე ცრემლი ჩამომდის,
მღერიან, საოცარია —
ხმა საფლავიდან ამოდის.

* * *

ვუსმენ მუსიკას — უკრავენ ორლანს,
თოვს,
მუსიკის ხმა საშინლად მქანცავს,
გული სდუმს,
სისხლი თხოულობს ბორგვას,
გარდა სიკვდილის, ყველაფრის ნაცვლად.
ქარი კი — ჩუმი, საოცრად ჩუმი
გამხმარ კენწეროს ათრთოლებს ალვის,
ძალიან ვწუხვარ რომ მიჩრევთ დუმილს,
მე ყველა ზღვარი ნავშალე კრძალვის.
ისმის მუსიკა და შუქი მთვარის,
ჩემს ხერხემალზე, განაწყობს ჩრდილებს
და მე ვგრძნობ ამბორს
სასურველ ქალის

და მე ვგრძნობ ამბორს
და ვგრძნობ სიცივეს.
თოვს...
განესრულა ღამეთა მწკრივი
თენდება და ცის იღება კარი,
თოვს და — თოვლივით —
ორლანი ტირის
და თოვლში ისმის ქვითინი მგზავრის.
შორს, ცის ნაპირთან, ღრუბელი ცურავს,
ღრუბელი მკვრივი, მკვრივი და თეთრი,
მინაზე კი სწუხს პოეტის სული
და სდუმს ორლანი — ჰანგების მეფე.

* * *

რა ძაან მიკვირს დედაო
შენი ამ ღამით სტუმრობა,
დაგქანცა, ჩამოგაბნელა
სამზეოს უსახურობამ,
მუდმივად ფიქრში გათეულ
ღამეთა უსასრულობამ.
რა მოვყვე, ან რა გიამბო
საფონი შენი გულისა,
გაბერნებული ზამთრისა,
ჩამჭკნარი გაზაფხულისა,
არ ჰრეკენ, დადუმებულან
ზარები სინანულისა,
ალარც ცა ვარგა, დედაო,
დასამშვიდებლად სულისა.
ან რა გიამბო ქარისა,
შიშისგან დაზაფრულისა.
მეც თავად ვერას ვუხერხებ
ყელსამოცდენილ ზმუილსა,
ტკივილებს ჩემი გონების
სისხლისფრად დანისლულისას.
მოინი, ცეცხლთან ჩამოჯექ,
ბუხარს ავანთებ ახლავე,
ნუ გეშინია ღამისა,
მე მიგაცილებ სახლამდე,
ჯერ კიდევ დიდი დრო არის
მთვარის ცის ზურგზე დახრამდე.
ჯერ არა ყივის მამალი,
ახლად დამდგარი ღამეა,
არსად ნისლი ჩანს — ბალახზე
არ ჩამოშალა ნამია,
ალარსაიდან ხმა ისმის
ალარსაიდან ჩქამია,
ერთად ვილოცოთ დედაო,
იქნებ ეს ბოლო ჟამია...
იქნებ მზეც აღარ ამოჩნდეს,
ნითლად შეფერილ ცაზედა,
იქნებ შენ იყო ის მგზავრი,
ბოლოს რომ შედგა გზაზედა
და ჩემი ბოლო სტუმარი
რომ მიკაკუნებს კარზედა.
ჩამოინწურე ღრუბელი

სქლად რომ გაყრია თმაზედა,
უნდა ავანთო სანთლები
არ აშრენენ სანთლის აღზედა:
ახლოს მოიწი, დედაო,
ჩამოჯექ თელის სკამზედა,
ვილოცოთ, ვიდრე მსოფლიო —
მთლად გადამცდარა ჭკვაზედა.

* * *

ცა მეტისმეტად სუფთა,
დღე მეტისმეტად მღვრიე,
ქარი უძნელებს სუნთქვას
პოეტის დაღლილ იერს.
თეთრი ვერხვების მწკრივი
ავსებს ფერშეცვლილ სურათს,
როცა პოეტი სტირის —
მაშინ ქარები სდუმან.
როცა პოეტი სტირის,
ირგებს შეშლილის ნიღაბს,
ინთება სანთლის მწკრივი
მიღმა —
ამ ცათა მიღმა...

* * *

რამდენჯერ დასჭკნი გვირილო,
იმდენჯერ მოხველ ახლადა,
წელს უკვე აღარ მეგონა
გული თუ კიდევ განახვდა.
სულ სხვანაირი მომიხველ,
არა — როგორსაც გასახვდი,
ბაგე გახსენი დობილო,
მზემ მიმაცილოს სახლამდის.

* * *

ციხის
ნაშალთან მუხაა,
მუხაზე ყორნის ბუდეა,
ყვავილი ჰყვავის უხვადა,
სულ გრილი სიო უბერავს.
მუხის ქვეშ გველი ბინადრობს,
შავს ლოდზე წევს და სისინებს,
უამბობს ციხის წარსულზე
გველის ხმით გველის წინილებს.
არ მოსწონთ გველის ნაშიერთ
წარსულის ხშირი ხსენება,
დადუმდებიან მაშინვე —
მთვარე რომ ჩაესვენება.
მთები კვლავ სდუმან, დროდადრო
ფიქრიან თვალებს ახელენ,
მხრებს დაიბერტყავს უფსკრული
და ღამეს ამოახველებს
და მიიძინებს ყოველი,
რასაც მზის სხივი ეფარა,

გამოდის ძილბურანიდან
დიდი სულეთის ქვეყანა.
დაიბინდება სამზეო,
ჟამი დადგება გლოვისა,
ცის ჩამოშლილი კალთები
მთვარემ ბეჭებზე მოისხა.
მკერდზე აინთო სანთელი
საწუთროს საღამოისა,
დაკეტეს ზესკნელის კარი —
სამანი ყველა დროისა.

* * *

ნეტავ სად არის ახლა,
როგორ მენატრება, როგორ —
ჩემი დანისლული სახლი,
წვიმის მოყვარული გოგო —
მზედ რომ მინათებდა, ჩაქრა,
მწუხრი მეფინება ღამის
როგორ მენატრება, რა ვქნა —
გზებზე ჩაბერტყილი ნამი.
რატომ მელანდება ხშირად,
მაღბობს ყაყაჩოთა ცრემლი,
მზეში განბანილი დილა —
ვინყებ გახსენებას ძველის...
მივდექ გადაბრეცილ შარას,
მიმაქვს დაბზარული ზურგი,
ახლა მარტო ვარ და ქარი
ქრის და არა მტოვებს გულგრილს.
ვირჩევ გახუნებულ ფერებს,
ძველი სახეები ვხატო,
უნდა გავისხენო მერე —
როგორ მწყურისხარ და გნატრობ.

* * *

არ გეფერები, პირიმზევ,
ნაღვლიანი ვარ ძალიან,
ვერ გეტყვი — საქმე მანუხებს,
საქმისგან არა მცალია.
დილიდან აღრენილი ვარ,
ლიმილს ვერ ვიხდენ პირზედა,
რალაც მანუხებს, ვერ ვხვდები —
ტკივილი გამიმიზეზდა.
გულდაბინდული დავდივარ
შუბლით მიწამდე დახრილი,
არ მეყურება არარა,
არც ვისა მომდის ძახილი.
თვალებსა ვხუჭავ, არაფრის
ხილვა აღარა მწაღია,
ხან მთებს ვეხვევი ნისლივით,
ხან ცად მზესავით ვაგდივარ.
შენ რომ გიყვარდა, ის არ ვარ,
იმისი მხოლოდ ღანდი ვარ,
ვერ გეფერები, პირიმზევ,
მონყენილი ვარ ძალიან.

სალონური კულტურა ევროპაში უკვე შუა საუკუნეებიდან ყალიბდება. სალონთა პროტოტიპები – შინაური საღამოები – არისტოკრატიის წარმომადგენელთა მიერ გართობისათვის ეწყობოდა. ამ შეხვედრებზე ინვესტორები ტრუბადურებს, ასრულებდნენ მუსიკალურ ნაწარმოებებს, კითხულობდნენ ლექსებს, რომლებიც, რაღა თქმა უნდა, მშვენიერ მანდილოსნებს ეძღვნებოდა. უკვე ამ დროისათვის ასეთი შეხვედრების მაცოცხლებელი ქალი გახლდათ.

XIV-XV საუკუნის იტალიაში ჩნდება წრეები, რომელთა სტუმრებიც განიხილავდნენ ლიტერატურულ-ფილოსოფიურ სიახლეებს, ასევე ანტიკური ხანის მოაზროვნეთა ნაწარმოებებს.

იტალიიდან სალონური ტრადიცია პარიზში ეკატერინე მედიჩის ჩასვლას უკავშირდება. მისი სეფექტალები, ცდუნებულნი იტალიური კარის დახვეწილი საღამოებითა და საუბრებით, მსგავსი შეხვედრების მოწყობას საფრანგეთშიც იწყებენ. ასე შეიქმნა XVI საუკუნეში ეკატერინე მედიჩის შვილის, მარგარიტა ვალუას, გარემოცვაში ლიტერატურული წრე, სადაც ბჭობდნენ პოეტურ თუ ფილოსოფიურ ნაწარმოებებზე, წარმოადგენდნენ საკუთარ თხზულებებს, მათ შორის თვით მარგარიტა ნავარეილი, რომლის შრომებიც დღემდე შემორჩა.

სალონიდან სალონამდე

საფრანგეთის პირველი სალონი

მაგრამ პირველი სალონი, დღევანდელი მნიშვნელობით, საფრანგეთში ეკატერინე მედიჩის სეფექტალმა კატრინ დე ვივონმა შექმნა. კატრინის დედა იმ დროისათვის საკმაოდ განათლებული ქალი გახლდათ და ქალიშვილის განათლების ნინაღმდეგი სულაც არ ყოფილა. კატრინმა იცოდა იტალიური, ფრანგული, ესპანური ენები. 1600 წელს 12 წლისა გაათხოვეს. შარლ დ'ანჟენ მარკიზ დე რამბუიე მეუღლეზე 11 წლით უფროსი იყო. ეს ყოფილა ბედნიერი კავშირი ორი ჭკვიანი ახალგაზრდა ადამიანისა, კიდევ უფრო გონიერთა, ვიდრე ეს საფრანგეთის სამეფო კარზე იყო მიღებული.

თანამედროვეთა მოგონებებით კატრინი არა მარტო ჭკვიანი, მეგობრულიც იყო, ძალიან კარგი რეპუტაცია ჰქონდა და ბედნიერი გახლდათ, რადგან გვერდით მოსიყვარულე და გამგები მეუღლე ჰყავდა. პარიზში ჩამოსული კატრინი ალაშფოთა ანრი IV-ის კარის, ფრანგული საზოგადოების მანერებისა და ენის სიტლანქემ. პირველი ინტელექტუალური სალონური საზოგადოების ჩამოყალიბებას უსიამოვნო დეტალი დაელო საფუძვლად: მარკიზა ძალიან სუსტი აგებულებისა გახლდათ და ჯანმრთელობაც სუსტი ჰქონდა. სასახლეში ყოფნა და სრულფასოვანი მაღალსაზოგადოებრივი ცხოვრებით ტკობა მისთვის შეუძლებელი იყო. ამიტომაც სასახლის საზოგადოებრივი ყოფის მცირე ნაწილი მის სახლში ამოქმედდა. თუმცა თავისი როლი იმ ფაქტმაც შეასრულა, რომ რიშელიე კატრინის მეუღლეს დიდად არ სწყალობდა. 16 წლის მარკიზამ დატოვა მეფის სასახლე და ლუვრის მახლობლად აშენებულ ახალ სახლში გადავიდა, რომელიც რამბუიეს სასტუმროდ იყო ცნობილი. მეუღლეებმა გადანყვიტეს შინ მიღებული მოუწყობილი საკუთარი გემოვნებისა და ინტერესების კვალობაზე. სალონი 1617 წელს გაიხსნა. სტუმრების სამასპინძლოდ ყველაზე დიდი მისაღები ოთახი – სალონი შეირჩა. მისი მორთვა-მოკაზმვა თვით მადამ დე რამბუიემ ითავა: ტყავით გადაკრულ კედლებზე, ნაცვლად XVII საუკუნის ტრადიციული, მუქი ფერისა, ნათელი ფერები გამოიყენა: მწვანე, ცისფერი თუ ოქროსფერი. მისაღები ოთახი ბროლის მრავალრიცხოვანი კანდელებებით, ფა-

იფურითა და ცოცხალი ყვავილებით მორთო.

სიტყვა „სალონი“ კონკრეტული მნიშვნელობა ჰქონდა: დიდი ჰოლი, ზალა (saloon), რომელიც XVI-XVIII საუკუნეთა მიღმარ ევროპულ სახლში ოჯახის ცხოვრების ცენტრს წარმოადგენდა. მაგრამ თანდათანობით ზალა-სალონი თავის კერძო სახელს კარგავდა: საფრანგეთში იტალიიდან შევიდა მოდა დიდი ზალისა (salon), რომელიც წარმოადგენდა მისაღებს ანუ საგანგებო ადგილს, განკუთვნილს სტუმრების მიღებისა და დასვენებისათვის. აქ იდგა სასაბუღალტრო მაგიდა, სტუმრების გართობა მუსიკით (პიანინო ჰქონდათ), „სასიამოვნო საუბრებით“, კარტით და ა.შ. შეიძლებოდა.

ის, რასაც შემდგომში სალონს უწოდებდნენ, XVII საუკუნეში იწოდებოდა: soliete, courlitterair, cercle, assemblee, chambres; XVIII საუკუნეში souper, diner, bureau d'esprit. სახელწოდება სალონი XVIII საუკუნიდან იწყებს დამკვიდრებას.

მარკიზა დე რამბუიემ პირველმა გაუღო საზოგადოებას. გარდა იმისა, რომ მარკიზა დე რამბუიე მაღალი საზოგადოების გამორჩეული ფიგურა გახლდათ, მან ექვსი გოგონა და ერთი ვაჟი გააჩინა და ქალური დამოუკიდებლობა და დედობრივი მშვენიერება ერთმანეთს შეუთავსა.

მარკიზას მიერ შექმნილი გარემო დროის სასიამოვნო და თავისუფალი გატარებისათვის განაწყოდა სტუმრებს. საუბარი ძირითადად ლიტერატურულ თემებს შეეხებოდა, რაც სულაც არ არის გასაკვირი – ამ საღამოებს ხომ კორნელი და მოლიერი სტუმრობდნენ. როგორც აღინიშნა, მარკიზა დე რამბუიე გაოგნებული იყო პარიზელთა მანერებისა და ენის სიტლანქით. ეს თემა ხშირად ხდებოდა საუბრებისა თუ კამათის საგანი. რამბუიეს სალონს ფრანგული აკადემიის ის წევრებიც სტუმრობდნენ, ვინც უშუალოდ მუშაობდა ამ თემატიკაზე.

დიასახლისი საკუთარ ინტერესთა კვალობაზე არჩევდა სტუმრებს. ბურჟუები, პოეტები, ფილოსოფოსები თუ მუსიკოსები საღამოს მთავარი სტუმრები იყვნენ. სალონი ყოველ ახალმოსულს გარკვეული როლი ეკისრებოდა: აქ შეგვხვდებოდათ უცხოელი, დიპლომატი, დიასახლისის მეგობარი. არც ერთ საღამოს არ ჩაუვლია მინვეული „გენიოსის“ გარეშე – ეს შესაძლოა ყოფილიყო მუსიკოსი, პოეტი, ფილოსოფოსი, როგორც აღიარებულნი, ასევე ფართო წრეებისათვის ნაკლებ ცნობილნი. სალონის განსაკუთრებულობა ის გახლდათ, რომ – მეფის კარის მოწყვეტილი – არ ადგენდა მინვეულთა სოციალურ თუ ქონებრივი მდგომარეობის ჩარჩოებს. აქ გვერდიგვერდ შექმლოთ ჯდომა და საუბარი არისტოკრატსა და ბურჟუას,

პოეტ-მოქალაქესა და დედოფლის სასახლის მარკიზას. სალონის მთავარი სახე კი უცილობლად დიასახლისი – სალონიერე იყო. თუკი მისი მეუღლე საღამოებს ესწრებოდა, უმნიშვნელო როლს ასრულებდა. სალონის დიასახლისები ხშირად ქვრივები ხდებოდნენ, როგორც, მაგალითად, მადამ ჟოფრენი, ან გაუთხოვარი მადმუაზელ დე სკიუდერი. სალონებში ქალები მეფობდნენ და აქედან ახდენდნენ გავლენას თანადროულ დროის აზროვნებაზე. გარდა მადამ რამბუიესა, ასეთ ქალთა რიცხვს მიეკუთვნებოდნენ: მისი ქალიშვილი – ჟიულ ანჟენი, მადლენ სკიუტერი – ავტორი მრავალრიცხოვანი რომანებისა, მადამ დე სევინი, მადამ დე მენტენონი. მადმუაზელ სკიუტერი „საფოს შაბათობანი“ მოანყო, რომლის დროსაც თავის რომანებს ყიდდა და კარგ ფულსაც ხვევდა. რამბუიეს ოტელი იყო სკოლა განათლებული და ჭკვიანი ქალებისათვის, რომლებიც ხშირად – უკვე სოლიდურ ასაკში – თავიანთ სალონებს ახალგაზრდა მეგობარ ქალებს გადასცემდნენ, რომლებიც დიდხანს სტუმრობდნენ უფროს მეგობართა ცნობილ სალონებს, სწავლობდნენ მათგან და გამოცდილებას იძენდნენ.

უცნაური ავადმყოფობის გამო (ტუბერმო-ანაპქილასია) ქალბატონი ვერც ბუხრის სიმხურვალეს და ვერც მზის პირდაპირ სხივებს ვერ იტანდა. მაგრამ სუსხი ოთახში წლის ცივ დროს დიდად აწუხებდა ქალბატონს, რომელსაც არ შეეძლო სხეულებით ბუხრის ახლოს ჯდომა. ამიტომ ბენველში ჩაფუთული ქალბატონი ცახტზე წამოწოლილი ხელმძღვანელობდა მინვეული სტუმრების საუბრებს, რომლის თემასაც თვითონვე არჩევდა.

XVII საუკუნის სალონის დიასახლისთა შორის ბევრი იყო სუსტი ჯანმრთელობისა. როდესაც XVII საუკუნის II ნახევარში ბურჟუაზიაც აჰყვა სალონთა მოდას და გახსნა საკუთარი სალონები, შეინარჩუნა სტუმრების მიღების ტრადიცია ტახტსა ან სარეცელზე. მაგრამ ბურჟუაზიულ სალონთა დიასახლისები იმდენად თავს კი არ იცავდნენ სიცივისა თუ შემანუხებელი დაღლილობისაგან, რამდენადაც ქალბატონ-არისტოკრატებს ბაძავდნენ.

დიასახლისი თვალყურს ადევნებდა დისკუსიის წევრებს. XVII საუკუნის მიზოგინისტები (მიზოგინია – ქალების სიძულვილი) სალონის ქალბატონთა ლაპარაკს „კრიასს“ და „ლაქლაქს“ უწოდებდნენ, თვით ქალბატონებს კი – „კოკეტებს“).

მადამ რამბუიეს სალონში ანტიკური ხანის ბერძნულ ტრადიციებს მიაგებდნენ პატივს, სტუმრებს ძველი საბერძნეთის ისტორიიდან ურჩევდნენ ფსევდონიმებს (კატრინის ფსევდონიმი იყო არტენიკი – მისი სახელის ანაგრამა).

აბა, ასეთ ადგილას, სილამაზისა და ნიჭიერ ადამიანთა ასეთ გარემოში ვინ მოიქცეოდა იმგვარად, როგორც ტავერნამი? ადგილი განსაზღვრავდა ქცევის მანერას...

მარკიზა დე რამბუიემ შექმნა მოდა არა მარტო მორთულობისა, რაც მთავარია, ჩამოაყალიბა სალონურ ურთიერთობათა წესები.

სწორედ საუბარი შეადგენდა სალონის მთავარ ღერძს. საუბარი ვერ იქნებოდა საერთო ხალხმრავალ საზოგადოებაში. ამიტომაც მინვეულთა რაოდენობა არასოდეს ყოფილა დიდი. კომპანია საგულდაგულოდ შეირჩეოდა და მარჯვედაც გაიმართებოდა ხოლმე ჰომოგენიური ერთი-

ნობის შესაქმნელად. პირისპირ (tete-a-tete) საუბარი იკრძალებოდა, ტრიალებდა საერთო თემა. როგორც წესი, სალონის დიასახლისი (salonie're) მხოლოდ თემას არჩევდა და დისკუსიას წარმართავდა, ხელსაყრელ გარემოს ქმნიდა სტუმართა ნიჭის გახსნისათვის, მაგრამ საკუთარ მწერლურ თუ ორატორულ უნარს არ წარმოაჩენდა. სალონები ერთმანეთს ეჯიბრებოდნენ საუბრის წარმართვის ხელოვნებით, წამოჭრილ პრობლემათა სიმწვავეთა და მინვეულ სტუმართა კოლორიტულობით.

სალონის ერთ-ერთი მთავარი დანიშნულება იყო – ნიჭიერ ქალთა თანადგომა, ასევე მამაკაცებთან მეგობრობა, სასიყვარულო ურთიერთობათა უარყოფა (შემდგომ მადამ დე რამბუიესა და, განსაკუთრებით, მადამ დე სკიუდერის სალონის ტრადიციები მოლიერის სატირის საგნად იქცევა). ზოგიერთი ქალბატონი სალონთა წყალობით საზოგადოების გავლენიან ფიგურად იქცა, ზოგი იმ დროის პოლიტიკური პროცესებში მონაწილეობით მონაწილეობდა, საზოგადოებრივ აზრს განსაზღვრავდა.

XVII საუკუნის II ნახევარში სალონები ჰყვავდა საფრანგეთში, სულ უფრო მოდური ხდებოდა ფულიანი ბურჟუაზიის ზრდასთან ერთად. სალონთა ბუნება არ შეცვლილა: ისინი რჩეულ ქალთა და მამაკაცთა საერთო ინტერესთა მიხედვით შეკრული საზოგადოებისათვის მოქმედების სივრცედ რჩებოდა. ლიტერატურის, ენის, ხელოვნების შესახებ დისკუსიები – ჯერ კიდევ სალონთა ძირითადი თემაა, მაგრამ მეცნიერების ავტორიტეტის სწრაფ ზრდასთან ერთად სალონებში სულ უფრო ხშირად იწვევდნენ გეომეტრებს, ფიზიკოსებს, ექიმებს, ასტრონომებს.

საფრანგეთში სალონთა არსებობის პირველ ათწლეულებში ქალებსა და მამაკაცებს შორის პლატონურ და არასექსუალურ ურთიერთობათა კულტი სუფევდა. ხოლო XVII საუკუნის მეორე ნახევრის დიასახლისებმა სალონებში თავიანთი სექსუალობის უარყოფა კი არა, გამოყენება დაიწყეს ნიჭიერ და ცნობილ მამაკაცთა ყურადღების მისაპყრობად.

XVIII საუკუნის სალონები უკვე საზოგადოებრივ აზრს აყალიბებდნენ და თავისებურად ამზადებდნენ რევოლუციას. რევოლუციის დროს კი ინფორმაციის მთავარი წყაროს როლს ასრულებდნენ. გაზეთები, როგორც წესი, აგვიანებდნენ, XVIII საუკუნის 50-იანი წლების სალონებში კი უკვე ოპოზიციის წინამძღოლთა საჯარო გამოსვლებს უსმენდნენ.

ქალბატონი ჟოფრანი

ქალბატონი მარია ტერეზია ჟოფრენი 1699 წლის 2 ივნისს დაიბადა პარიზში. 15 წლისა პარიზის ჟანდარმერიის პოლკოვნიკს გაჰყვა ცოლად. მისი მეუღლე, სარკეების მდიდარი ფაბრიკანტი, ორჯერ მასზე უფროსი, სულაც არ ზღუდავდა მეუღლის ლიტერატურულ გატაცებას. წვრილი ბურჟუაზიის წარმომადგენელ ქალბატონ მარია ტერეზას არავითარი სისტემატური განათლება არ მიუღია. მან თავის გონების, ნივნიერებისა და დამოუკიდებელი მდგომარეობის წყალობით მოახერხა გზა გაეკაფა და საზოგადოებაში საპატიო ადგილი მოეპოვებინა. უეჭველია, მის ამ განვითარებაზე ყველაზე დიდი გავლენა მოახდინა

სალონურმა შეხვედრებმა ცნობილ პარიზულ მეცნიერებთან, მხატვრებსა თუ დიდაკაცებთან.

ქალბატონ ტანსენის სალონში მადამ ჟოფრენმა გაიცნო მონტესკიე, ფონტენელი, მარივო და 1748 წელს საკუთარი სალონი გახსნა, სადაც ნელ-ნელა გადაინაცვლა ქალბატონ ტანსენის სტუმართა უმეტესობამ. მადამ ჟოფრენის სალონი იყო შესანიშნავად ორგანიზებული და მართული თავისებური დაწესებულება. უცხოელები ამბობდნენ, ჩასული ადამიანი ვერაფერს ნახავს პარიზში, თუ მადამ ჟოფრენის სალონს არ ესტუმრაო. ამ ქალბატონს განსაკუთრებული დღეები ჰქონდა ლიტერატორებისა და მეცნიერთათვის, მხატვრებისა და მაღალი წრის საზოგადოების ნაცნობათათვის.

საქვეყნოდ განთქმულიყო მისი ლიტერატურული სადილები, სადაც დ'ალამბერის, გოლბახის, დიდროსა და სხვათა გვერდით შესაძლო იყო სახელოვან და განათლებულ უცხოელთა – ჰორას უოლპოლის, გრაფ კრეიცის, გიბონისა და სხვათა ხილვა.

საზოგადოება, რომელიც ამ სადილებზე ოთხშაბათობი იკრიბებოდა, მხოლოდ მამაკაცებისაგან შედგებოდა: დიასახლისმა შენიშნა, რომ ქალბატონების, განსაკუთრებით კი ახალგაზრდა ქალბატონთა დასწრება იწვევდა მოსაუბრეთა საერთო თემიდან გადართვას. გამონაკლისს მხოლოდ მადმუაზელ ლესპინასისათვის უშვებდა, რომელიც საოცრად გონიერი გახლდათ და, რაც მთავარია, ყოვლად უღამაზო და არც კი ცდილობდა ყურადღების მიქცევას.

სადილობისას საუბარი სხვადასხვა თემებს შეეხებოდა: ლიტერატურულ თუ პოლიტიკურ სიახლეებს, კარის ანეკდოტებს, ახალ ლექსებს – ეს ყოველივე აზრთა ცხოველი გაცვლის საბაბი გახლდათ. იმდენი შესანიშნავი ადამიანის თავყრილობის ღირსეულად გაძლოას ესაჭიროებოდა დიდი გონიერება და კიდევ უფრო მეტი ტაქტი. თანამედროვეთა მოწმობით ჟოფრენს შეეძლო ისე წარემართა მუსაიფი, რომ თითოეულ მოსაუბრეს მონაცვლეობით ეძლეოდა შესაძლებლობა, მთელი ბრწყინვალეობით წარმოეჩინა თავისი ორატორული ნიჭი და სტუმრებზე საკუთარი თავითა და გონიერი დიასახლისით კმაყოფილნი ტოვებდნენ სალონს.

ერთხელ მან ისე ოსტატურად შეძლო განეწყო სასაუბროდ საკმაოდ მოსაწყენი მოსაუბრე აბატი დე სენ-პიერი, რომ ველარავინ ცნობდა. როდესაც ჟოფრენმა წარმატება მიულოცა, მიამიტმა აბატმა მიუგო: „მე მხოლოდ ინსტრუმენტი ვიყავი, რომელზეც თქვენ ასე კარგად უკრავდით დღეს“.

კამათი რა თქმა უნდა ნებადართული იყო, მაგრამ გალი-

ზიანებისა და წყენინების გარეშე. როდესაც შორსმჭვრეტელი დიასახლისი რომელიმე მოსაუბრეს ამ უსიამოვნო ელემენტის არსებობას შეამჩნევდა, საუბარს ამ სიტყვებით წყვეტდა: „Voilà qui est bien!“ (კმარა!) ქალბატონ ტანსენისაგან განსხვავებით, რომელიც მწერლებსა და მეცნიერებს ოდნავ ზემოდან დაჰყურებდა, ჟოფრენი დიდი პატივისცემით ეპყრობოდა და ყურადღებით უსმენდა მათ მსჯელობას, რაც სულაც არ უშლიდა ხელს, დროდადრო ჭკუა დაერიგებინა მათთვის. ეს კი დიასახლისის წყალობის დიდ გამოვლინებად მიიჩნეოდა. თვით ჟოფრენის მანერა შენიშვნის მიღებისა რაღაც არაჩვეულებრივად მიმზიდველი გახლდათ.

სტანისლავ პონიატოვსკი ხშირად სტუმრობდა ქალბატონ ჟოფრენის სალონს და თავის მეგობრად მიაჩნდა. პოლონეთის ტახტზე რომ ავიდა, ასე შეატყობინა ქალბატონ ჟოფრენს: „მამან, თქვენი შვილი – მეფეა!“ პონიატოვსკისთან ასეთი თბილი ურთიერთობების გამო ჰორას უოლპოლი მას „პოლონეთის დედა-დედოფალს“ უწოდებდა. როდესაც ჯერ კიდევ ახალგაზრდა სტანისლავ პონიატოვსკი პარიზში ცხოვრობდა, ჟოფრენმა რამდენჯერმე გაუწოდა დახმარების ხელი, ეს კი პონიატოვსკის კარგად ახსოვდა და სხვაგვარად არ მიმართავდა, თუ არა – დედა. პოლონეთის მეფე რომ გახდა, დაჟინებით მოითხოვდა ვარშავაში მის ჩასვლას. 67 წლის მიუხედავად, ჟოფრენი პოლონეთს გაემგზავრა და მე-

ჟან-მარკ ნატიერი

მადამ ჟოფრენი

ფეც არაჩვეულებრივი პატივით დახვდა. ვარშავაში ქალბატონის ჩასვლის ამბავი რომ შეიტყო, ეკატერინე II-აც პირადად გაუგზავნა ბარათი და პეტერბურგს ეპატიჟებოდა, მაგრამ ჟოფრენი ძალიან გადაღალა შორეულმა მოგზაურობამ და ვარშავაში ორთვიანი სტუმრობის შემდეგ პარიზს დაბრუნდა.

ეკატერინე II მადამ ჟოფრენისადმი კეთილად იყო განწყობილი: „ჩვენს შორის ბევრი საერთოა... ერთმანეთს შესანიშნავად შევეწყობოდით“.

პარიზში დაბრუნებისთანავე მადამ ჟოფრენმა ჩვეულ ცხოვრებას მიაშურა. ისევ იკრებდა მეგობრებს, ისევ აქტიურად მონაწილეობდა ენციკლოპედიის გამოცემაში, რისთვისაც ყოველწლიურად სოლიდურ თანხას გასცემდა. ასე გაგრძელდა კიდევ ათ წელიწადს. 1776 წელს ჟოფრენს დამბლა დაეცა. მისმა შვილმა მარკიზა ლაფერტემ, რომელიც ვერ იტანდა ენციკლოპედიისტებს, ისარგებლა დედის უმწეობით და მათი მიღება აკრძალა. ამის გამო მადამ ჟოფრენი ხუმრობით მას გოტფრიდ ბულონელს ეძახდა, რომელსაც მისი სამარხი უნდა დაეცვა ურწმუნოთაგან. მეგობართა ნახვის შესაძლებლობას მოკლებული,

ყოფრენი მაინც მათზე ფიქრობდა და სიკვდილის წინ ყველას მცირე ყოველწლიური პენსია უანდერძა.

ქალბატონი ნაპირი

ქალბატონი დე ნეკერი, ქალიშვილობისას კრიუშო დე ლა ნასე, 1739 წელს დაიბადა ვაადტის კანტონში (შვეიცარია). მამამ – ლარობმა კალვინისტიკა პასტორმა – სერიოზული განათლება მისცა. 18 წლისამ ისეთი შთაბეჭდილება მოახდინა გიბონზე, მშობლების წინააღმდეგობა რომ არა, ცოლად გაჰყვებოდა. 1764 წელს პარიზში გუვერნანტად ყოფნისას ნეკერს მისთხოვდა და გაუჩნდა გოგონა – შემდგომ სახელგანთქმული მადამ დე სტალი. მანერების ერთგვარი სიუხემისა და საუბარში მეტისმეტი სიცხარის მიუხედავად მისი ღირსებანი მალე შეაფასეს გამორჩენილმა ადამიანებმა, მის მეუღლეს რომ სტუმრობდნენ. მისი სალონი ბრწყინავდა ისეთი თაყვანისმცემლებით, როგორებიც იყვნენ ბიუფონი, მარმონტელი, დიდრო, ლაფარგი, დ'ალამბერი და სხვანი.

მან დაწერა რამდენიმე ზნეობრივ-პუბლიცისტური თხზულება, რომელთაც წარმატება მოიპოვეს: „ნაჩქარევი დასამარება“ (1790), „ფიქრები განქორწინებაზე“ (1794), რომელშიც გაცხარებით იცავდა ქორწინების სიმტკიცის იდეას.

საყოველთაო უზნეობის პირობებში ნეკერი პირადი ცხოვრების სისპეტაკითა და მაღალკუმანური შეხედულებებით გამოირჩეოდა. როდესაც მისი მეუღლე ფინანსთა მინისტრი გახდა, მან ციხეებისა და ჰოსპიტალთა მოწესრიგებას მიჰყო ხელი (დაწერა „მოგონებანი საავადმყოფოთა დაარსებაზე“), შექმნა პარიზში 120 სანოლიანი საავადმყოფო, რომელიც დღემდე მისი სახელობისაა, და მისი პირველი დირექტორი გახლდათ. მისი გარდაცვალების შემდგომ გამოქვეყნდა „ქ-ნ-ს ხელნაწერთა ნაწყვეტების კრებული“ (1798) და „ახალი კრებული“ (1801), რომლებშიც მრავალი საგულისხმო ცნობაა მისი დროის ინტელექტუალური და საზოგადოებრივი ცხოვრების შესახებ.

მადამ დე რეკამიე

მადამ რეკამიეს ბავშვობისა და სიყმაწვილის წლები საფრანგეთის მონარქიის დამხობის წლებსა და 1789 წლის რევოლუციის დაწყების ხანას ემთხვევა. ახალგაზრდობაში იგი მოწმე ხდება დიდი რევოლუციის იდეათა დამხობისა და იმ ახალი ეტაპის დასაწყისისა, რომელიც მსოფლიო ისტორიაში კონსულატის სახელით შევიდა და უკავშირდება ნაპოლეონის განდიდებას, თავი იმპერატორად რომ გამოაცხადა. დაბოლოს, მონიფულობისას დიდი კორსიკელის დამარცხება და 1816 წელს საფრანგეთის მონარქიის რესტავრაცია იდღესასწაულა.

მადამ რეკამიეს ცხოვრებაში მრავალი საიდუმლო ივარებოდა, რაც მწერალთა, ისტორიკოსთა, მხატვართა თუ პოლიტიკურ მოღვაწეთა ყურადღებას იპყრობდა. მისი პირველი გამოცანა იდუმალი ქორწინება გახლდათ. სულ 15 წლისა იყო, როდესაც ჟაკ რეკამიეს გაჰყვა ცოლად, მდიდარ ბანკირს, მასზე 27 წლით უფროსს. ზოგიერთ მწერალს ჰგონია, რომ რეკამიე მამამისი გახლდათ,

რომელსაც მრავალი წლით ადრე შეუყვარდა მომხიბლავი მადამ ბერნარი, ჟიულის დედა, 1777 წელს კი ამ კავშირის შედეგად დაიბადა შესანიშნავი გოგონა, რომელსაც დედისაგან სილამაზე და კარგი გემოვნება ებოძა, მამისაგან კი – ჭკუა-გონება, და XIX საუკუნის პირველი ნახევრის საფრანგეთში ერთ-ერთ მომხიბლავ ქალბატონად იქცა. თუმცა მის ამ მოულოდნელ ქორწინებას სხვა ახსნაც აქვს.

საგულისხმოა, რომ ჟაკ რეკამიე შიშობდა, 1789 წლის რევოლუციის ტალღაზე მოსულ ახალ რესპუბლიკურ ხელისუფლებას ქონება არ ჩამოერთმია მისთვის. წარმატებულ და ცნობილ ბანკირს ბევრი რამ ჰქონდა დასაკარგი, ფიქტიურმა ქორწინებამ კი საშუალება მისცა თელი ქონება გადაეფორმებინა ახალგაზრდა, ნაკლებად ცნობილი მეუღლის სახელზე. ორივე ოჯახი თანახმა იყო. ბატონ რეკამიეს მემკვიდრე არ ჰყავდა, მადამ ბერნარი კი სულაც არ აქცევდა ყურადღებას დაუჯერებელ ქორებს და ხარობდა, რომ ქალიშვილის ბედი სარფიანად გაჩარხა. თანაც უნდა აღინიშნოს, რომ იმ რთულ ეპოქაში ასეთი ფიქტიური ქორწინებანი იშვიათობა არ ყოფილა.

მონიფული ასაკის მეუღლე თავის ახალგაზრდა ცოლს არ მალავდა. საქორწინო საჩუქრად ლამაზ სახლს ჩუქნის პარიზში, სადაც ქალბატონი რეკამიე აყალიბებს სალონს, რომელიც ათწლეულთა მანძილზე საფრანგეთის ყველაზე პოპულარულ ლიტერატურულ-პოლიტიკურ გარემოდ რჩება. ქალბატონ რეკამიეს მეგობართა წრეში გამოირჩევა მადამ დე სტალი – XIX საუკუნის თვალსაჩინო ფრანგი მწერალი ქალი. ორი გონიერი ქალის ნაცნობობამ ოცნლიან მეგობრობას დაუდო სათავე, მიუხედავად იმისა, რომ მათ შორის 11 წელი იყო სხვაობა.

რალა თქმა უნდა, ქალბატონ რეკამიეს თაყვანისმცემლები ეხვია გარს, მათ შორის – ნაპოლეონის ერთ-ერთი ძმა – ლიუსიენ ბონაპარტი, რომელიც 1799 წელს დაჟინებით იწყებს ჟიულის ირგვლივ ტრიალს. მაგრამ იგი გულგრილად ეკიდება მაღალჩინოსანი თაყვანისმცემლის ყურადღებას და სულაც არ ცდილობს დაუახლოვდეს გვარს, რომელიც სულ უფრო და უფრო იმტკიცებს მდგომარეობას. რეკამიე უარს ამბობს სეფექალის როლზე, რომელსაც ნაპოლეონი სთავაზობს, და სულაც არ სურს დახვეწილ მეჯლისებზე დასწრება, რომლებსაც საფრანგეთის მომავალი დედოფალი ნაპოლეონის მეუღლე – ჟოზეფინა – მართავს. სანინააღმდეგოდ იქცევა – მადამ რეკამიე ახალი სახელმწიფო პოლიტიკისადმი ოპოზიციურად განწყობილ ადამიანებს იკრებს. 1802 წელს ინგლისს მიემგზავრება ბონაპარტის შეურიგებელ მონინააღმდეგე ქვეყანაში, რითაც ახალი ხელისუფლების პოლიტიკისადმი უნდობლობას გამოხატავს. შინ დაბრუნებულმა გახსნა სალონი, რომელიც თანდათანობით ნაპოლეონისადმი ოპოზიციონერულად განწყობილ პოლიტიკურ ცენტრად იქცა.

საფრანგეთის იმპერატორი შეიქნა თუ არა, ნაპოლეონმა რეკამიეს სალონის დისკუსიებს მაშინვე მოულო ბოლო. 1803 წელს გამოსცა ბრძანება სალონის დახურვის შესახებ, 1805 წელს ხელი შეუწყო ბატონ რეკამიეს ბანკის გაკოტრებას, 1807 წელს კი ჟიულის უახლოესი მეგობარი მადამ დე სტალი – მისი პოლიტიკის აშკარა მონინააღმდე-

გე – გაასახლა ქვეყნიდან. ეს მადამ რეკამიეს ცხოვრების ყველაზე მძიმე უამი გახლდათ. მეუღლე გაკოტრების პირას ჰყავს, 1806 წელს კი მისი მესაიდუმლე, ყველაზე ახლობელი და ძვირფასი ადამიანი – დედა გარდაეცვალა. მადამ დე სტალის გადასახლების მიუხედავად, ჟიული მისი ერთგული რჩება. ვერც უკვე ხანშიშესულ მეუღლეს ტოვებს გადასახლებაში ვერც მადამ დე სტალს. ყველაფერი 1811 წელს პარიზიდან მისი გაძევებით მთავრდება. მაგრამ მადამ რეკამიე ქალთა იმ დასს მიეკუთვნება, ვინც არ უშინდებოდა პროვინციას და მომდევნო რამდენიმე წელი იქ მოუხდებოდა ცხოვრება. მისი სახლი აქაც იზიდავდა ადამიანებს მდგომარეობისა და ასაკის მიუხედავად. მის თაყვანისმცემელთა შორის ყმანვილკაცებიც ერივნენ, რომელთა შორის აღმოჩნდა მადამ დე სტალის შვილიც. მაგრამ მადამ რეკამიეს ერჩივნა შორს დაეჭირა თავი და შეენარჩუნებინა მეგობრობა და არა დროებითი თაყვანისმცემელი.

გადასახლებაში მხოლოდ ერთხელ დაიპყრო რეკამიეს გული მგზნებარე რომანმა. ქალბატონი რეკამიეს გრძნობები პრინც ავგუსტისადმი ისეთი ძლიერი იყო, რომ მან მეუღლეს განქორწინება სთხოვა. თუმცა შემდგომ თვითონვე თქვა უარი, გადაეღვა ეს ნაბიჯი, რადგანაც არ იკადრა მიეტოვებინა ასაკოვანი და გაღარიბებული მეუღლე. ამ რომანიდან დარჩა მადამ რეკამიესა და პრინც ავგუსტის მგრძნობიარე მიმონერა, რომელიც ჟიულის მტკიცე უარით დასრულდა.

უკვე რესტავრაციის ხანაში მადამ რეკამიე თავისუფლად დაბრუნდა პარიზს, სადაც ისევ გაიღო მისი ცნობილი სალონის კარი. თანდაყოლილ მომხიბვლელობას ცხოვრებისეული გამოცდილება დაემატა, ამით მადამ რეკამიე არა მხოლოდ საგულისხმო მოსაუბრე, იმ ეპოქის ერთ-ერთი ყველაზე ჭკვიანი ქალბატონი შეიქნა.

პირადი ცხოვრებისაგან უკვე აღარაფერს ელოდა და, როგორც ჩანს, სულსა და გულში ემოციური სიცარიელე რომ შეევსო, აღსაზრდელად აიყვანა მეუღლის ნორჩი დისშვილი, რომელიც მისი ოჯახიც იყო, ქალიშვილიც, მოგვიანებით კი – 1817 წელს მადამ დე სტალის გარდაცვალების შემდეგ – მეგობარიც.

სწორედ ამ წლებში მადამ რეკამიეს სალონში კიდევ ერთი სახე გამოჩნდა – გამოჩენილი ფრანგი პოეტი და ბელეტრისტი, ერთნაირად წარმატებული როგორც ლიტერატურულ, ისე პოლიტიკურ სარბიელზე – ფრანსუა რენე დე შატობრიანი. ჟიულიმ, რომელიც ის-ისაა 40 წლისა გამხდარიყო, მოულოდნელად დაივიწყა პრინცი, მამაკაცებთან ურთიერთობის აწყობაში რომ ეხმარებოდა, და შეიყვარა ეს მწერალი მგზნებარედ და ხანგრძლივად. ეს გახლდათ მადამ რეკამიესა და მისი სალონის სულიერი აღორძინება. შატობრიანის ვიზიტების შედეგად მისი სალონი პოლიტიკურიდან იმ დროის საფრანგეთის ინტელექტუალურ და არტისტულ ცენტრად იქცა, სადაც ეპოქის ყველაზე ცნობილი პერსონები სტუმრობდნენ: დიდი ფრანგი მეცნიერი ანდრე-მარი ამპერი, ეჟენ დე ბოგარნე – ნაპოლეონის პირველი მეუღლის – ჟოზეფინას ქალიშვილი, ბ-ნი ბერნადოტი – შვეციის მომავალი მეფე, პროსპერ მერიმე და სენტ-ბევი. მეგობრობდა ონორე დე ბალზაკთან, მისით აღფრთოვანებულნი იყვნენ მხატვრები ჟაკ

ლუი დავიდი, ეჟენ დელაკრუა და მრავალი სხვა. ეს იყო ფრანგული ხელოვნებისა და მეცნიერების ნალები, მსოფლიო კულტურის სახელები – და ყველას შეკავშირება მადამ რეკამიემ შეძლო.

მისი სახელი კარგი გემოვნებისა და განათლებულობის სიმბოლოდ იქცა, ის „ვარსკვლავი“ ხდება, რომელზეც საუბრობენ ინგლისსა თუ იტალიაში, რუსეთსა თუ გერმანიაში. მისი გული კი შატობრიანს უპყრია. ამ დროისათვის შატობრიანი უკვე იმედგაცრუებულია პოლიტიკაში, წარუმატებლად იქორწინა, დაწერილი აქვს რამდენიმე ფილოსოფიური ტრაქტატი. და მთელი ამ პერიპეტეიების შემდგომ თავშესაფარს მადამ რეკამიეს საზოგადოებაში პოულობს. პოლიტიკისადმი ინტერესის დაკარგვის მიერ მთელს ცხოვრებას ლიტერატურას უძღვნის, ჟიული ხდება მისი მუზა. მადამ რეკამიე შემდგომი ოცი წლის მანძილზე მის გვერდით იყო, ძველებურად უყვარდა და სამაგიეროს არაფერს სთხოვდა.

მადამ რეკამიეს სილამაზე მხატვრებმა საუკუნოდ აღბეჭდეს. ყველაზე ცნობილი – დავიდის „მადამ რეკამიეს პორტრეტი“ – ლუერშია.

არსებობს სხვა მხატვრის – ფრანსუა ჟერარის მიერ შესრულებული პორტრეტიც. მოქანდაკე შინარმა კი შესანიშნავი ბიუსტი „მადამ რეკამიე“ შექმნა.

მადამ დე ტალიენი

ტერეზა ტალიენი 1770 წელს დაიბადა. მას რევოლუციის დროს ერთ-ერთ გამოჩენილ ქალად მიიჩნევენ. იგი ესპანელი ფინანსისტის, გრაფ დე კამარიუსის ქალიშვილი გახლდათ. მიღებული ჰქონდა შესანიშნავი განათლება. როდესაც მამა რევოლუციამდე ცოტა ხნით ადრე ესპანეთის დესპანად დაინიშნა საფრანგეთში და ოჯახთან ერთად პარიზში გადავიდა, ტერეზამ – სილამაზისა და გონიერების ნყალობით – მაღევე მიაღწია წარმატებას პარიზის საზოგადოებაში და მისი სალონი ერთ-ერთი ცნობილი გახდა.

1788 წელს პარლამენტის მრჩეველ მარკიზ ჟან-ჟაკ დე ფონტენეს მისთხოვდა და ლუდოვიკო XVI-ის კარზე წარსდგა. თუმცა 1789 წელს მეუღლეს გაცილდა (იმ დროისათვის კანონი უკვე რთავდა განქორწინების ნებას). მისმა მეუღლემ რევოლუციური საფრანგეთი დატოვა და ემიგრანტად წავიდა ინგლისში. ტერეზა კი მანაც დააპატიმრეს ბორდოში, სადაც – როგორც ემიგრანტის მეუღლე არისტოკრატი – იმალებოდა. ამ დროს იქ იმყოფებოდა კონვენციის კომისარი ჟან-ლამბერ-ტალიენი, რომელიც კონვენტის მიერ იქ ჟირონდისტთა დასასჯელად იყო მივლინებული. რევოლუციური სასამართლო მოქმედებდა, საჯარო დასჯა საჯარო დასჯას მისდევდა. თუმცა ჟანამ „ეჭვმიტანილის“ ხვედრი აიცილნა ტალიენის წყალობით, რომელიც საყვარლად გაიხადა და დიდი გავლენაც ჰქონდა მასზე. ტალიენი ყველა სურვილს უსრულებდა. ტერეზა მოხერხებულად ერეოდა მის საქმეებში.

უნინდელ დაუნდობლობას ტალიენმა ზომიერება არჩია, რის გამოც რობესპიერმა მოდერატიზმში დაადანაშაულა. კონვენტმა იგი უკანვე, პარიზში გაიწვია; მისი საყ-

ვარელი ქალიც დააპატიმრეს. ქალის გადარჩენის სურვილმა ტალიენი რობესპიერს დაუპირისპირა.

ტერეზა რობესპიერს მიიჩნევდა მისი დაპატიმრების მთავარ დამნაშავედ და რადიკალური ქმედებებისაკენ მოუწოდებდა, არც მისი კაცური თავმოყვარეობის შელახვას ერიდებოდა, როცა მას და მთელს საფრანგეთს მხდალს უწოდებდა, რადგან რობესპიერს ვერავინ უსწორდებოდა.

და ტალიენი 9 თერმიდორის გადატრიალების ერთ-ერთი მთავარი ფიგურა ხდება. რობესპიერს კლავენ და ტერეზა თავისუფალია. რომელიღაც დიდებულმა ხუმრობით ტერეზას „თერმიდორელთა ღვთისმშობელიც“ შეარქვა და ეს ტიტული ახალგაზრდა ქალბატონ ტალიენის (სასწრაფოდ დაინერა ჯვარი ტალიენტან პარიზში) განუყოფელ ნაწილად იქცა.

სალონი კი იმავე დღეს გახსნა, როცა ტალიენს გაჰყვა ცოლად. მის სალონში, როგორც წესი, თერმიდორელები იყრიდნენ თავს. ამ სალონს სტუმრობდნენ მწერლები, დიდხანს დადუმებულნი, და შეეძლოთ ემსჯელათ ყოველივე ახალზე ლიტერატურაში, მის სიუჟეტზე, მხატვრები ისევ იბრუნებდნენ შთაგონებას, კუდიანთა სერობის საშინელებათაგან სულმეხუთულნი, რევოლუციის ორივე ფრონტზე დაჭრილები აქ სიმყუდროვესა და თავშესაფარს პოულობდნენ. მონინალმდევე ბანაკის წარმომადგენლის თავდასხმისაგან აქ ყველა დაზღვეული იყო, რადგან ამის ნებას არავის რთავდნენ.

მადამ ტალიენის სალონი პარიზული „ბომონდის“ თავისუფალი დროსტარების მთავარი ადგილი იყო. სწორედ მის სახლში ისმენდნენ პირველად უახლეს ლიტერატურულ თუ მუსიკალურ ნაწარმოებებს, რომელთაც პარიზის საყოველთაო ქაოტურობა დაჰკრავდა. აი, რას წერდა „ე ონიტეურ“-ის ჟურნალისტი სალონის სტუმართა გართობაზე: „დგებიან 10 საათზე, ვახშობენ 5-ზე, იძინებენ შუალამისას, ზაფხულობით – ბაღში – 5-6-ზე, ზამთარში – 3-ზე, სპექტაკლის ნახვის შემდეგ“.

ტალიენის სახლი პოლიტიკაში ჩართული ყველა თავშეყრის კერად იქცა, ვისაც სურდა თავისი წვლილი შეეტანა ქვეყნის შეცვლაში უკეთესობისაკენ. ეს სალონი რევოლუციონერთათვისაც ხელსაყრელი გახლდათ. მადამ დე გონკური ნიგნში – „ფრანგული საზოგადოება დიქტატურის ხანა“ – წერდა: „მშვენიერი ტალიენი აგუებდა ქალებს რევოლუციას, კაცებს – მოდას, ბურჟუებს – რესპუბლიკას, საფრანგეთს – გულის კარნახს“.

მადამ ტალიენს დახვეწილობას, ორიგინალობასა თუ ტულეტის სითამამეში ვერავინ შეედრებოდა. ხან დავიდის მშვენიერი ელენესავით ჩაცმული გამოჩნდებოდა, ხან ვაკხანალიის მონანილესავით მიდიოდა მეჯლისზე.

სხვადასხვა ფერის პარიკთა მოდაც მან შემოიღო. საოცარი ატლასის ლენტები ჰქონდა ჩანწული, კაბა კი ისევ გამჭვირვალე, რომ კარგად ჩანდა მთელი ტანი, მკერდი კი თითქოს უნებურად გაშიშვლებოდა. პარიზელი ქალები ვერც კი ასწრებდნენ მიებაძათ თავიანთი „დედოფლისათვის“, მსახიობი ლანჟი, ვიკონტესა დე ბოგარნე და მშვენიერი რეკამიეც კი დამარცხებულად აღიარებენ თავს გემოვნებისა და ფანტაზიის ამ მუდმივ პაექრობაში.

დირექტორიის ხელისუფლების დამდეგს პარიზში მო-

დური გახდა სალონური პოლიტიკური საუბრები, მსგავსი ვოდვილური გართობისა თუ სასაცილო მასკარადის. ტერეზა არც ამ საქმიანობას ჩამორჩა. იგი საფრანგეთის ტახტზე ესპანეთის მეფის აყვანის მომხრეთა ჯგუფს მიეკედლა, რადგანაც იმედოვნებდა: ამ საკმაოდ უსაფუძვლო გეგმის განხორციელების შემთხვევაში მამისთვის – გრაფ კაბარიუსისათვის – მინისტრის პორთფელს მოიპოვებდა. მაგრამ მათი შეკრებების ამბავი ელვის სისწრაფით გახმაურდა და ტერეზამ შეშინებულმა, ვაითუ მაცდუნებელი ინტრიგა უხერხულ სკანდალად გადაიქცესო, სასწრაფოდ მოულო ბოლო ამ ყოველივეს.

ამის შემდეგ ქალბატონმა ტალიენმა სამუდამოდ დაჰკარგა მნიშვნელოვანი პოლიტიკურ პერსონად ქცევის სურვილი და სალონთა თვითკმარი ძალაუფლებით დაკმაყოფილდა.

მაღევე 9 თერმიდორის გადატრიალებიდან ტალიენის მდგომარეობა საგრძნობლად შეირყა. მან თავისი საქმე შეასრულა და ახლა აღარავის სჭირდებოდა. დირექტორიის ერთ-ერთი აქტიური წევრი და მოღვაწე ბარასი ცდილობდა ხელისუფლება შეენარჩუნებინა და განირა კიდევაც მეგობარი ტალიენი. ტერეზამაც არ დააყოვნა და თავისი პატარა გოგონა – თერმიდორთან – ერთად ბარასის მფარველობის ქვეშ და მისგანვე ნაჩუქარ სახლში გადავიდა და საცხოვრებლად. მაგრამ ზედმეტად ანგარიშიან ბარასს სურვილი არ ჰქონდა მეტისმეტად მფლანგველი საყვარელი შეენახა და სიამოვნებით დაუთმო იგი ერთ ცნობილ გამყიდველსა და მოვაჭრეს, უჩვეულოდ გამდიდრებულს რევოლუციის წლების შიმშილით.

მადამ ტერეზას ახლო მეგობართა შორის იყვნენ გენერალი ბონაპარტი და მისი მეუღლე ჟოზეფინა, რომელსაც ცოტა არ იყოს მფარველური სიყვარულით უყურებდა მადამ ტალიენი და ხშირად ახსენებდა, როგორ გაიცნო ნაპოლეონი: ტულონის აღების შემდეგ მასთან მივიდა ერთი ოფიცერი, უამბო თავის დამსახურებათა შესახებ და, იდაყვზე გამოხეული ქურთუკის მკლავი რომ აჩვენა, უთხრა: „მოქალაქე ტალიენი ყოვლისშემძლეა. შეუძლია მას დაეხმაროს ტულონის გმირს, იაფად შეიძინოს მთულის ნაჭერი?“ რამდენიმე დღეში ტერეზამ ბონაპარტს თხოვნა შეუსრულა. აქედან მოყოლებული ნაპოლეონი მისი სალონის სტუმარი შეიქნა.

90-იან წლებში მშვენიერმა ტალიენმა გადანყვიტა უკვე მყარად მოეწყო ცხოვრება და ტკბილი სიბერისათვის თავშესაფარი მოემზადებინა. უფრარი ამ მიზნის მისაღწევად არ გამოდგებოდა.

მხოლოდ 1805 წელს შეძლო ამ ოცნების ასრულება და ცოლად გაჰყვა გრაფ კარამანს, რომელსაც შემდგომ პრინც დე შიმეს ტიტული ებოძა ნაპოლეონისაგან და მისი საზოგადოებრივი მოღვაწეობა დასრულდა. ქორწილისათვის ნაპოლეონმა მილოცვა გაუგზავნა, უკვე იმპერატორ ნაპოლეონის მეუღლე ჟოზეფინამ კი პატივი დასდო და კიდევაც ეწვია. მაგრამ იმპერატორის სასახლეში მიწვევა პრინცესა დე შიმეს არასოდეს მიუღია. ტალიენის ყოფილ ცოლსა და ბარასის საყვარელს სხვა გვართათ ვერ იგუებდა იმპერატორის კარი. ეს კი ქალბატონ ტერეზას გაუნელებელი განაწყენების მიზეზი გახლდათ და მხოლოდ ბურბონთა რესტავრაციის ხანაში

საბა სულხანიშვილი

სალონთა გაუხუნარი სიბლი

XIX საუკუნის ცხოვრებამ ჩვენს ქვეყანაში თან მოიტანა ლიტერატურული წრეებისა და სალონების კულტურა, ის სიახლე, რასაც მალე და საკმაო წარმატებით აულო ალლო ევროპული სინამდვილისაკენ გახედულმა ქართულმა არისტოკრატებმა.

განსაკუთრებული მნიშვნელობა ენიჭება ასეთ შეკრებებს მაშინ, როდესაც ჩვენს ქვეყანაში, რუსეთის განაპირა პროვინციად გადაქცეულში, არ გამოდის ყურნალი, გაზეთი, არ გამოიცემა წიგნი, არ არსებობს თეატრალური დადგმები.

ლიტერატურული სული წრეებსა და სალონებშია ფეთქავს, უფრო მაინც სალონებში, რომელსაც არ ემუქრებოდა დევნა-აწიოკება ხელისუფლების მხრიდან, რადგანაც მისი შემქმნელი არ ყოფილან დაპირისპირებული სამთავრობო პოლიტიკას და ცდილობდნენ ხელისუფალთა კეთილგანწყობის მოპოვებას და ამ კეთილგანწყობის გამოყენებას ქართული კულტურის აღორძინება-გამოვლიათვის.

განზრახვა მეტად გაბედული გახლდათ.

აღსრულებაც შესაძლებელი შეიქნა.

საგულისხმოა, რომ ქართულ ლიტერატურულ წრეებსა და სალონებს საუკუნის შემდგომ თავისი მესიტორიე გამოუჩნდა იაკობ ბალახაშვილის სახით.

ამჯერად ჩამოვხსნათ, თუ რა გარემოებებმა განსაზღვრა 1940 წელს გამოცემა მისი მცირე წიგნისა, რომელსაც საბჭოთა იდეოლოგიისა და რეჟიმის თვალში დასაგმობი სახელწოდება ამშვენებდა: „ლიტერატურული წრეები და სალონები საქართველოში“.

იმხანად სალონი ბურჟუაზიულ მოვლენადაა შერაცხული და სასტიკად იკრძალება მისი არსებობა, როგორც იდეოლოგიური დივერსიისა, არავის აქვს უფლება კეთილად მოიხსენიოს სალონი, მითუმეტეს, აპოლოგეტად დაუდგეს. ამიტომაც ერთი შეხედვითაც უცნაურია ამ სათაურის წიგნის გამოქვეყნება საბჭოთა რეჟიმის განსაკუთრებული მრისხანების ჟამს, მითუფრო, რომ ავტორი გაბედულებით მაინცდამაინც ვერ დაიქადნის, ის კი არა, საკმაო ეჭვს იწვევს მისი არაერთი საქციელი...

რაც შეეხება არქივებისა თუ ძველი პერიოდიკის და გამოცემების შესწავლა-ცოდნას, შიგადაშიგ ამ მხრივაც სცოდავს ხოლმე და მის მიერ მოხმობილ დოკუმენტსა თუ მითითებას შეუმონებლად ვერ ენდობი, მაგრამ რაც უნდა იყოს, საკმაოადაა ჩახედული სამწერლო ისტორიის კულუარებშიც და მხატვრული გემოვნებაც დახვეწილი აქვს.

დამოუკიდებელი სახელმწიფოს პირობებში იგი სულ სხვა სიღრმისა და ექსპრესიის ნარკვევს შექმნიდა, რასაც მიგვანიშნებს უაღრესად შეზღუდულ გარემოში ასერიგად მნიშვნელოვანი, დღემდე შეუცვლელი ნაშრომის მომზადება, თუმცა აშკარა იძულებითი ჩანარები, რომლებიც ეძღვნება მეფისნაცვალთა – კოვალენსკისა და ერმოლოვის – აგრეთვე მეფისნაცვალთა მეუღლეების – ელისაბედ როზენისა და ელისაბედ ვორონცოვას – სალონებს; ტფილისში გადმოსახლებულ დეკაბრისტთა ლიტერატურულ წრეს; ალექსანდრე პუშკინის მიმოსვლისათვის ლამის კვალში ჩადგომას – ეს მის საპატივსაცემოდ გამართული ნადიმი ორთაჭალის ბაღებში, ეს მისი მასპინძლობით გადახდილი ლხინი კახეთში, ეს მისი სტუმრობა „ტიფლისკი ვედომოსტის“ რედაქციაში; ის კი არა, მისი ძმის სტუმრობაც წინანდალში რალაც განსაკუთრებული მოვლენის რანგშია აყვანილი – ვერ აფერმკრთალებს ზოგად შთაბეჭდილებას, ქართულ ლიტერატურულ წრეთა თუ სალონთა ერთიანი ქარგისაგან მოგვირდო სასიამოვნო განცდას, ღრმა პოლიტიკური დანაშრევებითაც რომ იპყრობს ყურადღებას.

გრიგოლ გაგარინი მანანა ორბელიანი

თვითონ ავტორი მორიდებით აღნიშნავს: ხელნაწერთა საცავების დამტვერიანებული ფოლიანტების, ძველი წიგნებისა და ჟურნალ-გაზეთების გაყვითლებული ფურცლებიდან მოხერხდა მკრთალი სახის აღდგენაო, – თუმცა

წარმოსახული სურათი საკმაოდ შთამბეჭდავია, რაკილა მოუკვლევი იმათი მემუარული ჩანაწერებისა თუ ცნობებისათვის, ვინც უშუალოდ მართავდა ან ესწრებოდა ამ წრეებისა თუ სალონურ შეხვედრებს და მოხდენილი მონტაჟით გადაუბამს ერთმანეთისათვის ეს დოკუმენტური ჩვენებანი იმ რწმენით, რომ: – ვერავითარი გამოკვლევა ვერ შეცვლის თანამედროვეისა და მოწმის ცოცხალ ჩვენებას.

აგერ სოლომონ დოდაშვილის ლიტერატურული წრე, ასეთი სისხლსავე და მჩქეფარე ცხოვრების მიმდევარი, საიდანაც ნიკოლოზ ბარათაშვილიც უნდა ამოიზარდოს და დიმიტრი ყიფიანიც; აგერ ვახტანგ ორბელიანის ლიტერატურული წრე, სპექტაკლის დადგმას რომ ამზადებენ და კიდევ ავიდოდნენ სცენაზე, დატუსაღებას რომ არ შეეშალა ხელი მოყვარული მსახიობებისათვის; აგერ ლიტერატურული შეკრებანი გრიგოლ ორბელიანთან; ლიტერატურული სადელი ელიზბარ ერისთავთან.

ყველა ეს ეპიზოდი მომხიბლავ სიუჟეტურ ქარგადაა შეკრული და წარმოგვიდგება იატაკქვეშა მოძრაობის უშუალო ნაწილად, ხილულ გარსად, ლიტერატურულ-თეატრალური საუბრები უშუალოდ რომ გადაჯაჭვოდა პოლიტიკურ სამზადისს დიდი ამბოხებისაკენ რუსული უღლის გადასადგებად და საქართველოსათვის დაკარგული უფლებების აღსადგენად.

იატაკქვეშა სამზადისი ჯერჯერობით ბუნებრივ კალაპოტში მიედინება, არც ამ მეგობრული თავყრილობების გამართვას უშლით ვინმე და გათამამებულნი ერთ დღესაც აღტაცებულნი რომ ლაპარაკობენ „ტფილისის უწყებანში“

გამოქვეყნებულ ლიტერატურულ თხზულებებზე, ხუმრობით აუტყდებოდნენ სოლომონ დოდაშვილს და განსაკუთრებით ელიზბარ ერისთავი ეუბნებოდა სიცილით: როგორ გაბედე დაგებეჭდა შენს ჟურნალში ისეთი ნაწარმოებები, რისთვისაც სხვა ჟურნალისტს პასუხისგებაში მისცემდნენო. ის კი თავს იგულუბრყვილოებდა: არ მესმის, რას მეუბნებით, მე რა შუაში ვარო.

ავტორი უყურადღებოდ არ დატოვებდა რომან ბაგრატიონის, მამია გურიელისა თუ დავით და ეკატერინე დადიანების სალონებს, თუმც, რასაკვირველია, უპირველესად გამოაცალკევებდა მარიამ ორბელიანის, ალექსანდრე ჭავჭავაძისა და მანანა ორბელიანის სალონებს, როგორც ყოველმხრივ სრულფასოვანთ, ტოლს რომ არ დაუდებდნენ ევროპულ სალონურ ყოფას.

განსაკუთრებით მაინც მანანა ორბელიანის სალონი ძვირფასი და მნიშვნელოვანი, როგორც გვირგვინი ამ საზოგადოებრივ-კულტურული სტილის ქართულ გამოვლინებათა.

სულ უფრო იმატებდნენ ამ სალონში ინგლისელები, ფრანგები, ინდოელები კი, და ქართველები აბუზღუნდებოდნენ: ძალიან გვავიწროვებენ და ემანდ კიდევ არ გაგვაძევონ აქედანო.

აქედან ამოიზარდა ჟურნალი „ცისკარი“.

აქედანვე ამოიზარდა თეატრალური დასი.

ლუკა ისარლიშვილს სახელი გასტეხოდა მაშინდელ საზოგადოებაში, როგორც უმკაცრეს ცენზორს, ძალიან რომ ამწარებდა ჩვენს დიდებულ მოღვაწეებს, მაგრამ ჩახედვით საკმაოდ ჩახედულიყო საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაში, სულ ამ წრეებში ტრიალებდა და მის მიერ დატოვებული ცნობები ამიტომაცაა გასათვალისწინებელი, მითუმეტეს, როდესაც მის დოკუმენტურ ჩვენებებს სხვა წყაროებიც უმაგრებს ზურგს და ზოგადი ვითარების გააზრებაც.

ამ შემთხვევაშიც უტყუარ სურათს აღადგენს:

– მანანა ორბელიანის სალონში იყო რაც ცისკრის გამოცემას და თეატრს მიეცა დასაწყისი. ერთ საღამოს თქვეს: მოდი ერთი გამოცვტეთო, – და ის იყო. ვორონცოვი მანანასთან ხშირად დადიოდა. აქ შეიტყო გიორგი ერისთავზე, მოინწონა, შემწეობა მისცა ჟურნალის გამოცემისათვის, თეატრისათვის.

თუმც ამ პასაჟში აქცენტი მთავარმართებელზეა გადატანილი, მის გულმონყალეებასა და ნებართვაზე, მაგრამ ამჟამად ჩანს, რომ ერთბაშად კი არ გაისმა ეს სურვილი, არამედ მანამდე მზადდებოდა, დახვეწითაც იხვენებოდა, საერთო წადილად და მისწრაფებად გადაიქცა და გიორგი ერისთავი, როგორც ყველაზე თავგამოდებული მოღვაწე იმ წრეში, არსებითად საზოგადოებრივ დაკვეთას ასრულებს, როდესაც ერთდროულად შეეჭიდება ქვეყნისათვის ასერიგად სასიცოცხლო ორ საქმეს.

თანაც ამ ყოველივეს ფესვი 1832 წლის შეთქმულთა ლიტერატურულ შეკრებებზე გაედგა და კვლავაც ის რწმენა და მიზანსწრაფვა ასულდგმულეებდა.

იაკობ ბალახაშვილი ხშირად იმონებებს ალექსანდრე ორბელიანს, როგორც იმ სინამდვილის მემკვიდრეს, თუმც შეიძლო ცალკე თავად გამოეყო პირადად მისადმი მიძღვნილი მონაკვეთი – აკი მისი ეზო-ბაღიც შესაკრებლად გადაექციათ ფარული ორგანიზაციის წევრებს და იქაურობას, გარდა პოლიტიკური თათბირებისა, არც გაცხოველებული ლიტერატურულ-თეატრალური სჯა-ბაასი მოკლებია.

გულს დაგაკლდებათ, როდესაც მოისაკლისებთ და ვერსად აღმოაჩინებთ სურათს იოსებ მამაცაშვილის სალონისა, სადაც ჩაისახა ქართველთა შორის წერა-კითხვის გამავრცელებელი საზოგადოება.

სამაგიეროდ, არ გამოჩენია პირველი საბიბლიოთეკო ამხანაგობის შექმნა ტფილისში – დიმიტრი ყიფიანის თაოსნობით. მასაც სოლომონ დოდაშვილის შთავგონება რომ ასაზრდოებდა, ამიტომაც ერთი მხრივ შეთქმულთა წრესთან გაედო ხიდი, მეორე მხრივ კი წერა-კითხვის საზოგადოებასთან, რომელიც უკვე ზღურბლზეა და მისი დაარსება ახალ ხანას მოასწავებს საქართველოს საზოგადოებრივ-კულტურულ ცხოვრებაში.

1882 წლის 13 აგვისტოს დაბა გორდში ეკატერინე ჭავჭავაძე-დადიანის გარდაცვალება მწუხარებით აღავსებდა გრიგოლ ორბელიანს და ერთ კერძო ბარათში მასაც გამოიგლოვდა და ყველა იმ მნათობსაც, რომელნიც სანიშნოდ ესახებოდა შთამომავლობისათვის:

– ნავიდა ესეცა წარსულის დროისა საქართველოს მშვენიერება, დედუფლად დაბადებული. ვინცა შეხედავდა, მაშინვე უნდა მდაბლად თავი დაეკრა. ესეთი იყვნენ: ანნა, მანანა, მამია, ჩვენი ეკატერინა, ყაფლანის და, ნინა გრიბოედოვისა, მისი და სოფიო, ჩვენი მიიკო, ყაფლანის ელენე, მართა ერისთავისა და მრავალნი სხვანიცა: აბა ახლა თვალი გადაავლე ჩვენს საზოგადოებას, ვინ არის ამათი მაგიერი? ჩემო ტასო, ბნელდება საქართველო.

ესაა გამოთხოვება არამარტო დიდებულ ქალბატონთა დასთან, არამედ სალონური ცხოვრების იმ სტილთანაც, ეს პიროვნებანი რომ ამკვიდრებდნენ.

თანდათან ახლოვდებოდა რევოლუციის სუნთქვა და საქართველო გადაიხსებოდა ფარული პოლიტიკური წრეებით, რომლის ფონზეც სადღაც გაქრებოდა სალონური ყოფა. ჩვენში რევოლუცია არ გამოქვიდა სალონებში, განსხვავებით საფრანგეთისაგან.

მარქსიზმი იმთავითვე დაუპირისპირდებოდა სალონებს, ისევე, როგორც სალონი ვერ იგუებდა მარქსისტულ წრეებს და ვერ შეიკედლებდა თავისთან, მიუხედავად იმისა, რომ რუსეთის იმპერატორის საგარეო პოლიტიკა საერთოდ და კერძოდ საქართველოსთან მიმართებით არც სალონის წევრებს ეხატებოდათ გულზე და მთელი არსებით უპირისპირდებოდნენ. მაგრამ ისინი უკვე გრძობდნენ, მარქსისტთა სახით კიდევ უფრო უარესი პოლიტიკური ძალა რომ ლამობდა ძალაუფლების ხელში ჩაგდებას.

ქართული ლიტერატურული წრეებისა და სალონებისადმი მიძღვნილ მომავალ მონოგრაფიაში, რომელიც განტვირთული იქნება ყოველგვარი კონიუნქტურისაგან, აუცილებლად აისახება ეს წინააღმდეგობანიც... ჯერჯერობით კი გზამკვლევად ვკმარობთ იაკობ ბალახაშვილის წიგნს, კიდევ ერთ დადასტურებას, რომ საქართველოში სალონებიც ეროვნულ-გამათვისებლებელი ბრძოლის ერთ ფრთას წარმოადგენდა, ამოზრდილს 1832 წლის შეთქმულების იდეურ ძარღვზე.

ვკმარობთ, მაგრამ იმასაც ყველა ვგრძობთ, ახალი მონოგრაფია რაოდენ აუცილებელია როგორც სამეცნიერო-ლიტერატურული, ისე საზოგადოებრივი თვალსაზრისითაც – შეესებულები XX საუკუნის სურათებითაც... და ამ ასწლეულისაც...

ლიტერატურულ სალონს ყოველთვისაც შერჩება თავისი განუყოფლობა და სილამაზე.

ეკა ბუჯიაშვილი

ახალი სკოლა ქველ უბანში

თითოეული ჩვენგანის მეხსიერების შორეულ (ან იქნებ არც ისე შორეულ) ნაპირზე დგას შენობა, რომლის ქერიც ოდესღაც ყველაზე მაღალი გვეჩვენებოდა, კედლები — ყველაზე მეტად გვათბობდა და დიდხანს, ძალიან დიდხანს გვახსოვდა — ლამის მშობლიური განცდითაც კი — აპრიალზე იატაკზე მოფენილი ხის ნახერხის სუნიცა და აქაური გარემოსთვის ჩვეული მღელვარებაც. იქნებ ჩემსავით თქვენც გინახავთ სიზმარში ასეთი სურათი: ზიხარტ მერხთან, მასწავლებელი დაფასთან გიძახებთ, თქვენ კი, ცოტათი გაკვირებული — აქ რატომ და საიდან მოხვდით — ცოტათი დაბნეული, ბავშვობისდროინდელი გულისფანცქალით ნერვიულობთ იმაზე, რომ გაკვეთილი არ იცით... და „უკუარაჩასი“ არ იყოს, თქვენ უკვე წლები შეგპარვით, მასწავლებელი კი ისევ ისეთია, ზუსტად ისეთი, როგორც მაშინ, წლების წინათ.

ეს ყველაფერი იქ, იმ შორეულ (ან იქნებ არც ისე შორეულ) ნაპირზე დაგვრჩენია, სადაც დგას სახლი — რალაცნაირად მშობლიური, ხან ღიმილისა და ხანაც სევდის მომგვრელი, ჩვენს მოგონებებს რომ ინახავს.

მე ახლა სწორედ იმ შენობის წინ ვდგავარ, ჩემი ბავშვობის წლების დიდი ნაწილი რომ გავატარე და არა წარმოსახვით, არამედ რეალურად ვაღებ კარს, რომლის მიღმაც დღესაც ზუსტად ვიცი, სად რა არის, კიბის ყოველი საფეხურიც კი მახსოვს და თვალდახუჭულმა შემიძლია მოგატაროთ ყველა კუთხე-კუნჭული. აქ ადრე 29-ე საშუალო სკოლა იყო, ახლა კი უცხო ფირნიში სულ სხვა რამეს მამცნობს.

ვაღებ კარს და... ერთი წუთით, სულ ერთი წუთით, ამოსუნთქვა მაცალეთ და გეტყვი... აი, აქ, ხელმარცხნივ სკოლის დარბაზი უნდა იყოს, ხელმარჯვნივ კი სპორტული დარბაზი, მაგრამ... ახლა თანამედროვე დიზაინის დერეფნები მოგჭრით თვალს, უახლესი ინვენტარით აღჭურვილი, ევროპული დონის საკლასო ოთახებისკენ რომ მიგიძღვებათ... და მეც ერთი რომ მომეცქა მხარი, ვხვდები, რომ სულ სხვა სამყაროში აღმოვჩნდი, სამყაროში, სადაც კედლები — ზოგჯერ ახლოდან, ზოგჯერ შორიდან — კლასიკური მუსიკის ჰანგებს გამოსცემენ, სივრცე XXI საუკუნის რიტმით არის დამუხტული, დერეფნებსა თუ საკლასო ოთახებში კი არაერთ ცნობილ სახეს შეხვდებით — მაგალითად, კონსერვატორიის დოქტორებს: თენგიზ ამირეჯიბს, სვეტლანა კორსანტიას, ედიშერ რუსიშვილს, ერნსტ არაქელოვს,

როდამ ჯანდიერს, დავით ჯიმკარიანს, თამარ გაბარაშვილს... რომელი ერთი ჩამოგიტვალთ.

უკვე ერთი წელია, რაც თბილისის ძველ უბანში, ჩუღურეთის რაიონის ერთ წყნარ ქუჩაზე — იქ, სადაც ოდესღაც ილია ჭავჭავაძესა და შიო არაგვისპირელს უცხოვრიათ — ბინა დაიდო კონსერვატორიასთან არსებულმა სამუსიკო სემინარიამ, რომლისთვისაც წელს ზოგადი სკოლაც გაიხსნა, რათა მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებულ ბავშვებს სწავლის პროცესი გაუადვილონ — ერთ შენობაში მათ ზოგადი განათლებაც მიიღონ და მუსიკალური ხელოვნების მაღლაც ეზიარონ. ამ ყველაფრის სულისჩამდგმელი კი თბილისის კონსერვატორიის რექტორი, არაერთი საერთაშორისო კონკურსის ლაურეატი, პიანისტი მანანა დოიჯაშვილია —

სამუსიკო სემინარია „ჩვენი სკოლა“

აღამიანი, რომელმაც დიდი ღვაწლი დასდო სამუსიკო სფეროს და ბევრწილად განსაზღვრა ამ დარგის შენარჩუნება — უმძიმესი წლებისა და რეფორმების, ათწლეულობით ნაშენები ტრადიციული სისტემის რღვევისა და ღირებულებათა გადაფასების ურთულეს დროში მან არა მხოლოდ გადაარჩინა ქართული მუსიკალური ტრადიცია, არამედ მისი ღირსეულად გაგრძელების გზებზე გამოიხატა, არაერთი ნიჭიერი ახალგაზრდა გამოიყვანა ასპარეზზე და ხელი შეუწყო მათ დაოსტატებას, აღარაფერს ვამბობთ იმაზე, რომ დღევანდელი კონსერვატორია სწავლების დონითაც, იქ გამართული კონცერტებითაც და შენობის იერსახითაც ევროპულ სიმაღლეებს გაუტოლა. ...და რაკი მან ისიც კარგად უწყის, თუ რამოდენა მნიშვნელობა აქვს მუსიკის სწავლებაში სანყის და შუალედურ რგოლებს, ამ დი-

დი ტრადიციების აღდგენასა და განახლებაზეც ზრუნავს. თქვენი არ ვიცი, მე კი სიმბოლური მგონია, რომ სემინარია კონსერვატორიის „ქუდექემ“ იარსებებს.

სიმბოლურია ისიც, რომ სკოლის გახსნაზე ქალბატონმა მანანამ სასწავლებელს გადასცა ზარი თავისი კოლექციიდან და ახლა ამ ზარს, რომელიც თავისთავად სემინარიის რელიკვიად იქცა, პირველკლასელებისთვის რეკავს მათი პედაგოგი **ზაქარია ქიტიაშვილი**.

ახალგახსნილ სასწავლებელში — ზოგად სკოლას **ქეთევან სიხარულიძე** უძღვება, სამუსიკო ნაწილს კი — **გულნარა ნიკოლაძე**. სწორედ ისინი მიწვევენ მეგზურობას ამ უცხო გარემოში.

ამ კლასებში ბავშვებს მაღალკვალიფიციური პედაგოგები ასწავლიან ყველა იმ საგანს, რომლებსაც განათლების სისტემის საათობრივი ბაღე ითვისებდნენ. სკოლის სპეციფიკიდან გამომდინარე, სწავლის პროცესი შექრის ცხრილის მიხედვით მიმდინარეობს და, პითაგორას თეორემაში გარკვევის შემდეგ, ბავშვებს შესაძლოა სოლფეჯიოს კარნახის წერა მოუწიოთ. გაკვეთილების მერე კი ინდივიდუალური მუშაობა იწყება მუსიკაში.

მერე, ცოტა მოგვიანებით, ქალბატონ მანანასაც რომ გავესაუბრები, მეტყვის:

— სამუსიკო განათლების სპეციფიკა დატვირთულ გრაფიკს ითვალისწინებს. იცით, რამდენად დაკავებულია ბავშვი, რომელიც დღეში ხუთი-ექვსი საათი მუშაობს ინსტრუმენტთან, ამიტომ შეჭრილი გრაფიკით მეცადინეობა აუცილებელი პირობაა. ეს გულისხმობს, რომ ბავშვი ორ სკოლაში აღარ ივლის და თუ ერთ კლასში ათი მონაწილე ივსდება, ჩვენმა პროფესიონალმა პედაგოგებმა (როცა ნიჭიერ ბავშვებს კრებ, უდიდესი მნიშვნელობა აქვს, ვინ იქნება პედაგოგი, ამიტომ ისინი დიდი ყურადღებით შევარჩიეთ) უნდა შეძლონ, კლასში გატარებული საათები მაქსიმალურად გამოიყენონ და იქვე ასწავლონ. მუსიკის სწავლებას კი კონსერვატორიის პროფესორ-მასწავლებლები უძღვებიან.

სკოლაში პირველ რიგში საფორტეპიანო და საორგანო (ყველა სიმებიანი, ჩასაბერი და დასარტყამი საკრავები) განყოფილებები გაიხსნა, სამომავლოდ გვექნება მუსიკისმცოდნეობის, საგუნდო დირიჟორობის, კომპოზიციის განყოფილებები.

კონსერვატორიის დარბაზები ნიჭიერი მოსწავლეების განკარგულებაშია. საჩვენებელ კონცერტებს, გრანტების მოძიებას განსაკუთრებულად ნიჭიერი ბავშვებისთვის, მათთვის საჭირო გარემოს შექმნას, სრულფასოვანი განათლების მიცემას — ყველაფერს, რაც ნიჭიერი მუსიკოსის გაზრდას სჭირდება — ჩვენ შევუწყობთ ხელს.

აღბათ თქვენც მიხვდებით, რომ ასეთ სკოლაში სწავლა იოლი არ არის და ბავშვები, რომლებიც ამ კედლებში მოხვედრამდე საგანგებო გამოცდებს გადიან მუსიკაში, თანდათანობით სწავლობენ სირთულეების დაძლევისა და შრომის, რომლის შედეგებსაც აქ მხოლოდ შემოდგომით კი არა, მთელი წლის განმავლობაში ითვლიან. ყოველკვირულ დახურულ კონცერტებში მონაწილეობის შემდეგ გამორჩეული ბავშვები ღია კონცერტებზე დაუკრავენ, ამას მოსდევს შემაჯამებელი, საშობაო თუ სააღდგომო კონცერტები და საუკეთესოებიც კონსერვატორიის მცირე და დიდ დარბაზში წარდგებიან უფრო ფართო მსმენელის წინაშე.

სწორედ აქ, სემინარიის კეთილმოწყობილ საკონცერტო დარბაზში ჩაუტარებიათ ის საშობაო ღონისძიებაც, რომლის სულისჩამდგმელიც ქალბატონი ქეთევან დადიანი იყო. ეს სარკეებიანი დარბაზი კი თურმე ფიზკულტურის გაცხეტილებს ეთმობა — ბალეტის დასის მოცეკვავე მუსიკის ფონზე აქ ბავშვებს რიტმიკას ასწავლიან.

თუკი ჩემთან ერთად გამოაგრძელებთ გზას, აქაურ „შარდენსაც“ გაჩვენებთ — ეზოს პატარა ნაწილს, სადაც სამომავლოდ სკოლის მოსწავლეების ნახატების გამოფენა გაიმართება... და უთუოდ წარმატებულადაც, რადგან დიდი ხანია აღმოაჩინეს, რომ მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებული ბავშვები სულიერი სიღრმით, სიფაქიზითა და მიდგომითაც გამოირჩევიან და ამიტომ, არცთუ იშვიათად, ხელოვნე-

ბის სხვა სფეროებშიც ავლენენ თავიანთ შესაძლებლობებს. ფერისა და ხაზის სამყაროს კარს კი მათ ცნობილი მხატვრები ქეთი მატაბელი და სოფო კინწურაშვილი გაუღებენ.

სხვათა შორის, ეს არქეოლოგიური გათხრების ნიმუშებიც ამ სკოლის მოსწავლეების მონაპოვარია — ისტორიის პედაგოგთან ლაშა მამაგვიშვილთან ერთად, ატენის ხეობა რომ დალაშქრეს, უშუალოდ მონაწილეობდნენ სამი უძველესი ჭურის გახსნაში და მოძიებული ნივთების გასუფთავებაში. შემდეგ კი სკოლაში პრეზენტაციაც გაუმართავთ და საგანგებოდ მომზადებული მოხსენებებით გაუზიარებიათ თავიანთი შთაბეჭდილებები.

ეს კიბე კი, რომლის თითოეული საფეხური მახსოვს, ზედა სართულებისკენ მიგიძღვებათ. შენობის მეორე საართულზე თურმე ინტერნატის გახსნა იგეგმება, სადაც რაიონებიდან ჩამოყვანილი საუკეთესო მოსწავლეები იცხოვრებენ.

— მართალია, სკოლა უწინარესად მუსიკალური ნიჭით დაჯილდოებულ ბავშვებზეა გათვლილი, მაგრამ ჩვენი მიზანია ზოგადი განათლებაც და მუსიკალური ცოდნაც ერთნაირად მაღალ დონეზე მივანოლოთ და მოსწავლეებს ამით საშუალება მივცეთ, რომ როცა გაიზრდებიან, თვითონ აირჩიონ, თუ რომელ გზას გაჰყვებიანო, — მეუბნებიან აქაურობის მესვეურნი.

ამიტომაც აღნიშნა ქალბატონმა მანანა დოიჯაშვილმა:

— ჩვენ მხოლოდ ხარისხზე ვიქნებით ორიენტირებულნი, ამიტომ ყოველი წელიწადი საკონკურსო იქნება. შეძლებენ მოსწავლეები მოთხოვნების დაკმაყოფილებას — დარჩებიან, თუ არადა მათ ნაცვლად ახალი ნაკადი შემოვა. ჩვენი მუსიკოსები განათლებული მოქალაქეები უნდა გაიზარდონ. ეს აუცილებელი პირობაა. ვნახოთ, რა გამოგვივა, სურვილი ძალიან დიდი გვაქვს, რომ ეს ყველაფერი სერიოზულ დონეზე განხორციელდეს, მითუმეტეს, რომ საქართველოში სამუსიკო სფეროში ასეთი ნიჭიერებააო.

უსმენ მათ, ათვალიერებ ამ გარემოს და გჯერა, რომ თუ ამ XXI საუკუნის მზით გაბრწყინებულ დერეფნებს გაჰყვები, მიადგები გზის გასაყარს, რომელთანაც წლების შემდეგ ეს პატარები აღმოჩნდებიან ზღაპრის გმირებივით, ოღონდ, ზღაპრისგან განსხვავებით, ამ გზაჯვარედინს ასეთი წარწერა ექნება: ამ გზით თუ ნახვალთ, გაგიმართლებთ; იმ გზით თუ ნახვალთ... იქითაც!

გაივლის დრო, ვინ იცის, რა სიმძლეებს დალაშქრავენ ეს პატარები, დღესდღეობით უმნიშვნელოვანესი მოვლენის სათავეებთან რომ დგანან და ახალ სკოლასთან ერთად დგამენ პირველ ნაბიჯებს, ხვალ კი აქ გატარებული წლები მათი მესხიერების ერთ ძალიან მშობლიურ ნაპირზე დაიდებს ბინას — შენობაში, რომლის ჭერიც ყოველთვის ყველაზე მაღალი მოეჩვენებათ; იმ დიდ სახლში, სადაც კედლებს წარსული ახსოვთ... და თბილა, თბილა.

ვაჟა ბეთანელი

ბეთლემიდან სამოთხის გზაზე ანუ გვასსოვდეს საბურამო

12 სექტემბერს საგურამომ ტრადიციულად უმასპინძლა სტუმრებს საქართველოს ყველა კუთხიდან. აღინიშნა წინამურის ტრაგედიის 103-ე წელი. საზოგადოების წარმომადგენლებმა კიდევ ერთხელ შეამკეს გვირგვინებით ილია ჭავჭავაძის ძეგლი და ობელისკი წინამურში, კიდევ ერთხელ აღესრულა წმინდა ილიას სულის მოსახსენებელი პანაშვიდი მისსავე სახელობის ეკლესიაში, კიდევ ერთხელ გაიღო საგურამოს სახლ-მუზეუმის კარი დიდი მამულიშვილის ღვაწლის დამფასებელთათვის.

თავყრილობას უძღვებოდა ჟურნალისტი **თამაზ ტყემალაძე**:

„ჩვენს საზოგადოებას, ამ წმინდა ადგილის პატივცემულ სტუმრებს, რა თქმა უნდა, არ სჭირდება იმის შესხენება, თუ რა მნიშვნელობა აქვს ქართველი ერის ისტორიაში წინამურის ტრაგედიას, რომელიც 103 წლის წინათ მოხდა და დღემდე მოგვესმის მისი საბედისწერო ექო. ჩვენი ვალაია, ყოველი წლის 12 სექტემბერს შევიკრიბოთ საგურამოში, თაყვანი ვეცეთ ერის მამად აღიარებული წმინდანის ხსოვნას და ერთმანეთს შევახსენოთ მნიშვნელობა და ფასი იმ იდეებისა, რომლებიც ილიამ დაგვიტოვა როგორც ანდერძი და გზამკვლევი მომავლისაკენ სავალი გზისთვის“.

უკვე რამდენიმე წელიწადია, რაც აღინიშნება ეს ტრაგიკული დღე. წლებიდან იქნა შეხვედრა განსაკუთრებულია, რადგან „ილიას ფონდს“ მხარში ამოუდგნენ თანამოაზრენი და მეგობრები, მათ შორის გახლავთ კომპანია „კახეთის ტრადიციული მელვინების“ მესვეური, ბატონი ზურაბ ჩხაიძე, ერთ-ერთი ასკანელ ძმათაგანი.

საქართველოს განათლებული საზოგადოების წარმომადგენლები, მწერლები, მეცნიერები, მხატვრები, მსახიობები, მუსიკოსები, სხვა დარგების მუშაკები, მოზრძანდნენ აქ იმისათვის, რათა ისაუბრონ წინამურის გაკვეთილზე, ილიას ფენომენზე, ქვეყნის აწმყოსა და მომავალზე.

მრავალფეროვანია დღევანდელი შეხვედრის პროგრამა. ცნობილი მწერალი, ჟურნალ „ჩვენი მწერლობის“ რედაქტორი, „ილიას ფონდის“ ერთ-ერთი დამაარსებელი, ბატონი **როსტომ ჩხეიძე** წარმოადგენს ახალგაზრდა მწერლის **ზვიად კვარაცხელიას** ნიგნს „ილია სამეგრელოში“, გამომცემლობა „ინტელექტის“ დირექტორი, ბატონი **კახეკე კუდავა** წარმოგვიდგენს **იონა მეუნარგიას თხზულებათა ხუთტომეულის პირველ ტომს**, ხოლო გამომცემლობა „პეგასის“ დირექტორი

მარინა ცხადაია კი — **აკაკი ბაქრაძის** ნიგნს „ილია ჭავჭავაძე“. საგურამოს ილია ჭავჭავაძის სახლ-მუზეუმის დირექტორი ანდრო ბედუკაძე დაასახელებს იმ ათეულს, რომლებსაც მიენიჭათ „მუზეუმის მეგობრის“ საპატიო წოდება. მოისმენთ სიტყვებს, ლექსებს, სიმღერებს, ერთი სიტყვით, ვეცდებით, საკადრისც პატივი მივაგოთ დიდ წინაპარს, რომლის ხსოვნის გაფრთხილება ყველა ჩვენგანის წმიდათანმიოდა ვალაია.

როსტომ ჩხეიძე:

„წინამურის ტრაგედია, გალაკტიონმა სამართლიანად ეპოქის დასასრული რომ უწოდა, საბედისწერო მოვლენად არის მონიშნული საქართველოს ისტორიაში. ეს იყო მარცხი, რომელსაც გარნისისა და კრწანისის ბრძოლების მწარე დასასრულს შევადარებდი. ილიას მკვლევებს უნდოდათ ქართული ეროვნული იდეა მოეკლათ, მაგრამ მათ ეს ვერ შეძლეს, რადგან შეუძლებელია მოკლა იდეა. ილია, როგორც საქართველოს თანამდევნი, უკვდავი სული, დღესაც წინ მიგვიძღვის ქართველობას, დღესაც გვამხსენებს, დღესაც გვაძლევს სიცოცხლესა და ძალას. ამიტომაც არის, რომ სულის მოსათქმელად მის უკიდევანო სამყაროს მივამურებთ ხოლმე. ილიამ, როგორც ფენომენმა, შეინოვა ყველაფერი, რაც მანამდე არსებობდა ჩვენს ისტორიულ სინამდვილეში, თავის ქურაში გამოატარა და კვლავ ხალხს, მშობელ ქვეყანას დაუბრუნა.“

ძნელია, მეტისმეტად ძნელია ილიაზე წერა, მაგრამ, კაცმა რომ თქვას, სწორედ ეს სიძნელე ქმნის მიმზიდველობას და ამდენად უფრო გასახარია, როცა დიდი მამულიშვილის შესახებ შექმნილ ლიტერატურას ახალი, სანდო გემოვნებით დაწერილი ნიგნი შეემატება ხოლმე.

ჩვენ წინაშეა გამომცემლობა „არტანუჯის“ მიერ გამომცემული ნიგნი „ილია სამეგრელოში“, რომლის ავტორია ახალგაზრდა მწერალი ზვიად კვარაცხელია. ამ თემას, მის წარმატებით ხორცშესხმას კაბედეულება სჭირდებოდა, სწორედაც რომ ახალგაზრდა კაცის გაბედეულება, მიზანსწრაფვა და, ვიტყვოდი, ემოციურობა, რაც სიცხოველესა და გამომსახველობას მიანიჭებდა ამბავს, საქვეყნო ეპიზოდად რომ არის შემორჩენილი ჩვენს ისტორიაში.

ერთი შეხედვით, თითქოს რა არის ისეთი — თუნდ ილია ჭავჭავაძე, ერთხელ, ერთადერთხელ გაივლიდა სამეგრელოში და ერთ ფრაზას დატოვებდა, მაგრამ დაუფინყარს, დამაფიქრებელს: „სამეგრელოში მოველ და საქართველო ვნახეო“.

ხეში ამეტყვევებული ილიას პერსონაჟები

ზვიად კვარაცხელია ახერხებს დაგვანახოს ამ მოვლენის შინაარსიც და მნიშვნელობაც. „ილია სამეგრელოში“ — ეს ნიგნი ჩვენი ლიტერატურული ცხოვრების მონაპოვარია თავისი მხატვრულობით, პროფესიულობით, პასუხისმგებლობის გრძნობითა და პოლიტიკური მუხტით. ავტორი, როგორც ითქვამს, ახალგაზრდა კაცია, მაგრამ მისი წარმატებული დებიუტი გრძელდება, ახალ-ახალ სიღრმეებს აგნებს, ახალ-ახალ საშუალებებს იყენებს ნიჭისა და შესაძლებლობების გამოსავლენად. ამ ნიგნში ვხვდებით ყველაფერ იმას, რაც საჭიროა მსგავსი ნაწარმოების შესაქმნელად, ეს არის მხატვრული და ანალიტიკური ნიჭის ბედნიერი შეხვედრა, მწერლური და სამეცნიერო პოტენციალის სინთეზი. ამიტომაცაა თანაზომიერი მისი თხრობა იმ ყაიდის თხზულებაში, რომელსაც სხვას ვერაფერს დაარქმევ, თუ არა დოკუმენტურ მოთხრობას.

სამეგრელოში ჩამოველ და საქართველო ვნახეო...

ამ ფრაზის ვრცელ კომენტარადაც შეიძლება აღიქვას ეს ნიგნი, ეს დოკუმენტური მოთხრობა, რომელიც წარმოგვიდგება ექსკურსებით დაქსელილ მოზაიკურ სურათად, ილიას სულიერი სამყაროსაკენ რომ მიგვიძღვის.

დღეს აქ წინამურის ტრაგედიის 103-ე წლისთავზე შევიკრიბეთ და ამიტომ მინდა გავიხსენო სიტყვა, რომელიც ერთ-ერთმა ღირსეულმა ქართველმა წარმოთქვა ილია ჭავჭავაძის დაკრძალვაზე 1907 წლის 9 სექტემბერს: „შენ შეგვაყვარე მამული და გვაჩვენე, როგორ უნდა სამშობლოს მტრებთან ბრძოლა... სამეგრელოს ჩამოშორება რომ მოინდომეს საქართველოდან, შენ სამეგრელოში მოდი, იქაურობა ნახე და სთქვი: „სამეგრელოში მოვედი და საქართველო ვნახეო“ და მედგრად გამოესარჩლე დაჩაგრულ სამეგრელოს“.

ეს სიტყვები იონა მეუნარეის ეკუთვნის.

რა თქმა უნდა, შემთხვევით არ გამიხსენებია ეს ცნობილი ქართველი მწერალი და საზოგადო მოღვაწე. გამოცემლობა „არტანუჯმა“ დაიწყო გამოცემა მისი თხზულებების ხუთტომეულისა, რომლის პირველი ტომი, შესანიშნავ პოლიგრაფიულ დონეზე დასტამბული, ჩვენ წინაშეა და შეგვიძლია კიდევ ერთხელ დავრწმუნდეთ, თუ რაოდენ დიდი პასუხისმგებლობით ემსახურება ეს უკვე კარგად ცნობილი გამოცემლობა ქართული ნიგნის კულტურის ამაღლების საქმეს.

საგანგებოდ უნდა აღინიშნოს „არტანუჯის“ დამოკიდებულება ქართული კულტურის ისტორიისადმი, კერძოდ, სურვილი, რაც შეიძლება ფართოდ წარმოაჩინოს ქართული დოკუმენტური და ბიოგრაფიული მწერლობა. მკითხველს პირველად ეძლევა საშუალება სრულად გაეცნოს იონა მეუნარეის შემოქმედებას, მის ნაღვანს.

ეს არის ნამდვილი მეგზური მე-19 საუკუნის სულიერ სამყაროში შესასვლელად, ისტორიულ პიროვნებათა უკეთ შესაცნობად, მათ შორის, ბუნებრივია, ილია ჭავჭავაძის პიროვნული და შემოქმედებითი პორტრეტის დეტალების აღსადგენად.

აღსადგენი და დასადგენი ილიას ფენომენის გარშემო კიდევ ბევრი იქნება, რადგან, რაც დრო გადის, სულ უფრო აქტუალური ხდება მისი ნააზრევი, იდეები და ფიქრები.

ჩვენი ვალია, ვიცოდეთ და გვახსოვდეს, გვახსოვდეს საგურამო, რომელსაც არტურ ლასტმა „სამოთხე“ უწოდა და გვახსოვდეს ყვარელი, რომელსაც აკაკი წერეთელმა ჯერ კიდევ ილიას სიცოცხლეში „საქართველოს ბეთლემი“ უწოდა.

ბეთლემიდან სამოთხის გზაზე არის გოლგოთა — წინამური, როგორც გაფრთხილება და მუდმივი ფხიზლობის მიზეზი.

ახლა კი, ძვირფასო მეგობრებო, სიტყვას გადავცემ თანამედროვე ქართული კრიტიკის „სოხუმურ ფრთას“ — ნინო ვახანიას, სალომე კაპანაძესა და მარინე ტურავას“.

ნინო ვახანია:

„ილიას ხსოვნა საქართველოს ხსოვნაა. ილიას შესახებ დანერვილი ნიგნების პოპულარობა მომავლის იმედით ავსებს გულს.“

ზვიად კვარაცხელია ტრიუმფით შემოვიდა ქართულ მწერლობაში. დამსახურებული ტრიუმფით. მისი განათლება, ნიჭი, გემოვნება, მისწრაფება კარგად გამოვლინდა პირველსავე ნაწერებში და მას შემდეგ იზრდება, იხვეწება, ოსტატდება. საკუთარი ნიჭის განვითარებას განსაკუთრებული ძალისხმევა სჭირდება და ასეთივე განსაკუთრებულია დიდი შრომისა და გარჯის შედეგით მიღებული სიხარული.

მხატვრულ-დოკუმენტურ პროზას ჩვენს დროში ბატონმა როსტომ ჩხეიძემ მოუპოვა განსაკუთრებული პოპულარობა. საერთოდ, დიდი, მონუმენტური, სრულყოფილი ქმნილება, ჩვეულებრივ, იწვევს ხოლმე მის წინაშე შიშს, კრთომას. ყოველ შემთხვევაში, მაშინ, როცა შექმნილია ბიოგრაფიულ რომანთა ციკლი (ათეულობით რომანი), ამ ჟანრის ნაწარმოების დაწერა ახალგაზრდა კაცისგან საკუთარი შესაძლებლობისა და მოწოდების დიდ რწმენას მოითხოვს. მიხარია, რომ ზვიადი შეეჭიდა ამ დიდ საქმეს და, იმედია, წარმატებითაც დაძლევა.

სამეგრელოში მოველ და საქართველო ვნახეო — ამ ფრაზაზე აიგო და შეიქმნა ნიგნი „ილია სამეგრელოში“, რომელიც „არტანუჯის“ მიერაა გამოცემული და ახლაც როსტომ ჩხეიძისა და ვასილ კიკნაძის შესანიშნავი წინასიტყვა და ბოლოთქმა.

მწერალი კვალდაკვალ მიჰყვება ილიას და მკითხველსაც მას აადევნებს, ვეცნობით საქართველოს იმდროინდელ ყოფას, სამეგრელოს ცხოვრებას, ვხვდებით ილიას თანამედროვე საზოგადო მოღვაწეებს, გახსნილია ილიას მოგზაურობის არა მარტო უშუალო მიზანი, არამედ დაფარული არსიც. ზვიადი მარჯვედ ამთლიანებს სხვადასხვა სურათს და ქმნის ლამაზ მოზაიკას.

პერსონაჟთა შორის ერთ-ერთი გამორჩეული, როგორც მოსალოდნელი იყო, იონა მეუნარეიაა. დღეს ძალიან გვაკლია ბიოგრაფიული რომანი XIX საუკუნის ამ დიდი მოღვაწის შესახებ. ზვიადმა ეს, შეუძლია, საზოგადოებრივ დაკვეთადაც მიითვალოს.

წინაპართა ხსოვნა ხომ მომავლის საძირკველია“.

სალომე კაპანაძე:

„არ არის ადვილი, როგორც როსტომ ჩხეიძე ამბობს, კვალში ჩაუდგე ილიას. საამისოდ ნიჭიერებასთან ერთად დიდი გაბედულება გჭირდება და ეს გაბედულება აუცილებლად ქვეყნის სიყვარულითა და მასზე ზრუნვით უნდა იყოს ნასაზრდოები.“

სიმბოლურია ახალგაზრდა, ნიჭიერი მწერლის ზვიად კვარაცხელიას ნიგნის „ილია სამეგრელოში“ წარდგენა სწორედ აქ, საგურამოში, სადაც ილიას ბუმბერაზ აჩრდილთან გრძნობ სიახლოვეს.

რატომღაც აქ შემოსვლისთანავე მიხეილ ჯავახიშვილის მოგონება გამახსენდა იმაზე, თუ როგორი მტანჯველი განცდა და შკონდა მას ილიას მკვლევლობის ღამეს. იგი აქ ამოსულა, ილიას სისხლიანი ბალიში გულში ჩაუკრავს და ისე შეგებება ალიონს. დარწმუნებული ვარ, ზვიად კვარაცხელიას განცდები ამ ნიგნის შექმნისას იყო ამგვარად უჩვეულო, ძლიერი და ალბათ შიშნარევიც, როგორ მიიღებდა მას მკითხველი.

როგორც ერთ-ერთმა მათთაგანმა მინდა გითხრათ, რომ მან ნამდვილად მოახერხა ილიას სამეგრელოში მოგზაურობის თითქოს ნაცნობი დეტალებისგან, ნაცნობი ფოლიანტებიდან

კვლავ შეექმნა ილიას მატრიანე მისთვის დამახასიათებელ გულწრფელობითა და მხატვრულ პრიზმაში გარდატეხის უნარით. უკვე ნაცნობ სახეებს ზვიად კვარაცხელიას მხატვრულ-დოკუმენტურ პროზაში თითქოს ახალი სიცოცხლე შეემატათ.

ვფიქრობ, ზვიადმა უკვე მკვიდრად მოხაზა თავისი გზა — ის მწერლობის საუფლოს ბინადარია. მინდა ვურჩიო ყველას, ჩემთან ერთად გაიზიაროს მის ნიჭთან შეხვედრის კმაყოფილება. მისი სახით უნდა გვეიმედებოდეს, რომ „მომავალი ჩვენია“.

მარინე ტურავა:

„ძნელია, დღეს არ გახსოვდეს, რომ ჩვენ ვართ ერი, რომელმაც მოკლა ვახტანგ გორგასალი, აშოტ კურაპალატი, წინამურთან ესროლა ილიას, მაგრამ, ამასთანავე, ვართ ერი, რომლის ნიაღშიც იშვა ილია ჭავჭავაძე, რომ არა ჩვენი დიდი წარსული და მრავალსაუკუნოვანი ეროვნული ცნობიერება, არ გვეყოლებოდა მოღვაწე, რომელმაც ზუსტად განსაზღვრა ჩვენი ეროვნული იდეალი, ადგილი სამყაროში და გზა ამ ადგილის დასამკვიდრებლად. დღეს, წინამურის ტრაგედიიდან 103 წლის შემდეგაც, ჩვენ ისევ ვიბრძვით საკუთარი ადგილის დასამკვიდრებლად და ეს ბრძოლა კიდევ უფრო მძაფრი და დაუნდობელია, ამიტომ დღესაც ისევე გვჭირდება ილიას საქმის ერთგულება, როგორც საუკუნის წინათ.

„ავგიყოლია სიყრმიდანვე ჩვენ ქართლის ბედმა“, წერდა პოეტი ილია. რამხელა ბედნიერებაა, რომ დღევანდელ საქართველოშიც არიან სამშობლოს ბედით სიყრმიდანვე გულანთებული ახალგაზრდები, რომელთა რიცხვსაც მიეკუთვნება ზვიად კვარაცხელიაც. მისი წიგნი „ილია სამეგრელოში“ ფაქტობრივად ერთი ფრანზოთა შთაგონებული მხატვრულ-დოკუმენტური პროზის ნიმუშია.

თანამედროვე სალიტერატურო სივრცეში სულ უფრო მკვიდრდება დოკუმენტური ჟანრი, რომელიც ავტორისაგან მოითხოვს შემოქმედებით ნიჭსაც, ეპოქის, დროის ანალიზის უნარსაც და მეცნიერულ ჭვრეტასაც. ზვიად კვარაცხელიას სამივე თვისება აქვს მომადლებული, ამიტომაც არის წიგნი საინტერესო, ექსპრესიული, ემოციური.

ავტორის თვალით დანახული ილია ჭავჭავაძე ასეთია — „პირბუღალი და თვალბმცინარე, ყოველი ქართველისაგან საპატიო და სათაყვანებელი. დინჯი, აუჩქარებელი, მოზომილი ქცევით მოშურნეებიც გაიჩინა. საქმეში იღბალი მოსდგამს. მაგრამ შრომაც ქანცისგანყვეტამდე იცის და მიღწეული უფრო ამ უშურველობის ნაყოფია, ვიდრე გამართლებისა ცხოვრების სარბიელზე“.

ასევე აცოცხლებს ზვიად კვარაცხელია XIX საუკუნის მეორე ნახევრის არაერთ ცნობილ მოღვაწეს, ილიას თანამებრძოლს, ჩვენთვის ნაცნობ თუ ნაკლებად ცნობილ ავთენტურ პირებს.

მიუხედავად იმისა, რომ წიგნი უმნიშვნელოვანეს მოვლენას ეძღვნება, რომელმაც სიმბოლურად გააერთიანა XIX საუკუნის მინურულის ამერ-იმერი, სრულიად საქართველო, იგი არ არის ამ ერთი, თუნდაც მეტად მნიშვნელოვანი მოვლენის აღწერა, ეს არის წიგნი – პოზიცია, ღირებულებათა სისტემა, იმის დასტურად, რომ დღევანდელი საქართველო აგრძელებს ილიას გზას. ჩვენ ვართ ჩვეულებრივი ერი, ჩვენი გმირებია და ანტიგმირებით, და თუ დღევანდელ სამყაროში გადარჩენა გვინერია, მხოლოდ ჩვენი უშურველობით, შევთხოვთ წმინდა ილია მართალს მეოხ გვეყოს ამ ბრძოლაში და ევედროს ქრისტე ღმერთს ჩვენი მამულის გადასარჩენად!“

ამჯერადაც საგულისხმო გახლდათ ახალგაზრდა მწერლის **წინო სადღობელაშვილის** გამოსვლაც:

„გამჭვირვალე დღეა 12 სექტემბერი.

ისეთივე გამჭვირვალე, როგორც ჩვენი დიდი წინაპრების სახელი, მათი სულები, ხატება, რომელთა შუქზე ყველაზე უკეთ დღევანდლობა მჟღავნდება.

დღევანდლობა კი, ისევე როგორც ყოველი დრო მარადისობის ტრიალში, — ავიცაა და კარგიც, ცოდვიანიც და მაღლიანიც, უიმედოც და საიმედოც.

საიმედოა, საამაყოა, როცა ჩვენს მრავალფეროვან მწერლობას, ჩვენი წინაპრების ნაღვანს და ნაფიქრს ღირსეული მემკვიდრე უჩნდება. ის თავისი ახალგაზრდული ენერგიით, მაღლმოსილი ნიჭიერებით დროთა კავშირს განამტკიცებს და, სწორედ აქედან იზადება ჰარმონია, ეს ყველაზე კოსმიური მოტივი სამყაროში: როცა წინაპრისგან იშვება მომავალი.

ასეთი მომავალია (ანმყოფი დადასტურებული) ახალგაზრდა მწერალი ზვიად კვარაცხელია.

მის შემოქმედებაზე ფიქრისას მთლიანად განიცდი ქართულ ლიტერატურას, მის გრძელ და რთულ გზას. გეახლობლება დიდი სახელები..

წიგნი, რომლითაც ზვიადი დღეს წარსდგა სტუმრების წინაშე, მხატვრულ-დოკუმენტურ ჟანრს ეკუთვნის. მასში ჩვენი წარსულის ერთი ეპიზოდია სიუჟეტად აღებული — როგორ იმოგზაურა ილია ჭავჭავაძემ სამეგრელოში და, როგორ „ნახა იქ საქართველო“.

ზვიად კვარაცხელიას მიერ გაცოცხლებული ეს ამბავი თავისი ისტორიითა და შინაარსით უმნიშვნელოვანესია ჩვენს ეროვნულ ცნობიერებაში. დანერვილიც ისე აქვს მწერალს, რომ უნებლიე თანამონაწილე ხდები იმ მშვენიერი ეპიზოდების, იმ დიდებული მასპინძლობის, რითაც მეგრელებმა თავიანთი დიდი მამის — ილიას წინაშე ისახელეს თავი.

და ეს გრძელი, უხვი, ფერადი სუფრა, ეს აჟიჟივებული მასპინძლები დიდიან-პატარაიანად — მეტაფორაა ყოველი ქართველის გულში გაშლილი საპატიო სუფრისა — დიდი წინაპრების მისარქმელად, მისახმობად.

რამდენჯერაც ვუმასპინძლებთ მათ ნაფიქრს და ნაღვანს ჩვენს გულსა და გონებაში, იმდენჯერ ხელახლა დავიბადებით ჩვენც და ისინიც.

ზვიად კვარაცხელიას შემოქმედებაც — ამ კონკრეტულ თხზულებიანად — ასეთი დაბადების მაღლითაა მონიშნული“.

და კიდევ მოთავდა საჯარო სჯა-ბაასი ზვიად კვარაცხელიას მხატვრულ-დოკუმენტურ თხზულებაზე, რამაც ამ თავყრილობაზე ერთ-ერთი ცენტრალური ადგილი დაიკავა.

წოდარ გრიგალაშვილი:

„ბატონებო, აი, ამ სახლში, სადაც ახლა ჩვენ ვიმყოფებით, სახლში, რომელიც სიბერის დღეთა სიმშვიდისათვის აიშენა ილიამ, უკანასკნელად გაათენა ღამე 27 აგვისტოს (ძველი სტილით). დილით ილია თბილისს მიემშურებოდა. თან ახლდა ოღლა და არტურ ლისტი. ეზოში ეტლი უცდიდა.

მოურავმა სთხოვა — საშიში დრო არის და სტრაჟნიკები იახლეთო. ილიამ მკაცრად უპასუხა. თუმცა, ვიდრე იმას გეტყოდეთ, რა პასუხი გასცა ილიამ, მისი ხასიათის ერთ უცნობ თვისებაზე მინდა შევაჩერო თქვენი ყურადღება, ვინძლო, მისი პასუხი უფრო გასაგები გახდეს ჩვენთვის.

ილიას მისი თანამედროვენიც და დღევანდელი მკითხველიც იცნობენ დიდ შემოქმედთან ერთად დიდ პრაქტიკოსად.

გნებავთ პრაგმატიკოსად. სხვაგვარად როგორ შექმნიდა და როგორ უხელმძღვანელებდა იმ დანესებულებებს, რომლებიც ერთად აღებულ დღევანდელი კულტურის, განათლების, სოფლის მეურნეობისა და ფინანსთა სამინისტროს ფუნქციებს ასრულებდნენ ქართველთათვის იმ დროში.

მაგრამ ცოტამ თუ იცის, რომ ილია გამოუსწორებელი რომანტიკოსი და ადამიანისადმი გულუბრყვილოდ მიმდობი, მოყვასისადმი უსაზღვრო რწმენით შეპყრობილი კაცი იყო.

მას არ უყვარდა თავის სულიერ სამყაროზე საუბარი, ინტიმურ გრძნობებზე სხვათა ყურადღების მიქცევა. ასე მგონია გული გავიუპატიურეო, — ეს მისი ფრაზაა, — როცა ქალის სიყვარულზეც კი ხმამაღლა დასცდა სიტყვა. თავისი ხასიათის თვისებებს ილია მხოლოდ საკუთარ პერსონაჟებს ანდობდა. შემთხვევითი არ იყო რომ ამბობდნენ, ოთარაანთ ქვრივი კაბაგადაცმული ილია არისო. მეორე მხრივ, გიორგვიით ისიც მორიდებული იყო და განითვლების უნარი ჰქონდა.

ილიამ თავისი დაფარული თვისება, გულუბრყვილო ნდობა ადამიანისა, უსაზღვრო რწმენა სიკეთისადმი, თავის პერსონაჟს — პეტრეს ანდო მოთხრობაში „სარჩობელაზედ“.

პეტრეს ვერაფრით წარმოუდგენია — ნუთუ შეიძლება დღისით-მზისით, ამ დღუნია ხალხის წინაშე კაცმა კაცი ჩამოახრჩოს.

რალა უნდა მომხდარიყო ამ გულუბრყვილო რწმენის შესაცვლელად იმაზე მეტი, რაც ხდებოდა?

სახრჩობელაც გაემზადებინათ, მსხვერპლიც მზად ჰყავდათ, სეირის მაყურებელი ხალხიც შეეყარათ და ჯალათებიც მზად იყვნენ... არაო, პეტრეს არ სჯეროდა...

რალა უნდა მომხდარიყო, ილიას რომ ერწმუნა, მისთვისაც საშიში დრო რომ იყო. ყოველდღე წითელი ტერორისტები ჩიტებივით ხოცავდნენ ადამიანებს. თვით ილიას ხომ სული გაუმწარეს გაზეთებიდან. უსახელო ბარათებიც მრავლად მისდიოდა, ზედ რომ ხანჯალი და კუბო ეხატა.

არაო, — ილია მაინც ამბობდა, — საქართველოში ილიას ვერაფერს ესვრისო. იქით ამშვიდებდა თავის თანამეცხედრებს და გულისგულში პეტრეს გულუბრყვილობით მართლაც სწამდა, რომ ქართველი მას ვერ გაიმეტებდა.

აი, ეს რწმენა გამოკრთა ილიას პასუხში, მოურავს რომ მკაცრად მიუგო: ილია ჭავჭავაძეს თავის სამშობლოში სტრაჟნიკები არ სჭირდებაო.

ან ამ რწმენით უნდა მომკვდარიყო ან ეცხოვრა შიშით, არაფრობის განცდით სტრაჟნიკებამომდგარს.

ჯერ უცხოელთან, ლაისტთან როგორ იზამდა ამას, სტრაჟნიკებს როგორ აიდევნებდა, მერე თავისი ბუნების წინააღმდეგ როგორ წავიდოდა.

დაეშვა საფურამოს თავდაღმართზე სამი თეთრი ცხენი და უკანასკნელად გამოაცილეს თავის სახლ-კარს 70 წლის მოხუცი.

დღესანს გაჰყურებდნენ მათ დატუქსული მოურავი და სტრაჟნიკები, რომელთაგან ორი — აღნავი ვაჟკაცი, სხვათა შორის, აჭარლები იყვნენ, იქნებ იკითხოთ, სტრაჟნიკებს რა უნდოდათ ილიას მამულშიო. ილიამ მოინდომა მათი გაყვანა, მაგრამ სოფელი შეევედრა: თქვენ რომ დაითხოვოთ, ჩვენ ჩაგვისახლდებიან და შეგვანუხებენ, თქვენთან კი ვერაფერს ბედავენ, თან ყაჩაღებსაც ეშინიათ სოფელში პარპაშიო. ამ თხოვნის გამო დარჩნენ ისინი ილიას მამულში.

ილია ჭავჭავაძეს თავის სამშობლოში სტრაჟნიკები არ სჭირდებაო — ნუთუ შეცდა ილია, ნუთუ სამი დღის შემდეგ გულთან ერთად ეს რწმენაც დაუხვრიტეს?

არა, ილია რაც იყო, იმად დარჩა უკანასკნელ წამსაც კი. მისი ბოლო სიტყვებია: „რას სჩადიხართ“. ხალხმა ამ სიტყვებს იმთავითვე მოაბა ლეგენდა: „რას სჩადიხართ, ილია ვარ!“

არა, ილია ვარო, ველარ თქვა, ველარ მოასწრო, თუმცა კი ამ შეძახილში ისევ ის რწმენა გამოსჭვივის, რომ თუ ეცოდინებოდათ ვინ იყო, ქართველები ილიას არ ესროდნენ...

ვერც ილია მოჰკლეს და ვერც ილიას ეს რწმენა.

მე დღეს შემიძლია ვთქვა, რომ ილია საქართველოს და ქართველებს არ მოუკლავთ.

ტყეში ჩასაფრებულ იმ ხუთ ცხოველს ეროვნება არ აქვს. მათ საერთოდ არ იცოდნენ ვის კლავდნენ, მათ არ იცოდნენ ილიას ფასი. ილიას მკვლელობა ქართული წარმოშობის რუსმა ბოლშევიკებმა დაგვემეს. ილია ის კაცი არ იყო, მისი მოკვდინება ბახვში, ვილაც დიომიდე მახარაძის ბინაში გადაწყვეტილიყო. ილიას ხელყოფას ვერც ფილიპე მახარაძე გაბედავდა და ვერც მაშინ დამწყები ტერორისტი სერგო ორჯონიკიძე.

ილიას მკვლელობაზე გადაწყვეტილება იმპერიის ცენტრში — პეტერბურგში იქნა მიღებული. ნებართვა მიიღეს ვლადიმერ ლენინისგან. ორგანიზატორი იყო იოსებ სტალინი. არც ერთია მონღოლი და არც მეორე ქართველი. ორივე რუსეთის იმპერიის იმპერატორები გახდნენ. მათ მოკლეს ილია და თოთხმეტი წლის შემდეგ მათ მოკლეს საქართველოში დამოუკიდებლობაც. ახლაც მათი სულიერი შვილები მართავენ რუსეთს. ტყვია, რომელიც ილიას ესროლეს, ისევ საქართველოზეა დამიზნებული.

ბატონებო, თვითგვემის ნაცვლად ამის გააზრება მართებს სრულიად საქართველოს“.

სიტყვით გამოვიდნენ აგრეთვე ილია ჭავჭავაძის ყვარლის სახლ-მუზეუმის დირექტორი **თამარ ზურიაშვილი**, საქართველოს მწერალთა კავშირის აჭარის ორგანიზაციის თავმჯდომარე **დავით თედორაძე**, ქუთაისის მერიის კულტურის სამსახურის უფროსი **გიზო თავაძე**, ფილოლოგიის მეცნიერებათა დოქტორი, პროფესორი **გიორგი გოგოლაშვილი**.

ლექსები წაიკითხეს **მარიამ ნიკლაურმა**, **კატო ჯავახიშვილმა**, **თემურ ჩალაბაშვილმა**.

ქართული ხალხური სიმღერები შეასრულეს სიმღერის კვარტეტმა **დავით არჩვაძის** ხელმძღვანელობით, ანსამბლ „ქართული ხმების“ ცნობილმა სოლისტმა **ზურაბ ლოლაძემ**, **ზურაბ ჩხაიძემ** და ნორვეგიელმა სტუმარმა **სვენდ ვოგემ**.

მუზეუმის დირექტორმა **ანდრო ბედუკაძემ** დაასახელა ის მეცენატები და მოღვაწეები, რომლებსაც მიენიჭათ საპატიო ნოდება **„ილიას მუზეუმის მეგობარი“**.

ესენი არიან: ბიზნესმენი **ბიძინა ივანიშვილი**, ფონდ „ქართუს“ გენერალური დირექტორი **ირაკლი ღარიბაშვილი**, ამავე ფონდის განყოფილების ხელმძღვანელი **ნათელა ყალიჩავა**, შპს „კალასის“ დამფუძნებლები: **გიორგი ვაგუა**, **გიორგი ანდლუაძე**, **ვაჟა უსანეთაშვილი**, **თენგიზ ვაგაშელი**, **ილია შონია**, კომპანია „კახეთის ტრადიციული მღვინეობის“ პრეზიდენტი **ზურაბ ჩხაიძე (ასკანელი)** და ბიზნესმენი **მიხეილ ლოლაძე**.

როდემდე?

ამ ოთხი წლის წინ ქართულ ლიტერატურულ პრემიებს „გალაც“ შეემატა.

თბილისის საკრებულოს ოფიციალურ გვერდზე გამოქვეყნებული ინფორმაცია გვამცნობს: „ლიტერატურული კონკურსი „გალა“ თბილისის საკრებულოს თავმჯდომარის, ზაალ სამადაშვილის ინიციატივით და მერიის მხარდაჭერით, უკვე ოთხი წელია იმართება და „თბილისობის“ დღესასწაულის ინტელექტუალურ ნაწილად იქცა. კონკურსის მიზანი მხატვრული ლიტერატურის პოპულარიზაცია და მწერლების ერთგვარი ნახალისებაა“.

მართლაც, პრემია „გალა“ არ გახლავთ ჩვენი ლიტერატურისადმი რომელიმე კერძო მეცენატის კეთილი ნების გამოხატულების შედეგი. იგი ბიუჯეტიდან ფინანსდება, სხვათა შორის, იმ ბიუჯეტიდან, რომლის შესავსებადაც ჩვენ — შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის მეცნიერ-თანამშრომლები — მწირზე მწირი ხელფასიდან, სიმბოლურად რომ ამეტებს სიღარიბის ზღვარს მყოფი ადამიანების დახმარებას, ყოველთვიურად ოც პროცენტს ვიხდით.

როდესაც სახელმწიფო საკუთარი სახსრებიდან რაიმე სფეროს, ამ შემთხვევაში — ლიტერატურის განვითარების ხელშესაწყობად პრემიის სახით თანხას გაიღებს, ამით ხდება მანიფესტირება, რომ იგი ქვეყნისთვის მნიშვნელოვნად, პრიორიტეტულად მიაჩნია.

მაგრამ რამდენადაც პოზიტიურია ეს მანიფესტირება, იმდენადვე არასახარბიელო, ნეგატიური შედეგი მოაქვს იმ შემთხვევაში, თუ ადამიანები, რომელთაც მინდობილი აქვთ საქმე, მას, პრაქტიკულად, ან სხვა მიზნებისათვის იყენებენ, ან კომპენტირებენ და გავლენა არ ჰყოფნიან, მართებულად განსაზღვრონ, რამდენად შეესაბამება მათი არჩევანი კონკურსის მიზნებს.

საქმე შემდეგშია:

მიმდინარე წელს საკონკურსოდ წარდგენილ იქნა შოთა რუსთაველის ქართული ლიტერატურის ინსტიტუტის „გალაკტიონის კვლევის ცენტრის“ მიერ წარმატებით განხორციელებული პროექტი — სამეცნიერო-ლიტერატურული კრებული „გალაკტიონოლოგია V“. აქსიომაა, რომ ნებისმიერი მცირე თუ დიდი კონკურსის შედეგი ვერ იქნება ყველა მონაწილისთვის პირველობის მომტანი. ამისათვის რამდენიმე საუკეთესოს შორის უპირატესობა სწორედ იმ ერთს ენიჭება, რომელიც ყიურის წვერთა საბოლოო აზრით, მჯობის მჯობია და აქ ობიექტურის გარდა, სუბიექტური ფაქტორიც, შემთხვევათა დიდ ნაწილში, არათუ გამორიცხული, გადამწყვეტიც კია. მაგრამ ამჯერად საქმე კონკურსში გამარჯვება-არგამარჯვებას კი არა, იმას ეხება, რომ **უნიკალური პროექტი — სამეცნიერო-ლიტერატურული კრებული „გალაკტიონოლოგია“ ნომინანტთა შორისაც ვერ მოხვდა, კახა თოლორდავას „საუბრები ჯაზზე“ კი — მოხვდა!**

ვნახოთ, რას წარმოადგენს თითოეული მათგანი.

„გალაკტიონოლოგია V“ (516 გვ.) სამეცნიერო-ლიტერატურული კრებულია, მიძღვნილი გ. ტაბიძის ცხოვრებისა და შემოქმედებისადმი. წიგნი კომპლექსურად აერთიანებს პოეტის შემოქმედების ნიმუშებს, მხატვრულ ლიტერატურას, მხატვრულ და სამეცნიერო ესეისტიკას, უახლეს სამეცნიერო გამოკვლევებს, რეცენზიებსა და კრიტიკულ წე-

რილებს, ასევე, მემორიალურ-ბიოგრაფიულ მასალას და სხვ. ეს ყველაფერი გაფორმებულია ფართო მკითხველი საზოგადოებისთვის უცნობი ან ნაკლებად ცნობილი ფოტომასალითა და გალაკტიონის გრაფიკული ნამუშევრებით.

კახა თოლორდავას „საუბრები ჯაზზე“ (230 გვ.) არის ინტერვიუების კრებული ჯაზის თემაზე. წიგნი ორენოვანია, ინგლისურ-ქართული. მასში ვეცნობით თვრამეტ უცხოელ მუსიკოსს. დარგობრივად იგი მიეკუთვნება არა ლიტერატურას, რისი ხელშეწყობაც კონკურს „გალას“ მიზანია, არამედ მუსიკათმცოდნეობას, ხოლო თუ უფრო ვინაოდ განვსაზღვრავთ პროფილს, არტჟურნალისტიკაა, მუსიკის განხრით.

ვინც პრემიას და მასობრივი ინფორმაციის საშუალებებით თვალს ადევნებს კულტურის სიახლეებს, ეცოდინება, რომ კონკურსის ნომინანტების გამოცხადებამდე ცოტა ხნით ადრე თბილისის საკრებულოს თავმჯდომარემ, მწერალმა ზაალ სამადაშვილმა, რომელიც „გალას“ დარსების ინიციატორია, საჯაროდ განაცხადა, რომ საკუთარი წიგნი კონკურსიდან მოხსნა და ამით საზოგადოებას გაუჩინა მოლოდინი კონკურსის ობიექტურად წარმართვისა (თუმცა, როგორც „მორტლისტის“ გამოქვეყნებით გაირკვა, იგივე წიგნი „მოთხრობები ბიჭებისათვის“ მაინც გახდა ნომინანტი, ოღონდ სხვა — წიგნის მხატვრობის ნომინაციაში).

ობიექტურობის იმედს აძლიერებდა ისიც, რომ წლევეანდელი ყიურის შემადგენლობას ზაალ სამადაშვილმა პრესკონფერენციაზეც და საჯარო ინფორმაციაშიც **„თავისი საქმის დიდოსტატები“** უწოდა.

საინტერესოა, ამ დიდოსტატებს ვინ შეუბორკა მარჯვენა? ვინ მოახერხა, რომ, როგორც ირკვევა, მათ თვალითაც არ უნახავთ წლის საუკეთესო ლიტერატურული პროექტის ნომინაციაზე წარდგენილი ჩვენი უნიკალური კრებული „გალაკტიონოლოგია“, რომელიც ზედმიწევნით შეესაბამება საჯაროდ დეკლარირებულ კონკურს „გალას“ მიზნებს — ლიტერატურის პოპულარიზაციას.

იქნებ ჩვენი ეს განაცხადი მცდარია და ყიურის წვერებისათვის არავის „დაუმალავს“ კრებული „გალაკტიონოლოგია“, მაშინ დიდოსტატებმა ნამდვილად არ იციან, რას ენოდება, რა არის ლიტერატურა და რა — არტჟურნალისტიკა, მუსიკის განხრით. მათ ვერ ან არ დაინახეს, რომ ჩვენი პროექტი ლიტერატურის პოპულარიზაციას — კონკურს „გალას“ ძირითად მიზანს ემსახურება, კ. თოლორდავას წიგნს კი საერთო არაფერი აქვს მწერლობასთან, ლიტერატურასთან.

იქნებ, უბრალოდ, საკრებულოში მისულ ყიურის წვერებს თვალში უფრო კ.თოლორდავას წიგნის მცირე ზომა და, რაც მთავარია, მისი გარეკანის გაფორმება მოუვიდათ, სივრცის ნახევარზე მეტი უზარმაზარ ინგლისურენოვან დასახელებასა და მუსიკოსების ასევე ინგლისურენოვან სახელებს რომ უჭირავს, ქართულად კი მოკრძალებულად, უწვრილესი შრიფტით, მხოლოდ მოკლე სათაური და ავტორის გვარია აღნიშნული?!

გადაშალეს „საუბრები ჯაზზე“ და სიხარულით ცას ენიენ, როცა შიგ მხოლოდ ნახევარი, სულ რაღაც 90 გვერდი დახვდათ ქართულად ნასაკითხი (დანარჩენი — იგივეა, ოღონდ ინგლისურად), მერე კი შემამინებლად სქელი, 516-გვერდიანი „გალაკტიონოლოგია“ ნახეს და სარჩევში ჩაუხედავად გვერდზე გადადეს!

გამომხატულება

ვითომ დასაჯერებელია, რომ „გალაკტიონოლოგია V“ — საგანგებოდ ამ კრებულისათვის შექმნილი უახლესი გამოკვლევებითა და მხატვრული ესეისტიკით, დასავლური კულტურული აზროვნების კონტექსტში — თავის კუთვნილ ადგილზე რომ ათავსებს ქართველი პოეტი-გენიოსის შემოქმედებას, — როგორც პროექტი, საუკეთესოდ თუ არა, იმაზე უკეთ მანც ვერ მოემსახურებოდა **ლიტერატურის პოპულარიზაციას — კონკურს „გალას“ ძირითად მიზანს**, ვიდრე კ. თოლორდავას ინტერვიუები უცხოური ჯაზის თემაზე?

არათუ „თავისი საქმის დიდოსტატები“, ვინმე მეტნაკლებად მოაზროვნე ადამიანი ქართული ლიტერატურისათვის ამ ორი წიგნის მნიშვნელობაზე ოდნავაც რომ დაფიქრებულყო, ერთმანეთისთვის შეედარებინა მათი ჭეშმარიტი ღირებულება, იქნებ ის კითხვაც დაბადებოდა, მანც რა დაუჯდა ჩვენს სახელმწიფო ბიუჯეტს თითოეული მათგანი. „ჯაზზე“ დახარჯული სახსრები **იმდენჯერ** დიდია, რომ „გალაკტიონოლოგიის“ გარდა, ჩვენი ლიტერატურისათვის სასარგებლო არაერთი სხვა პროექტის განხორციელება გახდებოდა შესაძლებელი!

მაგრამ რაღა დროს ესენია, ან სად „გალაკტიონოლოგია“ და სად უცხოური ჯაზი!

ვინმეს კიდევ ადარდებს, რომ აქ ერთ მხარეს ქართული ლიტერატურულ-კულტურული საზოგადოების საუკეთესო წარმომადგენელთა მნიშვნელოვანი ნაწილის აუნაზღაურებელი და დაუნახავ-დაუფასებელი ერთუზიანობა, მეორე მხარეს — კულტურის სამინისტროს მიერ დაფინანსებული და ამერიკის საელჩოსა და „ისტერნ ფრონტის“ ხელშეწყობით „მოხერხებული“ პროექტი? — იქნებ რაღაცით იმ პროექტზე უკეთესი, რომლის გამოც სულ ახლახან იმავე კ. თოლორდავას — კულტურის სამინისტროს კიდევ ერთი ძვირადღირებული წამოწყების პროდუსერს, — საჯაროდ მოუხდა თავისმართლება.

რაც მოხდა, აღარ შეიცვლება და რაღა აზრი აქვს ამ წერილს? — უეჭველად იფიქრებს მრავალი მკითხველი და მართალიც იქნება, თუ მისი ხედვა კონკრეტულ უსამართლობას არ მოსცილდება და არ შეეცდება, მასში საზოგადო სატიკვარი დაინახოს.

ჩვენ კი გვჯერა, რომ პროტესტს აქვს აზრი, რადგან ჯერ კიდევ ბუჭტავს იმედი, რომ ვინმე, ხელისუფალი იქნება თუ მეცენატი, როცა ქართულ ლიტერატურულ-კულტურულ ღირებულებებთან შეხება და მათი აწონვა მოუწევს, უკეთ დაფიქრდება და სწორ გადანყვეტილებას მიიღებს, რათა ადამიანებს, რომელთაც არ გააჭირობიათ ძალა და სურვილი ქართული საქმის მსახურებისა, „სიძნელე გზისა გაუადვილდეს“.

გალაკტიონის კვლევის ცენტრი

P.S. წერილი უკვე გამზადებული იყო, როდესაც გახიანდა, რომ ნომინაციაში „წლის საუკეთესო ლიტერატურული პროექტი“ გამარჯვება წილად ხვდა კ. თოლორდავას, რომელმაც სამადლობელ სიტყვაში „უხერხულად“ აღიარა:

„ვუხდი ყველა მუსიკოსს მადლობას, მიუხედავად იმისა, რომ ეს ლიტერატურული პრემია არის!“

ამით კიდევ ერთხელ დასტურდება ჟიურის არაობიექტურობა და გულგრილი დამოკიდებულება ეროვნული ფასეულობებისა და ჩვენი ლიტერატურულ-კულტურული საზოგადოების მიმართ.

რედაქციისგან:

ყოველი ლიტერატურული მოვლენა, განსაკუთრებით მანც კონკურსები, მეტ-ნაკლებ ხმაურს, შეხედულებათა განსხვავებულობას იწვევს საზოგადოებაში. ხან შეფასებანი პოლარულად დაპირისპირებულია. ცივილიზებულ გარემოში ამგვარი კამათი ჩვეულებრივ მოვლენად აღიქმება და, დასავლეთის ქვეყნებისა არ იყოს, ჩვენც მოვალენი ვართ ხელი შევუწყობთ დისკუსიის გადატანას კულუარებიდან ლიტერატურულ პერიოდიკაში, რათა მსჯელობაც და თვალსაზრისთა შეჯახებაც სამწერლო ფარგალში ტრიალებდეს — უკეთესის სურვილით. გალაკტიონის კვლევის ცენტრის გამომხატულებას ვებქდავთ იმ შეგნებით, რომ უსათუოდ დავუთმობთ ჩვენს ფურცლებს საწინააღმდეგო შეხედულებასაც. ეს მხოლოდ სასიკეთოდ წაადგება „გალასაც“, რომელიც ჩვენი სამწერლო ყოფისათვის აუცილებელ პროექტად გვესახება, და სხვა ლიტერატურულ კონკურსებსაც.

ჯანსტოლე

ასეთი ლექსები იშვიათად ქვეყნდება. ალბათ იმიტომ, რომ მოდაში აღარ არის, ან აღარ იწერება, ან ამ ტიპის პოეტები აღარ არსებობენ. რა ლექსებზეა საუბარი? ეს ის ლექსებია, რომლებშიც პირდაპირ, ალაღად, ტროპული დამუშავების გარეშე არის გადმოცემული სათქმელი. ჩვენ მივეჩვიეთ რთულ, მეტაფორულ, ზერეალისტურ პოეზიას და ამ დროს დაგვაგინყდა, რომ ლექსი უშუალოდ, უბრალოდ, სიმარტივის (ძველი, ჰომოგრაფიული გაგებით) გამოხატულება უნდა იყოს.

სასიამოვნოდ გამაკვირვა და აღმაფრთოვანა **ირაკლი ვაკაბაძის** ლექსებმა („ჩვენი მწერლობა“, №20, 2010). ბოლო დროს იშვიათად ნამიკითხავს ისეთი გულიანი, ნრფელი, უშუალოდ ამოთქმული სტრიქონები. როგორი ემოციაა, როგორი ძალაა, როგორი სულიერება. ყველაფერი ბუნებრივი და ადამიანური — სიტყვა, ფრაზა, აზრი, განცდა, ტკივილი. ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, თითქოს მას იმდენი სათქმელი აქვს, რომ დრო აღარ რჩება კოკეტობისა და მკითხველის წინაშე თავმონონებისათვის. აი, მაგალითად, „ბესლანის ბავშვები“ — ლექსი საზარელ ტრაგედიამზე, რო-

მელიც ისეა განზოგადებული, გეგონება მთელი სამყარო ტირის. ყველა საგანს თავისი პოეტური ფუნქცია აქვს, სრულად იტვირთება შინაარსით, მაქსიმალურად გამოხატავს იმას, რასაც უნდა გამოხატავდეს; ან „ჩვენი ღარიბი მეგობრები“, რომელსაც ეპიგრაფად გიორგი ლობჟანიძის დასამახსოვრებელი სტრიქონები უძღვის. როგორ ხატონად, ლამის კინემატოგრაფიულად გამოხატავს წარმავლობის სევდას; ან კიდევ „ვერის სასაფლაო, დედაჩემის ოჯახის მისამართი“. ეს ხომ სურათია, მხატვრული ტილოა, რომელიც არასოდეს დაგავინყდება.

კიდევ ერთი თავისებურება შევნიშნე ამ ლექსებში. ეს არის კომპოზიციურად, აზრობრივად და ემოციურად სრულიად თანაბარი ნაწარმოებები. ლექსში ვერ გამოყოფ ცალკე სტრიქონს და ვერ იტყვი, რომ აი, ეს არის მთავარი, რომ ამან იმ ცალკეულ ფრაზაში გამოხატება საზრისი. ყველაფერი მთლიანია და თანაბარი. მთლიანობა და თანაბრობა კი ნიჭის ნიშანია.

თენგიზ საბიაშვილი

როსტომ ჩხეიძე

აღსარება გურამ დოჩანაშვილისა

VII. თვალშეკვლიათ მწერლის ლაზარატიორიანი

ხან ვინ გააგონებდა და ხან ვინ — „სამოსელი პირველი“ სამხრეთამერიკული პროზისგანაა ძალიან დავალებულიო. არა ცხრებოდა ჩურჩულ-ტუტუნის, ქილიკის ხმებიც გამოერეოდა. უპირველესად გაბრიელ გარსია მარკესს ახსენებდნენ, თუმც არც მარია ვარგას ლიოსასა და ხულიო კორტასარს გამოტოვებდნენ.

საბაბად „კაცი, რომელსაც ლიტერატურა ძლიერ უყვარდა“ დაეხვიათ ხელზე, მთავარი გმირის გატაცება სამხრეთამერიკული პროზით, სულ ეს მწერლები და მათი პერსონაჟები რომ აკერია პირზე და გარშემოც ისეთი მონდომებით დაეძებს მათ უნებურ პროტოტიპებს, კიდევ პოულობს.

მოდური გამხდარიყო საბჭოთა კავშირში ეს თხზულებანი და ქართულ სნობურ წრეებსაც ისე მოედებოდა, თითქოს სხვა მწერალი — ამ რამდენიმე სამხრეთამერიკელის გარდა — არც არასოდეს ყოფილა, მათ შორის თვით ის უილიამ ფოლკნერიც, რომლის ლიტერატურულ სკოლასაც წარმოადგენდა სამხრეთამერიკული ბელეტრისტიკა, განსაკუთრებით კი მაინც მარკესის მოთხრობები და, განსაკუთრებით, „ასწლიანი სიმარტოვე“ (სხვათა შორის, „საქმის“ მთავარი გმირისთვისაც ერთ-ერთი უსაყვარლესი რომანის).

არაერთ საერთოს პოულობდნენ თუ პოვნას იჩემებდნენ „სამოსელ პირველსა“ და ამ ნაწარმოებებს შორის. და თუმც ამ მოსაზრებებსა თუ მსჯელობას კრიტიკულ სტატიასში არსად უჩენია თავი, გურამ დოჩანაშვილი გაბეზრდებოდა და შეშფოთდებოდა კიდევ ამგვარი აუიოტაჟით იმ რომანის გარშემო, რომლის უკანასკნელი ნაწილიც ის-ისაა დაბეჭდილიყო ჟურნალ „ცისკრის“ ფურცლებზე და ჯერ წიგნადაც არ გამოქვეყნებულა; და დაისაჭიროებდა დიალოგის შედგენასა და მკითხველის წინაშე გამოტანას „ლიტერატურული საქართველოს“ 1979 წლის 25 მაისის ნომერში.

შთამაგონებელი მოტივი სწორედ ესაა იმ დიალოგისა — ჟურნალისტ რუსუდან თვარაძესთან, თუმც სხვადასხვა თემებსაც გადანვდება. ეს ანუხებს, ეს ამოჭრია გულში და თანაც ისე გალიზიანებულა, ხსენებითაც არ ახსენებს არც მარკესსა და არც ლიოსას, ერთადერთს კორტასარს დაასახელებს, ვის გავლენასაც შედარებით ნაკლებ უკიჟინებდნენ, თანაც დაასახელებს როგორც ურწმუნო შემოქმედის ნიმუშს.

ზოგადად მიაწინებდა ინტერვიუერი ამ მწერლებს („მკითხველთა ერთი ნაწილის აზრით, თქვენს რომანს უცხოურ მწერლობასთან მეტი კავშირი აქვს, ვიდრე ქართულთან. ამასთან ფიქრობენ, რომ ეს შეხედულება მხოლოდ გმირთა სახელებიდან როდი გამომდინარეობს“) და ესეც ზოგადად მისდგებოდა და რას მისდგებოდა „მკითხველთა იმ ნაწილსაც“ და სამხრეთამერიკელთა ამ ჯგუფსაც, მოჰყვებოდა მტკიცებას, ქართული ლიტერატურიდან მოვდივარო, და

იაკობ ხუცესამდე გასდებდა ხიდს, თავს კი იმით დაიზღვევდა, რომ თავისებურ ქრონოლოგიასაც მოიშველიებდა: ეს მწერლები 1969 წლის შემდეგ გამოჩნდნენ, მე კი იმხანად „ლამაზ ქალაქის“ ნახევრამდე ვიყავი მისული (აგრეთვე უკვე დაბეჭდილი იყო ჩემი მოთხრობა „მხიარული ბორცვი“) და ამ რომანის შესაფერისი წერის მანერა ამორჩეული მქონდაო.

და აქედან გადანვდება მათი შემოქმედების ერთ დიდ ხარვეზს — ურწმუნობით შობილს, თორემ გული როგორ მოუთმენდა, წამიერად მაინც არ გაემჟღავნებინა ვასიკო კეჟერაძისებური ალტაცება: ისინი ალგვანთოვანებენ ჭეშმარიტი, საოცრად ამალღებული ოსტატობითა (განსაკუთრებით პასაჟის) და გაუნელებელი ინტერესით წასაკითხავ ამბავთა სიუხვითო.

იმას სულ ამ მწერლებისა და მათ პერსონაჟთა სახელები ეკერა პირზე, გარშემომყოფთა გარეგნობასა თუ ქცევასში იმათ გმირთა მსგავსებას ეძიებდა მოუწყინრად და ამ ძებნა-ძებნაში აკი ადასტურებდა კიდევ; და დაუფარავად ეხარებოდა ყველასი, რომელთაც ამ მწერალთა მოთხრობებისა და რომანების პირველად ნაკითხვის ბედნიერება ჯერაც წინ ჰქონდათ!..

სიამოვნება კი არა, სწორედაც ბედნიერება!..

და ახლა უთუოდ ნანობდა გურამ დოჩანაშვილი თავისი პერსონაჟის ამ გატაცებას: სამხრეთამერიკელთა აპოლოგია, მათი თხზულებების სოპულარისაციის კეთილშობილური მცდელობა ასე როგორ შემოატრიალეს ჩემს წინააღმდეგ ჩემმა მოქიშპე ადამიანებმაო.

შემოეტრიალებინათ კი...

არც ეს აუიოტაჟი მომხდარიყო თავისით და სპონტანურად.

პარალელური თხრობა და ამბავთა ერთდროული აღწერა რომ სჩვეოდათ მსოფლიოში ერთბაშად გააპოპულარებულ სამხრეთამერიკელებს, „სამოსელი პირველის“ ასეთივე სტილური მანერა ვითომ რატომ უნდა დაკავშირებოდა მაინცდამაინც მათ ზეგავლენას, როდესაც ისინიც ამ მხრივ ჯეიმზ ჯოისისა და უილიამ ფოლკნერისაგან დავალებულიყვენ, და რატომ არ შეიძლებოდა, რომ გურამ დოჩანაშვილი შეეგრძობისაგან კი არ შთაგონებულიყო, არამედ მათივე მასწავლებლებისაგან — ასლი რად უნდოდა, როდესაც დედანი მასაც წინ ედო?!.

ეს ის არგუმენტი გახლდათ მის ხელში, დარწმუნებული იყო, ბოლოს მოეულებ ამ მოარულ ხმებს და ერთხელ და სამუდამოდ დავუკარგავ ხალისს მათ გამავრცელებლებსო.

თუმც ველარ განჭვრიტა, რომ არ ღირდა ზეპირად მოარული ხმების აყოლა და დაჟინებული მტკიცება: „სამოსელი პირველი“ თვითმყოფადი ნიმუშია და ტყუილუბრალოდ ეძებთ მის სათავეს სამხრეთამერიკულ პროზაშიო.

აი, შემოქმედებითი ლაბორატორიის ზოგიერთი გარემოებისა თუ დეტალის გამომზეურება დიდად საგულისხმო გახლდათ და უფრო მეტი მასალა რომ შეეთავაზებინა მკითხველისათვის ამ მხრივ, დიალოგი გაცილებით უფრო შთამბეჭდავი აღმოჩნდებოდა მკითხველისათვის, თორემ მისი ერთი ნაწილის დაპირისპირება მეორე ნაწილთან ვერ იყო მაინცდამაინც მარჯვე ჩანაფიქრი, სარგებელი რომ მოეტანა.

* გაგრძელება. იხ. „ჩვენი მწერლობა“, №19, 20, 21

თვითონაც ნანობდა მოგვიანებით: გრძნობებს დაუფიქრებლად აყვავიო.

ამ რანგის რომანს უფრო მოზომილი და ღრმა განსჯა შეჰფეროდა, უფრო გააზრებული გზამკვლევის შექმნა, ვიდრე მკითხველთა ერთ ნაწილთან პაექრობაა.

შემოქმედებითი ლაბორატორიის ზოგიერთი გარემოებისა თუ დეტალის გამომზეურებაო...

„სამოსელი პირველი“ თურმე დროდადრო იწერებოდა, ნაფლეთ-ნაფლეთ — პირველი გვერდებიდან ალექსანდროს ლექციაზე გადასულიყო, მერე ანა-მარიას გამოჩენაზე, მერე ისევ უკან დაბრუნებოდა გვეგვეს... წერდა უთავბოლოდ, აუარება ხალხი ხვდებოდა, თანაც — წყვილიაღში, ჯერ არ იცნობდა, ძლივძლივით ამოხუტდებოდნენ და ეს კი მთელი თავისი შესაძლებლობებით ებლაუჭებოდა... პირველ ორ ნაწილზე მუშაობა ხანდახან, როცა თავისათვის სულსწრაფობა შეუტყია, თვებით გადაუდევს და მოთხრობებს ჩაჯდომია.

ირწმუნებოდა: მთელი ჩემი მცირე (მორიდებულობა მეტის თქმას არ ანებებდა!) შემოქმედება ერთ მთლიანობად მიმაჩნია, რადგან მოთხრობებზე მუშაობისასაც არ მასვენებდა რომანზე ფიქრი, ჩემი მოთხრობებით იმ ნაპრალების შესავსებად ვემზადებოდი, რომანში წამდაუნუმ რომ ჩნდებოდა ხოლმეო.

სამხრეთამერიკელ მწერალთა კბილის მოსაჭრელად კი მსჯელობაში შემოიტანდა „ვოკრუგ სვეტა“-ს 1969 წლის მე-12 ნომერში გამოქვეყნებულ ვ. სობოლევის სტატიასაც კანუდოსზე — ქალაქზე, რომელიც ნამდვილად არსებობდა.

— ეს ოთხგვერდიანი წერილი, სიმცირის მიუხედავად, ძალიან დამეხმარა, რადგან სწორედ იმხანად მჭირდებოდა ნაწარმოებისათვის ის ხერხემალი, რაღაც რეალურ მონაცემებზე რომ იქნებოდა დაყრდნობილი. განსაკუთრებით გამომადგა ვაკეირითა ცხოვრების მოკლე აღწერა (აქ გვხვდება სახელი ზე, ოლონდ სხვა გვარი აქვს...); ჰყავდათ თავიანთი კონსელიერი (გაკვრით, ყოველგვარი დახასიათების გარეშე არიან მოხსენიებულინი მარშალი ბეტანკური და პოლკოვნიკი სეზარ, წამით ჩანს ცალფეხა ჭინკა სასი და ეკოლოგიური ბუჩქნარი კაატინგა, ოლონდ ის დანიშნულება, მე რომ შეეუფარდე, რა თქმა უნდა, არა აქვს).

განაცხადებდა იმასაც, რომ მუშაობის დანაწევებისას თუ როგორ მოხვედრია გულზე ერთი მწერლის (ასე ვინაობის დაუსახელებლად ურჩევნია მინიშნება) ნათქვამი: ქართული გრძელ წინადადებებს ვერ იტანსო. და ამ მოსაზრებას არამცთუ თეორიულად უარყოფდა, თავისი რომანის სტილისტიკითაც დაუპირისპირდებოდა, რათა ხელშესახებად დაედასტურებინა, თუ როგორ არ უშლის ქართული წინადადების სიგრძე მის ტევადობასა და დახვეწილობას.

— ახლა კი დროა გამოვტყდე, — ჩაურთავს მსჯელობისას და კიდევ გაფაციცდება მკითხველი, რაღაც აღიარების მონენი შევიქნებით, თავის უშუალო წინამორბედს გაამჟღავნებსო (აბა, მთელი ქართული მწერლობა რომ მოიხსენია წინამორბედად და ხალხური პოეზიაც ზედ დაასართა, მკითხველს ეს და ამგვარი პასუხები რას დააკმაყოფილებდა).

და გურამ დოჩანაშვილიც მომხიბლავი მიაბიძგობით ამოთქვამდა:

— რომანზე მუშაობისას, ამბებისა და წინადადებების აგებისას, ყველა მწერალზე მეტად რამდენიმე კომპოზიტორი, განსაკუთრებით კი ბახი, წამდაუნუმ მახსენდებოდა, და პირველი ორი ნაწილის გამოქვეყნების შემდეგ ძალიან გამახარა მაკა ჯოხაძის წერილმა, რომელშიაც ავტორმა ჩემი წერის მანერას პოლიფონიური სტილით თხრობა უწონდა.

სწორედ ეს სიტყვა „პოლიფონიურობა“ აღმოჩენილიყო იმ ესეის — „გზა მშვიდობისა, დომენიკო!“ — შექმნის უშუალო საბაბი.

მაკა ჯოხაძე „ლიტერატურული საქართველოს“ რედაქციაში იმყოფებოდა, ახალი მოთხრობა მიეტანა, და რედაქტორთან საუბრისას ახსენებდა „სამოსელ პირველს“ და თავის ალტაცებასა და ზოგიერთ შთაბეჭდილებასაც გაუზიარებდა.

მსჯელობისას ამასაც ჩაურთავდა თუ არა: ლამაზ-ქალაქის მკვიდრნი თითქმის ყოველთვის და ყველგან ერთად არიან, და ამას ხელს უწყობს თხრობის მანერაც, პოლიფონიურს რომ მაგონებს — ერთდროულად, პარალელური მონაცვლეობით ვეცნობით ორ, სამ, ოთხ, ზოგჯერ უფრო მეტ სიტუაციასაც, არსად, არცერთ თავში არ იწყება და არ მთავრდება ამბავი ერთი პერსონაჟისა, ისინი ყოველთვის ერთმანეთში გადადიან, ქალაქს თითქოს არ სცალია მხოლოდ ერთი კაცისათვის. ძალიან ძლიერი უნდა იყო, მარტოობას რომ გაუძლო, ამ მარტოობას არიდებენ თავს ლამაზ-ქალაქელებიც და ერთადაც თითქოს იმიტომ არიან, რომ როგორმე დროზე დაღამდესო, — ვახტანგ ჭელიძე მაშინვე ეტყოდა (ნამდვილი რედაქტორი ამისთანა შემთხვევას ხელიდან ანკი როგორ გაუშვებს!):

— რასაც მელაპარაკები, დამინერე, ახლა ისეთი კარგი რაღაც მითხარი, წერილის ძარღვია და ნულა გადადებ, თორემ მერე შეიძლება შთაბეჭდილება გაგინელდეს.

ის ცოტა შეყოყმანდება, ჯერ არც იცის, რომ ესეისტიკა მისი შემოქმედების მძლავრ ნაკადად უნდა გამოიკვეთოს:

— მოვსინჯავ... ოლონდ რა გამომივა...

— მოსინჯავ კი არა, აუცილებლად მომიტან. აი, ვინიმნავ, რომ უახლოეს ნომერში შენი წერილი დაიბეჭდება გურამ დოჩანაშვილზე.

არა, ვახტანგ ჭელიძეს ვერ გააწილებ...!

და მართლაც სამწერლო გაზეთის უახლოეს ნომერში პირველად შეფასდებოდა „სამოსელის პირველის“ სტილური თავისებურება, მისი ის მუსიკალური სანყისი, რაც გურამ დოჩანაშვილს თან ეამაყებოდა და თან კიდევ შეაფიქრებინებდა ხოლმე — ნეტა თუ მართლა შევძლებ თხრობის იმ პოლიფონიურობით გაშლას, სიტყვისა და მუსიკის გადაკვეთის ზღვარზე რომ ილანდება და ასეთი მოუხელთებელიაო...

მოუხელთებელი — გაზავებული ნაღვლიან საიდუმლოში... აბა, სტილური გარღვევა ნაღვლიანი საიდუმლოს გარემო?!.

დასავლეთში სულ უფრო პოპულარული ხდებოდა მხატვრულ ქმნილებათა პოლიფონიურობაზე მსჯელობა და საგანგებო ნაშრომებიც იქმნებოდა ამა თუ იმ მწერლის სტილური მანერის მუსიკალურ სანყისებზე. განსაკუთრებით მაინც თომას მანი გატაცებულიყო ამგვარი ძიებებით — როგორც ბელეტრისტი და როგორც ესეისტი, და მუსიკალურ თხზულებებს მარტოდენ ზოგადესთეტიკური თვალსაზრისით ანდა უბრალოდ ტკობისათვის კი არ უგდებდა ყურს, არამედ ჩასაფრებული მონადირესავით გაფაციცებულიყო: ჩემს სასარგებლოდ რა გამოვიყენო, რომელ

ბგერებსა თუ მელოდიურ მონახაზს მოვუნახო ლიტერატურული შესატყვისი ანდა რა სტილურ მოდულაციებს მივმართო ამათ კვალობაზეო.

დასავლური პროზის ეს შინაგანი სწრაფვა მუსიკალურობისაკენ ნიშანდობლივი აღმოჩნდებოდა ჯერ კიდევ ვასილ ბარნოვისათვისაც, ვინც ქართულ საგალობლებს ჩაუფენდა თავის წერის მანერას და ასე გამოძენავდა იმ ორიგინალურ სტილს — თავისი მკვეთრი რიტმიკითა და შინაგანი მელოდიურობით — რომელიც მთელს სკოლას გააჩენდა ჩვენი ლიტერატურის მდინარეებში, გრიგოლ რობაქიძე, კონსტანტინე გამსახურდია, ნიკო ლორთქიფანიძე, ლევან გოთუა თუ ოთარ ჩხეიძე ერთი მხრივ ამ აღმოჩენას რომ დაენაფებოდნენ და თავთავისებურად გაიზრებდნენ ორიგინალური ხელწერის შესამუშავებლად, მეორე მხრივ კი გაითვალისწინებდნენ დასავლურ სამწერლო პროცესებსაც, მეოცე საუკუნის ევროპულ-ამერიკული პროზის მისწრაფებას პოლიფონიურობისაკენ და ასე გამოიძენებოდა თვითუფლის მხატვრული სამყარო, რომელთაგან გურამ დოჩინაშვილისათვის ყველაზე მახლობელი ოთარ ჩხეიძის სტილური მანერა აღმოჩნდებოდა — ჯერ მარტო იმიტომაც, რომ არც ვასილ ბარნოვს და არც მისი სკოლის სხვა ბელეტრისტებს იუმორი საერთოდ არ გააჩნდათ (მხოლოდ ნიკო ლორთქიფანიძესთან გაკრთება ერთი-ორგან), გურამ დოჩინაშვილი კი იუმორად დულდა და გადმოდულდა მხატვრულ ძიებებშიც და ყოფით რეალობაშიც (რაც ასე ჰარმონიულად ყოველთვის ვერ ხერხდება) და ოთარ ჩხეიძესთან ამ მხრივაც იპოვინდა იმ საერთოს, წინადადებათა ვრცელი პერიოდებისა არ იყოს, „ბორიასის“ შემოქმედიც მტკიცედ რომ დაუპირისპირდა ქართული წინადადების ამ ვითომდა შეზღუდულობის თეორიას: სიგრძეს ვერ იტანს, რადგანაც ასეთ დროს გამომსახველობასა და ექსპრესიას კარგავსო.

აბა, თუ ვერ იტანდა — მას თუნდ „სამოსელი პირველის“ გრძელ-გრძელი წინადადებები რას ნიშნავდა, ვრცელ პერიოდებად გადაჭიმული და ცხოველმყოფელობითა და ექსპრესიით აღბეჭდილი, დიდებულ თხრობაში რომ გითრევა და აღტაცებას გგვრიდა ფანტასტიკურის, სათავგადასავლოს, გროტესკულის, ტრაგიკულის, იუმორისტულისა თუ დრამატულის იმ უცნაური ნაზავით, ჰარმონიულად რომ გადადიოდა ერთიმეორეში, მათი სინთეზი კი იძენდა ქართულ რომანისტიკაში ერთ-ერთი რჩეული ქმნილების სახეს... და ავტორი ღრმად, გულისგულში „ვეფხისტყაოსნისა“ გახედავდა, ვითომდა მარტოდენ იმ აზრით: ამ რომანის ონომასტიკად და ტოპონიმიკად უცხოური გარემოს შერჩევა შენ შთამაგონე და არა სამხრეთ ამერიკელმა მწერლებმაო...

დიალოგისას შოთა რუსთველსაც ახსენებს, ოღონდ რაღაც განსაკუთრებულად სულაც არა, ჩამონათვალში გაურევს, თითქოსდა „ვეფხისტყაოსნის“, „დავითიანისა“ და „ბედი ქართლისას“ შემოქმედთ თანაბარი ზეგავლენა მოხედნით „სამოსელი პირველის“ შექმნაზე.

დაე დაკვირვებული მკითხველი თავისი მიხედვრილიყო რომანის „გაუცხოების“ შთამაგონებელ საწყისს.

...არა, „მხიარული ბორცვი“ რა მარჯვედ მოიშველია, როგორც კი დაისაჭიროვა, თორემ ამავე დიალოგისას თავის მოთხრობებს რომ ჩამოთვლის „მკითხველთა იმ ერთი ნაწილის“ დასამუნათებლად: გადაიკითხონ და დარწმუნდნენ, რომ მათ სხვა მოთხრობებზე მეტად აქვთ საერთო ამ რომანთანო, — „მხიარული ბორცვი“ აღარ გაახსენდება.

სამაგიეროდ, არ გამორჩება: „აჩხოტელების ბატონი“, „თავფარავნელი ჭაბუკი“, „ჩემი ბუჭუტა, ჩვენი ტერეზა“ და „საქმე“, — რომელთაგან პირველი ორის რაღაც გამორჩეული დაკავშირება „სამოსელ პირველთან“ ცოტა არ იყოს ხელოვნური ჩანს და მათ ნაცვლად მაჰმუდ ალის სახება რომ შემოგვანათებდეს, გაცილებით უფრო უპირიანი იქნებოდა.

უილიამ ფოლკნერს ყოველთვის განსაკუთრებული პატივისცემით რომ იხსენიებდა, ამჯერად ამიტომაც მოერიდებოდა მის დასახელებას, რაკილა სადავოც გასჩენოდა მის შეხედულებებთან, და ზოგად მინიშნებას ამჯობინებდა: ძალიან მცდარად მიმაჩნია ის აზრი, თითქოს პატარა მოთხრობაში შემავალი ფრაზები მწერლისაგან ყველაზე დიდ ოსტატობასა და დახვეწას მოითხოვდეს — რომანის ტვირთი გაცილებით მძიმეა, მრავალწახნაგა და ძნელად მოსაველელო.

თუ არადა, აგერ მისი პირადი გამოცდილება: „სამოსელ პირველში“ არ იყო გვერდი, ხუთჯერ მაინც რომ არ გადაწერილიყოს.

თავს ამით მოინონებდა:

— ჩემი შესაძლებლობის ფარგლებში, მგონი, პატიოსნად ვიმუშავე...

უანრობრივად როგორ განსაზღვრავდა ამ თხზულებას, ფანტასტიკურ რომანად ხომ არ მიიჩნევდა?

კლასიფიკაცია „რომანი“ ყველაფერს უნდა ხსნიდესო, — განუმარტავდა მკითხველს, — სხვადასხვა „იზმ“-თა არსზე საკმაოდ ბუნდოვანი წარმოდგენა მაქვს, ოღონდ შეგნებულად. ერთადერთი ნამდვილი, ნაღდი მიმდინარეობა, „იზმ“-ით დამთავრებული, ჩემთვის რეალიზმია, ოღონდ იმ პირობით, თუ კავკასაც აქ მოვიყოლებთო („ეს ჭეშმარიტად დიდი ხელოვანი, თანდაყოლილ შავ უცნაურობებთან ერთად, უაღრესად გულწრფელი და პატიოსანი მწერალია“).

დიალოგისას მხოლოდ განმეორებულია ის თვალსაზრისი, „საქმეში“ უკვე რომ გაცხადებულიყო:

— დიდად ეეჭვებოდათ ცალკეული ნაწარმოების რომელიმე „იზმით“ შეფასება, ყოველ შემთხვევაში ნაკლებ ყურადღებას აქცევდნენ გამოთქმებს „რომანტიზმი“, „რეალიზმი“, „აბსტრაქციონიზმი“, „ეკზის...“ და ასე შემდეგ — მხატვრულ ნაწარმოებს ძირითადად ორი საზომით აფასებდნენ — ეს იყო სინამდვილე და... ტყუილი. სინამდვილე მართლაცდა ჭეშმარიტი, ძლიერამოსილი გაგებით, და ტყუილი, ხანდახან ისე დაფარული, ისეთი დიდი ოსტატობით შენიღბული, ხშირად — შეუნიღბავიც, უმწეო, აფართხალეული.

და როდესაც ტყუილი ხანდახან შეიძლება ყოფილიყო ისეთი მარტივი ფრაზაც, როგორიცაა: კაცმა მლაშე ჭამა, მოსწყურდა და წყალი დალია, — უეცრად შემოცურდებოდა ფრანც კაფკას ლანდი იმ გამჭვირვალე მინიშნებით: ხანდახან კი ვინმე მაღლიანის გონებითა და ხელით ადამიანის ხოჭოდ გადაქცევა ეჭვმიუტანელი სინამდვილე იყოო.

— სინამდვილე — ეს ყველაზე რთული, მაგრამ ერთადერთი გზა, მწვერვალისაკენ მიმავალი.

მიაქციეთ ყურადღება, „ეკზისტენციალიზმს“ სრულად რომ არ გამოთქვამს და ამ ტერმინის შეკვეცას ამჯობინებს? ასე გამოხატავდა თავის ათვალწუნებულ დამოკიდებულებას ამ მიმდინარეობის მწერალთა გუნდისადმი. მიზეზიც ჰქონდა: მაგათ ღმერთი არა სწამდათო.

რასაც იმხანად წერდა ანდა ის-ისაა მოეთავებინა, ყველაზე უმჯობესად რომ მიაჩნდა, ამის ფსიქოლოგიურ მიზეზსაც გაამჟღავნებდა დიალოგში: როგორც მკითხველი, ჩემი ღრმა

რწმენით, ავტორი სხვებზე გაცილებით მეტად არაკეთილგანწყობილი მკითხველი უნდა იყოს — ავი თვალით იქამდე უნდა უჩიკინოს თავის ნაწარმოებს, სანამ, თუ ვერ შეიძლება, აითვალუნოს მაინც — ეს აუცილებელია შემდეგი ნაწარმოების შექმნისათვის, იმ დაუოკებელი სურვილისათვის, სუფთა ფურცელზე ისევე რომ დაგახრევენებს თავსო.

აქაც პირდაპირ გამოთქვამდა იმ შეხედულებას, რაც რამდენიმე წლის წინათ „საქმეში“ ჩქარ-ჩქარასათვის მიეწერა:

— ერთი მშვენიერ ჩვევა ჰქონდა: მოთხრობას რომ დაწერდა, იმ მოთხრობის შექმნა იცოდა — იმდენჯერ გადაიკითხავდა, და ისე მიზეზიანად, სანამ ყელში არ ამოუვიდოდა, მერე განზე მიაგდებდა და ახალი მოთხრობისათვის ემზადებოდა, ასე რომ, ეს გულწრფელი შექმნა დიდად შეველოდა — ყოველი ახალი მოთხრობა წინას სჯობდა.

და კიდევ — ლუკასათვის, ვინც თავის პირველ წიგნს, რომელშიც მოცლილობის ჟამს ორიოდ მოთხრობის ნაკითხვა თავისუფლად შეიძლებოდა, წიგნს, რომელიც:

— მას, ავტორს, რამდენიმე წლის შემდეგ ისევ იმ პირველი სიყვარულით ეყვარებოდა, მაგრამ მისთვის, ავტორისათვის, უცნაურად გაუსუსურდებოდა — ასეთი იყო წესი.

ეს უშუალოდ მისი წესია — გურამ დოჩანაშვილის, და წესს იმიტომ არქმევს, ახალგაზრდებს მიანიშნებს: ამ გზით სვლა გერჩიოთ, პირველმა თუ შემდგომმა წარმატებებმა თავბრუ რომ არ დაგახვიოთ და იქვე არ ჩარჩეთ, სადაც წარმატება მოგელანდათო.

ახლა, როცა რომანზე მუშაობა დაასრულეთ, გაქვთ თუ არა რაიმე ახალი ჩანაფიქრი? — ეკითხებოდა ჟურნალისტი და გურამ დოჩანაშვილი პასუხობდა, რომ პროზას ცოტა ხნით უნდა ჩამოშორებოდა, რადგანაც პროზამ ცოტა არ იყოს გადაღალა და ვერ გრძობდა მზადყოფნას, რათა შედგომოდა თავისი დიდი ხნის ოცნებას — მოთხრობას შაჰ-აბასზე.

ნეტა რატომ აკვირდებოდა ეს ოცნება, რა ჩაეფიქრებინა, როგორ განეზრახა?

ოცნება ოცნებად დარჩებოდა მწერლისათვის, გამოცანა გამოცანად მკითხველისათვის.

დრო კი... გადიოდა!..

VIII.

მუსიკა — პროზის იდუმალი რიტმი

იმ ლიტერატურული დიალოგისას პროზის უფსკერო ნიაღსაც ახსენებს.

ვერაფრისდიდებით ვერ ეგუებოდა გამოთქმის „პროზაული“ იმ მნიშვნელობით გამოყენებას, როგორც დამკვიდრებულიყო.

პროზას მისთვის მარტოდენ მკაცრი, ბრძნული კანონები კი არ ჰქონდა, არამედ თითქოს მიწიერი, და მაინც უხილავი რითმებითა და რიტმებით აღვსილიყო, და ისე შეიყვარებდა ამ ჟანრს, რომ ეჩვენებოდა, პროზა უფრო მეტს ჰკარგავს თარგმნისას, ვიდრე ლექსიო.

ამ შეხედულებასა თუ განცდას ლუკას მიანერს, მაგრამ მისია, უშუალოდ მისი, პერსონაჟზე პირდაპირ გადატანილი, რათა მიგახედროს, რომ გმირის ნაწერებიც სწორედ იმ უხილავი რიტმით (და თურმე რითმებითაც!) განიმსჭვალებოდა, რაც ასე შესაგრძობი გახლდათ თვითონ გურამ დოჩანაშვილის თხზულებებში; და არამარტო უხილავი რიტმი

(რითმა დაე უხილავად დარჩენილიყო!), მკვეთრი რიტმიკაც მისი სტილური მანერის ერთი ყველაზე არსებითი ნიშანი შეიქნებოდა და შინაგანი მუსიკითაც ისე გაიჟღინთებოდა, თითქოს ანა-მარია უკრავდა თავის ჯადოსნურ ჰანგებს.

მუსიკას საგანგებოდ უკვირდებოდა ამ მხრივ — რისი სესხება შეიძლებოდა აქედან, რისი შენაცვლება სიტყვიერი ხელოვნებით, და არამარტო ზოგიერთი გარეგნული ნიშნისა, არამედ შეფარული მელოდიის, რის გადმოტანასაც განსაკუთრებული ნიჭი ესაჭიროებოდა და იდუმალად ჩაფენა თხრობის დინამიკაში — მის გასაძლიერებლად და რაღაც იდუმალზე ამ მხრივაც მისანიშნებლად.

აკი თომას მანი ანიჭებდა მუსიკის გამოყენებას გამორჩეულ მნიშვნელობას პროზაიკოსისათვის სტილური ექსპრესიის მისაღწევად, ოლონდ ეგაა, მისი შეხედულების გაზიარება არაფერს ნიშნავს, თუ ენის იდუმალების განცდა არ გაგაჩნია და მელოდიის ბუნებას ისე ღრმად ვერ წვდები, რომ ისინი ერთმანეთს ჰარმონიულად შეუზავო — მშობლიური ენის მუსიკა და მუსიკის ენა ერთ განუყოფლობად შეიგრძნო და მხატვრული მანერა ამ ჰარმონიით აავსო.

გურამ დოჩანაშვილს მხოლოდ გაახარებდა საკუთარი მიხვედრის დადასტურება თვით თომას მანის მიერ, და უფრო თავდაჯერებით მიაყურადებდა ენის მუსიკასაც და მელოდიითა იმ ათასფერად სამყაროსაც, რომელთან ზიარებასაც ვიოლინო უადვილებდა — საგულისხმოა, რომ ლიტერატურულ ასპარეზზე „ცისკრის“ ფურცლებიდან სწორედ ვიოლინოზე დამკვრელი ყმანვილის ამბით შემოაბიჯებდა, ავტობიოგრაფიული შტრიხებით რომ შეამკობდა. თუმც მის პირველ ბელეტრისტულ ცდებს მწერლური ტალანტი მაინცდამაინც არ ეტყობოდა და, არ გამიკვირდება, თუკი შეეიტყობ, რომელიმე მის კეთილისმყოფელს კიდევ რომ ეთქვა: გურამ, შვილო, იქნებ ხელი დროულად აიღო ამაო გარჯაზე და შენთვის უფრო შესაფერის საქმეს მოეკიდო.

მისი დებიუტი არ გამოინვევდა ისეთ შეგულიანების სურვილს, რაც უთუოდ მოჰყვებოდა — და მოჰყვა კიდევ — გურამ რჩეულიშვილის, თამაზ ნატროშვილის, მერაბ ელიოზიშვილისა თუ სხვათა გამოჩენას იმავე „ცისკრის“ იმავე „ჭაშნიკის“ რუბრიკით.

თურმე როგორ შეიძლება დატრიალდეს წუთისოფელი!..

გურამს კი თავისი მევიოლინური წარსული ამჯერად „მიხელი და ალექსანდრეს“ სიუჟეტურ ქარგაში გადაჰქონდა, ალექსანდრეს ამ ინსტრუმენტს რომ შეურჩევდა და თბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სიმფონიურ ორკესტრშიც განამნესებდა, ორკესტრში, რომლის დასახასიათებლადაც ამ მახვილგონივრულ ფრაზას იკმარებდა: ასეთი განსხვავებული ხალხი სტადიონზე თუ შეიკრიბებო.

„იოჰან სებასტიან ბახი“ თითქოს ურიგო ნოველა არ გამოუვიდოდა, მაგრამ თვითონ გულს ეთანადრებოდა: ხელოვნურია, რაღაც აშკარად აკლიაო.

არ ვეთანხმებოდი: ძალიან ცოცხლადაა დანერგილი, ფინალიც მოულოდნელია და მოკვეთილი, კლასიკური ნოველის შესაფერისი-მეთქი.

ეგ კი, ეგ კიო, — თავს მიქნევდა, — მართლაც ხალისიანი საკითხავი უნდა იყოს, ფინალიც ნოველურია, მაგრამ რად გინდა, ხელოვნურია, სქემატიზმს თავი ვერ დავაღნიეო.

მუსიკის წინაშე ვალში გრძნობდა თავს და სულს მოათქმევინებდა ჯერ ანა-მარიას სახის შექმნა „სამოსელ პირველში“, თვით მუსიკად რომ გაასიმბოლოვებდა, მერე კი

„ვატერ(პო)ლოო ანუ აღდგენითი სამუშაოები“, მთავარ გმირად მუსიკოსს რომ შეარჩევდა და სამყაროს იდუმალ, ჯადოსნურ ხმათა შესაცნობად ფლეიტას უბოძებდა, „მთვარის სალუქი, ვერცხლად თხიერი სული“ რომ ედგა, თვითონ მოთხრობას კი მუსიკისადმი აღვლენილ საგალობლად გადააქცევდა და ჰოი, რა ზეაღმტაცი განცდით, რა სასოებით ჩამოთვლიდა ფინალში „ჰაერთ-დიად-მჰყრობელთ“, „დიდბატონებს“, მისთვის ხან ჩუმჩუმად, ხანაც ძლიერ ხმამაღლა სათაყვანებელთ, რაკილა ასე თვალნათლივ არხევდნენ თვით მეუფეს — სრულიად ჰაერს.

ჯერ თითქოს მხოლოდ გვარებით შემოიფარგლებოდა, მაგრამ გულს დააკლდებოდა და იქვე შესთხოვდა მკითხველს, ერთხელ კიდევ გამამეორებინეთო — ამჯერად სრულად: იოჰან სებასტიან ბახიო, ვოლფგანგ ამადეუს მოცარტიო, გეორგ ფრიდრიხ ჰენდელიო, ანტონიო ვივალდიო, ჯოაკინო როსინიო, ჯოზეფ ვერდიო.

არ მოინდომებდა, მაინცდამაინც ხუთეულში ჩაეჭვდა ეს სახელები და მკაცრი შერჩევისას რომელიმეს შელეოდა. ექვს კომპოზიტორს აღეტაცა და ბარემ ჩამონათვალშიც ექვსეული ყოფილიყო, მისი ყოფითი და შემოქმედებითი ბიოგრაფიის განუყრელი თანამგზავრები.

ყველაფერს ნარმოიდგენდა, მაგრამ ბესამე კაროს კვალზე თუ მოუწევდა სიარული, ამას ნამდვილად ვერა — კამორას შემოზღუდული სივრციდან ჩიტს ვერ გაეღწია და ხელისუფლებისათვის არცთუ სასურველი მწერალი ესპანეთში როგორ მოხვდებოდა...

მაგრამ ჩამოიქცეოდა კამორას ზღუდეები, საქართველო იმპერიის განაპირა პროვინციობიდან სახელმწიფოებრიობას დაუბრუნდებოდა მისი სიყრმის მეგობრის, ან შორეულ ნაცნობად გადაქცეული ზვიად გამსახურდიას წინამძღოლობით, და თუმც იმხანად გურამ დოჩანაშვილს საპრეზიდენტო გარემოს ვერც მიაკარებდი, საზღვარსმიღმა სამყარო უკვე აღარ იქნებოდა რალაც საოცნებო, და ქართველობა მიმოსახილველად თუ დიდხანს დასარჩენად რომ დაადგებოდა შორეულ გზებს, გურამ დოჩანაშვილსაც ებოძებოდა წყალობა — ესპანეთში გამგზავრება (მოგვიანებით — იტალიაშიც). და იქ შემთხვევით რომ აღმოჩნდებოდა მუსიკოსებთან და ერთს ვიოლინოსაც დაუნახავდა, ისეთ გაცოცხლებულ სახეს მიიღებდა და ისე ჩაეკითხებოდა: ეს რა არისო? — იმასაც და სხვათაც ეგონებოდათ, ცხოვრებაში პირველად ნახა ვიოლინოო, — და მონდომებით დაუნყებდნენ ახსნას მისი დანიშნულებისას.

ეს ისე გაოგნებული გამომეტყველებით უსმენს და, როდესაც ითხოვს, ეგებ ხელში დამაჭერინოთო, მევიოლინეს ფერი გადაუვიდოდა და განაფიქრი შუბლზე აღებეჭდებოდა:

ნამდვილად (აბა, ესპანელი „ნალდალო“ ხომ არ გაივლებდა, ასეთი თბილისური გამოთქმა საიდან ეცოდინებოდა!) გატეხავს!.. — მაგრამ სტუმარს უარს როგორ ჰკადრებდა.

ჰაიიი, თაღლითი — თავიდან ისე ატრიალებდა ხელში ვიოლინოს, თითქოს ვერაფრისდიდებით ვერ გაეგო, ამ უცნაურ საგანს მუსიკალური მელოდია როგორ უნდა აეჭლერებინა, მერე მიიღებდა ყელზე, ხემს გაუსვამდა სიმებს და...

— ასე არასოდეს დამიკრავს, რალაც უჩვეულო შთაგონება მენვია და სახტად დავეტოვე ის მევიოლინეცა და ყველა, ვინც გარშემო შემომეჯარა!..

ანრუნმანუნებდა, ჰა, თავისივე ერთი პერსონაჟისა არ იყოს, სხვა რა შეიძლება მომხდარიყო — სახტად დარჩენა კი იმისა იქნებოდა, თავიდან ყველას ასე რომ მოაჩვენა, პირველად ვხედავო.

სამშობლოში რომ დაბრუნდებოდა, მხოლოდ მაშინ დაიჯერებდა, ესპანეთი რომ მოეხილა უკვე, თორემ მანამდე სულ შიშში იყო, ვაითუ გამგზავრება დაბრკოლდესო. ნამდაუნუნ იმეორებდა და გააბეზრებდა მეუღლეს, რომელიც მოთმინებით უხსნიდა, რომ ჩაშლით შეუძლებელია ჩაშლილიყო ეს მგზავრობა, ვითომ რა უნდა მომხდარიყო ამისთანა... მაგრამ მისი მღელვარება ვერა და ვერ დაეცხრო. ის კი არა, აეროპორტს რომ უახლოვდებოდნენ, მაშინაც არ ჩამოეხსნებოდა აფუთფუთებული ეჭვი: ზედ ტრაპზე რომ მოხდეს რალაც გაუთვალისწინებელიო?.. და თვითმფრინავის სავარძელში მოკალათებულს გული გადაეღებოდა აფრენის მოლოდინში:

რალაც ძალიან ჭიანურდება გამგზავრება და შესაძლოა გამოგვიცხადონ: უკანვე მოგიწევთ ჩასვლაო. და ახლა, მუსიკის ჰანგებში გახვეული, თან ჰაერში დალივლივებდა და თან მყარად შეიგრძნობდა ფეხქვეშ ესპანეთის მიწას.

თან ზეცაში ფარფატი, თან მყარად მიწაზე!..

თავისი ხელობის საიდუმლოებას რომ უტრიალებდა, სიზიფე ასხენდებოდა და სულ უფრო რწმუნდებოდა: მეც ქვის მზიდავის ბედისწერა მელოდებო — ვაებით გამოჩორკნილ ვეება ლოდებთან ჭიდილი, და თუ ჯერ მცირე კენჭი აჰქონდა მთაზე, შემდეგ თითქმის ქვა, შემდგომ და შემდგომ, თანდათანობით, მოზრდილი ლოდიც, და ბოლოს კი, იცოდა ესეც, რალაც ვერაგად აუტანელ სიმძიმეს, მხრებში სადგისად ჩამფლობსა და დამძინებელსაც უნდა შეჭიდებოდა.

ვანოს („მინა და ვანო და ნიფელი, ხე“) მიანერს ამ ფიქრებს, მაგრამ თვითონ ჩასახლებულა პერსონაჟის სულში, და საკუთარ განვლილ გზას გამოსცქერის, როდესაც იმას აატანინებს ჯერ მხოლოდ ბორცვზე პირველ კენჭს, და ძველი წესისამებრ, მაშინვე დაბლობისაკენ დააგორებინებს.

სიზიფეობა მოითხოვდა თავის ამგვარ გამეტებასაც — თავიდან მცირე რამ ტანჯვის სიხარულით მიხტომას რომ

მხატვარი ვახტანგ რურუა გურამ დოჩანაშვილი

ნააგავდა კენჭის დაგორება, შემდეგ კი ჯიქურ გარდაისახებოდა სიზიფეს ლოდად, და სტილური თამაში გარეშეთათვის უწყინარ გართობად თუ მოჩანდა, აბა, მწერლისათვისაც გეკითხათ, თამაშის ხსენება ამ მწარე სიტყვებსაც რომ დააცდენინებდა: მტერს და მანყევარსო! — თუმც ერთბაშად ნამოაგონდებოდა ამაოებას გამოგლეჯილი მხატვრული მონაპოვარიც და სიამაყით აივსებოდა:

— მაგრამ კი, ღირდა, ძალიან ღირდა...

ძალზე რთულ ხელობად შეეგრძნო და შეეცნო პროზა, ხელოვნებათაგან ალბათ პირველადაც:

— თუმც მინიერი, მაინც ზეგარდმოდ გახლდათ ნაერთი, თავად მუსიკის, თვით პოეზიის, ფერწერის და არქიტექტურისა...

ხელოვნების ის სახეობანიც თუ გადადიოდნენ ერთიმეორეში, პროზა ყველას ერთად შეირწყავდა — მინასა და ზეცას შორის გამოკიდული, და ამ დითირამბისას გუსტავ ფლობერს გამოარჩევდა დიდებულ ბელეტრისტთა უსასრულო მწკრივიდან და მისი რომანის ხსენებით დაავიკრავინებდა ამ გზებით გაჟღენთილ პასაჟს:

— ხოლო ზეიმად მაშინ ხდებოდა, დიდ, უზარმაზარ, ფერადოვან ქანდაკებად თუ აგროზდებოდა, როგორც „სალამბო“, მაგრამ ეს ჩვენთვის, აღფრთოვანებული მკითხველებისთვის და აბა, ერთი, ავტორისთვისაც გეკითხათ — რაისი გლეხი, რისი მუშა, ვინ კატორღელი... — ყველაფრობაზე მძიმე იყო.

ფლობერი მაინც განსაკუთრებულად მიჰკვროდა გულზე და ისეთი განცდაც უჩნდებოდა, თითქოს იმისი სული გადმოსახლებულიყო მასში. მართლმადიდებელ ქრისტიანს სულთა გადასახლებებისა ნაკლებად სჯეროდა, მაგრამ ამ ერთ, ერთადერთ, გამონაკლის შემთხვევაში იზიარებდა ინდოელთა რწმენას. რაც ვასილ ბარნოვისათვის მხატვრულ-იდეური მრწამსია, გურამ დოჩანაშვილისათვის ყოფით განცდად და აზრად ქცეულიყო და გუსტავ ფლობერის სულიერ შთამომავლად კი არ მიიჩნევდა თავს, არამედ ქართულ სინამდვილეში ხელახლა დაბადებულ ფლობერად, და მისებური უჯიათობით ამიტომაც მისტანებოდა სტილური სრულყოფილების მიღწევას.

რალა იმას ეთქვა და რალა ამას:

— ო, ხელოვნება, ხელოვნება! ეს რა ბოროტი ქიმიერაა! და რისთვის გვიღრღნის იგი გულს?..

— პირდაპირ უგუწურებაა ასე ტანჯვა!

— სტილი — ეს ყველაფერია!

— ძვირი გვიჯდება სტილი, სტილი!

მაგრამ ფლობერის ერთ-ერთი მხატვრული პრინციპი ისიც რომ გახლდათ: არ შეეტანა ნაწარმოებში საკუთარი მე?

გურამ დოჩანაშვილის რომანსა და მოთხრობებში ისე გადიგამოდიოდა საკუთარი მე, როგორ გინდა შელეოდი?

თუმც თავის გასამართლებლად ის აზრიც შეიძლება მოემარჯვებინა, რომ ახალ დროებაში „სალამბოს“ შემოქმედიც ვერ დააღწევდა თავს უაღრესად სუბიექტურ ნაკადს და ველარ შეინარჩუნებდა იმ მხატვრულ სისტემას, ისე ჩანთქმულიყო თავის ნაწარმოებში, როგორც ღმერთი ბუნებაში, ყოფილიყო უხილავი და ყოვლადღიერი, რათა ყველგან გეგრძნო, დანახვით კი ვერსად დაგენახა... მაგრამ გურამის მის იმ ფრაზას უფრო მოეჭიდებოდა: მაღამ ბოვარი — ეს მე ვარ, — და თავის მხრივ დაურთავდა: მაგრამ ამ გადანყვეტილებაზე რამდენად მართალი, რამდენჯერ უფრო მეტი, აუცდენელი და ვერავლილი, ეს ჭაობისეული აღსარებაო.

ხდება, ცხადია, რომ მხატვრული პრინციპები ყოველთვის ვერ შენარჩუნდება შემოქმედებითი პროცესისას და ხან მკვეთრ გადასხვაფერებასაც განიცდის, და გურამიც ამ ფრაზის იმედად ამიტომაც გახლდათ — ფლობერს თუ დაერღვა თავისი მტკიცედ ჩამოყალიბებული შეხედულება, განა რა მოხდა, რომ მისი სულის ხელახალი დაბადებისას ეს პრინციპი საერთოდ აღარ დაცულიყო!.. და აღარ მიაქცევდა ყურადღებას, რომ ეს ფრაზა ფრანგ რომანისტს თვითონ არსად ჩაენერა და მხოლოდ ჟურნალისტის მეოხებით შემორჩენილიყო. ეგებ სულაც იმას შეეთხზა? ან შესაფერისად ვერ გაეგო მწერლის ნათქვამი და თავის გუნებისად შემოეტრიალებინა? გურამ დოჩანაშვილი რას დაგიდევდათ — იმ ფრაზას ამოსწევდა, მისთვის ყველაზე სახეირო კომენტარს დაურთავდა და... მოისვენებდა.

შევეხუმრებოდი: წინარე ცხოვრებაში ფლობერი თუ იყავი, არ გაინტერესებს შენს მამინდელ პირად მიმოწერას ხელახლა გადახედო-მეთქი? — და ფლობერის ქართული ხუთტომეულის მეხუთე ტომს შეეთავაზებდი გასაცნობად.

ხუმრობად... სულაც არ ჩამომართმევდა. და დიდად მაღლიერი დამრჩებოდა: რა კარგი ჰქენი, რომ შემახსენე, წამდაუნუმ ხელში მიჭირავს და არა მწყინდება მისი ფურცლაო.

და იმ ხელს ფაქიზად გადაუსვამდა ხოლმე წარმოსახვით ამეთვისტოს, ცეცხლმოუდებს, მეუფებიანს, ანა-მარიას მოცივაგე ქვას — ლოდზედაც მძიმეს... და მრავალი ქვეყნის ამშენებლად შეიგრძნობდა თავს, უცნაურ მეფედ, მრავალი ყმა რომ ჰყავდა, მაგრამ მაინც ყველას მონად ქცეულიყო, და ცდილობდა ის, სწორედ ის სამოსელი რაც შეიძლება მეტი ხალხისათვის გადაეწვდინა და გადაეფარებინა, რათა უფრო მდიდარი შექმნილიყო, უფრო ტანჯული... განამებულიყო და გაეხარა... და უბედნიერესი უბედურის სახელი მოეხვეჭა... და თუმც სიძულვილიც კარგად შეეძლო, წამითაც არ ავიწყდებოდა, თუ დედამინას რა ატრიალებდა...

ჩვენ ყველასა გვაქვს ჩვენი რეიტინგ-ლისტი, მაგრამ ხანდახან არც ვიცით ხოლმე.

თავის რჩეულ ხუთეულს გამოარჩევდა პროზაიკოსთაგან. უილიამ ფოლკნერსაც სწორედ ხუთი ბელეტრისტი გამოერჩია, ოლონდ ამერიკელ მწერალთაგან და, თანაც, ჟურნალისტის მიერ შეთავაზებული სია თავის ნებაზე გადაელაგებინა, ეს იყო და ეს, გურამ დოჩანაშვილი კი მისთვის ხელმისაწვდომ კლასიკას მიმოავლებდა თვალს და საკუთარ რეიტინგ-ლისტს რომანში („ლოდი, ნასაყდრალი“) მიუჩენდა ადგილს. სად ეცადა ჟურნალისტებისათვის, ვიდრე მოიფიქრებდნენ და მისთვის უსაყვარლესი პროზაიკოსების დასახლებას სთხოვდნენ.

ფოლკნერის კვალს ნებაყოფლობით დაადგებოდა, მი-თუფრო, რომ თვითონ მასაც, „აბესალომ, აბესალომის“ შემოქმედსაც მონინებით მიიწვევდა თავის რეიტინგ-ლისტში ამ ფორმულირებით: პროზას შეჭიდებულთაგან ყველაზე მეტად თავზეხელაღებული, ყველაზე მეტად მოულოდნელად დამყარებელიო.

კიდევ ლევ ტოლსტოი: ვინაც სადამდე აიყვანა მოჩვენებითი სიმარტივე, როგორი ვრცელიო.

კიდევ გუსტავ ფლობერი: სიტყვისა და წინადადების ყველაზე მეტად მოუღლევი აშიკი, ამა საქმეში კეთილშობილი მეძავიო.

კიდევ მიგელ დე სერვანტეს საავედრა: რაც რამ „მხატვრულ“ დაწერილა, სუყველაფერზე დიადის პატრონიო.

მეხუთეს მაშინვე არ დაასახელებდა და ცოტა აწვალედა მკითხველს, ღრმად ჩააფიქრებდა, „იმაზე ცოტათი შემდგომ“, ასე რომ გადაავადებდა მის მოხსენიებას, და კვლავ ფოლკნერს რომ დაუბრუნდებოდა — მისი ზოგიერთი რამ ვითომ გადაკითხული მქონდა, მაგრამ ბევრი ვერაფერი გავუგე, მხოლოდ ორმოცდაათს გადაცილებულმა შევიცანი მისი ნამდვილი, მძლეველი ფასიო — იმ მეხუთეს კვლავ იდუმალეების ბურუსში გახვევდა: კიდევ კარგი თავისი საქმის დასაწყისში არ წავიკითხე, თორემ ნაღდად გამსრესდაო.

მხოლოდ რამდენიმე გვერდის შემდეგ უნდა გაცხადებულიყო მისი ვინაობა — თურმე... მიხაილ სალტიკოვ-შჩედრინი, ისევე შემაცბუნებლად რომ გაისმოდა მკითხველისათვის, როგორც მე მეტოშა, პირადი საუბრისას რომ მიხსენა განსაკუთრებული მოწინებით, და როდესაც გავიოცე, არც ჩემი წიგნიერება შეუგდია ეჭვის სასწორზე და არც თავისი შეხედულებიდან დაუხვევია: შენი ხნისას არც მე მომეწონებოდა, ისევე, როგორც არც ფოლკნერით ვყოფილვარ იმჟამად მოხიბლულიო. ფოლკნერის ხსენებისას სიამე ჩამეღვრებოდა გულში: მისი რომანებიც და მოთხრობებიც გაუგებლად მიჭირავს ხელში-მეთქი. და: სალტიკოვ-შჩედრინზეც ეგ დაგემართება, ოღონდ მისი დრო როდესაც დაგიდგებაო. ხოლო რაკილა არც სხვათაგან ელოდა ამ მწერლით აღტაცებას მაინცდამაინც, „ლოდი, ნასაყდრალის“ რამდენიმე ფურცელი ამ მწერლის დითირამბად გადაიქცეოდა.

იმ ოთხ შემოქმედზე ერთად რასაც დაწერდა, სალტიკოვ-შჩედრინზე ბევრად მეტი სწორედ ამიტომ გაემეტებოდა — მისი დასამკვიდრებელი ხდებოდა ჩვენს საზოგადოებრივ ცნობიერებაში და ცდილობდა ძალ-ღონე არ დაეზოგა, გზამკვლევად რომ მოუძლოდა. მიღწევით კი რას მიაღწევდა, აბა, რა მოგახსენოთ...

ეს მართლაც გამოკვეთილი რეიტინგ-ლისტია, განსხვავებით „საქმეში“ ჩართული რეიტინგ-ლისტისაგან, რომელიც გარეგნულად სრულიად არ მოგაგონებს რაღაც ამგვარს — აი, ის პასაჟი, სამეულზე რომ მიანიშნებს საკმაოდ მკაფიოდ.

იმ სამეულიდან მხოლოდ სერვანტესს შეუწარჩუნებდა ადგილს ამ ახალ სიაშიც.

ტოლსტოი, ეტყობა, დოსტოევსკის ჩანაცვლებოდა.

ფოლკნერი — ჯოისს.

ფლობერის გამოჩენაც არ ყოფილა მოულოდნელი, ისედაც ხშირად იმეორებდა: ყველა დიდ მწერალს, რაოდენ ნაყოფიერადაც უნდა წარმოგვიდგებოდეს მისი შემოქმედება, მაინც ერთი რომანი აქვს გამორჩეული, ფლობერი კი ერთადერთია, ვისაც ორი ტოლფასი ძალის რომანი მოეპოვება — „მადამ ბოვარი“ და „სალამბო“.

არა, ეს სალტიკოვ-შჩედრინი საიდან შეიძლება მოხვედრილიყო ხუთეულში?

ამ დაეჭვების გამოთქმა, ვიცი, მოწყალედ გააღიძებს გურამს: დაგიდგება მაგისი დროც და შენით დარწმუნდები, რამხელა ხელოვანი ყოფილაო.

ასეა თუ ისე, სულიერ საერთოს რომ ჰპოვებს, აშკარაა, და ვისაც სურვილი გაუჩნდება ჩაუკვირდეს გურამ დოჩანაშვილის მხატვრულ-სტილური აზროვნების მანერას, ჩემი არ იყოს, დაე გულდასმით გადაიკითხოს სალტიკოვ-

შჩედრინის პოლიტიკური სატირის თვალსაჩინო ნიმუში „ერთი ქალაქის ამბავი“, და ნარკვევების სერია გლუპოვოსა და გლუპოვოელებზე; სხვა ქმნილებანიც, ცხადია. ოღონდ უშუალო ანალოგიებს მაინცდამაინც ნუ დაუნყებთ ძებნას — მასაც რიგიანად იცნობდეთ, პირველად წაკითხვის ბედნიერება გამოგეცადოთ, ესაა და ეს.

...ჩვენ ყველასა გვაქვს ჩვენი რეიტინგ-ლისტი, მაგრამ ხანდახან არც ვიცით ხოლმე.

IX.

ბროტისკი, ანა, კვირვასი ლანდი

ის კომპოზიციური აღნაგობა, რაც ასე შთამბეჭდავად გამოიკვეთებოდა „ვატერ(პო)ლოს“ მხატვრულ სივრცეში, განმეორებისას აშკარად გაფერმკრთალდებოდა და „იყო ერთი კაცი“ ისედაც თავისი წინამორბედი მოთხრობის ანარეკლად გამოჩნდებოდა. ანა მანიანი წარმატებით ვერ ჩაენაცვლა კარმენს და მისებური მხატვრული ძალით ამიტომაც ვერ გაიყოლია სიუჟეტი.

საკუთარი თავის განმეორებანი ემართებათ მწერლებს — უნებლიე თუ გარკვეული განზრახვით, და ხან თუ გამართლებით თავიანთივე ძველ ნაწერებთან დასესხება, ხანაც ამაო გარჯა გამომდგარა, ყოველ შემთხვევაში წინამორბედ თხზულებებთან შედარებით. და თუმც გურამ დოჩანაშვილი სხვა დროსაც შეგნებულად აირჩევდა ამ ხერხს, როდესაც მოთხრობა „ზღაპარი შედეგისა და იმის მასალაზე ანუ ჩვენი“ ძირითადად ადრეული სიუჟეტური მონახაზებით გადაივსებოდა, ამჯერადაც ხელიდან გაუსხლტებოდა ის მთავარი ძარღვი, რაც დოჩანაშვილურ შთამბეჭდაობას ქმნის ხოლმე.

რაღაც ისე გამოდიოდა, თავისივე ძველი თხზულებების პოსტმოდერნისტულ გადაწერას შესდგომოდა, თუმც მაინცდამაინც დამაჯერებლად ვერ ეგრძნო თავი ამ ახალ გარემოში, მაგრამ რა ეღონა, როდესაც კლასიკურ კომპოზიციას ველარ ინარჩუნებდა.

ის, რაც „სამოსელ პირველში“ სწორედაც კლასიკური კომპოზიციური სტრუქტურის ლამის მათემატიკურად გამოზომილ მშვენიერებას გადაგვიშლიდა თვალწინ, თვალდათვალ იფშენებოდა და როდესაც „მინა და ვანო და ნიფელი, ხე“ ასე მოინათლებოდა: ალეგორიული ესეი პროზაზეო, — ეს სტილური არტისტიზმისათვის ნიშანდობლივი, მკითხველის გათამაშების ხერხი კი აღარ იყო, არამედ ქვეცნობიერი სურვილი, ჟანრობრივ აღრეულობას შეფარებოდა — თითქოს მოთხრობა გახლდათ, მაგრამ უფრო მაინც ესეი, თუმც მოთხრობას უფრო ჰგავდა, ოღონდ ესეის კანონებით უნდა განგესაჯა, რაღაც თავისებურ სინთეზად წარმოდგებოდა ორივე ჟანრისა — ორივე იყო და... არცერთი არ გამოდიოდა.

* * *

მერეა კიდევ და:

გროტესკი მისი საუფლო გახლდათ, მისი დაუშრეტელი, უფსკერო წარმოსახვის უვრცესი ასპარეზი, მხატვრული გამომგონებლობის წყარო და შთაგონების ამომზევები. ხელს შეახებდა ყოფით რეალობას, რაღაც ჯადოსნური ჯოხით გროტესკის საბურველში გახვევდა და ისეთ მბრძა-

ნებლად იგრძნობდა თავს, როგორც მისივე პერსონაჟი ფიროსმანი, ამაყად რომ ჩაიციინებდა, თუ მის შემოქმედებით სამყაროს ვერ შეამჩნევდნენ, მის ბრწყინვალეობას ვერ ირწმუნებდნენ და ეგონათ, არაფერი აბადიაო.

მბრძანებლობის სიმაღლიდან კინდებოდა ამქვეყნიური ვნებათაღელვანი, და გროტესკის საუფლოს შეფარებულს ყოფითი რეალობა მხატვრული სინამდვილის დანამატად წარმოუდგებოდა. იქნებ მთლად უმნიშვნელოდაც არა, მაგრამ მაინც დანამატად, რომელსაც გარკვეულად უნდა შეეგვსო მხატვრული სამყარო, აი, პირიქით კი წარმოუდგენელი გახლდათ — მხატვრული რეალობა ყოფითი სინამდვილის დანამატად, ის კი არა, მათი თანაფარდობაც არ ექაშნიკებოდა და დიდ განსხვავებას ვეღარ ხედავდა, რაიმე ცხადში გაეხარებოდა თუ ოცნებაში.

გროტესკი ენეოდა თავისი მაგიური ძალით და რეალისტური ხელოვნების ანდამატი კი ვერ იზიდავდა — არა, არ იყო ეს მისი ასპარეზი, რაკილა ყოფითობას ის უფრო უახლოვდებოდა. თან მხატვრულ სინამდვილეს წარმოსახავდა რეალიზმიც, თან ფესვი მაინც ყოფით რეალობაში ედგა, და გურამ დოჩანაშვილის გონება საკმარისი შთაგონებით ამიტომაც ვერ აეგსო.

გახსოვთ?

ერთადერთი ნამდვილი, ნალდი მიმდინარეობა ჩემთვის რეალიზმი...აო.

თეორიული განსჯა ამ შეხედულებას კარნახობდა, მაგრამ მხატვრული მიდრეკილება სხვა მხარეს მიაქანებდა...

გადმოიხრებოდა აქეთ, რეალიზმისაკენ და... ერთბაშად უფერმკრთალდებოდა მხატვრული ოსტატობა. ვერა, ვერ გრძნობდა თავს ჩვეული სითამამით ამ გარემოში — ლორდ ბაირონისა არ იყოს, ვისაც ხელი გაექცეოდა თუ არა რეალიზმისაკენ, მაშინვე დამდულრულივით გამოეცლებოდა და პოეტურ ეპოსს აფარებდა თავს, რომანტიზმის ასპარეზზე გაშლიდა თხრობას და თავს ისე გრძნობდა, როგორც სრულუფლებიანი მბრძანებელი, ნაპოლეონსაც რომ ეცილებოდა პირველობას და ნიშნაც უგებდა — ოღონდაც თავის სამყაროში.

ნაპოლეონს გურამ დოჩანაშვილიც ნამოჰკრავდა ერთი-ორჯერ ხელს („ვატერ-პო)ლოო ანუ აღდგენითი სამუშაოები“, „ლოდი, ნასაყდრალი“) და სწორედ იმავე რაკურსიდან, ხელოვნებასა და პოლიტიკურ რეალობას რომ შეაპირისპირებდა და ხელოვნებაში მოპოვებულ გამარჯვებას ბევრად აღმატებულად გამოაცხადებდა პოლიტიკურ ასპარეზზე ძღვეამოსილ სვლასთან შედარებით. ეს აღზევება იმ აღზევებას ბევრად ერჩინა და ირონიით გახედავდა ყველა დროის მბრძანებელთ, რომელთაც რაც უნდა ეცადათ და თავიც გადაეკლათ, მწერლობას ვერ მოიმწყვდევდნენ მუჭში და ვერც ვერასოდეს გადაფარავდნენ ლიტერატურაში მოპოვებულ ტრიუმფებს.

თუნდ ნაპოლეონმაც რაც ვერ შეძლო მახვილით, ლორდ ბაირონიც და ონორე დე ბალზაკიც კალმით მოინადინებდნენ ამ გრანდიოზული განზრახვის აღსრულებას — მსოფლიოს დაპყრობას. და გურამ დოჩანაშვილი თავის მხრივ უდასტურებდათ — მწერლის, ხელოვანის ძალ-ღონე სულ სხვაა და პოლიტიკოსები და მხედართმთავრები ამაოდ ნუ გაეჯიბრებიანო.

რეალიზმის საცეცებს კი გროტესკში შეაფარებდა თავს — ბაირონის რომანტიზმი მისთვის გროტესკით ჩანაცვლდებოდა და საკუთარ ნებაზე დაჰქროდა, საითაც მოისურვებდა, თავის დაზოგვა, ძალ-ღონის თანდათანობით ხარჯვა არა სჩვეოდა და ამ საუფლოში ერთიერთმანეთზე რთულ მხატვრულ ამოცანებს ამიტომაც დაისახავდა — ძალიც შესწავდა ქადილისა.

მოთხრობებს კიდევ რომ ჩამოვეხსნათ, „სამოსელ პირველში“ ბრწყინავს გროტესკულ ხასიათთა მთელი გალერეა — რალაც დაუსრულებელ ნაკადად.

ასერიგად შთამბეჭდავი, მეხსიერებიდან ამოუშლელი პორტრეტები. ლიტერატურული პორტრეტის ჟანრსაც მოჰკიდებდა ხელს — შესაძლოა მთელი ციკლიც განეზრახა, შესაძლოა დროდადრო შეექმნა საამისო ნიმუშები და ციკლად თავისთავად გამოკვეთილიყო... ასეა თუ ისე, ამ ნამონყებას გაგრძელება არ ენერა და... არც მაინცდამაინც გულდასაწყვეტია, გიორგი შატბერაშვილისა და იოსებ ნონეშვილის პორტრეტებს სხვა ამგვარივე ნიმუშები რომ არ ამოსდგომია გვერდით.

დიდი სიყვარულითაც არის ორივე დანერილი და დიდი მონდომებითაც, მაგრამ... სიყვარული და მონდომება უკმარი აღმოჩნდებოდა რეალიზმის გარემოცვაში — გურამ დოჩანაშვილისათვის შეუფერებელი მხატვრული პალიტიკის მომარჯვებისას.

გიორგი შატბერაშვილს სიყმანვილიდანვე იცნობდა, როგორც თავისი უახლოესი მეგობრის — ბედის — მამას, ვინც თავის აღმზრდელადაც მიაჩნდა, იმდენი რამ შეეთვისებინა მისგან. მისი ნაწერებითაც მოხიბულიყო და „მკვდრის მზე“ ყოველთვის ეგულეობდა ქართული ბელეტრისტიკის შედეგთა შორის.

თითქოს უკეთესი პირობები რალა გინდა სრულფასოვანი მხატვრული სილუეტის შესაქმნელად — შინაურ გარემოში იცნობ პიროვნებას, უამრავჯერ მოგისმენია მისი საუბარი, დაკვირვებისარ, ხშირადაც წამოგგონებია, მის შემოქმედებაში ღრმად ჩაგიხედავს და პიროვნებადაც და მწერლადაც ჰარმონიულ მთლიანობად გინამებია, თან წერის უნარი ისეთი მოგმადლებია, საუკეთესოთა შორის მოგიპოვებია უკვე ადგილი და შენს ახალ-ახალ ნაწერებს დაეძებს მკითხველი. მართლა დაეძებს, ილუზიებს კი ეპოტინები.

და ამ მეშუარულ თხზულებასაც რომ დახედავს იგივე მკითხველი, წინასწარვე განწყობა შთამბეჭდავი პორტრეტის გასაცნობად, ისეთი დეტალებით დახუნძლულად, ოსტატს რომ შეუძლია მიაკვლიოს მეორე ოსტატის ხასიათსა თუ ქცევას? გურამ დოჩანაშვილი წერს გიორგი შატბერაშვილზე!

და რაც უფრო ამაფოფინებელია მოლოდინი, მით მძაფრი აღმოჩნდება განზილების განცდა.

ასე ხომ ყველა დანერდა, ვისაც ასე თუ ისე შესწევს წერის უნარი.

ფინალამდე კიდევ რალაც იმედს ებლაუჭები, იქნებ ის განათდეს ისე, რომ ახალი თვალით შემახედოს ყოველივესო, მაგრამ დასასრულიც არაფრით გამოირჩევა, და ამ თხზულებას — გნებავეთ წერილი დაარქვით და ნაკლები მოთხოვნილებაც ნაუყენეთ, ვიდრე ლიტერატურულ პორტრეტს — ის დანიშნულება რჩება, რომ კიდევ ერთხელ მოაგონოს მკითხველს ღირსეული პიროვნება.

ამის შემდეგ აღარც უნდა გაგიკვირდეს, რომ იოსებ ნონეშვილის კოლორიტული ხასიათის გამოკვეთაც ვერ უახლოვდება გურამ დოჩანაშვილისაგან მოსალოდნელ მხატვრულ ეფექტს.

მოსალოდნელს?

თუმც მისალოდნელს მაშინ, გროტესკული ხედვით რომ გაენათებინა. ისე იოსებ ნონეშვილის სილუეტის მონახვისას შესაძლებელი გახლდათ გროტესკული ელემენტების შემოტანაც, მაგრამ იმთავითვე უარყოფდა ამ მანერას, თხრობის სტილისტიკას რეალისტურ-დითირამბულ სულისკვეთებას დაუმორჩილებდა და... უნებურად ამ მცირე თხზულებასაც წინასწარვე განირავდა.

არამცთუ დიდებულად გამოკვეთილი გროტესკულ ხასიათთა ფონზე, განსაკუთრებულ განზოგადებას რომ იძენენ — ვთქვათ, ალექსანდრო, დუილიო, კუმეო, მარშალი ბეტანკური, პოლკოვნიკი სეზარი, მხატვარი გრეკ რიკო, გნებავთ თქვენც შემომამშველეთ — ეს ორივე პორტრეტი ვერ უახლოვდება თუნდ ამხანაგთმადიებელი ედმონდოს ხასიათს. ხომ თითქოს ასეთიც ვინ არის — ერთი რიგითი, უმნიშვნელო პერსონაჟი, რომლის ამოკლებაც ოდნავადაც არ დაეტყობა „სამოსელი პირველის“ გმირთა შთამბეჭდავ, კოლორიტულ გაღერებას — ამისთანები იქ უხვადაა, მაგრამ გიორგი შატბერაშვილისა და იოსებ ნონეშვილის სილუეტთა გვერდით მონუმენტით ნამოიმართება და იმ სიცინცხალითა და ექსპრესიით სუნთქავს, რაც იმ პორტრეტებში მიუღწეველი დარჩა.

მიზეზი ხელისგულზეა — ეს გროტესკული ფერებით იხატება, ისინი — რეალისტური მანერით.

როგორც ანთოსისთვის აღმოჩნდებოდა საბედისწერო მინიდან მოწყვეტა, ისევე გურამ დოჩანაშვილისთვისაა ნამგებიანი გროტესკული სამყაროდან დაშორება — რაც უფრო დაცლიდება, მით მეტად უმწეოვდება. და უნებლიეთ ემსგავსება ანტიკური მითოლოგიის ამ პერსონაჟს, დედამინიდან ჰაერში აზიდული მადლსა და ძალ-ღონეს რომ კარგავდა.

...ჩვენ ყველასა გვაქვს ჩვენი საუფლო, მაგრამ ხანდახან არც ვიცით ხოლმე.

* * *

თავის პირველ ლიტერატურულ ცდებს რომ გაიხსენებს „სამოსელი პირველის“ ირგვლივ დატრიალებული დიალოგისას, პირველ ყოვლისა ამ თვითყვედრებას მოჰყვება: მეტად ღარიბი და გაქუცული მქონდა ჩემი დიდებული მშობლიური ენის სიტყვათა მარაგი, ღვარჭნილ წინადადებათა უსუსურობასაც ვერ ვამჩნევდიო.

მაინც ვერ იჯერებს გულს ამ მკაცრი გამოთქმებით საკუთარი თავის მიმართ და მხატვრულ სახეებსაც მოიშველიებს მეტი სიმძაფრისათვის: „ცისკარში“ მითანილი პირველი მოთხრობების ნებისმიერი გვერდი იქაურ მშვენიერ მოქართულეთა წყალობით პროზაზე მეტად შავ-ნითელი ფერებით შესრულებულ დეკორატიულ მოტივს უფრო წააგავდაო.

დედაენის შესწავლისათვის მხოლოდ კითხვა კმაროდა ვითომ?

მისთვის — არა... და ბედნიერად მიაჩნდა თავი, თხუთმეტ წელიწადს რომ არქეოლოგობდა — წელიწადში ხანდახან რვა-ათი თვე ჩვენს სოფლებში უწევდა მუშაობა და ცხოვრება, ლალი და შუურყვნილი ქართულის გარემოში, და ეამაყებოდა, რომ: მაგარ ჭორიკანასავით ერთთავად ყურები ჰქონდა დაცქვეტილი.

იფიქრებდა, მკითხველს არ ეგონოს, თითქოს ჩემს თავს ამჟამად უკვე ქართული ენის დიდ მცოდნედ ვთვლიდეთ, და დაბეჯითებით რომ განაცხადებდა: შუაგზამდეც არა ვარ ალბათო, — იქვე დასძენდა: მშობლიური ენა ის საბა-

დოა, რომლის ფსკერამდეც ვერასოდეს დახვალ თუნდაც იმიტომ, რომ ფსკერი არ გააჩნიაო.

ფსკერამდე ვერ დახვიდოდი, მაგრამ უფსკერო სივრცეში ლალად და თამამად კი უნდა გვერძნო თავი, თუკი ნამდვილ პროზას შეჭიდებოდი, ხან თუ ვერაფერს მოუხერხებდი, ხან შენს ნებაზეც გეტარებინა სიტყვაც და ფრაზაც, იმ ფარული აგებულებისათვის მიგეკვლია, ცვილივით დამყოლს რომ გახდიდა ერთი შეხედვით უჯიათ გამოთქმას, და იმ სილამაზესა და სურნელს შეგაცნობინებდა, რაზეც ზედაპირული ალქმა გულგრილად გადასრიალდებოდა.

გაფაციცებულნი ყურისგდება გაფაციცებულ ყურისგდება.

და კიდევ — არ წყინდებოდა სახარების კითხვა.

და კიდევ — არ ბეზრდებოდა სულხან-საბა ორბელიანის „სიტყვის კონაში“ ჩახედვა.

და აღარც ენება ამოყვინთვა ენის წიაღში დანთქმულსა და ბედნიერს ახალ-ახალი შრეების აღმოჩენითა და უცნაური მიგნებებით, ზოგჯერ სახელიც რომ ვერ დაერქმია, მაგრამ ხომ გადაგშლოდა თვალწინ და მაცდურადაც გეპატიჟებოდა კიდევ უფრო ღრმად ჩასაღწევადაც.

ოღონდ ეგეცაა:

ენობრივი ძიებანი ალბათ სადღაც უნდა დაოკებულიყო, ექსპერიმენტატორობას, ასერიგად აუცილებელს მხატვრული აზროვნებისას, რალაც მიჯნა უნდა დასდებოდა, ის უხილავი საზღვარი, რომლის იქით გადაბიჯებაც უკვე საყრდენს გამოგაცილიდა და ველარც შენს ხელში აქამდე მართლაც ცვილივით მოქნილი სიტყვა დატრიალდებოდა ძველებური ხატოვანებითა და სიმსუბუქით, და ველარც ფრაზა თუ პასაჟი აღივსებოდა იმ ექსპრესიითა და სიღრმით, საერთო დინებიდან მოწყვეტილიც რომ ემოციურ ზეგავლენას ახდენს მკითხველზე, თორემ სტილური არტისტიზმის მდინარეებში ჩართული ხომ კიდევ უფრო მეტადაც შთანთქამდა თავის წიაღში.

სიტყვის ეს ფაქიზეტი შეგრძნება, მისი ფარული საწყისის წვდომა ჯერ კიდევ როდის შეიქნა საცნაური, ვასიკო კეჟრავაძე ადამიანურ ხასიათთა რაც შეიძლება ზუსტი წარმოჩენის მცდელობისას სიტყვის მაგიურ ზემოქმედებას რომ იშველიებდა.

აგერ, ჩაველო მისთვის გვერდით, ერთ დროს საცოლეს, ეჰ, საიდუმლონარევი, შორეული სილამაზით აღსავსეს, როგორცაა სიტყვა... „მოიისფრო“, გვერდით კი მიჰყვებოდა კაცი, ისეთი უსიამო გამომეტყველებით სახეზე, როგორცაა სიტყვა... „გაძქები“, და ის კი, მიტოვებული საქმრო, განზე იდგა ზედმეტი, როგორც სიტყვა... „მამასადამე“...

ლევეან გოთუას შემდეგ ამდენი ნეოლოგიზმი აღარც დახვავებულიყო ჩვენს ლიტერატურაში, გურამ დოჩანაშვილი რომ ქმნიდა თავდაუზოგავი ენთუზიაზმით, და სიტყვებს ვითომდა უხეშად, არადა, მახვილგონივრული დახვეწილობით რომ უცვლიდა გრამატიკულ ფორმას, უკვე ველარც დავითელივით, იმდენსა და იმდენგვარს გვთავაზობდა; და, ვთქვათ, კარმენს რომ მიმართავდა: მიყვარხარ და მტკივი-ხარო! — სხვასთან ეს „მტკივიხარ“ ყურს თუ მოგეჭრინდა ანდა თვალში გვეცემოდა მაინც, მის თხრობაში ველარც კი აღვიქვამდით მის „უცნაურობას“, ისე შეგჩვეოდით სიტყვათა ბრუნვა-ტრიალის რიტმსაც და გამომსახველობასაც. დიახ — რიტმსა და გამომსახველობას. და ალბათობის გამომხატველ სიტყვათა იმ რიგს ერთმანეთზე მიჯრილად რომ ვიზილავდით და — გერმანული სიტყვებისა არ იყოს, მხოლოდ

პერსპექტივაში თუ გახედავდი, თორემ, აბა, თვითონვე განსაჯეთ: მგონისადღაც მინც (ცოცხათიოდნავითიქოსდაიქნებ — უკვე იოლად ამოვიცნობდით მათი მაინცდამაინც ამგვარად თავმოყრის მიზეზსაც — ვითომდა მოკრძალებული, სიმცირისა და ალბათობის გამომხატველი სიტყვები ერთბაშად უზარმაზარსა და უსაზღვროზე რომ მიგვანიშნებდა თავისი ფორმით — და მხატვრულ ეფექტსაც მოიარებით, გადაკვრით ეგრძნობინებინა ჩვენთვის მთავარი.

მოიშველიებდა მისთვის ჩვეულ, კიდევ ერთ „უცნაურ“ კომპოზიციას და ისეთი სიცინცხალით წარმოგისახავდა სურათს, თავისი გარეგნული პლასტიკითაც და ღრმა ფსიქოლოგიზმითაც, სხვებს იქნებ ვრცელი აღწერილობითაც ვერ მიეღწინათ ამ შთამბეჭდაობისათვის: პირ-დაბნეულ-გახარებულ-ლიმილიანნი.

სახელგანთქმულ ვატერპოლისტს ეგებება ასე ხალხი, გაოგნებულნი და ბედნიერნი ერთსა და იმავე დროს, ეს რა ღვთის წყალობა გვეწვია, ამხელა პიროვნების ხილვის მონაშთი რომ შევიქნებით, რა ღირსნი ვართ ამ განუზომელი წყალობის, მაგრამ ღირსნიც ვართ, რატომაც არა, თორემ რატომ სხვებს არ დაეთოვათ თავზე ეს სიხარული.

ერთი შეხედვით „უცნაურად“ გამოსჩანდა „გულსულში-განშემატკივარიც“, მაგრამ მისი მიგნება წამიერ გაუღებებაში მარჯვედ მოაქცევდა საზოგადოების განწყობას, მთელი არსებით რომ გადაშვებულიყვნენ სპორტული შეჯიბრის ორომტრიალში, თითქოს მთელი ქალაქისა და მთელი სახელმწიფოს ბედიც ამ შერკინებაზე ყოფილიყო დამოკიდებული.

ამისთანები, ჰეიეე!..

ყველა ამისთანა გამოვლენას ენობრივი გროტესკისა თუ ენობრივი ექსცენტრიკისა დამაჯერებელ ახსნას უძებნიდა ლევან ბრეგაძე.

მაგრამ... მაგრამ საცთურიც დიდი ახლავს სიტყვის თამაშს, ვაითუ ძალიან გაგიტაცოს და ველარც გაიგო, ისე გადაგაცილოს იმ უხილავ ზღვარს, რომლის იქითაც უკვე ველარ გამოგყვება მხატვრული ძალ-ღონე და თვითმიზნურ ძიებათა ტყვეობაში უფრო აღმოჩნდები, ვიდრე იმ მხატვრული აღმაფრენისა, აქამდე ძვირფას ნადავლს რომ მიგაგნებინა და გროტესკული იერით აღბეჭდილი მხატვრული სამყარო ასერიგად დაგიმშვენა.

მითუმეტეს — ამოუნურავი სულაც არ არის იუმორი, ასე ადვილად ვერ გაგნვდება მთელი სიცოცხლე, ეს მისი თავისებურებაა და ნუ დააბრალებ, რომ მაინცდამაინც შენ გიმუხტოდა.

დიდი იუმორისტებიც ამონურულან, დამრეტიათ სიცინცხალე და სიმახვილე და ან ხელი აუღიათ ამ სტილურ მანერაზე და ან საკუთარი თავი უმეორებიათ და უმეორებით მომახზებრებლად.

თვით ლორენს სტერნსაც დაეტყო დაღლა, იმ განსაცვიფრებელი რომანის შემოქმედს — „ჯენტლმენ ტრისტრამ შენდის ცხოვრება და შეხედულებანი“ — რომლის იუმორიც მიუნვდომელ სიმაღლედ რჩება მსოფლიო ლიტერატურაში და გასაკვირი არ არის, თომას მანი საგანგებოდ რომ გადაიკითხავდა კიდევ ერთხელ, ანა ის მადლი მის რომანშიც არეკილიყო და თხრობას მეტი სიხალისე შეეძინა.

„სენტიმენტალურ მოგზაურობაში“ სტერნი საკუთარი თავის აჩრდილიდა და მკვლევარები ამ გარემოებას იმით ხსნიან, კლერიკალური წრეები ძალიან დაესხნენ თავს მწერალს „ტრისტრამ შენდის“ შექმნისათვის და ამ არაჯანსაღმა აჟიოტაჟმა მოახდინა არასასურველი ზეგავლენა მისი წერის მანერაზეცო.

თუმც ეს მაინც მისი ერთგვარი გამართლების ცდაა, თითქოს დიდებულ შემოქმედს რაიმე დაეშავებინოს, იუმორი ძველებურად თუ ველარ მიჰყვა ბოლომდე. ის არალიტერატურული შემოტევებიც რომ არა, მოსალოდნელია, რომ „ტრისტრამ შენდის“ თავბრუდამხვევი იუმორი თავისი ათასგვარი სახესხვაობით აქ ველარ განმეორებულიყო. დიდი-დიდი მკრთალად მაინც აღბეჭდილიყო, თორემ შესაძლოა ალაგ-ალაგაც კი ველარ დაჩნეოდა სტერნისებური ძალით.

არ ასტეხიან კლერიკალური წრეები ჩარლზ დიკენსს, არც არანაირი შემოტევები განუცდია სახალხო სიყვარულით გარემოსილს, მაგრამ, აბა, გადახედეთ მის ბოლოდროინდელ თხზულებებს ამ თვალსაზრისით — განა იცნობთ ძველ დიკენსს?

ანდა მარკ ტვენის გვიანდელ თხზულებებს ჩახედეთ — განა ეს ის მარკ ტვენია?

ისიც გასაკვირია, გურამ დოჩანაშვილის იუმორი საკუთარი თავის აჩრდილად მაინც რომ რჩებოდა, მაგრამ იმავედროულად სტილური ძიებების გამკვეთრება რომ მოიწადინა და სიტყვის თამაშის გადაქცევა მოთხრობებისა და რომანების ზოგადენობრივ მანერადაც, სტრუქტურადაც, სულისკვეთებადაც, არტისტიზმის საჯილდაო ქვის აზიდვაც უკვე გაუძნელდა და, თუ არ ვიგულისხმებთ სწოების აღტაცებას ამ ქმნილებებზე შემოგარსული ხელოვნური ბუნდოვანებითა და ყოველნამიერი დაბრკოლებებით, არამც-თუ „სამოსელი პირველის“ წარმატება ველარ განმეორდა მიახლოებითაც კი, არამედ ველარც კეჟერაძეთა ციკლისა, და კიდევ მათი: „ჩემი ბუჭუტა, ჩვენი ტერეზა“, „საქმე“, „ვატერ(პო)ლოო ანუ აღდგენითი სამუშაოები“...

„ლოდი, ნასაყდრალი“ ჯერ მხოლოდ გაგრძელებით ქვეყნდებოდა, როდესაც ამჟამად მეცა თვალში ის გადამეტებანი, რომელთა დანიშნულების ახსნა ცოტა არ იყოს ძნელდებოდა და, რაც უფრო წინ მივიწვედი, სიტყვათა ტვერი უფრო და უფრო ხშირდებოდა და გაუვალი ხდებოდა, და სიუჟეტის გამორჩევაც ჭირდა — ბოლოსდაბოლოს, რალაცას ხომ უნდა დაყრდნობოდა თხრობა, რომელიც წინასწარვე გაგრძნობინებდა, რომ ძალიან დიდხანს გაგრძელდებოდა.

და აკი ასეც მოხდა — როდესაც ნლების შემდგომ როგორც იქნა მოთავდა, გარეგნული სიდიდით უკან მოიტოვა თავისთავად დიდტანიანი „სამოსელი პირველი“, არადა, მისი კლასიკური კომპოზიციური აგებულებისაგან განსხვავებით „ლოდი, ნასაყდრალი“ მკრთალი ღეროც არ აღმოჩნდა ხერხემლად, რომელსაც ეს პევრგვარი განმტოება მოეჭიდებოდა.

ცხადია, სულაც არ არის აუცილებელი, ამჯერადაც კლასიკური კომპოზიციის შეენარჩუნებინა და დაე მასაც დაეშალა სიუჟეტური სიმტკიცე დასავლელ მოდერნისტებისთვის, მაგრამ კომპოზიციურ აღნაგობას რაღაც ხომ უნდა შენაცვლებოდა?! გნებავთ ხასიათები, გნებავთ აზრის რალაც განსაკუთრებული სიღრმე, გნებავთ სტილური ამოფრქვევანი, გნებავთ იუმორი... დიდად სანუგემო არაფერი მოჩანდა, და თუმც კიდევ ვიმშვიდებდი თავს, რომ გურამი საბოლოოდ ერთს მისებურად მაინც გაიბრწყინებდა და სასიამოვნოდ განცვიფრებულს დამტოვებდა, არ შემეძლო ჩემი შთაბეჭდილება არ გამომეთქვა ამა თუ იმ ლიტერატორთან საუბრისას, როდესაც ამ ახალ რომანზე ჩამოვარდებოდა სიტყვა.

გურამი პაატას შეხვდებოდა, ჩემს ბიძაშვილს, და ჩემზე შესჩივლებდა:

— გამოჩენითაც აღარ გამოჩნდა, თანაც თურმე არ მოს-
ნონს „ლოდი, ნასაყდრალი“. ეს რომ მითხრეს, ძალიან მეტ-
კინა გული! არაფერს გეტყვოდი, ძალიან რომ არ მტკენოდა.

მე ძალიან შევწუხდებოდი და ჩემს თავზე მომივიდოდა
ბრაზი. გურამის დანეროზე — როდენ ნირნამხდარიც უნდა
დავრჩენილიყავი — განა როგორ გამოვხატავდი ჩემს აზრს,
თუ არა რბილად, თავმეკავებულად, მისადმი დიდი სიყვარუ-
ლით... მაგრამ ხომ ვიცოდი, რა გარემოშიც მიწევდა ცხოვრე-
ბა და როგორ ამცნობდნენ, ყასიდი თანაგრძნობით როგორ
გაალიზიანებდნენ, რას ნაუმატებდნენ, თავიანთი შეხედულებ-
ებსაც მე მომანერდნენ... დამეჭირა რა ენაზე კბილი!..

მამას ვეტყვი: ასეა და ასე-მეთქი, — და მირჩევდა:
აუცილებლად მოინახულე და შენ თვითონ აუხსენი, ესეც
იცოდე, ადამიანს პირში რომ ეტყვი თუნდაც უარყოფით
აზრს, ნაკლებად ეწყინება, ვიდრე მიტანილი ამბავი, მიტა-
ნილი ხმა გაცილებით უფრო მოქმედებს ფსიქიკაზე, უფრო
გაზვიადებულად მოაჩვენებს ყველაფერს, თუნდაც ხე-
ლოვნურად არც არაფერი ნაუმატონო.

ნატომ: მეც წამოგყვები, თუ გინდაო!..

კეთილი, ერთად წავიდეთ-მეთქი.

ზარი არც დამირეკავს, არ დამიკაკუნებია. ვიცოდი,
კარს ყოველთვის ღიას ტოვებდა, თითქოს მისი საცხოვრი-
სი დედაქალაქი კი არ ყოფილიყოს, არამედ მყუდრო, ძველი
დროის ნაშთად შემორჩენილი სოფლები, მის მიერვე არა-
ერთგზის აღნერილი („შენი მწვანე და“ თუნდაც, ანდა „გან-
მსდგომი შუაკაცი“) — სისუფთავის, სინმინდის, სინრფე-
ლის კერებად შემონახულნი.

სავარძელში იჯდა, სადღაც დასალიერს მიჩერებული,
თუმც დანახვით მაშინვე დამინახავდა და ჯოხსაც კი აღარ
მიაქცევდა ყურადღებას, იქვე მიყუდებულს, მსწრაფლ წა-
მოიჭრებოდა და ისე ჩამიკრავდა გულში, მივხვდებოდი, არ
არსებობდა ძალა, რომელიც ერთმანეთს დაგვაშორებდა და
მხოლოდ შორიდან გვეცოდინებოდა ერთიმეორის ამბები.

ზეპირ საუბარში იუმორი არ მოკლებოდა და ისეც იმ
ძველ გურამ დონანაშვილად რჩებოდა, პიროვნული კოლო-
რიტითაც რომ გამოირჩეოდა, და ყოველთვის დასამახსოვ-
რებელი ამიტომაც გახლდათ მისი სიტყვაც, ფრაზაც, ნაამ-
ბობიც.

მუსაიფს რომ შევეყვებოდი, რამდენჯერმე შევეცდე-
ბოდი თავის მართლებას თუ რაც იყო, მაგრამ არცერთხელ
არ დამაცლიდა: რაღაც ახალ გზას მივყვები, მეც არ ვიცი,
რა გამოვა, თუმც... თუმც მჯერა, ყველაზე ღირებული ეს
იქნება, რაც აქამდე დამინერიაო.

და უეცრად:

— ჩემი გაძლება რა გაძლებაა, ირაკლის მერე, თავსაც
მოვიკლავდი, კიდევ მიფიქრია ამაზე, მაგრამ შიშმა კი არ
ამალებინა ხელი ამ განზრახვაზე, არამედ იმის გახსენებამ,
რომ თვითმკვლელობისათვის უფალი დამსჯის და ირაკ-
ლის იქ აღარ შემახვედრებს... სასუფეველში უიმისოდ
დამტოვებს... და ჩემი ნებით როგორ დავკარგო სამუდამ-
ოდ!.. ისეც იმ შეხვედრის მოლოდინი მასულდგმულეებს.

რა სიამაყით შეავლებდა ხოლმე თვალს შვილს და არ
წყინდებოდა გამეორება: უკვე ჩემზე მალაღიაო.

ის ურჩევნოდა მამულსა, ყოველ დროსა და ყველა ქვე-
ყანაში, განსაკუთრებით — დრამატული ხვედრი თუ დას-
ტეხობდა, როგორც ამას, ჩვენსას — რომ შვილი დამჯობი-
ნებოდა მამას.

და ხარობდა გურამი: სწორედ ისეა, როგორც მამულს
ურჩევნიაო...

ჯერ უზომო სიკეთის ფრქვევით დაემახსოვრებინა თა-
ვი გარშემომყოფთათვის, და უკვე სტუდენტს სამი წლის
ბავშვთან რაღაც მარტივი თამაში შეეძლო საათობით გუ-
ლით ეთამაშა, და ხელოვნებამცოდნეობის დამწყებკლას-
სელებთან რომ მასწავლებლობდა, ექსკურსიაზე დაჰყავდა
ხოლმე... და გურამს რომელიღაც ნაცნობი ეტყოდა, დავი-
ნახე, თავის სახლთან შორიახლოს რომ გადმოვიდა ირაკ-
ლი, ბავშვები ავტობუსიდან გამოედევნენ და ისე ჩამოე-
კიდნენ მხრებზე, ხელებზე, კისერზე, ეს აწონილი და გამზ-
დარი ჭაბუკი ნაძვის ხესავით დაიხუნძლა და მთელი საცხე-
ბით, გულიანად დაიწყო სიცილი: გამიშვით, გამიშვით, ხვა-
ლაც ხომ ერთად ვიქნებითო... — არ ნახვიდეთ, მასნ... არ
ნახვიდეთ, რა, მასნ... — ისე ეხვეწებოდნენო.

ეს სურათი, დაუფინყარ კინოკადრს რომ მოგაგონებთ,
რომანში გადაინაცვლებდა, „ლოდი, ნასაყდრალი“, რათა
ლალი სიცილი მწერლის გულში ჩალვრილი ცრემლებით და-
ბოლოვებულიყო.

„აღარ ჰყავდათ.

წავიდა“.

რამხელა ტკივილს იტევდა ორ ფრაზად და ორ აბაზა-
ცად დაცალკევებული ეს სამად სამი სიტყვა.

ამ რომანშივე ჩაერთვოდა ის ეპიზოდიც, სრულიად სა-
ქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქი ამ სიტყვებით რომ
მოეფერებოდა: ირაკლის მამაო. და თან რამდენჯერმეც გა-
უმეორებდა. და მანამდე ირაკლის მისი შვილობით რომ
აფასებდნენ, ახლა უწმინდესისა და უნეტარესის მიერ წარ-
მოთქმული ეს სიტყვათშეთანხმება — ირაკლის მამა — სა-
ოცნებოდ მოეჩვენებოდა და კიდევ ამოსკდებოდა გული-
დან ფურცელზე გადმოსალვრელად:

— ირაკლი, თქვენო უწმინდესობავ, როგორ, და რამდე-
ნად უკეთესი იყო ჩემზე, მე ხომ ვიცოდი; არ მეგულება,
შვილი რომ ასე სჯობნოდა მამას, რამდენად უფრო — ნი-
ჭით, ბუნებით, სიკეთით, თანდაყოლილი თვისებებით, გა-
რეგნობით ხომ — ცა და მიწა...

ის ურჩევნოდა მამულსა...

წუთისოფლის გაუტანლობას კი...

ჯერ მხოლოდ ის მოესწრო, რომ რეჟისორმა თემურ
ფალავანდიშვილმა მიიწვია საყმანევილო ფილმში „ჯადოს-
ნური ღამე“ გადასაღებად. სცენარის ავტორი ნუკრი
მამულაშვილი გახლდათ და მასვე ეგულისხმა მერვეკლას-
სელი ირაკლიც მსახიობად მომავალ ფილმ-ზღაპარში... მე-
რე კი როგორ და რანაირად წარიმართებოდა მისი ცხოვრე-
ბის გზა, მხოლოდ იმედით შეიძლება მიგედევნებინა თვა-
ლი, ის საბედისწერო გადმოვარდნა რომ არა წყნეთის ერთ-
ერთი სახლის აივანიდან, გულის გასახალისებლად რომ
სწვოდა მეგობარს და...

რეანიმაციამო მოხვედრა და გაჭიანურებული გონდა-
კარგული ყოფნა ჯერ მაინც არ გტოვებდა მთლად უნუგე-
შოდ, და მშობლებიც, დაც, ნათესავებიც, მეგობრებიც, ნაც-
ნობებიც და უცნობებიც — გურამ დონანაშვილის თავსდა-
ტეხილ უბედურებას თვით უცნობებიც რომ განიცდიდნენ
უკიდურესი სიმძაფრით — იმედის ნაპერწკლებს ეჭიდებოდ-
ნენ. მითუმეტეს, ყველას გვახსოვდა რამდენიმე წლის წინათ
ირაკლი ლომოურის გადმოვარდნაც — ეს უკვე თბილისის
ერთ-ერთი სახლის — აივანიდან და ისე მძიმედ დაშავება, ლა-

მის ერთი თვე გონს რომ ვერ მოვიდოდა... და თუ ბევრს უკვე გამოტირებულეც ჰყავდა, მაინც გაარღვევდა ჩაგუბებულ წყვილად და დაუბრუნდებოდა იმ სამზესოს, რაც მისი უმცროსი სენიასათვის სამუდამოდ დახშული აღმოჩნდა.

არადა, ის აივანი, თბილისური, გაცილებით მაღლიდანაც გადმოჰყურებდა მინას, ასფალტით ისე შესუდრულს, ძნელად დაიჯერებდი, იქიდან გადმოვარდნილ კაცს თუ კიდევ შეიძლება ესულდგმულა, ის კი არა, ოჯახსაც მოჰკიდებოდა და მოთხრობებიც ისეთი ენერა, ქართული პროზის მრავალფეროვნებაში, ამ პროცესის მდინარეებში მისი წიგნებიც აუცილებლობად ჩანერილიყო — სხვათა შორის, გურამ დოჩანაშვილის ნათლულის, ერთ დროს მხოლოდ ეს ორნი რომ ვირნ-მუნებოდი, ჩვენს მწერლობას მნიშვნელოვანი ძალა ემატება ირაკლი ლომოურის სახითო. აკი არც შევძენადრვართ.

და მამ ეს გადმოვარდნა — ირაკლი დოჩანაშვილისა — რატომღა უნდა დასრულებულიყო ფატალურად?..

მაგრამ ბედისწერა თავისას განსჯიდა... და იმ ტრაგიკული დღის შემდეგ გურამი სულ ცოტა შეიძინა-რვა თვეს მაინც დადიოდა თბილისიდან მცხეთაში კვირადღეობით, და სვეტიცხოველში დილის წირვას ისმენდა, რაკილა იქ მოძღვრობდა მისი სულიერი მამა-მასწავლებელი, შემდგომ მეუფე, იმხანად კი მამა დანიელი, ვის უზომო სიკეთესა და ნუგეშისცემასაც ძალიან უმადლოდა.

და, ცხადია, კათოლიკოს-პატრიარქის სანუგეშო სიტყვებს... და ამ სასიკეთო ზეგავლენას მასზეც და სხვა შეილ-მკვდარ მშობლებზეც ასე განაზოგადებდა რომანის ფურცლებიდან მიმართვისას:

— თქვენი ვრცელი გულის დადებით რამდენიმე მშობელი აგვაცდინეთ იმ საშინელებას, სისაზარდეს, თვითმკვლელობა რომაა.

ამ რომანში შემოცურდებოდა ირაკლის ლანდი, თანაც ამ ხილვას თვით საქართველოს კათოლიკოს-პატრიარქს, ილია მეორეს უამბობდა თხრობაში ჩართული ეპისტოლეს მეშვეობით. ჯერ ამცნობდა: სიზმარი ჩემთვის სულაც არაა ცრურწმენის საგანი, და თუ დამსიზმრებია ისეთი ზმანებანიც, უკვალოდ რომ გამქრალან, იშვიათად მომვლენია ისეთი სიზმარიც, „ჩვენებს“ რომ უახლოვდება ჩემთვის და განუზომელი შთამბეჭდაობითაც მოქმედებსო.

ამ განცდის ერთ სიტყვაში გამოსათქმელად ეგებ სხვა შემთხვევაში ამაოდაც დამშვრალიყო,

მაგრამ ამჯერად ხელთ ეპყრა ლექსიკონი სულხან-საბა ორბელიანისა, „სიტყვის დიდი პაპის, დიადი მეთქმის, და ჩვენქართველთა როგორი მწყალობელი მეგა-მოხატულებე ბერის“, და სულს მოითქვამდა იმ დამარწყულებული გამოთქმით: მეძილისშინათა.

და შვილის ლანდმა ბევრთაგან ერთ-ერთი ღიმილით, მორიდებულითაც და დარწმუნებულითაც, უნდა სთხოვოს, სვეტიცხოველში შესასვლელიდან მარცხენა, ბოლო, საკურთხეველთან კი ახლოთა სვეტთან რომ გიყვარს დგომა, მოერიდეთ. სვეტზე ღვთისმშობლის ხატი კი ეკიდა, მაგრამ ისე მაღლა, ხელითაც ვერ შეწვდებოდი, და მამ მისგან ზურგშექცე-

ვით დგომა არ დაბრალდებოდა. აბა, მიზეზი რა უნდა ყოფილიყო? და საგანგებოდ რომ დააჟინდებოდა სვეტის იმ ადგილს, რომელსაც მანამდე მხოლოდ საღებავებ უიმედოდ გაცრეცილ, თითქმის მთლიანად წაშლილ, გამქრალ, ამოუცნობ სიფერმკრთალედ აღიქვამდა, ამოზუტდებოდა, ამოზუტდებოდა, და ფერსა და ხაზს და ძალას მოიცემდა და ხარება ამოჩნდებოდა — უძველესი! ძველთუძველესი ფრესკა!!.

ერთ დილაუთენია კი — ესეც იმავე ეპისტოლეში უნდა გამჟღავნდეს — თავისი ქალიშვილი უნდა დაადგეს თავზე, ქეთო — ვისაც ეს სახელი ვითომდა იატაკქვეშა ორგანიზაციის სახსოვრად შეარქვა: ქართველთა ეროვნული თავისუფლების ორგანო — და ბედნიერმა მთელი არსებით უნდა ახაროს:

— მამა, მამა, იცი, რა კარგი სიზმარი ვნახე? მამა, მამა, ვითომ ირაკლი თავის ტახტზე იჯდა, გვერდით კი პატარა ბიჭი ჰყავდა, ისეთი კარგი, ისეთი ლამაზი, ოქროსფერ კულულებიანი, ლურჯთვალეზა, ერთმანეთს უცინოდნენ, მერე გახარებულმა მითხრა, აი, ეს ჩემი შვილიაო...

იმასაც დასძენს: თავისი ტახტი რატომღაც აქ, შენს ოთახში ედგაო, — და ზუსტად იმ ადგილს მიუთითებს, სადაც გურამი შეიძივე — და ას ოცდამეშვიდესაც — ლოცვას ლოცულობდა ხოლმე.

და გაოგნებულს სხვა რა შეიძლებოდა დაცდენოდა სულიერი მოძღვრის წინაშე, თუ არა ეს მღელვარე ლაღადისი, დასაჯერებელიც და დაუჯერებელიც ერთსა და იმავე დროს, რაკილა მცირედმორწმუნეობა შემკრთალი დგება ღვთიური საიდუმლოების წინაშე:

— და, ამა სიზმრით, თქვენო უწმინდესობავ, როგორ მაღლივად, როგორი შვებით, რომ — რომ ის დიადი, ნანატრი, ბევრად ნამდვილი ქვეყანა ამ ჩვენისაზე, და, მამასადადამე, იქაც ერთი ახალგაზრდა ბინადარი, თავის პატარა ბიჭიანა, როგორ გამოვთქვა, რომელი სიტყვით... არის.

თურმე რაოდენ ტევადი შეიძლება აღმოჩნდეს ეს სრულიად შეუმჩნეველი, ვითომდაც ყოვლად გაცვეთილი სიტყვა: „არის“... დიახ, რაოდენ ტევადი, თუკი ზუსტად მიუჩენ ადგილს.

თუ დაგაცლიდა არსთა გამრიგე სასიკვდილო სარეცელზე, უღონოქმნილს, ეგებ ეს სიტყვები ფიქრში კი არ ჩანთქმულიყო ანდა ჰაერში განქრეულიყო, არამედ ბაგიდან გადმოდენილიყო:

— ეჰ, კარგი იყო, ოხერი...

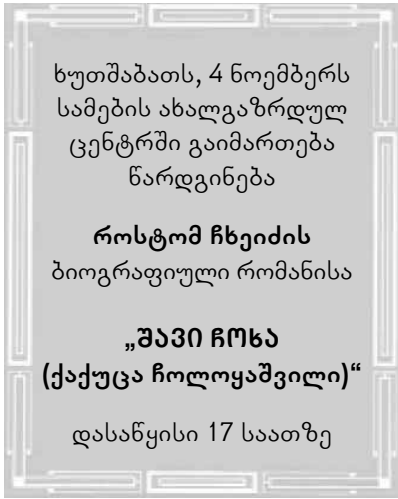
და თუნდაც ჩაეკითხა ვინმეს, ცნობისწადილით ანდა სულაც ნიშნისმოგებით:

— რა — სიცოცხლე თუ ლიტერატურა?..

ხომ იცოდი, ხომ უკვე იცოდი, რასაც მიუგებდი, და სიტყვები საძებნელი და შესაკონინებელი აღარ გექნებოდა:

— და განა სულერთი არ არის?

დასასრული შემდეგ ნომერში

ნანა კუცია

სინმინდის მცველი

□

ერთი ლიტერატურული პარალელისათვის (ვაჟას „ბახტრიონი“, ოთარ ჩხეიძის „ამაღლება“)

ვერ შეეხები ლაშარს, თუ არ გნამს უზენაესი
გრიგოლ რობაქიძე, ვაჟას ენგადი

ვაჟა-ფშაველას „ბახტრიონის“ ფინალი იშვიათ პოეტურ-პარადიგმულ ვიზიონს იმარხავს: „გველს შეებრალა ლუხუმი, მისკე წავიდა ზღაზვნითა, მიაპრიალებს ხმელს ფოთოლს დიდრონის ტანის გლარზვნითა. ზედ დააშტერდა სნეულსა თვისის გველურის სახითა... დაფიქრდა გველი ძლიერად, გული ევსება ბრალითა. ბევრის ცოდვების მოქმედსა გადაუბრუნდა გუნება: რა სიბრალულით იმსჯელების მისი გველური ბუნება! ზედ გადააწვა მკერდზედა, წყლულსა ულოკდა ენითა, თან მკერდს უსველებს მხედარსა ცრემლების ჩამოდენითა. აყრუებს ტყესა და ველსა ოხვრითა რამოდენითა! მთელს ერთს თვეს ასე უფლიდა ადამის ტომის მტერია, ბოროტების გზა გაუშვა, კეთილი დაუჭერია! საჭმელსაც თვითონ უზიდავს, ასმევს წყალს ლალის მთისასა; ღამ-ღამ ზღაპარსაც უამბობს ორის ობოლის ძმისასა. ამბობენ, შაძლებინა სნეულსო ფეხზე დადგომა; ეღირსებაო ლუხუმსა ლაშარის გორზე შადგომა!“

გრიგოლ კიკნაძის ცნობით, ლუხუმი ფოლკლორულ ტექსტში წარმოდგენილია, როგორც მარჯვენამოკვეთილი, თუმც ალნიშნული დეტალი ვაჟასთან არ კონსტატირდება, მაგრამ პოემის ფინალის დაუფინყარი პასაჟი — გველის ბუნების ტრანსფორმაცია — სწორედ ხალხური ლექსითაა ნასაზრდოები: „ხელი მარჯვენა მათქრეს, წესიც არ იყო მთლისაო, სიმშლით დაღონებულმა ქუჩი მოძოვა მთისაო, წყურვილით დაღონებულმა ცვარი ალოკა ცისაო. ლუხუმს გველ შამაეჩვია, მუხლს ულოკს, უკურნისაო, ორი კვირა რომ წავიდა, ლუხუმს მუხლ ექმნა მგლისაო“ („ვაჟა-ფშაველას შემოქმედება“).

თამაზ ჩხენკელი პასაჟის არსს ასე განმარტავს: „ფერისცვალების პათოსი ვაჟას პოემებში არა მარტო ადამიანებს, არამედ განპიროვნებულ ბოროტ არსთაც მოიცავს. ფერისცვალების სქემა მითოსური ხასიათის მოდელს გულისხმობს — ზესკნელ-ქვესკნელის ბრუნვას და, შესაბამისად, ქვესკნელის საუფლოში არსთა გარდაცვალება-განახლებას. ის, რომ ქვესკნელის გამოქვაბულთან მწოლარე ლუხუმს წყლულებს ულოკავს გველი, მითოსურ პლანში ღვთაებრივ გარდაცვლა-ფერისცვალებას გულისხმობს, განახლება-განკურნებას.“

ქვესკნელში ძალმიცემული ლუხუმი მკვდრეთით უნდა აღდგეს, რომ შეიძლოს ლაშარის გორზე (ზესკნელს) შედგომა“ (*მშვენიერი მძლევარი*).

ზურაბ კიკნაძის წერილი „ბახტრიონის“ დასასრული“ პოემის ფინალური პასაჟების ეგზეგეტიკურ ანალიზს მოიცავს (დავიდასტურებთ ვრცელ ამონარიდს): „ლუხუმი, ხევისბერი, უჩინარდება სასწაულებრივად და იწყება ესქატოლოგიური ლეგენდა.“

ამიერიდან ლუხუმი აღარ ეკუთვნის ბახტრიონის გმირთა, თუნდაც გამარჯვებულთა, წრეს, არც მათ ეპოქას — ის კაცობრიობის მომავალშია გადასროლილი.

უკან დარჩა ხანა, როცა ბატონობდა „მთავარი იგი ამის სოფლისაი“ ანუ ძველი მტერი, რომელმაც ისტორიის დასაბამში შეაცთუნა ადამი, მთელი ისტორიის მანძილზე თესავდა მტრობას და გველშაპის სახით წარმოუდგებოდა კაცობრიობას.

კვირიას საბედისწერო სიზმარში გველშაპი განიგმირა კაცის ხელით, მაგრამ კაცი იმსხვერპლა, ახლა კი, მარადისობის კარიბჭესთან, ეს გველი — „მორთული ჯაგრითა, ბევრისა ცოდვის მოქმედი“, „ადამის ტომის მტერი“ გარდაიქმნება, ბუნებას იცვლის კაცის კვნესის ხმაზე.

უმწეოდ დარჩენილი ადამის ძის წინაშე გველმა დაიბრუნა ის ბუნება, რომელიც შეუქმნა მას ღმერთმა, როდესაც ქმნიდა ყოველ არსებას (და, რასაც ქმნიდა, კეთილად ქმნიდა), გაეხსნა ცრემლის სადინარი იმის ნიშნად, რომ სიყვარულის თესლმა გაიხარა კაცობრიობის მტრის გულში. „ვეშაპი იგი დიდი, გველი დასაბამისაი“ (გამოცხადებაი 12, 9) აღიდგენს თავის თავში ღვთის ქმნილებას. ბოროტმა მიიღო ის სახელი — „კეთილი გველი“ — როგორც ქრისტეს მოიხსენიებდნენ, ტერტულიანეს ცნობით, ადრეული ქრისტიანები. გველმა გამოისყიდა საუკუნეთა უჩინარეს ჩადენილი ცოდვა, წამოაყენა ფეხზე უფლის მხედარი და თავადაც ზეალიმართა.

განკურნებულ ლუხუმთან ერთად იმ დროში ვართ, როდესაც „უკანასკნელი მტერი იგი განქარდა — სიკუდილი“ (1 კორ. 15, 16).

იმედით მთავრდება ვაჟას მითოსურ-ესქატოლოგიური პოემა: „ეღირსებაო ლუხუმსა ლაშარის გორზე შადგომა“ (*„ბალავერი“ №1-6, 1989*).

მაგრამ „ვერ შეეხები ლაშარს, თუ არ გნამს უზენაესი“ (*გრიგოლ რობაქიძე*).

თუკი აკაკის „ბაში-აჩუკში“ („ბახტიონის“ დარად, კახეთის აჯანყებას რომ ირეკლავს) გველშაპი სინმინდის ხელმყოფელია, ვაჟასთან — მცველია და მკურნალი ნმიდა კაცისა, ლაშარის გორზე შედგომა რომ შეაძლებინოს ოდესმე.

1986 წელს დაწერილ რომანში „ამაღლება“ ოთარ ჩხეიძე ფოლკლორულ და ვაჟასეულ მითოლოგიურ-ესქატოლოგიურ სქემას იმეორებს.

წინასიტყვაობაში ავტორი უთითებს, რომ: „ამაღლება“ მეთექვსმეტე თხზულებად იგულისხმება რომანების რკალისა „მატიანე ქართლისა“...

ჟამი იდგა ვერაგი, უღმობელი — ნამდვილი ჟამი — გამანადგურებელი რწმენისა, ზნეობისა, ადამიანობისაი...“

ვაჟას ნაოცნებარი ოცნებადვე დარჩენილიყო — არათუ გველის ბუნება ტრანსფორმირებულიყო, ადამიანებს ეცვალათ ზნე.

„ბახტრიონის“ ყიზილბაშნი „ამაღლებში“ „ტრამალის ხალხს“ ჩაენაცვლებინა, „ტრამალის ხალხი“ მოსწყდომოდა მთაგრეხილთა ქვეყანას, „ტრამალის ვნება მთაგრეხილებს ვერ მოითმენდა“.

ლაშარის გორს, კავკასიონს მოსდგომოდა „ხალხი, ბუნაგების გარდა რომ არა იცოდა რა და არც არაფერს დატოვებდა, ბუნაგების გარდა“.

მაგრამ ტრამალის ხალხამდე აქ ქართველის სამკვიდრო იყო, მიწის ქართულობას მთაზე აღმართული ამაღლების ტაძარი ადასტურებდა — ძექვნარგადავლილი, შამბმო-რეული, მივიწყებული, მაინც — სოფელზე ამაღლებული, სოფელს აღმატებული.

მიტოვებული ტაძრის პარადიგმა ნოველებშიც ამოსჩნოდა ოთარ ჩხეიძეს: „ჯვარი მონგრეოდა ეკლესიასა, ჩამოეყარათ ზარებიცა სამრეკლოდანა, თავზე შერჩენოდა სამრეკლოსა, ზარების საკიდი თავზე შერჩენოდა, იმას თუ შეენახა ხმანი გარდასულნი, ის თუ ბუბუნებდა — ქანობდა თოკები უზარებოდა, უარარაოდა“ („და ბუბუნებდა“).

ნოველაში „კუმურდოში“ უგუმბათოდ შთენილ ტაძარში ისევე წვიმს, როგორც გარეთ: „მორღვეულიყო თითქოს ყველაფერი, ჩამოქცეულიყო ერთპირიანადა, ვიცოდით, ოღონდ ასე მაინც არ გვეგონა... ვიცოდით, სხვა გვენახა ბევრი — გუმბათჩაღენილი, შეღახული და შებღალული, არათუ ძველი შებღალული, რა თქმა უნდა... შემზარავი... განაცვიფრებდა თვით ჩვენივე მემატინათა...“

მეოცე საუკუნის მიწურულს ამაო სოფელს (უკეთ — დედაქალაქს) ამორიდებულნი, ამაღლების ტაძარს მოაშურებენ ნესტანი (სწორედ ნესტანი, მაინცდამაინც ნესტანი!), გვარამი და ხვთისო. სოფლისათვის გაუგონარი, უგუმური ქმედება ტრანსცენდენტურს ზიარების მცდელობაა, „ინრო“ გზასავლის ძიება.

გვარამმა და ხვთისომ „უკეთესი გზა“ ირჩიეს [შდრ. მართა-მარიაშის პასაჟი ბიბლიაში] — ყალმის დიდოსტატის (ქაშუეთის და ქიმერიონის ფრესკათა ოსტატის) მოწაფე — გვარამი მთებში მიკარგული ტაძრის ფრესკათა აღდგენის „სალმრთო შურით“ აღივსო, მამის ძიძიშვილის შვილთან — ხვთისოსა და „სულისა ცოლ“ მეუღლესთან, ნესტანთან ერთად.

უნებლიეთ „გრიგოლ ხანძთელის ცხოვრების“ პასაჟიც გაახსენდება, ბიბლიურ აბრაამზე თქმული, გრიგოლზე განვრცობილი, უცნაურად რომ განსაზღვრავს გვარამისა და ხვთისოს აბსოლუტურად გაცნობიერებულ ქმედებასაც: „განიზრახა ფარულად სივლტოლაი თვისით ქვეყანით საღმრთოითა ნოდებითა“.

სწორედ „სალმრთო (მო)წოდებად“ გაიაზრება ამაღლების ტაძრისკენ სვლა — ამაღლება, „ამაღლებამდის უნდა ამაღლებულიყო“ — გვარამისა და ხვთისოს ყოფიერების უზუსტეს დეფინიციას იპოვებს მწერალი.

ვაჟა-ფშაველა

მრავალშროვანი, სიმბოლოებითა და პარადიგმებით დატვირთული რომანის ერთი უკეთეს პასაჟთაგანია უხსენებლისა და ხვთისოს შეხვედრის სცენები, უცნაურად რომ ეთანხმებოდა „ბახტრიონის“ ფინალის დგრიტას.

შეხვედრა რამდენიმეა. პირველი ბიბლიური სცენარით ვითარდება.

„და ჰრქუა უფალმან გველს: „რამეთუ ჰყავ ესე, წყეულ იყავ შენ ყოველთაგან მხეცთა ქუეყანისა ზედათა! მკერდსა ზედა და მუცელსა ჰხვიდოდი და მიწასა სჭამდე ყოველთა დღეთა ცხოვრებისა შენისათა. და მტერობა დავდვა შორის შენსა და შორის დედაკაცისა და შორის თესლისა შენისა და შორის თესლისა მისისა. იგი შენსა უმზირდეს თავსა და შენ უმზირდე მისსა ბრჭალსა“ (შესაქმისაი III, 14-15).

ნასხლტომი მოსცდენოდა უხსენებელს, ხვთისოს ჩაველო ხელი, ნესტანი და პატარა გადაერჩინა, მიათრევედა წყეულს, ბევრს გადაპყროდა, მაგრამ ასეთ ღონიერს — არასოდეს.

და თუმც უხსენებელი, ალბათ, „უმზერდა ბრჭალსა მისსა“ (ხვთისოსი), ხვთისომ ვერ გაიმეტა! („წყალობა მნებაეს და არა მსხვერპლი!“ — დანდობის მაღალი ინსპირატორის სიტყვისაებრ) — ცარიელ ქვევრში ჩააგდო აყალყული (მოგვიანებით ქალაქიდან ამოსულთ, ამრეზილ-გაკვირვებულთ განუმარტა: „სულიერია!“).

მერე ნარატივია — ბიბლიურ თხრობასავით ლაკონური, ერთდროულად მშვიდიც და პროვიდენციალურიც: „ზეთის სუნი ისედაც იდგა ტაძარშია, საღებავების სუნი იდგა. გოგირდის სუნიც ერთბაშად მოედო...“

რო მიდიოდნენ, მაშინ გაახსენდათ. იცოდნენ: ტაძარსაც რო მოედებოდა უწმინდური, უპატრონო ეკლესიას ეშმაკები დაეპატრონენო, იცოდნენ. რალა ეშმაკი და რალა გველიო, იცოდნენ. სინმინდეს ყოველს რო უწმინდური მიეტანებოდა პირველყოვლისა — ხატებს დაგესლავდა, შებიღწავდა რო წმინდანებსა, იცოდნენ. იცოდნენ! მერე, რატომღაც, გადაჰქართულდათ, არად ჩააგდეს თუ მიაყურისძირეს.

დროს ელოდა ალბათ. დამდგარიყო დროი... ეგერა სიცოცხლის ხეცა [ამაღლების ტაძრის ერთ-ერთ ფრესკაზე — ნ. კ.], ხეი აკრძალული. შემოჰხვევია, შემოჰგრაგვინა, გადანოლილა, წანვდენილა მომწუსხველი სახითა, მომწუსხველითა. ისევ ისეა — ოდესღაც რო გამოუხატინათ, ხელმეუხებელი... ევა დაუცხრილავთ... ღვთიმობლის თვალეში ისხდა მაუზერის ტყეები... ნაფლეთები შემონახულა. უხსენებელი ისევ ისეა — წყევლაი იგი მარადიული, იმას აღდგენა არ დასჭირდება, მარადიულია და შეუღახველი...“

ჯერ — ამ პასაჟებში — უხსენებელი წყეულია, მაგრამ ხვთისოს ღვთაებრივი არჩევანი — დანდობის მაღალი მადლი მეზირად გარდაქმნის ქვევრის ტუსალად ქცეულს.

როცა ტაძრის აღმდგენთა „თვითნებობას“ — აღდგენის ნებადართავი ნების შესახებ შეიტყობს კაენური ქალაქი, ამალღების ტაძრის აბელურ სიმყუდროვეში შემოიჭრება.

„ხელოვნებათმცოდნეები“, „ძეგლთა დაცვის სამინისტრო“ უხსენებლებივით აიყალყებიან, რას არ დასწამებენ ხვთისოსა და გვარამს, უვიცთ მოგინადინებიათო ხელოვნების ძეგლის რესტავრაცია [მათთვის ტაძარი ხელოვნების ძეგლია და არა უფლის სახლი, ღმერთისა და კაცის მაღალი შეხვედრის საკრალური ალაგი, არადა, „ქართული ტრადიციული ხედევა ტაძარს იმთავითვე ინტიმური თვალთ უყურებდა — როგორც ღმერთისა და თავის საერთო სახლს“ (**ჯანრი კაშია, უბისა ანუ რენესანსი ურენესანსოდ, „მნათობი“ №5, 1990**).

გასაკვირი არაფერი იყო — „გონება დაეცხრილათ წინამურთანა, რო უგუნურება მოვლენოდა ბატონპატრონადა ერსა უბედურსა“ [117].

გავიმეორებთ ზემოთქმულს: ხდება სასწაული — ქვევრის ტუსალი მეზირს ემსგავსება — ტაძრის „თვითნებური“ აღდგენით ავად გალიზიანებულ, „ნაზუთხი ციტატებით“ მრისხანედ მეტყველ ხელოვნებათმცოდნეს დაგესლავს.

(თითქოს ახდება ისუ ზირაქის წიგნში კონსტატირებული: „ცეცხლი და სეტყვა, შიმშილი და სიკვდილი — ყოველივე ეს შურისგებადაა შექმნილი. მხეტია კბილები და მორიელნი, ქვენარმავალნი, მახვილი შურს მიაგებენ ურჯულთა დასალუპავად“ (**ისუ ზირაქი 39, 29-30**)).

სინმინდის მცველად ტრანსფორმირდება სინმინდის მტერი.

[მსგავსი პასაჟი გოდერძი ჩოხელის ნოველაშიც ჩნდება. მოხუცი ქალი უამბობს შვილიშვილს: „ნიკალაის დროს ეს ყოფილა რუსის გზა და აქ ჯარი ჰყავდათ რუსებს. ტყეში ჭრიდნენ საზამთროდ ნიფლებს... გადმიაქცევდნენ დიდ-დიდ ხეებს, მაშინ უფრო დიდი ტყე ყოფილა. ერთხელაც ასულან ხის მოსაჭრელად და ის გველი უნახავთ, უნახავთ კი არა, ალბათ, ხატმა მოაჩვენა — ახვევია ნიფელზე დიდი გველი, გველი კი არა, გველემპაი ყოფილა პირდაღებული, გამოექანა, უნდა დაჭამოს ეს რუსები, თან ქმინავს საზარლად. დაუყრიათ თურმე იმათ ცულები და გაქცეულან. ხატმა არ მოიხდინა თავის ტყეში ნიფლის ჭრა“ (**„ნადირობა ოზანოს მთაში“**).

„ტრამალის ხალხიც“ მოსდგომოდა მთაგრეხილთა ქვეყანას, სასწაულით გადარჩენილ, თითქმის აღდგენილ ტაძარს მკვიდრი უხსენებელიც დაჰღირებოდა — „ვინ უწყის, თუ ვინ რასა თხრიდა, ვის რა გვირაბები გაჰყავდა, რასა ჰქსელავდა აქეთა და იქით, ყველგანა, ყველგანა, რო ერთ დღეს აენია ეს მთაგრეხილები, აენია, აეტანა, აეფრქვია და მტვრად გაეფანტა დედამინაზედა“.

ფაქტის კონსტატირება — „გამსკდარიყო გუმბათი — იესო გამქრალიყო“.

გვარამს ოჯახითურთ აიძულებენ ქალაქს დაბრუნებას — ამალღების სიმაღლიდან ისე დაბლაა სოფელი... დედაქალაქი (იქნებ, დედაქალაქი — მით უფრო?)...

მაგრამ მეზირი ბრუნდება — ამალღების ტაძრიდან კვლავ ქალაქში გამგზავრების წინ პატარა ბიჭი („გამოუცხადე ესე ჩჩვილთა“ (მათე 11, 25)) შეამჩნევს: „ამოსცქეროდა ორმოდანა მბზინავი თვალი. ამოსცქეროდა, ამოჭიატებდა, ამოელავდა. ანთუ **სხივი რამ ჩამტყდარიყო ორმოშია, ანთუ დაბრუნებულყო ბინადარი მისი**“ [ჩვილი ასპიტის ბუდესთან — სამოთხის სანატრელი ვიზიონის ანარეკლი თუა ოთარ ჩხეიძისეული პასაჟი].

„გუნება გადაბრუნებული“, სხივად ტრანსფორმირებული უხსენებელი (ნესტანისა და გვარამის ქალაქში დაბრუნების შემდეგ) მხსნელად ევლინება მარტოდ დარჩენილ, გვარამის შეგვიანებით, ტაძრის დანგრევითა და დანვით („არაშრომითი შემოსავლის“ აღსაკვეთად ქალაქიდან ამოსულთ ჯაურები დაენვით, გუმბათდამსკდარ ტაძარსაც მოსდებოდა ალი!), ყოფიერების საზრისის წანისლვით იმედგადაწურულ ხვთისოს — „უფსკრულსა შინა სასონარკვეთილებისასა მდებარეს“ — თვითმკველეობას არ დაანებებს:

„რალაც ჩასწყდა შიგნითა ერთბაშადა [ხვთისოს], ჩასწყდა, დაბზირილდა, თავში ავარდა და მოსკდა ცრემლად... არავინ იყო გამგონე, ყრუი იყო სოფელი. დამთავრებულყო ყოველი...“

[მან ჯერ არ იცის, რომ ნესტანი და გვარამი დაბრუნებაზე ოცნებობენ — ნ. კ.]

თითი დაენდო სასხლეტსა, ის იყო, დაენდო და ფეხებში რალაც მიანყდა, კონდახსაცა და გავარდა თოფი...

კაცი წყეულს მისჩერებოდა. კუდი აეპრინა წყეულსა, თავი აეყალყა, კუდს აქანავებდა, მიიტანდა ყელთანა, შეათამაშებდა თავსზევითაცა, ჩაიცურებდა მერე სივრძივად, შემორკალავდა და გამოჰყოფდა თავს, მიიმალებოდა და გამოძვრებოდა, მერე მოივლო კუდი ირგვლივად, ქვეშ შემოივლო, შეათამაშა, შეეთამაშა, გაისუსა, მინაბა თვალეზი, მინაბა, გაშეშდა, გაშეშდა და **სხივოდა, თვითონა სხივოდა — მზე არ დასცემოდა, გაჰყრიდა ნაპერწკალთა, თითქოსა ვარვარებდსო, გაჰყრიდა, გაჰყრიდა, დაიცალა რო თითქოსაო, გააზმორა, გააძაგძაგა, გააკანკალა, შემოივრინა, შემოიწურა, შემოიკეცა, შეითბო ტანი თითქოსაო, ანთუ ვერ შეითბო, მალევე აიშოლტა, დაქანდა ერთი, დაიზნიქა, გაიტყორცნა, გაიშხუილა, თითქოს რო, აჰა, მაყვლოვანში ჩაივრიალებდსო, მაგრამ არა — მოიღვენთა, შემოვორგოლდა, თავი ნაავდო მერე წინა, ნელა, ნელიად ნაცურდა ზლაზნითა, უნდილადა, წელათრევითა, ნაცურდა, ნავიდა, გაუყვა ტაძარსა და ჩაიკარგა“.**

ადამიანი იხსნა [„ტაძარი ხართ ღმერთისანი და სული ნმიდაი დამკვიდრებულ არს თქუენ თანა“ („აბოს ნამება“)],

ოთარ ჩხეიძე

წმინდა კაცი დაიფარა და სინმინდეს (ტაძარს) თუ შეეფარა „გუნებაგადაბრუნებული“, განწმენდილი უწმინდური...

ეს საოცარი ვიზიონი ნაირა გელაშვილის „სარკის ნატეხების“ შთამბეჭდავ პასაჟსაც წამოგვაგონებს: ბავშვობის შთაბეჭდილება — ფეხზე უხსენებლის გადასრიალება ულამაზეს მოგონებად ექცევა მწერალს: „ინვა მშვიდად, ეტყობოდა, თავს კარგად გრძნობდა. წითელ, შავ, მომწვანო ზოლებს, ლაქებს თუ სამკუთხედებს ვაკვირდებოდი. მან ნელა მოატრიალა თავი, ბალახზე რომ ედო მსუბუქად, რაღაცნაირად, ნაზად მოატრიალა ჩემკენ და ზურგზე დაიდო. კარგად მახსოვს, თვალეში რომ შევხედეთ ერთმანეთს. დიდმა სიხარულმა შემიპყრო, ჩემი გული მას ეკუთვნოდა, ასეთ ნდობას რომ მიცხადებდა. ყელით გაეხახუნა საკუთარ ზურგს, მთელი არსებით ვიგრძენი, რომ გამეთამაშა. მერე გასწორდა, უზომოდ ნელა, ნელა გაცურდა. ვხედავდი, როგორ ნელა მისრიალებდა მისი ჭრელი, მრგვალი ტანი ჩემს ტერფზე და კუდი როგორ გადასცილდა მას.“

აღნიშნულ პასაჟს უზუსტეს კომენტარს ურთავს ლევან ბრეგაძე: „ცოდვითდაცემამდელი ვითარებაა დახატული, უბედნიერესი ხანა — სამოთხე“ (*მოთხრობები ლიტერატურაზე*).

„მატიანე ქართლისას“ გაგრძელებაა „ამაღლება“, წინასიტყვაობაშივე გვაუწყებს მწერალი („მატიანე ქართლისას“ მხატვრული რეფლექსის — ვაჟას „ბახტრიონის“ გაგრძელებაც)...

უკვე ვაჟასთან ტრანსფორმირებული პარადიგმა ოთარ ჩხეიძესთან იმავე მნიშვნელობით კონსტატორდება — საღმრთო მადლის დამმარხველი (მმარხველი), კაცთაგან უკეთესი (სახელიც რომ საუფლო ჰქვია — ხვთისო!) გველის ბუნებასაც გარდაქმნის და სამოთხისეულ ჰარმონიას აბრუნებს უფლისდამეწყებელ ნუთისოფელში...

იქნებ, ოდესმე, ლაშარის გორზე შედგეს ლუხუმი, კავკასიონის ფერდობზე, ამაღლების აღდგენილი ტაძრის ჩრდილქვეშ — ბედნიერი ხვთისო...

ნუთუ მხოლოდ ოცნებაა პერსონაჟის ვიზიონი: „ვდგავართ მთაზედა მე და ტაძარი, ჩვენ ორნი ვდგავართ“?!

P.S. ჩაიფურცლება ბოლო გვერდები „ამაღლებისა“ — „მატიანე ქართლისას“ ერთი უახლესი და უკეთესი მხატვრული ანარეკლი.

გაკრება იგივე ფიქრი (უკეთ — ტკივილი), რაც ოთარ ჩხეიძის ყოველი რომანის ნაკითხვის შემდეგ: „ნამდვილ ეროვნულ ფესვებზე ამოზრდილი ეს საოცარი პროზა კიდევ დიდხანს დაიუნჯებს თავს მასობრივი მკითხველისაგან — მემატანეებს ხომ თანამედროვენი არ კითხულობენ, მათ შთამომავლები ენაფებიან ხარბად“ (*ლია ყატაშვილი, ოთარ ჩხეიძის სტილი, „მნათობი“ №10, 1990.*)

ნინო დეკანოიძე

ეტიკეტის გარეშე

გამომცემლობა „საქართველოს მაცნემ“, შეიძლება ითქვას, საშვილიშვილო პროექტის განხორციელება იტივრთა; აბირებენ, ერთი წლის განმავლობაში ქართველ მკითხველს ვახტანგ ჭელიძის 9-ტომეული ჩააბარონ. წიგნებში მწერლის მხოლოდ ორიგინალური ნაწარმოებები მოიყრის თავს. I და II ტომი უკვე დაიბეჭდა. შესაბამისად, როგორც ხდება ხოლმე, გამომცემლებმა პრეზენტაცია გამართეს. ადგილი — ქართული ლიტერატურის მუზეუმის მყუდრო დარბაზი. განწყობა-გრანდიოზულობის გარეშე, რადგან თუ რამე უხდება ვახტანგ ჭელიძის ძვირფას სახელს, მისი წიგნების გამოცემის სიხარულს, ეს გახლავთ გულწრფელობა, სისადავე, სიყვარული გაცვეთილი ეტიკეტის გარეშე. ჩამონათვალი ამ აბსტრაქტული სახელებისა სიცოცხლით შეიმოსა დარბაზში, რომელიც არ გახლდათ გადატივრთული. ეტყობოდა, არც ორგანიზატორებს მიუჩნევიათ საჭიროდ საამისოდ თავი გამოედოთ. ერთი სიტყვით, 29 სექტემბრის საღამოს, აღნიშნულ მისამართზე, შეკრებილ საზოგადოებას შეიძლება დარქმეოდა „მადლიერება ძველი გუნდიდან“. აკი ბრძანა კიდევ, ღონისძიების დაწყებამდე ეზოში თავმოყრისას, მსხმოიარე ბროწეულებისა და შემოდგომის ვარდების ფერადოვნებაში ავკარგიანმა პოეტმა: თუ გინდა კარგი ხალხი ნახო, ამნაირ დღეებს კარგი კაცის სახელზე, არ უნდა გამოაკლდეო.

არაორგანიზებული მიზეზით ნუთიერად ჩამოვარდნილი უხერხულობა თავყრილობას ააცილა როსტომ ჩხეიძემ, იქვე რომ შეასახელეს გასძლოლოდა საღამოს. პასუხისმგებლობითა და პროფესიონალიზმით, კიდევ იმ გრძნობის შენეებით, ცოტა მოგვიანებით რომ გაამხილა, ბ-ნი ვახტანგის სიყვარულში მარინას და დათუნას შევეზიარებო, ღონისძიება შთამბეჭდავად წარმართა. შემოფარგლული დროის მიუხედავად, შესავალ სიტყვაში ცოცხლად და საინტერესოდ წარმოაჩინა ვახტანგ ჭელიძის ღვაწლი. ისაუბრა მისი ფასდაუდებელი შემოქმედების როლზე წიგნიერი საქართველოსათვის.

როსტომ ჩხეიძემ ისიც შეახსენა საზოგადოებას, გასული საუკუნის 50-60-იანი წლების ქართული ლიტერატურა როგორ მოიცვა შემინგუვის სტილმა; და რომ ეგონათ ამერიკელ მწერალს ბაძავდნენ, სინამდვილეში ვახტანგ ჭელიძის შექმნილ სტილს იმეორებდნენ და ამკვიდრებდნენ, რადგან მისეული თარგმანებით გახშირდა უცხოელი კლასიკოსი მშობლიური ენის სივრცეშიო.

დასძინა ისიც, რომ გერონტი ქიქოძის — დიდი ლიტერატორისა და მოაზროვნის ზეპირი სენტენცია ვახტანგ ჭელიძემ შემოგვინახა და თავადაც ზედმიწევნით გაიზიარა: „სრულფასოვანია ის თარგმანი, როცა კითხულობ და გგონია ქართულია“.

ორატორმა, ვისაც წესად აქვს არავის დაუკარგოს ღვაწლი, გულში არ ჩაიტოვოს სათქმელი და შეაფეროს ზუსტი საქებარი სიტყვებით, არც „ქართლის ცხოვრების ქრონიკები“ დაივინყა, არც ბიოგრაფიული რომანები და დღესაც აქტუალური პუბლიცისტიკა თუ ლიტერატურული წერილები. ავტორიტეტულად თქვა, რომ ვახტანგ ჭელიძის სამწერლო გავლენა დღესაც გრძელდება.

პრეზენტაციას ხიბლი შემატა ჯანსუღ ჩარკვიანის გამოსვლამ. ვიდრე პოეტი თავის სიტყვას იტყოდა, დილით დაწერილი „საუცებისო“ ლექსი, მიძღვნილი ვახტანგ ჭელიძისადმი ნაუკითხა მსმენელს. „ჩვენი მწერლობის“ მოდარაჯე რედაქტორმა ნამსვე აართვა პირობა ავტორს,

რომ გულითადობისა და პოეტურობის ეს ნიმუში პირველად ჩვენს ჟურნალში დაიბეჭდება.

ჯანსუღ ჩარკვიანმა აგრეთვე თქვა: — ჩემი თაობა, იგივე „პირველისხიველები“, იგივე „ცისკრელები“, იგივე 60-იანელები ყველა თავისთან წაგვიყვანა ჟურნალ „ცისკარში“. ე.წ. შტატები ისე გაანვდინა, უხელფასოდ არავინ დარჩენილიყო. კორექტორობა მერგუნა, თუმცა ლიტმუშაკი ვიყავიო... გაპარულა ჭკვიანი, მაგრამ რისხვის დამტყდომი კორექტურა: პირისხსლიანი მენშევიკების ნაცვლად დაბეჭდილა პირისხსლიანი ბოლშევიკები. მისწვდა ამბავი დანიშნულებისამებრ... რედაქციაში კი შინაურულად გადაუწყვეტიათ, პასუხისმგებლობა აელო კორექტორი და რედაქტორი იხსნიდა მას ზემდგომთან კორექტულად. ვახტანგ ჭელიძეს სიტყვისთვის არ უღალატია...

ჯანსუღ ჩარკვიანმა დასძინა, რომ ვახტანგ ჭელიძე, როგორც პიროვნება, იყო დახვეწილი, განათლებული, მოსიყვარულე, ჭეშმარიტად მზრუნველი და შინაგანად მორწმუნე; შესაბამისად დიდი აღმზრდელი. როგორც რედაქტორი — სანიმუშო და მისაბაძი. ყველაფერს ბეჭდავდა, ოღონდ კარგი დაგენერა. თუნდაც იმ დროისათვის მიუღებელი, ნიჭიერად და ოსტატური გაბედულებით გეთქვა, პასუხისმგებლობას იტვირთავდაო. როცა „ცისკრის“ რედაქტორი ვიყავი, ვახტანგ ჭელიძის გზას ვაგრძელებდით...

შექსპირის მაჩაბლის შემდგომ თარგმანებზე მიაქცევინა მსმენელს ყურადღება **პაატა ჩხეიძემ**. ქართული შექსპირიანა რომ არც ისე ღარიბია, **XX** საუკუნემ განსაზღვრაო. ჩინებულ მთარგმნელთა შორის ვახტანგ ჭელიძე განსაკუთრებულად გამოარჩია. და როგორც თავის წიგნში „ივანე მაჩაბლის ტრადიცია“, უკვე არგუმენტირებულად დაასაბუთა, კვლავაც გაიმეორა: — ვახტანგ ჭელიძემ არა მხოლოდ ყველაზე უკეთ გააგრძელა, სიმაღლე შესძინა შექსპირის ქართულად ამტყვევებასო.

მანვე ახსენა მთარგმნელობითი სკოლა ერეკლე ტატიშვილისა და მისი სახელოვანი მოწაფეები. ერთ-ერთი მათგანი ვახტანგ ჭელიძე იყო, რომელმაც ცხოვრების ნესად მიიჩნია დახმარებოდა და ყოველთვის გამოსარჩლებოდა ახალგაზრდა ნიჭიერ თაობას. ვინ დათვალოს, რამდენს დაულოცა გზა... დაბეჭდა მრავალი ისეთი უცხოელი მწერალი, სხვა რომ ვერ გაბედავდა; და მოსკოვს რომ არ დაჰკითხვია, ეს არავისთვის დაუმაღლებია. დღეს სწორედ ვახტანგ ჭელიძისნაირი მოღვაწენი არიან საჭირონი, ნამდვილ დასავლურ ლიტერატურას, ჭეშმარიტ დასავლურ ფასეულობებს რომ ვეზიაროთო — პათეტიკის გარე, კონსერვატორული დაბეჯითებით დაასრულა სიტყვა პაატა ჩხეიძემ.

შუქია აფრიდონიძის მღელვარე სიტყვაში მონივნებასთან ერთად იგრძნობოდა გულისწყვეტა იმის გამო, ახალგაზრდობისას, დიდ ადამიანებთან შეხვედრების ბედნიერებას ზეპირმეხსიერებას რომ მიანდობ და რეველარულად არ ჩაინიშნავ დღიურში. მან სახელოვანი პაპის თედო

სახოკიას დამოკიდებულება ვახტანგ ჭელიძისადმი გაუზიარა მსმენელს. „ცხოვრება ივანე მაჩაბლისა“ როცა წაიკითხა, პროზის შედეგად მიიჩნიაო.

გულითადობით იყო ნასაზრდოები **ქეთევან ტომარაძის** გამოსვლა. მან ისაუბრა ვახტანგ ჭელიძის ჭეშმარიტ ინტელიგენტურობაზე, კეთილშობილებაზე, კოლეგებთან გულისხმიერ დამოკიდებულებაზე. სანიმუშო მაგალითად თავისი მეუღლის, თამაზ ნატროშვილისადმი მისი მამაშვილური ურთიერთობაც იკმარა; კერძოდ, როგორი დაუინებოთ შეაგულიანა ახალგაზრდა მწერალი დოკუმენტური პროზისათვის მოეციდა ხელი. ქალბატონმა ქეთევანმა გაიხსენა აგრეთვე, რომ ვახტანგ ჭელიძე იყო არაჩვეულებრივი მასპინძელი, ძალიან კარგი თამადა — ენაწყლიანი და სიტყვამჭკვერი. მოამაგე — არავისთვის არაფერი დაეკარგა.

ემზარ კვიციანიშვილმა, ვისაც პროფესიული სანდოობის გამო, მემკვიდრეებისაგან პატივად ერგო გასცნობოდა ვახტანგ ჭელიძის არქივს, თქვა: მალე ცხადი გახდება, რა მოვლენის წინაშე ვართო.

გრიგოლ აბაშიძე, გიორგი შატბერაშვილი, ოთარ ჩხეიძე და ვახტანგ ჭელიძე განდობილები იყვნენ და მეც გულში მყავდნენ მთელი ცხოვრებო. მოსაგონარიც მოიგონა.

ტომეულების ქრონოლოგია, როგორც რედაქტორს, სხვანაირად განუსაზღვრავს, მაგრამ გამომცემლის, ლევან ფოფხაძის ნებას დაჰყოლია, რადგან თანამედროვე მკითხველის ინტერესი სხვა კუთხით განსაზღვრაო.

ვახტანგ ჭელიძე

მწერლის არქივისადმი ბატონმა ემზარმა ინტერესი გაუღვივა მსმენელს, როდესაც აღნიშნა: — რაც შეეხება არქივს, არის მეტად მდიდარი და დიდი მოვლა სჭირდებაო. აქ ისეთი ამბები ტრიალებს, მაშინდელი საზოგადოებრივი ცხოვრება წარმოჩნდება იმდაგვარად, უამრავი დაფარული გაცხადდებაო...

როგორც მოსალოდნელი იყო, წარმოიშვა დიდი ინტერესი ვახტანგ ჭელიძის ტომეულების შესახებ. შეკითხვებს უპასუხა გამომცემელმა **ლევან ფოფხაძემ**. აგრეთვე საიდუმლოდ აღარც დაიტოვა, რომ „საქართველოს მაცნეს“ განზრახული აქვს ვახტანგ ჭელიძის თარგმანების სრული გამოცემაც — 15 თუ კიდევ უფრო მეტ ტომად. ოღონდ არ დაუკონკრეტებია, ეს ტომები პარალელურად მომზადდება თუ ბარემ, ორიგინალური ქმნილებების დასრულების შემდეგ. ამ მოულოდნელი ამბით გულგამთბარმა მწერლის ვაჟმა სიტყვა ჩამოართვა როსტომ ჩხეიძეს, მკაცრი რეჟიმის მიუხედავად, აუცილებლად გაითვალისწინოს და გაუძღვეს ამ საქმეს, როგორც შემდგენელ-რედაქტორი.

დასასრულ, ოჯახის, მემკვიდრეების — შვილიშვილებისა და შვილთაშვილების სახელით (დარბაზსაც რომ ამშვენებდნენ) დამსწრე საზოგადოებას მაშინ გულთბილი მოგონებისათვის მადლობა გადაუხადა დავით ჭელიძემ; გამომცემლობა „საქართველოს მაცნეს“ — კეთილი არჩევანისათვის.

ლია კუხიანიძე

ვის ელის შავი ჩოხა?

ეს-ეს არის ორი საინტერესო რამის კითხვა დავასრულე. ერთი — პარიზის მარი და პიერ კიურის სახელობის უნივერსიტეტის პროფესორის, ფიზიკა-მათემატიკის დოქტორ ვიქტორ დოცენკოს წერილია, „საზოგადოების დებილიზაცია ანუ წინ გლობალური კონცლაგერისაკენ“; და მეორე — ამერიკელი ჟურნალისტიკისა და მწერალი ქალის სტეფანი ფიოლის „ეს უცნაური ამერიკელები“. მაქვს მიზეზი გარინდებისა, ერთ წერტილზე თვალის გაშტერებისა, გულის დამძიმებისა.

ახალი და ჯერ ართქმული არც ერთს დაუწერია, მაგრამ მხოლოდ სივრცით დაშორებულმა, ერთ დროში მყოფმა ორმა ადამიანმა განსხვავებული მიზნითა და მიზეზით შექმნილი ტექსტებით კიდევ ერთხელ და მთელი სიცხადით დაგვანახა, გზა, რომელსაც გლობალურ პროცესებში ჩართული თუ ჩათრეული საზოგადოებანი ადგანან, სულის საბოლოო დანგრევამდე, ეროვნული თვითმყოფადობის დაკარგვამდე მიგვიყვანს, რაც ერთნაირად აღელვებს თავის სამშობლოს მოყვარულ ყველა ადამიანს მთელს მსოფლიოში.

სხვა მიზნითა და მიზეზით-მეთქი, იმიტომ, რომ ბატონ პროფესორს, რომელიც დანვრლებით აღწერს ბოლო ათწლეულის ფრანგული განათლების სისტემას, მისივე სიტყვებით, კონფუზში აგდებს უკვე არსებული შედეგი, რომლის ერთ-ერთი გამოხატულება ისაა, რომ ერთიანი სახელმწიფო გამოცდებით (ასე ჰქვია იქ მისაღებ გამოცდებს) ფიზიკა-მათემატიკის ფაკულტეტისათვის შერჩეული სტუდენტების 40% პირველი კურსიდანვე ირიცხება უნივერსიტეტიდან ვერ მოსწრების გამო. დარჩენილებს უბრალო გამრავლება-გაყოფა არ შეუძლიათ უკალკულატოროდ, რომლის გამოყენება სახელმწიფო (მისაღებ) გამოცდებზე ოფიციალურადაა ნებადართული. ხოლო ასპირანტებს ელიტარული უნივერსიტეტისა, რომლებსაც დოცენკო თეორიულ ფიზიკას უკითხავთ, „ყველაზე-ყველაზე“, „სუსტერ სტუდენტებს“ (როგორც მათ უწოდებენ) არასდროს უჩნდებათ შეკითხვის დასმის სურვილი. პატიოსნად იზეპირებენ ყველაფერს, რასაც ავალებენ, არიან გამგონენი, შრომისმოყვარენი, მაგრამ არა მოაზროვნენი. როგორც მათი ლექტორი აღნიშნავს, „განათლებას სული ამოაცალეს, დარჩა მარაზმი“. აბა, სხვა რა შეიძლება ეწოდოს იმას, როცა პროფესურა ორი კვირა განიხილავს, მისცენ თუ არა სტუდენტებს საკონტროლო დავალებად საბჭოთა სკოლის მე-7, მე-8 კლასის დონის ამოცანა და საკითხის დადებითად გადაჭრის შემდეგ აღმოჩნდება, რომ 200 „ყველაზე-ყველაზე“ სტუდენტიდან მხოლოდ 2 ამოხსნის სწორად — 2 ჩინელი სტუდენტი. აღელვებულ პროფესორს მისი ძალიან ნიჭიერი და განათლებული კოლეგა იმით „ამშვიდებს“, რომ ყველაფერი სწორად მიდის, თანამედროვე საზოგადოებას სჭირდება კარგი შემსრულებლები და არა მოაზროვნენი. პროფესორი დოცენკო, რუსული ფიზიკა-მათემატიკის სკოლის წარმომადგენელი, უკანასკნელ, ჯერ კიდევ შემორჩენილ ერთ-ერთ დინოზავრად მიიჩნევს თავს, შეძრული იმით, რომ მის სტუდენტებს (და, რა თქმა უნდა, არამარტო მათ) ქაოტური, „მოზაიკური“ განათლების მქონეთ, აზროვნება, ცოცხალი ორგანიზმის ეს ფუნქცია მთლიანად ატროფირებული აქვთ და თუ ეს „ალგორითმიზაცია“ და ტესტირება მაგისტრალური გზა კაცობრიობის შემდგომი განვითარებისათვის (ბოლოსდაბოლოს თუ ეფექტურია, რატომაც არა), იგი წარმატებებს უსურვებს თავის სტუდენტებს გზის გაგრძელებაში. ის რჩება.

რაც შეეხება სტეფანი ფიოლის ნიგნს, „ეს უცნაური ამერიკელები“, რომელიც თანამემამულეებს დიდ ბავშვებს ადარებს, ყოველმხრივ ახასიათებს მათ რეალურად, მაგრამ არა კრიტიკულად. ეყრდნობა მთავარ პოსტულატს თანამედროვე ამერიკული საზოგადოებისა, რომ „ამერიკელი-სათვის მარტო დრო კი არაა ფული, ყველაფერი ფულია“.

სწორედ სულგამოცლილი განათლება და გაფეტქმებული ფულია ის მინი-მოდელი, რომელშიც „გლობალიზაციის მამებს“ სურთ პროკრუსტესავით სხვებთან ერთად ჩანწეხონ ახალგაზრდა ქართველები, სადაც ზედმეტი ზნეობა, რწმენა, ტრადიციები იქნება, ურომლისოდაც ისინი შემსრულებელ რობოტებად იქცევიან.

...ერთი შეხედვით, თითქოს არაფერი უნდა ჰქონდეს საერთო ზემოთ დაწერილს ჩემს მთავარ სათქმელთან, მაგრამ ერთი შეხედვით...

მე როსტომ ჩხეიძის ნიგნზე „შავი ჩოხა“, უფრო სწორად, მის მიერ 2010 წლის 9 დეკემბერს ქუთაისის ანდრია რაზმაძის სახელობის ფიზიკა-მათემატიკის სკოლაში ქაქუცა ჩოლოყაშვილზე წაკითხულ ლექციაზე უნდა ვთქვა. ნიგნი აგერ, მაგიდაზე მიდევს და წერის დროს ხშირად გავხედავ გარეკანზე გამოხატულ ამოლტილ, შავჩოხიან ვაჟკაცს, მარცხენა ხელი ხანჯლისათვის რომ მოუვლია და სევდიანი იერით თითქოს დროს ჩასცქერის.

ლექცია ბატონმა როსტომმა უოლტ უიტმენის იმ ლექსის ამონარიდით დაიწყო, ეპიგრაფად რომ უძღვის ნიგნს და ინტერესით გაფაციცებთ. მართლაც, რა შეიძლება აკავშირებდეს ოკუპირებული, შეურაცხყოფილი და დამცირებული სამშობლოს ნატებს — ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილს, „დიდი გვარი დიდი ჯვარივით რომ აუკიდა“ (კონსტანტინე გამსახურდია) და მდიდარი, თავისუფალი, ქვეყნის შვილს, „კოსმოსს, ძეს დიდებულ მანჰატანისა უოლტ უიტმენს“, კაცს, რომელიც ლუიზიანაში, ტრიალ მინდორზე ნანახი მუხით (საკუთარ თავს რომ აგონებდა) აღტაცებული სულისშემძვრელად გადმოსცემდა გაოცებას, „თუ როგორ შეძლო ბებერმა მუხამ მარტოობაში, უმეგობროდ, ამ მოშრიალე ფოთლების შობა“ მასთან, ვინც იმ მოდგმისა იყო, მარტოსული, ბებერი მუხა თავისი მამულის ბედუკუღმართობის გამო სულ სხვა ასოციაციებს რომ აღუძრავდა. მოდებისა, რომლის გენია, საბედნიეროდ თუ საუბედუროდ ისტორიულ მიზეზთა გამო პატრიოტიზმით იყო შემოსაზღვრულ-ფრთაშეკვეცილი და დროის სამივე განზომილება, გარდა XII საუკუნისა, მისთვის ასე ხასიათდებოდა: „წარსული, აწმყო, მომავალი, სიტკბო-სიმწარე-ოცნება“ (აკაკი).

...რა აკავშირებდათ და სულის სილალე და თავისუფლების დაუოკებელი წყურვილი, ამიტომაც მიესადაგება არაჩვეულებრივად „შავი ჩოხის“ აღნიშნული ეპიგრაფი (ერთი სტროფი უოლტ უიტმენის „დიდი გზის სიმღერიდან“) ბედს იმ კაცისას, შავლეგოს სისხლში გახამებული სიმბოლური შავი ჩოხის ტარების პატივი და სიმძიმე თავის დროში რომ არგუნა ბედმა.

ქალაქს შესული დაყოვნდები მხოლოდ მცირე ხანს, ვიდრე მედგარი დაძახილი გზად არ მოგიხმობს. ჩამორჩენილნი ღვარძლითა და გესლიანი ჩაცმულებით გაგაცილებენ, გამოთხოვების მხურვალე კოცნით უპასუხებ მოყვასთა ცრემლებს, და შენ ხელსა ჰკრავ კაცს, რომელიც შეეცდება შენს დაკავებას.

საქართველოს ისტორიაში მარადიულ „შავჩოხიანთა ორდენის“ წევრები ხომ ის კაცები იყვნენ, უფლის ხმის ტოლფასი „მედგარი დაძახილი“ მოყვასისა და ქვეყნის სამსახურისთვის რომ იწვევდათ, იმის კარგად მცოდნეთ, სამაგიეროდ, უმრავლეს შემთხვევაში ცილისწამება და ტყვია ელოდათ.

ბევრი რამ კეთდება დღეს იმ „მედგარი დაძახილის“ ხმის ჩასახშობად, დასამცრობ-გასაქილიკებლად ყველაფერი იმისა, რაც საქართველოში კაცს კაცად აქცევდა. თავს არ იზოგავენ, რომ მთელი ქვეყანა, განსაკუთრებით ახალგაზრდობა ჩართონ „ხალისობანში ხროვისანში“ (ოთარ ჩხეიძე). ათას სამაცდუროს სთავაზობენ ღირსების, კაცობის, მამულის დათმობის ფასად, პიროვნებისა და აზროვნების თავისუფლების ნიმუშად წარმოადგენენ ფსევდოლიტერატურის ამაზრზენ, ადამიანობის შემბლაღავ „მარგალიტებს“, ბრჭყვიალა, უდღეური ჩინ-მედლების მომგონებელნი ხან ვის გამოაცხადებენ გმირად, ხან ვის, ვერ მცოდნენი იმისა, რომ გმირი მხოლოდ ისაა, „ვისშიც ერი ჰპოვებს თავის სულსა და გულსა, თავის მწვრთნელსა, თავის ღონესა და შემძლებელს, თავის ხატსა და მაგალითს“ (ილია).

ახლა, როცა „ცხოვრების ზვირთებს ისევე ისე ვეთრევი-ნებით“ (ვაჟა) და დიდია საფრთხე იმისა, ერი „ნებისყოფის ამშლიამ“ (მიხეილ ჯავახიშვილს ქვეყნისთვის ყველაზე საშიშად რომ მიაჩნდა) საბოლოოდ არ გატყვოს, როსტომ ჩხეიძე დაულაღვად აგრძელებს სამშობლოს სიყვარულის კურსის კითხვას მთელი ქვეყნის მასშტაბითა და იმის რწმე-

ნით, ერის ახალგაზრდა ნაწილის ჯანმრთელი სხეული ეჭვის ბაცვილამ არ დააზიანოს. დაცემულობის დროს ამაღლებულზე გვიყვება, ეჭვის დროს — რწმენაზე, უსიყვარულობისას — სიყვარულზე, არგამტანობისას — გამტანობასა და ძმობაზე, ფსევდოგმირების ზეობისას — ჭეშმარიტ გმირებზე, ამიტომ ისმენდნენ იმ დღეს თვალებანთებული მოსწავლეები სულგანაბულნი თავგადასავალს შავჩოხიანი რაინდისას, ალექსანდრე ბატონიშვილის სულიერი მემკვიდრისა, ბატონი როსტომის თქმით, ბაგრატიონთა ვალი რომ იკისრა და ისედაც ყველაგან გამორჩეული რჩეულთა შორის რჩეულად იქცა. ვინც ქვეყნის თავისუფლებისათვის ბრძოლა საღვთო ომის სიმაღლეზე აიყვანა, ილიას მკვლე-ლი იმიტომ დაინდო, დამოუკიდებელ საქართველოს პირველად ერის მამის მკვლელები უნდა გაესამართლებინა და ბერბიჭაშვილს საკუთარი პირით ელიარებინა ზედანაშაუ-ლი. ვინც თავის თანამოაზრეებით იმ ძალას დაუპირისპირ-და, მსოფლიოს თავზარს რომ სცემდა, დამარცხდა, მაგრამ დარჩა მაგალითად, რომ ბრძოლას ყოველთვის აქვს აზრი.

სულგამოცლილი განათლება და გაფეტიშებული ფული ვახსენე ზემოთ თავისი დამანგრეველი შედეგებით. ვინ გადა-ურჩება მას, ვინც ქამელეონივით ფერს შეიცვლის, თუ ვისაც ესმის „რა ბედენაა, განადგურდები თუ გადაგვარდები“ (ოთარ ჩხეიძე). როსტომ ჩხეიძემ ქაიხოსრო ჩოლოყაშვილის უკვდავი ხატება სწორედ ამ უკანასკნელის უკეთ შესაცნობ-გასააზრებ-ლად გამოიხმო. ხოლო იმედს იმისა, რომ აუცილებლად გამოჩ-ნდება ის, ვისაც შავლეგოს სისხლით გახამებული შავი ჩოხა ჩვენს დროში ელოდება, ის პატარა ბიჭი მაძლევს, მეექვსე კლასელი ვახტანგ ეგუტიძე, ლექციის დასრულების შემდეგ... დირექტორის მოადგილის კაბინეტში შეკრებილ სტუმარ-მას-პინძლებს მორიდებით კარი რომ შემოუღო და აღელვებულმა, ანთებული თვალებით მწერალს ჰკითხა: „ბატონო როსტომ, ბოლოსდაბოლოს რა დაემართა ილიას მკვლელს?“ იმ შიშნარე-ვი მოლოდინით, დაუსჯელი ხომ არ დარჩენილაო.

ქაქუცა ჩოლოყაშვილზე ლექციის მონაწილეთა ერთი ჯგუფი მარტვილში

მაია ჯალიაშვილი

„მე ის მამუვიღებს, ვისაც ვერასდროს ვერ დავინახავ“

ის, ვისკენაც გამუდმებით მიისწრაფის პოეტი, უხილავად განფენილია მთელ სამყაროში. მის გამოჩენას, უფრო სწორად, აღმოჩენას ხელს უშლის ყოფის ჯოჯოხეთი, მაგრამ თამაზ ბაძაღუა თავისი ძლიერი პოეტური მზერით გაარღვევს ამ ბურუსს და მიაგნებს იმას, რაც სიცოცხლის საყრდენად ექცევა. ამ დიდი და პატარა სინათლეების აღმოჩენაზეა დაწერილი მისი ლექსები. და, რაც მთავარია, მისი გრძნობა, ემოცია გამოძახილს პოულობს მკითხველის გულში, სულსა და გონებაში და მასაც მოანატრებს შორეულსა და მიუწვდომელს. მისთვის ხელის განვდენაზეა „წმინდა სამოთხე“: „მე აქ ყოველთვის მასხენდება წმინდა მამები, თუმცა ისინი არასოდეს აქ არ მინახავს“ („მარტვილის მონასტერთან“).

ეს განცდა გადაედება მკითხველსაც და ისიც „წყნარად, წყნარად მალღდება დაკარგული სიხარულისკენ“.

თამაზ ბაძაღუას პოეზიაში იგრძნობა საოცარი სისავსე. მასაც შეეძლო, ბარათაშვილივით ეთქვა, „მაგრამ მე სული გვაში ველარ მომთავსებია“. მასაც სხეული, როგორც ჩარჩო, როგორც მცირე ჭურჭელი, ევინროება, სუნთქვა უძნელდება, ამიტომაც უხარია მხოლოდ მამონ, როდესაც პოეზიის გზით თავს დააღწევს ამ ტყვეობას, ამ დროს თითქოს მისი ხორცის სამანები მოირღვევა და ოთხი ელემენტი: ჰაერი, მინა, წყალი, ცეცხლი — ცალ-ცალკე, დამოუკიდებლად იწყებს მოძრაობას, ასე გაიშლება თუ გაიფანტება პოეტი მთელ სამყაროში და მოიხილავს მის უჩინარ ჰორიზონტებს. ამ დროს უმძაფრდება შეგრძნებები, იგი თანაბრად აღიქვამს მზის, მთვარის, ვარსკვლავების ფეთქებასა თუ ბალახის შეკრთომას.

მისი პოეზიიდან სამყარო შემოგვცქერის მირიადი თვალებით, ელის ჩვენს შეხებასა და შეხშიანებას. ლირიკული გმირი ლაღად და თავისუფლად უსმენს სულიერისა თუ უსულოს ჩურჩულს და მკითხველს გამოუთარგმანებს საოცარი, ექსპრესიული მეტაფორებით. იგი მარადიულ განზომილებაში მოიპოვებს უბადრუკი არსებობის გამართლებას: ამიტომაც ლექსებში ბუნებრივად შემოიჭრება ფიქრი უზენაესზე. აქ სამყაროს შემოქმედი ხან პირდაპირ არის დასახელებული, მაგრამ უფრო ხშირად კი მინიშნებაა მასზე. მეორე ნაპირი, რომელსაც მიეღწევის პოეტი, ხან შავი, სულისშემხუთველი მინაა და ხან ცისფერი, გამჭვირვალე ლაჟვარდი, თუმცა ორივე მშვენიერია და მიმზიდველი და იმაზე უკეთესი, რაც რეალობის სახით წარმოუდგება. რადგან იქ, მინასა თუ ზეცაში, ფიქრს ვერაფერი შეაჩერებს, განსხვავებით აქაურობისაგან, სადაც ხელშეშალები, აღსაქმელი საგნები მზერას ელობებიან, აბრკოლებენ, თუმცა უპირველესად სწორედ ამ წინააღმდეგობას გადალახავს პოეტი, ხილულს მიღმა იხედება, ამიტომაც არის მისი პოეზია მეტაფიზიკური.

ყოველდღიური ერთფეროვნებით მოქანცულს პოეზია მოველინება მშველელად. თუმცა ეს უფრო ამბაფრებს კონტრასტის შეგრძნებას. შავისა და თეთრის, ამაღლებულისა და დაცემულის შეხილდან იბადება ექსპრესიული სახეები, რომლებიც მის ნებისმიერ ლექსს აგვირგვინებენ. ყველა ლექსი მწვერვალზე ასვლას მიაგავს, ტანჯვით მიინევს წინ და ბოლოს მაინც შეიგრძნობს სიმაღლეს: „ათასი კაცი ვარ თვითონ, და ათასივე მარტო კვენისი, სანამ პატარა ჩიტი შობს დილას“.

ჩიტის მიერ დილის შობა იმგვარი მეტაფორაა, რომელიც ხილვას ედარება, რადგან ამ სახით პოეტი სამყაროს გამოუთქმელ, გონებით მიუწვდომელ, სიცოცხლის განმაპირობებელ კანონზომიერებას მოიხელთებს.

ყოფის უდაბნოში მას წინ მიუძღვის უცხო მგზავრი — ემბაკი თუ ანგელოზი? ეს ეჭვიც ხშირად გაკრთება მის პოეზიაში, მაგრამ სასოება, სიყვარული და რწმენა მის შერყეულ სულს წონასწორობას უბრუნებს. და პოეტი მოულოდნელად აღმოაჩენს: ეს მგზავრი თვითონ მინაა, სიმშვიდეს და სიყვარულს რომ ჰპირდება.

გრძელდება ჭიდილი მინასა და ცას შორის, თუმცა მინა ხომ თვითონვეა, რადგან მისგან მოიზილა მისი ხორცი, ამიტომაც სინამდვილეში მინა და ცა განუყოფელია, როგორც ცოცხალ ადამიანში სული და სხეული.

სიმშვიდის მომგვრელია ამის განცდაც: „და ზეცასავით იხსნება მინა და მინასავით ლამდება ზეცა“.

ის მიელტვის სამყაროს დასაბამიერს, პირველსაწყისს, განუყოფელს, ამიტომაც მოძრაობას, ცვალებადობას განიცდის, როგორც სიკვდილს. პოეზიით უბრუნდება იმ ბიბლიურ, შესაქმისულ ფაშს, როცა სული იქცეოდა წყალთა ზედა. თვითონაც ამიტომაც „წყლის კაცი“. წყალი მის პოეზიაშიც განახლების, მეორედ შობის სიმბოლოა. ამ დასაბამიერი სისავსის მოპოვება განაცდევინებს მას სამყაროს, როგორც ერთ მთელს, ამიტომაც ქარი, ვარსკვლავი, მთვარე მისი სხეულის ნაწილებია, გრძნობის ორგანოები: „ნისლით ვცდილობ გაღიმებას“. და გვახსენდება ვაჟას „ნისლი ფიქრია მთებისა“. მთები და ადამიანი ერთი გზით გამოხატავენ თავიანთ შინაგან მღელვარებას: ადამიანი ნისლის სახით იღიმება, მთები ნისლის სახით ფიქრობენ, და სწორედ ამგვარი განცდების აღძვრისას ხდება სამყაროს მისტიკური გამთლიანება და მკითხველს ეუფლება ჩუმი სიხარულის განცდა. ისიც მონანილვა პოეტის „აღმოჩენისა“.

თამაზ ბაძაღუას პოეზიის კითხვისას მკითხველსაც უჩნდება სამყაროსთან ამგვარი უშუალო ურთიერთობის სურვილი. ისიც ერთგვარად პოეტური სამყაროს მძლავრ მიმოქცევაში და იწყებს გარემომცველ საგანთა გადასხვაფერებას. ეს მძლავრი იმპულსი თუ მუხტი შეიგრძნობა მისი ლექსების კითხვისას და გასაგები ხდება ელიოტისეული ფრაზა: „პოეზია მანამ მოდის ჩვენამდე, სანამ გავიგებდეთ“.

ვერლიბრის ფორმა აქ უაღრესად დახვეწილია. მისი სტრიქონების რიტმულობას, მუსიკალურობას განაპირობებს რაღაც ძლიერი შინაგანი მუხტი, თითქოს სიტყვები თავისუფლდებიან, ნაჩვევ შინაარსებს ძველი სამოსივით იხდიან და მკითხველის წინაშე სრულიად ახალი სახით ჩნდებიან.

თამაზ ბაძაღუა წარმომადგენელია, როგორც პოეტი-ფენიქსი, რომელიც ყოველ ლექსში იფერფლება და აღდგება, იტანჯება და განიწმინდება და მკითხველსაც ამგვარად განაცდევინებს სიკვდილისა და სიცოცხლის სიტკბო-სიმწარეს.

დაიბადა რუსთაველი 1978 წლის 23 სექტემბერს. დაამთავრა №22 საჯარო სკოლა. 2003 წელს დაამთავრა თბილისის ივანე ჯავახიშვილის სახელობის სახელმწიფო უნივერსიტეტის სოხუმის ფილიალი, ისტორია-იურიდიული ფაკულტეტი. არის ისტორიკოსი. 2005-2006 წლებში მუშაობდა რუსთაველის №1 საჯარო სკოლის ისტორიის მასწავლებლად. 2006-2007 წლებში — რუსთაველის „შემოქმედთა სახლის“ დირექტორის მოადგილედ. პირველი მოთხრობა დაბეჭდა 2002 წელს ჟურნალ „ცისკრის“ მე-4 ნომერში. ისტორიისა და იურისპუდენციის გარდა დაინტერესებულია ფილოსოფიითა და ფსიქოლოგიით. ფართო ჰუმანიტარული ინტერესები და ცოდნა-განათლება თავისებურად აისახება მის ნაწარმოებებზე, რომელთა მტავარი თემა თანამედროვე ახალგაზრდა და მისი სულიერი სამყარო. აზროვნების სითამამე და პარადოქსულობა ხელს არ უშლის სათქმელი გადმოსცეს და გამოხატოს ისე, რომ არ დაარღვიოს ლიტერატურული „ქცევის წესები“ და იყოს ისეთი, როგორსაც უბრალოდ საინტერესოს უწოდებენ.

დავით შერგელაშვილი

ბედნიერება

სამი მინიატურა

ყაჩაღი

გამოძახებაა. ტრასაზე ავარია მოხდა. ჩვენს მისვლამდე უამრავ ხალხს მოეყარა თავი. სასწრაფო დახმარების მანქანაში უკვე შეუსვენებიათ ორი გვამი. ახალგაზრდები. გოგო და ბიჭი. ტაქსი ამობრუნებული ეგდო გზასთან ახლოს. მძღოლი მსუბუქად იყო დაშავებული, ასე რომ, დაკითხვა მოვახერხეთ.

კითხვაზე: რა მოხდა? აღშფოთებული სახით გვიპასუხა:

მაყაჩაღებდნენ! სარკეში დავინახე, როგორ ეკავა იმ გოგოს ხელში პისტოლეტი. შიშისგან იმწამსვე საჭე გადავკარი. მეტი არაფერი მახსოვს.

მძღოლი დავამშვიდეთ, ჩვენს მანქანაში ჩავსვით და საქმეს შევუდექით. ტაქსის ჩხრეკისას პისტოლეტს და უბის წიგნაკს წავაწყდით.

აი, მისი შინაარსი:

— სალო, შენთან საქმე მაქვს. არ გაგიკვირდეს, ასე რომ მოგმართავ. არ მინდა ტაქსის შოფერმა მოგვისმინოს.

— ნამდვილი შეშლილი ხარ. ყოველთვის ვიცოდი. გისმენ, რა გინდა. უფრო სწორად

— მე შენ ძალიან მიყვარხარ! დღესვე ცოლად უნდა გამომყვე. თუ უარს მეტყვი, იცოდე, იარაღი მაქვს ნამოღებული, ახლავე თავს მოვიკლავ!

— გიჟო! მეც მიყვარხარ! ოღონდ ცოლად არ გამოგყვები, თუ შენს იარაღს არ მაჩვენებ. ხომ იცი, როგორ მიყვარს.

— სალო, ოღონდ ცოლად გამომყევი და ავრორიდან გასროლინებ. გაჩვენებდი, მაგრამ მე რომ ამოვიღო, ტაქსის შოფერმა არაფერი იფიქროს.

— სად გაქვს, მე თვითონ ამოვიღებ.

— უბეში, მარცხნივ. იქ, სადაც ყველაზე მეტად მიყვარხარ!..

ტაქსის მძღოლს გადავხედე. მან ისევ აღშფოთებული სახით შემომხედა და მუხლზე ხელის დარტყმით თქვა:

გოგო და ყაჩაღი? სულ გადაირია ეს ხალხიო.

ბედნიერებისთვის მეტი რა არის საჭირო? წყალი სულ მაქვს, ზანგი არ ვარ და ქალები ზედ მასხდებიან. თუმცა არა მარტო ქალები. უკვე ხუთი თვეა ვითმენ. დარწმუნებული ვარ (თუ სადმე სამართალი არსებობს), ჩვენი პირველი დამამზადებელი ჯოჯოხეთის კანალიზაციაში იხდის სასჯელს. აბა, ეს რა ყოფაა. მართლაც დიდი ნებისყოფა უნდა გქონდეს, რომ ყველაფერი უხმოდ აიტანო. ოჰო! კარი იღება და გოგო-ბიჭი შემოდის, კარს ჩარახვენ და წავიდა... ახლა უკვე აღარ მიკვირს. თავიდან კი ძალიან შევშფოთდი. გაკვირვების ნიშნად ცოტა წამოვიბუყბუყე. წყვილმა შემომხედა (ჩამხედა), მხიარულად გაიცინეს და ისევ თავიანთი საქმე განაგრძეს.

ისე, რა ერთმანეთს ჰგვანან ეს ქართველები. განსაკუთრებით მთვრალეები (აქ რესტორანია და ამიტომ უმეტესობა მთვრალია ან თვრება). წყვილის შემდეგ ერთი ლიპიანი ბიძა შემოვიდა. დამაჯდა, სიგარეტი ამოიღო და მობილურით რეკავს. ოჰოჰო! რა სპილო, რის სპილო, თან როგორც ჩანს მამობრივი გრძნობებიც მოაწვა:

ალო! სადა ხარ ქალო. ბავშვი გააღვიძე. ღვიძავს? დაუძახე. ვაჰ ეგეც? სეკა...

ლიპიანი ბიძა ახალგაზრდა ბიჭმა შეცვალა. თვალები მოხარული თევზის თვალებს მიუგავს. ჩემი დანახვისთანავე, დიდი ხნის უნახავივით ჩამეხუტა, თხუთმეტი წუთი ინვალა, იტანჯა და წავიდა. ნასვლის წინ კალამი ამოიღო და კედელზე მიანერა: ლ + კ = შ. კიდევ კარგი ჩარეცხვა არ დაავინყდა. ვითომ არაფერიც არ მომხდარა. მერე ფხიზელი შემოვიდა. ცოტა შეიმშუშნა (სუნი არ ესიამოვნა), მაგრამ ძალზედ უჭირდა და აღარ გაბრუნდა. ფხიზელის შემდეგ ოფიციალტი გოგო შემოვიდა. ტანსაცმლიანი დამაჯდა, სიგარეტს მოუკიდა და რაღაც პატარა წიგნი გადაშალა. ორი ღერი სიგარეტი მოწია და წავიდა. მერე ისევ მთვრალი (გამხდარი) შემოვიდა. სარკესთან დადგა (კიდევ კარგი სარკე არა ვარ), ორიოდ წუთი უძრავად იდგა, სერიოზული სახით. მოულოდნელად თვალი ჩაუკრა სარკეს და გაბადრული გავიდა.

ათი წუთის განმავლობაში არავინ შემოსულა. ჩემზე მეტად ვინ იცის მარტოობის ფასი, მაგრამ ვინ გაცლის.

ისევ მთვრალი სპილო. ცოტაც და შევიშლები. ამჯერად მობილური აღარ დასჭირდა. პირდაპირ ელაპარაკა ნაცნობებს. ესიყვარულა რაღა, ბოლოს, მაინც იჩხუბა: ვალი რატომ არ მოგაქვს ხო მაინც აქ უნდა დავხარჯოთო — უკვირდა!

ისევ მარტოობა ორი წუთით. რა კარგი სიტყვაა მარტოობა! ნეტავ, მისით ყველა კარგი სიტყვის შეცვლა შეიძლებოდა. სიყვარული გინდა აუხსნა გოგოს? ეტყვი: მე შენ გმარტოობ! კარგი ადამიანი გინდა შეაქო? ეტყვი: თქვენ ძალიან მარტო ადამიანი ბრძანდებით! გინდა გაიფიქრო რა კარგად ვარო? გაიფიქრებ: რა მარტო ვარ!

კარი ლამაზმა გოგონამ შემოაღო. დამასკუბდა. თან მობილურით ლაპარაკობს: ქეთი მე ვარ. როგორ ხარ? ფანტასტიურად. სერიოზულ დროს ვატარებთ. რატომ არ ნამოხვედი შე სტარავერო. შენ რო ნიკას ევალები დათვრა და შენ დაქალ ანის დაუნყო ჩალიჩი. მაინც არ გევასება? აუ, მე მაგრადა. რა ბეჭები აქვს! მაგარი ტიპია. ხოდა მაგ შენმა დაქალმა, ავთული ხო გევასება? ხოდა ნიკა დაიკიდა და ავთულის ეკურკურება. რასა და ცეკვავენ.

მერე ბიჭი შემოვიდა. კარი ჩარაზა. ყველაფერს გულდასმით მოავლო თვალი და შპრიცი ამოიღო. ნარკომანებს რაღა უნდათ რესტორანში. თუმცა, ვის არ შეხვდები აქ: ნარკომანებს და ქეშებს, შარაფისტებს და ვეგეტარიანელებს, ლოთებს და ინტელიგენტებს (ან ორივეს ერთად), ყველა სახის შეყვარებულებს, გულგატეხილებს, მწარედ რომ იფურთხებიან, გალსტუკიანებს და უგალსტუკოებს...

ახალგაზრდა ნარკომანმა გაოცებით შემომხედა. შპრიცი ჯიბეში იტაკა და გავარდა. მე კი რაც ძალი და ღონე მქონდა შადრევანივით ვასხამდი. ამომქონდა და ამომქონდა ამდენი ხნის ნათმენი. დამლაგებელი ქალი შემოვარდა ნივილ-კივილით, მაგრამ რას გახდებოდა? ეს ჩემი წუთები იყო. არარსებობისაგან განთავისუფლების წუთები...

ახლა?

ახლა კი, ვგდივარ ამობრუნებული ქალაქის ნაგავსაყრელზე. ფერდი ჩამტვრეული მაქვს. ხანდახან ლეკვები თუ შემოდვრებიან და ჭკვიანი თვალებით გაჰყურებენ ჩემიდან არეს...

მეტი რა არის საჭირო?

ლამაზი ქალი

სამუშაო დრო იწურება. მაღაზიის თანამშრომლები საუბრით ირთობენ თავს. გარეთ ქარიანი ამინდია. ამ დროს პატარა მყუდრო მაღაზიაში ყოფნა სასიამოვნოცაა. გოგოები — ნინო და თეონა ყავას ადუღებენ. მუშებს დღის განმავლობაში ტახტზე ჯდომა ეკრძალებათ. ახლა კი ორივე ტახტზე ზის.

ერთი სიგარეტს ეწევა და როგორც ყოველთვის, ლაპარაკობს. გოგოებს მის ოხუნჯობაზე ეცინებათ. ვალერი ქვია, მაგრამ ყველა ერთაოზ ბრეგაძეს ეძახის — იმერელია. გოს მონწევაზე თავის დანებება სურს და ვალერი სერიოზული სახით ამხნევეს:

— რა უნდა ბიჭო სიგარეტის გადაგდებას. ორმოცდაათჯერ მაინც მექნება თავი დანებებული.

— ვალერი! ის როგორ იყო? — შეეკითხა თეონა, — ლამის ორ საათზე ჩვენ დირექტორს რომ დაურეკე „შეგხვდეთო“...

— აპა, გოგო! პატარა ნასვამი ვიყავი. ბადრიკიემ დამპატიჟა ბოვშის ნათლობაში და ქე დავლიე ცოტა, ასე, ორი ბოთლი ღვინო. აუ, რა სუფრა იყო. ის სუფრა მოგვცა ახლა აქანა... ხოდა, გარეთ რო გამევედი, ვიფიქრე ჩემ სიყვარულს დოურეკავთქვა. არ მოგხვდი დირექტორთან?.. ორივეს სახელი ხო მ-ზე იწყება.

— კიდე კაი, გქონდა ანგარიშზე და ზარი არ გაუშვი შე საცოდავო, — უთხრა ნინომ, — თორემ, კაცის ხმას რომ გაიგონებდი, რას იფიქრებდი?

— რას და სიმავრია-თქვა და დავპატიჟებდი რესტორანში.

— აუჰ, სასიდედრო ხომ გიყდება შენზე და... მართლა! შენ სასიდედროს რომ ქალი დაყვება ხოლმე გვერდით, ვინ არის?

— ვინ? ცისფერი თვალები რომ აქვს?

— ჰო, ლამაზი ქალია, — თქვა ნინომ.

— აუ, ეგ ადრე იქნებოდა მართლა ლამაზი. ჩემმა შეყვარებულმა მითხრა ტაბლეტებს სვამსო.

— რა ტაბლეტებს? — ერთხმად ჰკითხეს გოგოებმა და თან ყავა შემოიტანეს.

— ქმარი ყავს აფხაზეთში დაღუპული.

— მერე?

— რა მერე, ვერ უნდა მიხვდეთ? სექსი რო არ მოუხდეს. უხერხული სიჩუმე ჩამოვარდა. გიომ მაგიდაზე დაგებული კოლოფიდან სიგარეტი ამოიღო და მოუკიდა.

— აკი აღარ ვენწვიო? — ღიმილით უთხრა თეონამ.

მხატვარი ნინო ზალიშვილი

კარინტის მომხილავი სამყაროსაკენ

ფრიდემ კარინტის ნოველას „ფიცის“ რომ გავეცანი თქვენი ყურნალის ა.ნ. მე-14 ნომერში, მაშინვე გამიჩნდა აზრი, რომ ეს გვარ-სახელი უკვე მსმენოდა, მაგრამ ვერ გავიხსენე, საიდან.

უნგრელი მწერლის ეს ჩინებული ნოველა კი თავისთავადაც ძალიან მომეწონა და იმანაც აღმაფრთოვანა, რომ შანდორ პეტეფის ეძღვნებოდა. გრიგოლ აბაშიძემ მართლაც ისეთი გასაღები მთარგმნის პოეზიას, რომ ქართული ლიტერატურის სრულფუნქციან ნაწილად აქცია, ჩვენი მთარგმნელობითი ხელოვნების ერთ-ერთ საუკეთესო მიღწევად. ამ თარგმანების კითხვა არასოდეს მწყინდება და ისეთი განცდა მაქვს, რომ შანდორ პეტეფი ქართველი მწერალია, ჩვენი სახელმწიფოებრივი დამკვიდრებისათვის მებრძოლი და ამ იდეალს თავშენიშნული.

იმ პუბლიკაციას ყურნალის მე-20 ნომერში კიდევ ორი ნოველის — „ბარაბა“ და „ბეატრიჩე“ — თარგმანიც მოჰყვა, ისიც შევიტყუე, რომ დასაბუთებდა გამზადებულ კიდევ ერთი ნიმუში „კეისარი და აბუ კაირი“, და თქვენი არ იყოს, მეც ვვარაუდობ, რომ ჯემალ ინჯია ამ წარმატებით დაწყებულ საქმეს ადვილად არ შეუშვებს ხელს და უახლოეს ხანში უნგრელი მწერლის ნოველების კრებულსაც შემოგვთავაზებს.

აქამდე არ მომეცა საშუალება, რომ ამ შესანიშნავი პოეტისათვის მადლობა მომეხსენებინა იმ მხატვრულ-დოკუმენტური წიგნის შექმნისათვის — „ოთარ ჩხეიძის აბრისი“ — რომელიც ზაურ ნაქაძის ანალოგიური ყაიდის წიგნთან („შორია ოთარწმინდამდე, ოთარ!“) ერთად ჩვენი სამწერლო ცხოვრების მნიშვნელოვან მოვლენად მიმაჩნია. ყელქცეულელებს ისიც გვეამაყება, რომ ორივე წიგნში ხშირად გაისმის ჩვენი სოფლის სახელი.

სათქმელს რომ არ ავცდე, სწორედ „ბარაბას“ გაცნობამ გამახსენა, რომ ეს ნოველა უკვე წაკითხული მქონდა ქართულად. რამდენიმე დღეს მოვუნდი „ლიტერატურული საქართველოს“, „ცისკრის“, „მნათობის“, ის კი არა, „განთიადის“ კომპლექტების გადათვალიერებას (მარტო ხომ არ ვათვალიერებდი, ცალკეული პუბლიკაციები თვალს იტაცებდა და კიდევ ერთხელ ვეცნობოდი მივიწყებულ თხზულებებს) და როდესაც გადავწყვიტე, რაღაც არასწორად ჩამჩრჩენია მესხიერებაში-მეთქი, კიდევ ვიპოვე ეს მცირე, გულისშემძვრელი თხზულება, ერთ-ერთი საუკეთესო ამ თემაზე — ქეთევან ტომარაძის მიერ ამტყველებული, ჩვენი ცნობილი მთარგმნელისა და კრიტიკოსის, ვინც ორპან ფამუქის „თეთრი ციხე-სიმაგრე“ ისე სანიმუშოდ გადმოიღო, ჩემს სამაგიდო წიგნად გავიხადე.

თქვენც შეგიძლიათ იხილოთ „ლიტერატურული საქართველოს“ 1996 წლის 3 მაისის ნომერი.

ეს იმ გარემოების დასაზუსტებლად, რედაქცია მცირე მინანურში რომ აღნიშნავს, თითქოს ფრიდემ კარინტი პირველად „ფიცით“ გამოჩნდა ქართულ ენობრივ სამყაროში.

გამოჩნდა ჯერ კიდევ 14 წლის წინათ, ერთი ნოველისა კი უკვე ორი სხვადასხვა თარგმანი მოგვეპოვება.

ერთი შეხედვით ისეთი შთაბეჭდილება დამრჩა, რომ ქეთევან ტომარაძემ და ჯემალ ინჯიამ „ბარაბას“ განსხვავებული რუსული ვერსიებით ისარგებლეს (საგაზეთო პუბლიკაციისას ნოველას „უყვამო მოსკლა“ ჰქვია), თუმც ამის შედარება-კირკიტისაგან ამთავითვე ვითავისუფლებ თავს — რაც კრიტიკოსებისა და მკვლევარების საქმეა, მე რატომ უნდა ჩავეერიო? დაე მათვე არკვიონ ამ ნოველის ტრაგიკომიკური შინაარსიც და მრავალფეროვანი ნიუანსებიც.

ჩემი გამოხმაურების მიზანი მხოლოდ ის არის, პირველობის ადვილად განსაზღვრა სახათბალო და ყველა მოვალე ვართ დაზუსტებაში ჩვენ-ჩვენი წვლილი შევიტანოთ.

ფრიდემ კარინტის ნოველების ახალ-ახალი ნიმუშების გამოჩენას კი მეც ისეთივე ინტერესით ველოდები, როგორც, დარწმუნებული ვარ, სხვა არაერთი მკითხველი, და ჯემალ ინჯია ამ მოლოდინსაც უთუოდ გაუნევეს ანგარიშს, რათა უნგრელი მწერლის უჩვეულო და მომხილავი მხატვრული სამყარო უფრო სრულად წარმოისახოს ქართულ ენობრივ სამოსელში.

თამარ ჩიტაძე

ყელქცეული

ასტრიდ ლინდგრენის სახელობის პრემიაზე პირველად ქართველი ნომინანტებიც დასახელდნენ

ფრანკფურტის საერთაშორისო წიგნის ბაზრობაზე მოხდა ასტრიდ ლინდგრენის საერთაშორისო პრემიის „ალმა“-კომიტეტის მიერ 2011 წლის პრემიის ნომინანტთა სიის წარდგენა. დასახელებულთა შორის პირველად ქართველი ნომინანტებიც. კერძოდ „საბავშვო ლიტერატურის განვითარების ფონდი“ ლიბო.

„ალმა“ დაწესდა 2003 წელს, შევადეთის სახელმწიფოს მიერ, როგორც ყველაზე დიდი საერთაშორისო პრემია საბავშვო ლიტერატურის დარგში. მისი დაარსება დიდი შვედი საბავშვო მწერლის ასტრიდ ლინდგრენის სახელის უკვდავყოფას, მისი კრედიტის პოპულარიზაციას და საბავშვო ლიტერატურის განვითარებას ემსახურება მთელ მსოფლიოში. საპრემიო ფონდია 50 მილიონი შვედური კრონა. ამ პრემიისათვის ნომინანტებს მთელ მსოფლიოში არჩევენ: მწერლები, ილუსტრატორები, ორგანიზაციები და მთხრობელები შესაბამის ნომინაციებში სახელდებათ. 12 წევრიანი ყოფილი გამარჯვებულს, მარტის თვეში გამოავლენს. პრემიას იღებს მხოლოდ ერთი გამარჯვებული. რომელსაც 1 ოცნის ოფიციალურად აჯილდოებს შვედეთი. ნომინანტებს წარმოადგენს ალმა ოფიციალური წარმომადგენელი სხვადასხვა ქვეყნიდან. საქართველო ქართულ-შვედური მეგობრანდუმის საფუძველზე 2006 წლიდან მიერთებული ამ საპრემიო კომიტეტზე და აქვს უფლება ყოველწლიურად წარადგინოს თავისი ქვეყნიდან წარმომადგენლები, რომელთა კანდიდატურებს განიხილავს ალმა კომიტეტი და ოქტომბრის თვეში ასახელებს შერჩეულ ნომინანტებს.

სასიხარულოა, რომ წელს პირველად მოხდა წარდგენა საქართველოდან. და პირველივე წარდგენა ასე წარმატებულ აღმოჩნდა. ნომინანტთა სიაში მოხვედრაც უკვე ძალზე მნიშვნელოვანია არა მხოლოდ ფონდისათვის, არამედ სახელმწიფოსათვის და ზოგადად ქართული საბავშვო მწერლობისა და საბავშვო წიგნის პოპულარიზაციისათვის. წელს ფონდ „ლიბოს“ გარდა ნომინანტთა შორისაა ერთი ქართველი ილუსტრატორიც, ლელა ტაბლიაშვილი.

ფონდი „ლიბო“ 2006 წელს დააფუძნეს საბავშვო მწერლებმა ირმა მალაციძემ და მარიამ წიკლაურმა. ფონდი ყოველგვარი ფინანსური მხარდაჭერისა და გრანტების გარეშე მრავალმხრივად საინტერესო საქმიანობას წარმართავდა ამ წლების განმავლობაში: დააარსა ყოველწლიური დღესასწაული „ქართული საბავშვო წიგნის დღე-27 ოქტომბერი“, გამოსცა „საბავშვო ლიტერატურის ალმანახი“, აწყობს შეხვედრებს მკითხველთან და პოპულარიზაციას უწევს საბავშვო მწერლებსა და საბავშვო წიგნებს. ჩაატარა ერთობლივი სემინარი ქართული და შვედურ საბავშვო მწერლობის ისტორიასა და დღევანდლობაზე, აწყობს წიგნების გამოფენებს, დააარსა მყვალა მრეწველობის სახელობის პრემია „კიკლი-კიკლი“, რომელსაც საბავშვო ლიტერატურის განვითარებისათვის გასცემს, აამუშავა საბავშვო ლიტერატურის ვებგვერდი, აწყობს კონკურსებს და სხვა.

პედრო ალმოდოვარი

კარგი დასაწყისი

დახლთან გოგონა მარტო ზის, ფეხებთან კი ორი ფერადი პოლიეთილენის პაკეტი უდევს.

გვერდით ორმოციოდე წლის მამაკაცი მიუჯდება. ჯერ თვითონ არ იცის, რას აპირებს – ასანთს მოსთხოვს, გაეარ-შიყება თუ უბრალოდ გამოელაპარაკება ამ ერთადერთ ცოცხალ არსებას სადგურის ბარში /თუ მიმტანს არ ჩავთვლით, რა თქმა უნდა/.

გარეთ ცივი, ავდრიანი და ჭუჭყიანი ღამეა.

კაცმა ყველა შესაძლებლობიდან ასანთის თხოვნა აირჩია.

ცარიელ ხელს, სიგარეტის გარეშე, ისე უშვერს, თითქოს — გამარჯობა, როგორა ხარო, ეკითხება. გოგონა იძაბება, ხელს არ უწვდის და ეუბნება:

— არ მომეკაროთ, რამდენიმე დღის წინათ გამაუპატიურეს. კარგად გაერთენ. მოკლედ, ცოცხალი ძლივს გადავრჩი, თუკი ამასაც სიცოცხლე ჰქვია. მაგრამ, სჯობს, არ მომეკაროთ. შეიძლება შემომაკვდეთ.

— რისთვის? მე ხომ არაფერი დამიშავებია. მხოლოდ ასანთი გთხოვეთ.

— გასაგებია, — პასუხობს გოგონა, რომელიც გულნატკეპნი, რომ ახსნა-განმარტება სჭირდება. — მაგრამ, ტრავმირებული ვარ. მამაკაცებთან კონტაქტი ჩემთვის აუტანელია. — როგორც ჩანს, მისთვის ისიც კი აუტანელია, რომ ფეხებზე პოლიეთილენის პაკეტი ეხება. — არ მინდა უსამართლო ვიყო და მოგკლათ. ამიტომ ვაძლევ თავს უფლებას, რომ გაგაფრთხილოთ.

— დიდი მადლობა. ქალებთან ურთიერთობა მაინცდამაინც არც მე მეხერხება.

— თქვენც გაგაუპატიურეს?

— არა, ამ აზრით არ მითქვამს.

კაცი ყოყმანობს, საკუთარ თავზე საუბარი არც ისე იოლია. მართალი რომ ითქვას, ხუანი თავს ცუდად გრძობს და სასეირნოდაც სწორედ ამიტომ გამოვიდა, თუმცა წვიმა. საბეჭდ მანქანასთან კარგა ხანს იჯდა, მაგრამ სტრეიქონიც ვერ დაწერა. ერთ-ერთი ისეთი საღამო იყო, როცა თავის გოგოსთან ურთიერთობა უფრო მეტად უჭირდა, ვიდრე საბეჭდ მანქანასთან. აი, ამ გოგონას თვალბეჭდში კი, ბარში რომ წამომჯდარა, აშკარა სიჯიუტე მოჩანს. აინტერესებს რაშია საქმე. ეტყობა, იმ კატეგორიას ეკუთვნის, გადაკრულ სიტყვას რომ არ აღიარებს. ყველაფერში დარწმუნებული უნდა იყოს.

— რაზე შეეჩერდით? ჰო, გაგაუპატიურეს თუ არა?

ხუანი არ პასუხობს, თავის ფიქრებში ეფლობა. ქალი უკვე ღელავს.

— არ გამაუპატიურეს, მაგრამ თავს ზუსტად ასე ვგრძნობ.

— ეს შეუძლებელია, — დაბეჯითებით აცხადებს ქალი.

— რესტორანში ვისხედით, — თხრობას იწყებს ხუანი.

— მე და ვიქტორია. მკითხავი მოგვიანლოვდა და ხელზე მიმკითხავა. ალბათ იმიტომ, რომ ცნობილი მწერალი ვარ. შემდეგ ტუალეტში გავედი და ველარაფერი დავინახე. ვიქტორიამ სთხოვა, მეც მიმკითხავეო. ბოლოსდა მივუსწარი. ვიქტორიას სახეზე ისეთი გამომეტყველება ჰქონდა, როცა ხმის ამოღება არ ღირს, რადგან არ იცი, ამ გამომეტყველე-

ბის მიღმა რა იმალება. შინ მიმავალმა კი მიაბო, მკითხავმა რა გაუშხილა.

— მაინც რა გაუშხილა?

— უთხრა, სინაზის არაჩვეულებრივი ნიჭი და ალერსის უკიდვარი მოთხოვნილება გაქვსო. შემდეგ უწინასწარმეტყველა, შენს ცხოვრებაში მალე გაჩნდება მამაკაცი, ზუსტად იმდენ სიყვარულს რომ მოგართმევს, რამდენიც გჭირდებაო.

ხუანი ისე ჩუმდება, თითქოს საკუთარი სიტყვების ზეგავლენის შემონება უნდა. გოგონას მზერა ნეიტრალური რჩება.

— ისეთი ლიმილით მიყვებოდა, თითქოს დასცინოდა იმ ეფექტს, მისმა სიტყვებმა ჩემში რომ გამოიწვია.

— იქნებ ავი განზრახვა არც ჰქონია. უბრალოდ არ დაუფიქრდა.

— მეც ასე მეგონა. ვუთხარი, ის მამაკაცი მე ვარ და ძალიან მიკვირს, რომ ამ ორი წლის მანძილზე, რაც ერთად ვცხოვრობთ, ამას ვერ მიხვდი-მეთქი. არაფერი მიპასუხა, თითქოს ამას მნიშვნელობა არც ჰქონდა. სულ ოცი წლისაა. ცოტა უფროსი რომ იყოს, მიხვდებოდა, ეს რა უხეშობაა. მაგრამ თქვენ, ახალგაზრდები, იმდენად უშუალოები ხართ, ვერც კი ხვდებით, სისასტიკეს რომ ჩადიხართ. მოკლედ, მასთან დარჩენა და ამ ორზროვნებით გაჟღენთილი ლიმილის დანახვა აღარ შემეძლო. ავიღე და მივატოვე. ჰო, დავშორდით, მაგრამ ვერა და ვერ ვივინყებ.

ხუანი ჩაფიქრებული დუმს.

ქალიც აღარაფერს ამბობს.

ხუანი სიგარეტს რამდენჯერმე ზედიზედ მოქაჩავს და ბარის ბოთლებს დაბნეული ათვალეირებს.

მძიმე დუმილი რამდენიმე წუთს გრძელდება და უცებ გოგონა გამოცოცხლდება.

— თავის მოკვლა არ გიფიქრია?

— არა, არასოდეს.

— არც მე.

ისე დაბეჯითებით ამბობს, აშკარად არაერთგზის უფიქრია.

— ვეშაპებიც კი თავს იკლავენ, როცა რაიმე არ გამოსდით, — განაგრძობს იგი. — მე კი სრულიად სანაღამდე-გო მოვლენა ვარ და სირთულეები მხოლოდ ძალას მმატებს. დამარცხებასაც არასოდეს ვაღიარებ. არც ტკივილის მეშინია, თუნდაც გართულეებს მიმზადებდეს. ვიტალისტი ვარ! დრო იყო, სიამტკბილობისა მეშინოდა, მაგრამ, ბოლოს და ბოლოს, ესეც გადავლახე. ახლა ჩემი ტრავმის გადალახვა მჭირდება და ბედნიერიც ვიქნები. ყოველ შემთხვევაში, შევეცდები მაინც. ცხოვრების შეცვლა მინდა, ჰორიზონტის გაფართოება, ენების შესწავლა, ახალი სამსახურის მოძებნა, მონყენილობისგან თავის გამოხსნა. ძველებურად ვეღარ ვიცხოვრებ. მადრიდში ჩემი შესაძლებლობები ამოვწურე. არადა, სამწუხაროდ, ზარმაცი ვარ, თანამიმდევრულობა მაკლია და ჩემი სანუხარიც ესაა.

— პოლიციამი თუ განაცხადეთ?
— რატომ მახსენებთ?

ხუანი დაბნეული შესცქერის.

— მგონი, ჩიხში მოვექცით, არა?

— პირველივე მატარებელში ჩავჯდები, ექვსი საათის მერე პარიზში ვიქნები, ექვსი თვის შემდეგ კი, ფრანგულად ვილაპარაკებ. დილას ხრამუნა თეთრი პურის მხიარული ხმებით მივესალმები. კატრინ დენევს დავუმიგობრდები. მისი მარჯვენა ხელი გავხდები და, სრულიად მოულოდნელად, ევა ჰარინგტონივით, როლს წავართმევ. ჰო, როცა წარმატება მოვა, იქნებ ჩემს ტრავმასაც ეშველოს და შეეყვარებაც ისევ შევძლო. მანამდე კი — არც ვიცი, როგორ ავიხსნათ — უბრალოდ გავერთობი და შევეცდები, რომ ცოცხალი გადავრჩე.

— ესე იგი, ვიტალისტი ხარ? კრიზისში მოქცეულ ტელუნამყვანს ან მწერალს უფრო გავხარ. შენ ხომ არ მიცნობ, მე ცნობილი მწერალი ვარ.

— მაშინ ვიქტორია შენთან ანგარიშით ცხოვრობდა.

— ერთხელაც გაბედავ ამის თქმას და სიფათში გლენავ, — ემუქრება ხუანი.

— მაინც რას წერ? — ისე ეკითხება, თითქოს ეპირფერება.

— პირველი რომანი დავასრულე, ოღონდ უჩვეულოდ სრულყოფილია.

— საინტერესოა?

— ძალიან ჭუჭყიანია, ისევე როგორც ყველა პირველი წარმატებული რომანი. როცა ადამიანი ბოლოს და ბოლოს მოიპოვებს პირველი რომანის გამოცემის საშუალებას, უკვე ყველაფერი ისე აქვს ყელში ამოსული, რომ წიგნი უგვანი გამოდის. იმიტომაც მოსწონთ. მეორე რომანი უფრო შერბილებულია. მხოლოდ უფლებას ეძებს, მესამეც დანეროს. ამის შემდეგ კი უკვე რომანისტი ხდები. მე მხოლოდ კვირაობით ვმუშაობ. რა მნიშვნელობა აქვს, რა დროს ან ვის გვერდით ვიღვიძებ. ყოველ კვირადღეს თვალცრემლიანს მეღვიძებ. მაშინ ვეკითხები და ვწერ. შემდეგ კი სასიამოვნო მელანქოლია მეუფლება, ოღონდ არ მესმის, ამას თქვენ რად გიყვებით.

— არც მე.

მოახლოებული მატარებლის ხმა ისმის. გარეთ ისევ წვიმს. ამ საუბრის დროს ბარში რამდენიმე მგზავრი შემოსულა. თავიანთ პრობლემებში ჩაფლული ხუანი და უცნობი ქალი კი ყურადღებას არაღივს აქცევენ. მოახლოებული მატარებლის ხმა მათზე მალევიძარასავით მოქმედებს.

— აბა, რას იზამთ? — ეკითხება გოგონა. — ჩემთან ერთად წამოხვალთ თუ თქვენს საფიქრალთან დარჩებით?

— მოგზაურობა არ მიყვარს, მყუდროებას მირღვევს. ალბათ რაიმე დასალევს შევუკვეთავ.

— საუბრის დაწყება უფრო იოლია, ვიდრე დასრულება, არა?

— ჰო, რომანებშიც ასე ხდება.

— კარგი. მაშინ მშვიდობით.

— გაგიმართლოს საფრანგეთში.

გოგონა გაქრება. მატარებელიც ასევე. გარეთ ავდარი ბობოქრობს. ხუანი კი ისევ ბარში ზის და წვიმის გადაღებას უცდის, რათა შინ, თავის ახალგაზრდა ვიქტორიასთან დაბრუნდეს.

სასტუმროში დაბრუნებულს ქალი ტელევიზორის წინ ჩაძინებული ხვდება ისეთ პოზაში, ყველას რომ დაამახინჯებდა მის გარდა.

“ალბათ რამე დალია,” — ფიქრობს ხუანი. როგორც ყოველთვის, ღელავს, მაგრამ არც უახლოვდება და არც გოგონას გაღვიძებას ცდილობს.

საბეჭდ მანქანასთან ჯდება, პირველ გვერდს მონიშნავს და ბეჭდვას იწყებს.

“არ მომეკაროთ. რამდენიმე დღის წინათ გამაუჰატიურეს. კარგად გაერთინე. მოკლედ, ცოცხალი სასწაულით გადავრჩი, თუკი ამასაც სიცოცხლე ჰქვია. მაგრამ გაფრთხილებთ: შეიძლება შემომაკვდეთ. ჯერ კიდევ ტრავმირებული ვარ”.

— მშვენიერი დასაწყისია რომანისთვის, — წამოიძახებს ხუანი.

ვიქტორიას შესცქერის. ძალიან უნდა დაწერილი წაუკითხოს, მაგრამ იმის მოყოლაც ხომ მოუწევს, სადგურზე უცნობ ქალს როგორ შეხვდა და ვიქტორიაზე

რა უამბო. მკითხავის ამბავი კი მართალია, მაგრამ მას და ვიქტორიას სულ სხვა სატკივარი აწუხებთ. ამის გაზიარება კი ხუანს არაღივსთვის სურს, გარდა იმ მეორე მონანილისა, ახლა მასთან ზურგშეკცევით, ტელევიზორის წინ რომ ძინავს.

უცნაურად კი უყურებს ამ ტელევიზორს.

ხუანი ქალს უახლოვდება. უყვარს, როცა დაძინებულს ეხება. დივანზე ჯდება და ქალს თავისკენ მიიზიდავს.

ვიქტორიას არ ძინავს — თუმცა ვინ იცის. ზოგიერთები სიკვდილსაც მარადიულ ძილს ეძახიან.

ტანსაცმლის ნაწიბურებში ხუანი სულ ახლახან გამოყენებულ ნემსს პოულობს, ამ ნემსს დასცქერის, ტირის და ფიქრობს, ვიქტორია უკვე ველარასოდეს იპოვნის მამაკაცს, იმდენ სიყვარულს რომ მიართმევს, რამდენიც სჭირდება. მე კი დრო აღარ დამრჩა დაუშვტკიცო, ეს მამაკაცი მე რომ ვარო.

თარგმნა
მანანა მიქელაქია

მხატვარი ნინო მამაცაშვილი

მაია ვარამაშვილი

ქრისტეს სახელით, ჯვარის სახელით

უძღვნი ნწორის ეკლესიის წინამძღვრის
დეკანოზ დავით გრიგალაშვილის ხსოვნას

„ის, ვინც მეცხრამეტის ყურს მიუგდებს ქარებს...“ ოქროვანი მეცხრამეტე... გვართმევდნენ ჩვენში კი ძალას არ იშურებდნენ საბრძოლველად, ჩუმად, შეუმჩნეველად, თანდათან... იყო დრო სიჩუმისა და ხელახლა აბორგების ფაშიც დადგა...

XIX საუკუნის სამოცდაათიან წლებში ერთიანად ძალმოკრებილი საზოგადოება იწყებს ბრძოლას — ქართულ ენაზე განათლებას! გალობა ქართულად! (დიდი ხანია, ეკლესია-დაკარგული ხალხი სამიკიტნობესა და მსგავს შემცველს ეძებდა), „ჩვენი თავი ჩვენადვე გვეყუდნეს!“

ქართულად გალობა 70 წელია აღარ მოუსმენიათ, ბევრი წმინდა მამა დაისაჯა ამისთვის. გაზეთი „დროება“ კი სწორედ მაშინ ალაპარაკდა „ქართულ ახირებებზე“.

საგალობელი ღვთის სიტყვა და ადამიანთა გულებში ღვთიურ ცეცხლს ანთებს, მაგრამ უკვე ბევრი რამ შეცვლილა — საეროსა და საეკლესიოს ერთმანეთში ურევენ, რაფიელ ერისთავიც კი აცხადებს — მგალობლებთან ერთად საზანდრებიც მოვიწვიოთო. მგალობლები და საზანდრები — „დროება“ შფოთავს. ის მხოლოდ გაზეთი აღარაა. საზოგადოების გამზრდელია, საყრდენია — „სანამ უკანასკნელი მოჰკიანი ცოცხალია, გადავარჩინოთ საგალობლები!“

კარბელაშვილებს, ფილიმონ ქორიძეს და ამ საქმის სხვა ქომბავებს უკვე იცნობენ. მე უჩინარ ადამიანებს გამოვიყვან სამზერს, ვინც გაბედა და ერთი აგური შემატა საქმეს. „დროება“ არ ტყუის. საგალობლები კონცერტის დარია ხალხში. გადაეჩვივნენ, ქართული თეატრიც ადგილია. „სადაც ერთი საათის მანძილზე ჩვენს ენაზე ვილხენთ და ვტირით“ — ჯერ დრო უნდა გავიდეს, რომ ხელოვნებად იქცეს.

ბოდბისა და ხირსის მონასტრები საგალობლების აღდგენის კერად იქცა. 1862 წელს არქიმანდრიტ მაკარს მხარში ამოუდგნენ დეკანოზი იოელ ნაცვალოვი, მღვდელი იოელ ხატივეი, გრიგოლ ლამბაროვი. მათ გვერდით იღვწის ვასილ კარბელაშვილი (ქართლ-კახეთის გალობას კარბელაშვილთა გალობადაც იხსენიებენ).

მოქმედების დრო დადგა და გაბედულ მამათა გამოისობით საგალობლების აღდგენის თაობაზე თხოვნა საქართველოს ეგზარხოს ევსევის წარედგინა...

1878 წელს ტფილისის სემინარიის გამგეობამ საქმის განსახორციელებლად სპეციალური კომისია გამოყო. საგანგებო კომიტეტმა დახმარებისთვის თბილისის საიმპერატორო თეატრის დირიჟორ ტრუფისაც მიმართა (თუმცა, საეჭვოა, მისგან დახმარება მიეღოთ).

„მასალებს ვაგროვებთ, კილოებს ვაჯერებთ, მოსავალი მოვიყვანეთ და მომკელი არ ჩანს“, — ნუხდა ვასილ კარბელაშვილი.

მხოლოდ შესწავლა, კონცერტებზე გალობა და ნოტებზე გადმოტანა ცოტას ნიშნავდა. საგალობლები ნელ-ნელა იპყრო-

ბენ საზოგადოებას. სადაცაა მთელი დიდებით წარდგებიან ერის წინაშე, რათა ქვეყნის მესხიერება გააღვიძონ: ქართული გალობა თვითმყოფადია და ბერძნულის გავლენას არ განიცდის — თავს უფლებას აძლევენ სიამაყისთვის. გამოკვლევას მამა ვასილ კარბელაშვილი ედგა სათავეში, მოხსენებაც წაიკითხა საზოგადოების წინაშე, მაგრამ მისი ნააზრევი ნაცნობ-მეგობართა წრეს ვერ გასცდა. გაიმართა ხელმოწერა და 35 მანეთი მაშინვე შეგროვდა („ცნობის ფურცელი“ 1898 429) გორის ეპისკოპოსმა კი ამ საშვილიშვილო საქმეს 500 მანეთი შესწირა.

რეგიონებში სიახლე ფრთხილად შემოდის. ოზურგეთიდან, ლიხინიდან, ცხინვალიდან „დროებას“ ატყობინებენ, რომ მოსწავლეთა შესრულებით საგალობლების კონცერტი გაიმართა. ყველას კი ქუთაისი სჭარბობს.

90-იან წლებში ვითარება შეიცვალა. საგალობლები უკვე საწყობებში პოულობენ თავმესაფარს. მასობრივად გალობენ თბილისში სამების ეკლესიაში (დოლაბერიძის ლოტბარობით) ავლაბრის წმინდა მარინეს სახელობის ეკლესიაში (ურმანიშვილის ლოტბარობით), ქაშუეთში მარკოზ ტყემალაძემ და მნათე ექ. ხელაძემ გუნდი მოიწვიეს (მონადირიშვილის ლოტბარობით).

საქართველო დასებად იყოფა. გაჩნდა იზმები, ისტები, პარტიების ეპოქა იწყება და მხოლოდ ქორიძე, დუმბაძე და კარბელაშვილები საქმეს ვერ მოერეოდნენ. ხალხს ახალი საქმე გამოუჩნდა.

საგალობლების დიდ ამავდარს ფილიმონ ქორიძეს განათლება იტალიაში ჰქონდა მიღებული და შიშობდნენ, საგალობლებს უცხო გავლენა არ შეჰხებოდა, მაგრამ ფილიმონ ქორიძე საქართველოს მივიწყებულ ეკლესია-მონასტრებში ეძიებდა ქართულ კილოებს.

მოკრძალებით იმკვიდრებს ადგილს გალობის „კარბელანთ კილო“, „დუმბაძეების გალობა“, „ჭალაგანიძეების გალობა“, „ქორიძის კილო“.

გაბრიელ ეპისკოპოსის თაოსნობით საგალობელთა ნაწილი გამოსცეს.

დაკარგული საგალობლების აღმდგენთა შორის არქიმანდრიტი მაკარი იხსენებს ამავდარ მამებს: დიდი გერონტი, სოფრონ ერისთავი, ნიკოლოზ ციციშვილი, პეტრე კარბელოვი, საბა ჟღენტი, სიმონ და ზოტიკე ინაევები: „ესე პირნი იყვნენ ზორასა შინა ბოდბის მიტროპოლიტის იონესსა“).

XX საუკუნის დასაწყისში წამოწყებულ საქმეს ლადო ბზვანელი აგრძელებს. ქუთაისში მამა რაჟდენ ხუნდაძის ლოტბარობით მგალობლებმა საზოგადოებას უძველესი საგალობლები წარუდგინეს. გაზეთი „სამშობლო“ აღნიშნავს, რომ გუნდი 100 კაცისგან შედგებოდა. ამ გაზეთმა თავის ფუნქციას მიაგნო — საუკუნის დასაწყისში ქართული პრესა მთლიანად გადაერთო მუშათა მოძრაობაზე, იმპერიალისტურ ომზე და ამით კულტურა ბევრს კარგავდა.

ნელა, უჩინარად, ნაბიჯ-ნაბიჯ „ქართულმა ახირებამ“ მზე ხელახლა იხილა გაბედულ ადამიანთა გამოისობით. ღირდა, საყურებლად ნამდვილად ღირდა.

* * *

ამერიკის ამჟამინდელი პრეზიდენტის ბარაკ ობამას სამუშაო კაბინეტში ინახება ასეთი დოკუმენტიც, შედგენილი 1936 წლის 24 ივნისს. ეს არის ხევისურეთის წარმომადგენელთა თხოვნა ამერიკის მთავრობისადმი, სახელმწიფოებრიობადაკარგული ქვეყნის იმ მთიანი მხარისა, სადაც აღწევით კი აღენია ახალ პოლიტიკურ რეჟიმს, მაგრამ ისეც ვერ მოეკიდებინა ფეხი, რომ ხევისურებიც დაბეჩავებულიყვნენ მის კირთებქვეშ და გამოსავალი აღარ ეძიათ. სხვა თუ არაფერი, 1922 წლის ზაფხულში ჰეროიკული თავგანწირვით საქართველოს ისტორიაში კიდევ ერთხელ აღბეჭდეს თავიანთი სახელი.

ამერიკის პრეზიდენტისათვის რას უნდა ნიშნავდეს ოდესღაც ამ მცირე ტერიტორიიდან დასახმარებლად გაგზავნილი ბარათი, ვერაფერს მოგახსენებთ, თუმცა ჩვენთვის კი უდავოდ დასამახსოვრებელი უნდა ყოფილიყო ამ შორეული გზის მოსინჯვის ცდა, მართლაც იმ პირთა მომზადებული რომ იყოს ტექსტი, რომელნიც პირველ ყოვლისა აწერენ ხელს და თავიც გადასდეს ამერიკისაგან რეალური თანადგომის მოსაპოვებლად.

დასამახსოვრებელი ნამდვილადაა ეს თხოვნაც და ეს ეპიზოდიც, მაგრამ არა იმ კუთხით, რაც ერთბაშად შეიძლება გვეგონოს საიდუმლო დოკუმენტის აღმოჩენით გახარებულებს.

ხევისურები შენუხებულნი ვართო, — ირწმუნებოდნენ გიგუა, ლერენა და გიორგი ლიქოკელები, და კიდევ სხვანი და სხვანი, — ბოლშევიკები რჯულს გვიკრძალავენ, სურთ „კოლხოზების“ შექმნა და „ნალოგების“ გამორთმევა. ხშირად მოდიან და გვიჩიჩინებენ, მაგრამ არავინ დაეთანხმებოდათ, ვიდრე სულ არ დავიხოცებოდათ. მართალია იარაღი არ გავგაჩნია, მაგრამ ხმლითა და ხანჯლით თავს არ დავზოგავთო. თხოვნით გთხოვთ, დიდი სახელმწიფო ხართ და მოგვეშველეთ, თორემ ცოცხა ვართ. ისევ თქვენ თუ გვიშველით, თორემ უკანასკნელ დღეში ვიმყოფებითო.

ეს მძაფრი საპროტესტო წერილი, ქვასაც რომ აატირებს, თორემ უყურადღებოდ განა ვის უნდა დაეტოვებინა, ბოლოსდაბოლოს, სიტყვიერ თანაგრძნობას მაინც არ დაგვამადლიდნენ ევროპისა არ იყოს, ივანე ლიქოკელის მონოგრაფიაშია („ხევისურეთის სისხლიანი 37“) ჩართული და... ყველა ის გარემოებაა დაზუსტებით გახსნილი, თუ რამ გამოიწვია თხოვნის შედგენა და როგორ წარიმართა და დასრულდა ეს თავგადასავალი.

სწორედ რომ სასაცილო იქნებოდა, სატირალიც რომ არ იყოს!..

1936 წლის იანვარს, ყველაზე დიდი რელიგიური დღეობისა და მრავალდღიანი სახალხო ქეიფისას ვინმე მაკ გრეგორი მოეკლინებოდათ, ამერიკელი ჟურნალისტი და ტურისტისტი, რომელიც იმთავითვე დიდ თანაგრძნობას გამოიჩინ-

და ხევისურთა მიმართ იმ შევინროებისათვის, რასაც ისინი სულ უფრო და უფრო განიცდიდნენ. თანაგრძნობასთან ერთად კი საპროტესტო გამოსვლებისაკენ მოუწოდებდა.

მას შემდეგ არცერთი მთავარი რელიგიური დღეობა არ გამართულა ისე, რომ მაკ გრეგორი არ გამოცხადებოდათ და არ წაექეზებინათ: კონტრრევოლუციური ორგანიზაციები თუ არ შექმნით, არაფერი გამოვა, საამისოდ კი ჯერ იმ ადამიანთა სია უნდა ჩამოინეროს, რომელნიც უპირისპირდებიან, ყოველ შემთხვევაში დიდად არ ეჭაშნიკებათ ბოლშევიკური მმართველობაო.

ასე მოხდებოდა აღვსების დღესასწაულზე აპრილში, ამაღლებისას — მაისში, ათენგენობისას — ივლისში.

მეტი სანდოობისათვის ამერიკელი ჟურნალისტი ერთ ქართველსაც გააცნობდათ — ილარიონის სახელით, და არწმუნებდათ, მართო დღეობებზე თავმოყრა არა კმარა, საიდუმლო შეკრებები დროდადრო უნდა გავმართოთ და შეიარაღებული აჯანყებისთვისაც ვემზადოთო.

ერთ დღესაც დაბეჯითებით განუცხადებდათ:

— საბჭოთა ხელისუფლება დროებითია და მალე დაეშობა.

ცხადია, ამ სიტყვებს ისეთი სახით წარმოთქვამდა, შემსწრეებს ერთი კაცისა თუ ერთი ჯგუფის ვარაუდად კი არ აღექვათ, არამედ ამერიკის შეერთებული შტატების ხელი-

სუფლების საბოლოო დასკვნად თუ განაჩენად, რაც ნიშნავდა, რომ ჯერ ქართველობას უნდა გამოელო ხელი, მას აეფრიადებინა ამბოხების ბაირალი, და მხოლოდ ამის შემდეგ ეხსენებოდა ხელ-ფეხი ამერიკა იქნებოდა თუ სხვა სახელმწიფო, რომ ადამიანის უფლებათა დაცვის, საერთაშორისო სამართლის სახელით ჩარეულიყო მოვლენათა მსვლელობაში.

იმ საიდუმლო თხოვნის შედგენაც და 48-კაციანი სიის ჩამონერაც სწორედ ამ და ამგვარმა განცხადებებმა გამოიწვია, ხევისურთა ძალდაუტანებელმა ამლევარებამ და დაიმედებამ — ამხელა სახელმწიფო დაეგულეებინათ მოკავშირედ.

იარაღით დახმარებაზე გაამახვილეთ ყურადღებაო, — ჩასჩიჩინებდათ ამერიკელი ჟურნალისტი, რომელიც ისე ადვილად მიდიმოდიოდა და მოქმედებდა, თითქოს ჯაშუშებითა და დამსმენებით გადავსებულ ქვეყანაში ერთ მოყურადესაც ვერ მოეცალა მისთვის.

ამასობაში 48 კაცის სიაც და თხოვნის წერილიც ხელთ რომ ექნებოდათ მაკ გრეგორსა და ილარიონს, კონტრრევოლუციური მოძრაობის მოთავეებს — გიგუა, ლერენა და გიორგი ლიქოკელებს — დაიბარებდნენ თბილისში, ამერიკელის ბინაზე, დაათრობდნენ, ნაიყვანდნენ შეპირებული იარაღის მისაცემად და... შეყრიდნენ კიდევ შინსახკომის საკნებში.

გამომძიებელი რომ დაიბარებდათ, უშიშროების ლეიტენანტი ქელივიძე, მისი დანახვისას სამივე ხევისურს ნათელი გადაეფინებოდა სახეზე, რაკილა გამომძიებელში

მაშინვე ამოიცნობდნენ... თავიანთ მეგობარსა და მთელი ამ კონტრეველუციური მოძრაობის სულისჩამდგმელს მაკ გრეგორს: გადავრჩით და ეგააო, — გაიფიქრებდნენ იმ მიაშიტობითა და ალაღმართლობით, რაც ღირსებად ეთვლება ადამიანს ცივილიზებული ცხოვრების პირობებში, ოღონდ დიქტატორული რეჟიმებისას ისევე გადაექცევათ ხოლმე საბედისწეროდ, როგორც ჩვენს გმირებს...

* * *

უილიამ საროიანი კიდევ ამერიკელობდა და კიდევ სომხობდა. ამერიკული მწერლობის ეს ასე თუ ისე თვალსაჩინო ფიგურა სულაც არ აპირებდა მონყვეტოდა საკუთარ ფესვებს და სომხებიც ძალიან უფასებდნენ ამ თვისებასა და სურვილს. სხვა სიამაყით ივსებოდნენ მისი ხსენებისას და შემთხვევასაც არ გაუშვებდნენ ხელიდან, ყველასათვის ემცნოთ მისი ეთნიკური წარმომავლობაც და სახელგანთქმულობაც.

ისე ეკრძალოდნენ ამ სახელს, როგორც საკულტო ნიშს.

ის სომეხიც განსაკუთრებული მონინებით აღვსილიყო უილიამ საროიანის ხსოვნის წინაშე, თბილისში, მშრალ ხიდან ამ მწერლის რუსულად გამოცემულ ერთტომეულს რომ გადააწყებოდნენ.

ამ წიგნის გასაყიდად გამოტანა უკიდურესმა გასაჭირმა უკარნახა ერთ ჩვენს ხელოვნებათმცოდნეს — შვილისათვის წამალი უნდა ეყიდა, საამისოდ კი არანაირი სახსარი არ გააჩნდა, ისევე წლობით ნაგროვებ და ნასათუთებ ძვირფას გამოცემებს უნდა შეელოდა.

90-იანი წლების დასაწყისის თბილისში ბევრნილად განმეორდა 20-იანი წლების დამდეგის სურათები და აღარც საგვარეულო ნივთებისა და სხვა ძვირფასეულობათა ჩალის ფასად გაყიდვა გახლდათ უჩვეულო მოვლენა. და უნიკალური წიგნებიც ისე უქრებოდათ ხელიდან კერძო ბიბლიოთეკებით მოამაყე ადამიანებს — სულსა და გულს თან კი ატანდნენ, მაგრამ რაღა ეშველებოდა, იოსებ გრიშაშვილის მოთქმისა არ იყოს, ვანქის ბაზარზე გირვანქობით გაყიდულ ქართული მწერლობის კლასიკოსთა ტომებს უმწეოდ რომ გააყოლებდა თვალს და, სხვა ვერაფერს რომ ვეღარ აწამებდა, ივანე ჯავახიშვილსა და პავლე ინგოროყვას შეჰკენესა და კენესაში საყვედურსაც გაურევდა: აი, ქართლის ხმა სად იყიდებო, — თითქოს მათი ბრალი ყოფილიყო უღმერთოდ დაშლილ-დაღვებული კერძო ბიბლიოთეკების ეს მწარე ხვედრი.

კვლავაც იყიდებოდა ქართლის ხმა, ომების ორომტრიალში ჩაკარგული.

ჩვენს ხელოვნებათმცოდნეს თან უხაროდა, მთელი დღის ამაო ყურყუტის შემდეგ გაუყიდავი წიგნები რომ შერჩა ხელთ, თან ძალიან განიცდიდა, იმედგაცრუებული

ჩვენი ეპოქის უმთავრესი შინაარსი ტრაგიკომიკურობააო, — ტყუილად კი არ ირწმუნებოდა თომას მანი, ვის ხელშიც ეს ამბავი, თუკი ყურს მოკრავდა სადმე, რომანის თემად გარდაისახებოდა... თუმც სიუჟეტიც მზამზარეულია და ხასიათებიც გამოკვეთილი და, მგონი, თომას მანის ხელოვნებაც აღარ სჭირდება გულისშემძვრელი მხატვრული ტილოს მოქსოვას — თავისი ტრაგიზმითა და თავისი კომიზმით!..

რომ უნდა დაბრუნებულიყო შინ... და, აი, უკვე წამოსასვლელად გამზადებულს უცხოური შესახედაობის კაცი მიუახლოვდებოდა, წიგნებიდან მაშინვე გამოარჩევდა საროიანის ერთტომეულს და შესამჩნევი სომხური აქცენტით რუსულად ჰკითხავდა:

— ეს ხომ ის საროიანია?

სხვა ვინ უნდა ყოფილიყო, მაგრამ თავს იზღვევს, თანაც სიამოვნებს ხმამაღლა ამ გვარის წარმოთქმა.

გამყიდველი უდასტურებს.

უცხოელი ფასს იკითხავს.

დალღილ ხელოვნებათმცოდნეს ისე გაახარებს მყიდველის გამოჩენა, რომ უმნიშვნელო თანხას დაუახელებს, ვაითუ მეტი რომ ვუთხრა, ებევროს, და ესეც არ დაგკარგო.

ის ფასს გაამეორებინებს.

არა, ნამდვილად არ მოესმა, სწორედ ეს უმნიშვნელო თანხა დაუჯდება მისთვის ასერიგად ძვირფასი წიგნის შინ მიტანა.

გგონიათ, სასწრაფოდ გადაუხადა ფული, ემანდ არ გადაიფიქროს და უეცრად არ მოუმატოსო?!

თქვენ ახლა ფსიქოლოგიურად უაღრესად საგულისხმო ვითარების შემსწრე უნდა შეიქნეთ, არა მარტოდენ კერძო პიროვნების, არამედ სომეხთა ეროვნული ხასიათის შესაცნობად რომ წაგადგებათ.

უცნობმა გაკვირვებისაგან წარბები უნდა აზიდოს, სახეზე აღმფოთება გამოეხატოს და გულმოსული კილოთი, ცოტა თეატრალურადაც წამოიძახოს:

— თქვენი ფასი შეურაცხყოფს დიდ საროიანს! და რათა დაემტკიცებინა ამ სიტყვების სიმართლე, გაოგნებულ გამყიდველს იმხელა თანხას ჩაუთვლიდა, მრავალი წულით რომ აღემატებოდა მის მიერ დასახელებულ ფასს.

დაუჯერებელია?

ეგ არის სწორედ, თორემ აბა... უილიამ საროიანის ერთტომეული მხოლოდ ამ ფასად შეიძლება გაყიდულიყო!

და პირნათელი სომეხი თავისი თვისტომისა და ამერიკული ლიტერატურის კლასიკოსის ხსოვნის წინაშე, ციმციმ გააქანებდა წიგნს.

...ამის შემდეგ ხომ აღარავის გაგიკვირდებათ, საკულტო ნიში მაინც რამ ახსენებინაო!..

მხატვარი ბადრი გაგნიძე

ყველგან და ყოველთვის თან დაჰყვებოდა

ქართველ თუ უცხოელ ავტორთა მიერ არაერთხელ ქებით შემკულ ხევისურეთს ერთი

დიდებული კაცის სახელიც უკავშირდება — სახელი აკაკი შანიძისა, ვისაც ალექსი ოჩიაურმა, ნიჭიერმა მთქმელმა და სხვათა მარგალიტების შემკრებმა, „ხევისურეთის დიდი მოამაგე“ უწოდა.

აკაკი შანიძეს, როგორც თვითონ გვაუწყებს, ინტერესი მთისადმი გაღვიძებია 1908 წლიდან (მაშასადამე, ოცი წლის ასაკში), როდესაც გიმნაზიის მოწაფეს ზაფხული გაუტარებია თავის ბიძასთან, სოფელ ხორხში, სადაც მთიულებისა და ფშაველების ნარევი მოსახლეობა ბინადრობდა.

თითქოსდა შემთხვევითობამ აღძრა ის ინტერესი მომავალი მკვლევარისა, ერთ-ერთ თვალსაჩინო ტოტად რომ გვევლინება მისი მოღვაწეობის მძლავრ მდინარებაში. მაგრამ ეს შემთხვევითობა გარდუვალა კანონზომიერების შიკრიკად უნდა მივიჩნიოთ, რომელიც ადრესატს დროულად მოძებნის და იმ საქმისაკენ დააჩქარებს, მსუბუქ ტვირთად და ტკბილ უღლად რომ გადაექცევა. ვთქვათ, ბიძა არ ყოფილიყო, ნიკო მარი ხომ იქნებოდა, ვისი რჩევითა და ხელმძღვანელობით პეტერბურგის უნივერსიტეტის აღმოსავლურ ენათა ფაკულტეტის სტუდენტმა ხელი მოჰკიდა ფშაველურული კილოების შესწავლას, რათა არქაული ქართულის სიღრმეებს ჩასწვდომოდა. 1913 წლის ივნისიდან ოქტომბრამდე, რუსეთის სამეცნიერო აკადემიის დავალებით, მოიარა გუდამაყარი, მთიულეთი, ხევი, თუშეთი, ხევისურეთი, ფშავი და დიალექტოლოგიური მასალები შეკრიბა. მაგრამ ნიკო მარიც რომ არ ყოფილიყო, ალბათ, მაინც იქით გაუწევდა გული. ასე ეწერა მისი ბედისწერის წიგნში.

ხალხური ლექსების შეკრება-შესწავლა აკაკი შანიძისათვის მოცალეობის ფაშს თავშესაქცევად გამიზნული ჰობი როდი გახლდათ. ეს იყო მისი სისხლხორცეული გატაცება, უამრავი დროისა და ენერჯის ხარჯვას რომ მოითხოვდა. მრავალ და მრავალ საქმეთა შორის ეს საშური საქმეც წამოიმართა და თითქმის ოცწლიანი კვლევა-ძიების შედეგად 1931 წელს დაიბადა უნიკალური კრებული ხევისურული პოეზიისა, რომელიც ქართული კულტურის მნიშვნელოვან ძეგლს წარმოადგენს და დღეს, ჩვენდა სავალალოდ (თუ სამარცხვინოდ?), ბიბლიოგრაფიულ იშვიათობათა რიგს მიეკუთვნება.

ალექსი ოჩიაური გადმოგვცემს, თუ როგორ იოლად გაუშინაურდა 1913 წელს არხოტში პირველად ჩასული აკაკი შანიძე თავის მასპინძლებს — მომავალი წიგნის თანაავტორებსა და პერსონაჟებს. საფიქროში თავშეყრილ არხოტიელებს თურმე ხევისურულ კილოზე შესძახა (გაუჭირდებოდა თუ რა?): „ვინ გახვრეტსაჲ, ხევისურებო, არხოტის მთასაჲ?“ — და კითხვას თვითონვე უპასუხა: „ღმერთის მადლმავ, ბურაოს კი ვერვინ დაბრუნებსაჲ ბაბურაულის მეტივ!“; სიცილი აგვიტყდაო, იგონებს ალექსი ოჩიაური და შენიშნავს, რომ იმხანად არხოტში მადანს ეძებდნენ. ხმა გავარდა, ოქრო აღმოაჩინეს და გზის გასაყვანად არხოტის მთა უნდა გახვრიტონო; ხოლო ხევისურთა წარმოდგენით ბურდი ღონიერ კაცს ხელით უნდა ეტრიალებინა. და აკაკი შანიძემ ხევისურული ფოლკლორის სახელ-

განთქმულ გმირს — ხორჩლა ბაბურაულს მიაწოდო ეს მისია.

ქალაქელ ახალგაზრდას, ხევისურულ კილოზე რომ უქცევდა, თითქოს ახიელში თუ ამღაში დაბადებულიყო და გაზრდილიყო, რასაკვირველია, კიდევ უფრო გულითადად შეხვდებოდნენ სტუმართმოყვარეობითა და სხვა არაერთი სიკეთით გამოჩენილი არხოტიელები, გულსაც გადაუშლიდნენ და ხევისურული ლექსის ზეპირ წიგნსაც (თუ როგორ უყვარდა ხევისურეთი აკაკი შანიძეს, ამას ისიც ადასტურებს, რომ თავის შვილებს მზექალა და ლელა დაარქვა).

კვლევის საგანზე შეყვარებული მკვლევარი ჩამოთვლის ყველაზე თვალწარმტაც მარგალიტებს და აღტაცებით წარმოთქვამს: ერთი მითხარით, ამათგან რომელია ნაკლები ვეფხისტყაოსნის ან ფაჟას პოემების, რომელიც გნებავთ, იმ ადგილზე?

ქართული ენის „ჭეშმარიტ მესაიდუმლედ“ წოდებული მკვლევარი ლექსის უზადო მესაიდუმლედაც გვევლინება. არც მანამდე და არც შემდგომში, ალბათ, არავის გაუბედავს ხალხური ლექსის გატოლება ქართული პოეზიის ორი გოლიათის ქმნილებებთან (ხომ ემთხვევა გიორგი ლეონიძის მიერ დასმულ დიაგნოზს: „ყველა ხევისური, ვიცი, დანტა“. მეცნიერისა და პოეტის მრავლისმთქმელი შეხვედრა-შეხმია-ნებაა ანუ იშვიათი უნისონი — 1930 წელს შექმნილი ლექსი და 1931 წელს გამოქვეყნებული გამოკვლევა).

ციხე სოფელ ახიელში

კერპთაყვანისმცემლობა უცხო და მიუღებელია რუსთველისა თუ ფაჟას უებრო მცოდნისა და ტრფიალისათვის. ჭეშმარიტების ძიებასა და სიყვარულს უვალ გზაზე გაჰყავს მისი ფიქრი. და დიდი მეცნიერის მიერ გაკვალული ბილიკი სითამამეს გვმატებს.

აკაკი შანიძე მოსიყვარულე, მაგრამ გონიერი მშობელივით თავს დასტრიალებს ხალხურ ლექსებს. მშვენივრად მოეხსენება მათი ემზი, ოლონდ ხინჯიც არ გამოეპარება და შემწყნარებელი კილოთი დასძენს: რა მოხდა, სუსტ ადგილებს იმ გოლიათებთანაც ნაწყვედითო. ერთგან კი აღნიშნავს: ზოგიერთი ლექსი ისეთი მხატვრული ღირსებით არის შემკული, რომ გარეგნული ფორმა გზიბლავთ და თვალს ხუჭავთ მის შინაარსზე, რომელიც არცთუ საქებას საქმეებს შეიცავსო. მოხდენილად არის ხაზგასმული ჯადოსნური ძალა ლექსისა, დაგმობილ ავკაცსაც კი, ზოგჯერ, მიმზიდველ იერს რომ ანიჭებს (საუკეთესო ნიმუშად გამოდგება ზურაბ არაგვის ერისთავის სახე ფშაველ-ხევისურულ ფოლკლორში).

როგორც ჩანს, ლექსი ყველგან და ყოველთვის თან დაჰყვებოდა აკაკი შანიძეს, ჭირში ანუგეშებდა და ლხინში ფრთებს ასხამდა. 1940 წლის 21 ნოემბერს თავისი ძვირფასი მასწავლებლისა და ამაგდარის — ივანე ჯავახიშვილის ახალგაოსრულ სამარესთან წარმოთქმულ გამოსათხოვარში ესეც თქვა: ტირილითა და გლოვითა მტერსი არ შეგვიბრალებენო.

და აღარც არის გასაკვირი, ლექსზე შეყვარებულ ენათმეცნიერს თავადაც რომ უცდია კალამი პოეზიაში — 1917 წლის დამლევს დაუწერია და კონკურსზე წარუდგენია „ქართული ეროვნული ჰიმნი“, რომელიც მაშინდელ დამოუკიდებელ საქართველოში ჯეროვნად ვერ დაუფასებიათ. და აღარც ესაა გასაკვირი...

მყუდრო ნავსაყუდელი

კორნეი ჩუკოვსკი, უფროსი მეგობარი და კოლეგა ბორის პასტერნაკისა, მისადმი მიძღვნილ წერილში აღნიშნავს, რომ მიუხედავად მთავრული შეხედულებისა პასტერნაკი არ ყოფილა გულჩვილი, სენტიმენტალური და ისტერიული პიროვნება. მისი ფიზიკური და სულიერი ჯანმრთელობა ყველას თვალში ხვდებოდა, სიცოცხლის უკანასკნელ წლებამდე ჭაბუკური იერი დაჰკრავდა და მამაკაცურ ვნებიანობასაც დიდხანს ინარჩუნებდა. მაგრამ იმავე ავტორის სიტყვით, პასტერნაკი უზომო ემოციურობით გამოირჩეოდა და მის თანამოსაუბრეებს ასსოვთ, თუ როგორი მღელვარებითა და თავდავიწყებით, რაოდენ გულუხვად და უშურველად უზიარებდა თავის ყველაზე სანუკვარ გრძნობებსა და აზრებს. მისი კერძო წერილებიც ასეთივე განწყობილებით არის გამსჭვალული.

ერთხელაც, ქართველი სტუმრები ჰყოლია პერედელკინოს აგარაკზე. ლხინი მთელი ღამე გაგრძელებულა. ქართველი სტუმრები ქართული სიმღერებით ატკობდნენ სუფრას და პასტერნაკს ცრემლი ადგებოდა თვალებში. „რამხელა მშვენიერებაა! — ამბობდა, — მარტო ამის მოსასმენადაც კი ღირს ცხოვრება ამქვეყნად!“

პასტერნაკს ენადა, რომ ქართული ლექსი დასავლეთსაც მისწვდომოდა და იქაც გაეგოთ, რომ ლეგენდარულ კავკასიაში მარტოოდენ ოქროს სანმისი როდი ბრჭყვიალებდა, არამედ — მხატვრული სიტყვის უჭკნობი შედეგრებიც, რომელთა კვალი ძალდაუტანებლად აღბეჭდილიყო თანამედროვე მწერლობაში.

„რაოდენ დიდებული პოეზიაა!“ — დარწმუნებით უზიარებს თავის მოსაზრებას ქართულ პოეზიაზე მოსკოვში სტუმრად ჩამოსულ ავსტრიელ მწერალს და ეჭვმიუტანლად გრძნობ, რომ ისევე ეამაყება, როგორც მშობლიური და ყრმობიდანვე ძვალ-რბილში გამჯდარი.

დიდი პოეტის თვალმა პირველი შეხვედრისთანავე (1931 წელს) სასწაულებრივი ჭვრეტით აღნუსხა და შეიცნო უცხოელისათვის არცთუ იოლად მისახვედრი ნიუანსები ადგილობრივ მკვიდრთა ბუნებისა და იმ მარადიული სულისა, რომელიც საუკუნეთა მანძილზე მფარველი ანგელოზივით დაჰყურებდა კავკასიის მთების ძირას მიჯაჭვულ ქვეყანას, სადაც ერთმანეთს ემეზობლებოდნენ რეალობა და ილუზია, ბალახი და გრანიტი. პოეტის თვალი ამჩნევდა სინაზით შეფერულ გაჭირვებას, მყინვართა კვარცხლბეკად ჩამდგარ სითბოს, ჯოჯოხეთისა და სამოთხის ერთობ კო-

ლორიტულ სიმბიოზს და ხვდებოდა, თუ რაოდენ დახვეწილი დოზებით განზავებულიყო მიწასთან და ცასთან — გარჯა და ილბალი, ვალი და ჰაერი, რათა სიყმილთა, დამარცხებათა და დაპყრობათა ხანგრძლივ გზაზე ჩამოყალიბებულიყო აქაური ადამიანი, მეოცნებე და მშფოთვარე — ორი სამყაროს მიჯნაზე, ერთისკენ რომ მიუწევდა გული და გონება, მაგრამ ყოფიერება, სანახევროდ შეთვისებული ადათ-ნესებითა და ზნე-ჩვეულებებით, კალთაში ებლაუჭებოდა და უკან აბრუნებდა, შორეული სინათლიდან — ახლობელ ბნელეთში.

XX საუკუნის პოეტმა თავის ლექსებში, ნოვატორული მხატვრული ხერხებით, ასახა საქართველოს მრავალგზის ნაქები ბუნება და თავისი ქართველი მეგობრებიც, უხვად დაჯილდოებულნი ნიჭითა და ვაჟკაცური შემართებით, თითქოს „ვეფხისტყაოსნის“ ფურცლებიდან რომ გადმოსულიყვნენ.

და რუსულადაც ჩინებულად აჟღერდა ყოველი წიგნიერი ქართველისათვის ძვირფასი სტრიქონები: მე არ ვწერ ლექსებს, ლექსი თვითონ მწერს... ეს თოვლია თუ მიმინომ დააფეთა მტრედები? ...აი, ქართლის ხმა სად იყიდება, ჯავახიშვილი და ინგოროყვა! ...ცისა ფერს, ლურჯსა ფერს, პირველად ქმნილსა ფერს... გაშრა, გაფითრდა, ცრემლი კი არ მოსდგომოდა თვალებში, სულ გულში ჩაგუბებულა და გაბნეულა მკლავებში...

საქართველო ეგულებოდა იმ მყუდრო ნავსაყუდელად, სადაც ყოველთვის შეეძლო ეპოვა თავშესაფარი, სულიერი იარები მოეშუშებინა და სულიც მოეთქვა.

უკანასკნელად 1959 წელს გვესტუმრა. უკვე მინიჭებული ჰქონდა ნობელის პრემია და ამის გამო ატეხილი საბჭოთა კუდიანთა შაბაში ჯერაც არ ჩამცხრალიყო, როდესაც დიდი ბრიტანეთის პრემიერ-მინისტრი, რეპორტიორთა დიდი ამაღის თანხლებით, ოფიციალური ვიზიტით, მოსკოვში ჩაბრძანდა.

ხელისუფლებამ, საბჭოეთში შერისხული პოეტის გარშემო არასასურველი აჟიოტაჟის შიშით, პასტერნაკს კატეგორიულად ურჩია, რომ დედაქალაქი დაეტოვებინა და სადაც ინებებდა, იქ მიმალულიყო. პასტერნაკმა, რასაკვირველია, თბილისი აირჩია და უსაზღვროდ კმაყოფილიც დარჩა უკანასკნელი სტუმრობით.

...ცნობილი იტალიელი ლიტერატორის ვიტორიო სტრადას სიტყვით, საქართველო პასტერნაკისათვის ჭეშმარიტად „მეორე სამშობლო“ იყო.

ქრონიკა

სექტემბრის მიწურულს გაიმართა ქუთაისის მერიისა და საქართველოს მწერალთა კავშირის იმერეთის სამხარეო ორგანიზაციის მიერ დაწესებული ლიტერატურული პრემიების მიმნიჭებელი კომისიის საბოლოო სხდომა.

კომისიის გადანწყვილებით: პროზის დარგში დავით კლდიაშვილის სახელობის პრემია მიენიჭა მწერალ რეზო ჭყიშვილს.

დავით კაკაბაძის სახელობის პრემია სახვითი ხელოვნების დარგში მხატვრებს — კარლო ფაჩულიასა და თამარ ჭყიშვილს.

პოეზიის დარგში მუხრან მაჭავარიანის სახელობისა — მწერალ თეიმურაზ ლანჩავას.

ტიციან ტაბიძის სახელობისა — პოეტ ვახტანგ ლლონტს. ანა კალანდაძის სახელობისა — მწერალ ცირა შალაშვილს.

ოთარ ჭილაძის სახელობისა — მწერალ ავთანდილ ყურაშვილს.

ლადო ასათიანის სახელობისა — მწერალ ლია გვენეტაძეს. ასევე პროზის დარგში ნიკო ლორთქიფანიძის სახელობის პრემია მიენიჭა მწერალ დავით ტაკიძეს.